

ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพการอยู่อาศัยของชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเมือง กรณีศึกษา:
ชุมชนหัวเมืองพัฒนา จังหวัดนครสวรรค์

FACTORS AFFECTING LIVING QUALITY OF URBAN LOW-INCOME
COMMUNITY DWELLERS A CASE STUDY OF HUA MUANG
PATTANA COMMUNITY NAKHONSAWAN PROVINCE

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาทางหลักสูตรปริญญาตรี สาขาการวางแผนนิคมและเมือง มหาวิทยาลัยศิลป

ศึกษาการวางแผนชุมชนเมืองและสหกรณ์ชุมชนเมือง

บัณฑิตศึกษาดุษฎี

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

พ.ศ. 2551

KMITL-2008-AR-M-001-383

สำนักหอสมุดกลาง พระจอมเกล้าลาดกระบัง

**ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพการอยู่อาศัยชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเมือง กรณีศึกษา :
ชุมชนหัวเมืองพัฒนา จังหวัดนครสวรรค์**

**FACTORS AFFECTING LIVING QUALITY OF URBAN LOW-INCOME
COMMUNITY DWELLERS A CASE STUDY OF HUA MUANG
PATTANA COMMUNITY NAKHONSAWAN PROVINCE**

เลขหมู่.....
เลขทะเบียน..... 82716
วัน,เดือน,ปี..... 22 ก.ค. 2551

.b..... 149 53 097
.i.....

**วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม
บัณฑิตวิทยาลัย
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
พ.ศ.2551**

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับภายใน KMITL-2008-AR-M-001-383 อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

**FACTORS AFFECTING LIVING QUALITY OF URBAN LOW-INCOME
COMMUNITY DWELLERS A CASE STUDY OF HUA MUANG
PATTANA COMMUNITY NAKHONSAWAN PROVINCE**

**A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT
OF THE REQUIREMENT THE DEGREE OF
MASTER OF URBAN AND REGIONAL PLANNING IN URBAN
AND ENVIRONMENTAL PLANNING
SCHOOL OF GRADUATE STUDIES
KING MONGKUT'S INSTITUTE OF TECHNOLOGY LADKRABANG**

2008

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
KMITL-2008-AR-M-001-383
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

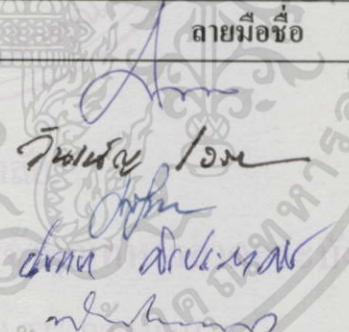
COPYRIGHT2008

SCHOOL OF GRADUATE STUDIES

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่จัดทำขึ้นโดย King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang ซึ่งประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บัณฑิตวิทยาลัย
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
ใบรับรองวิทยานิพนธ์

หัวข้อวิทยานิพนธ์ ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพการอยู่อาศัยชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเมือง กรณีศึกษา :
ชุมชนหัวเมืองพัฒนา จังหวัดนครสวรรค์
Factors Affecting Living Quality of Urban Low-Income Community
Dwellers A Case Study of Hua Muang Pattana Community Nakhonsawan
Province
ชื่อนักศึกษา นายชัยวัฒน์ รัถกู
รหัสประจำตัว 46061839
ปริญญา การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต
สาขาวิชา การวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ดร.นันทนา ศิริประภาศิริ

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์		ลายมือชื่อ
รศ.ดร.นพดล	สหชัยเสรี	
ดร.วันเพ็ญ	เจริญตระกูลปิติ	
ผศ.ดร.มนสิชา	เพชรานนท์	
ดร.นันทนา	ศิริประภาศิริ	
นางทิพย์รัตน์	นพลดารมย์	

วัน/เดือน/ปี ที่สอบ 20 พฤษภาคม 2551 เวลา 10.00 น. เป็นต้นไป
สถานที่สอบ ณ ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง

บัณฑิตวิทยาลัยรับรองแล้ว

(รศ.ดร.รวีวรรณ ชินะตระกูล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ 30 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2551

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพการอยู่อาศัยชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเมือง กรณีศึกษา : ชุมชนหัวเมืองพัฒนา จังหวัดนครสวรรค์
นักศึกษา	นายชัยวัฒน์ รักอยู่
รหัสประจำตัว	46061839
ปริญญา	การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต
สาขาวิชา	การวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม
พ.ศ.	2551
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	ดร.นันทนา ศิริประภาศิริ

บทคัดย่อ

“ที่อยู่อาศัย” เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ทุกคน และเมื่อคนมาอยู่อาศัยรวมกันเป็นจำนวนมากขึ้นจึงเกิดเป็น “ชุมชน” ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของเมือง แต่เนื่องจากเงื่อนไขหลายประการจากนโยบายพัฒนาประเทศ การเพิ่มขึ้นของประชากร ระบบเศรษฐกิจ ทำให้หลาย ๆ คนไม่สามารถหาที่อยู่อาศัยที่มีสภาพแวดล้อมเหมาะสมกับคุณภาพชีวิตที่ดีได้ ต้องอาศัยอยู่ในพื้นที่ประเภท “ชุมชนแออัด” หรือ “สลัม” ซึ่งชุมชนเหล่านี้มีเป็นจำนวนมากในเมืองขนาดใหญ่ ในการศึกษาครั้งนี้จะเรียกชุมชนเหล่านี้รวมกันว่า “ชุมชนผู้มีรายได้น้อย” ชุมชนเหล่านี้มีลักษณะเฉพาะคือ ความหนาแน่นสูง สภาพกายภาพเสื่อมโทรม ความเป็นอยู่ไม่ถูกสุขลักษณะ ส่งผลให้คุณภาพชีวิตของผู้อยู่อาศัยต่ำกว่ามาตรฐาน และทำให้ลักษณะกายภาพของเมืองโดยรวม เสื่อมโทรมตามไปด้วย

จากสภาพในขั้นต้นจึงได้เสนอแนวทางการแก้ปัญหา โดยการหาทางปรับปรุงชุมชนเหล่านั้น เพื่อยกระดับคุณภาพการอยู่อาศัยให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ซึ่งปัจจัยที่เห็นได้ชัดและประสบปัญหามากที่สุด คือ สภาพกายภาพของชุมชน จึงได้เสนอแนวทางการปรับปรุงชุมชนโดยมุ่งประเด็นไปที่สภาพกายภาพเป็นหลัก เนื่องจากส่งผลต่อการอยู่อาศัยโดยตรง การศึกษาครั้งนี้ทำโดยคัดเลือกชุมชนที่มีลักษณะเป็นตัวแทนของ “ชุมชนผู้มีรายได้น้อย” ที่อาศัยอยู่ในเขตเมือง ทำการค้นคว้าสาเหตุปัจจัยที่มาของชุมชนเหล่านั้นแล้วหาแนวทางการปรับปรุงโดยศึกษาข้อกำหนดการพัฒนาทางกายภาพที่มีในปัจจุบัน ทั้งที่เป็น “ข้อเสนอแนะ” จาก แผนปฏิบัติการ 21 เกิดจากการประชุม Earth Summit (การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการ พัฒนา) ปี ค.ศ. 1992 และ “ข้อบังคับทางกฎหมาย” จาก พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร เพื่อศึกษาว่าชุมชนที่ใช้เป็นกรณีศึกษานั้น ยังขาดปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลให้คุณภาพการอยู่อาศัยมีสภาพเหมาะสม และภายใต้ข้อจำกัดของชุมชน หากไม่สามารถปรับปรุงลักษณะทางกายภาพได้ตามข้อกำหนดทางกฎหมาย จะมีวิธีการใดที่ทำให้การปรับปรุงลักษณะกายภาพของชุมชนไปสู่จุดที่เหมาะสมและยอมรับได้ ซึ่งวิธีการที่ใช้ค้นหาลักษณะดังกล่าว จะใช้การวัดคุณภาพการอยู่อาศัยโดยนำ “แนวคิดความพึงพอใจ” มาเป็นเกณฑ์สำหรับหามาตรฐาน

ทางกายภาพที่เหมาะสมกับสภาพของชุมชน ซึ่งมาตรฐานเหล่านี้อาจจะไม่สอดคล้องกับ “ข้อบังคับทางกฎหมาย” ที่มีอยู่

ผลการศึกษาพบว่าภายในชุมชนผู้มีรายได้น้อย ปัจจัยทางกายภาพที่ส่งผลต่อคุณภาพการอยู่อาศัยโดยตรงแบ่งได้เป็น 3 ส่วนได้แก่ (1) บ้าน พื้นที่รอบบ้าน (2) ระบบสาธารณูปโภค โดยเฉพาะทางสัญจร และ (3) พื้นที่สำหรับทำกิจกรรมสันทนาการ ซึ่งใน 3 ส่วนนี้ พื้นที่สำหรับทำกิจกรรมสันทนาการจัดได้ว่าเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้คุณภาพการอยู่อาศัยดีขึ้น เนื่องจากเป็นองค์ประกอบที่ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนมีสุขภาพดี และมีความสัมพันธ์ทางสังคมมากขึ้น ซึ่งผลจากการศึกษาครั้งนี้อาจขยายผลนำไปสู่การประยุกต์ใช้ โดยในขั้นต้นอาจใช้เป็นแนวทางสำหรับคนในชุมชนที่จะปรับปรุงสภาพภายในชุมชนด้วยตนเอง และในขั้นต่อไปอาจพัฒนาให้แนวทางสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นบรรทัดฐานในการพัฒนา ปรับปรุงชุมชนผู้มีรายได้น้อยอื่นๆ และเมื่อชุมชนเหล่านี้สามารถปรับปรุงให้มีสภาพที่ดีขึ้นก็จะส่งผลให้สภาพของเมืองโดยรวมมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยขึ้นตามไปด้วย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

Thesis Title	Factors Affecting Living Quality of Urban Low-Income Community Dwellers A Case Study of Hua Muang Pattana Community Nakhonsawan Province
Student	Mr.Chaiwat Rak-U
Student ID.	46061839
Degree	Master of Urban and Environmental Planning
Program	Urban and Regional Planning
Year	2008
Thesis Advisor	Dr.Nuntana Siraprapasiri, Ph.D.

ABSTRACT

“Housing” is one of the four human’s basic needs, however, a large number of people in high density communities live in poor-condition houses and environment due to many factors including the country’s development policies, population increase and economic systems. Thus, slum communities have come into being, especially in big cities. These ‘low-income communities’, as they are called, share common characteristics such as high density, declined housing condition and poor hygiene. These living conditions results in under-standard living quality and the deterioration of the city’s physical environment.

In seeking solutions to the above mentioned problems, this study attempts to identify essential factors of physical housing conditions needed to be upgraded as they directly affect dwellers’ well-being. The study selected a community representing urban ‘low-income communities’, beginning by making a literature research on the causes and origin of ‘low-income communities’ in general. After that, suggestions from Agenda 21 from UN Earth Summit (The United Nations Conference on Environmental and Development: UNCED) in 1992 together with Thailand’s building codes have been taking into account. This is to look into factors the representing community lacks which have impacts on appropriate condition under its limitations. The findings showed that government regulations do not agree with the dwellers’ context. Criteria based on the dwellers’ activity systems and housing and community satisfaction are then proposed as a solution to improve their life quality as well as the community’s physical environment. However, the criteria may not be in compliance with government regulations.

The final findings confirmed the three keys factors affecting dwellers’ satisfaction. They are: 1) house and its environs, 2) infrastructure, particularly, pathways, and 3) recreation areas.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

The dwellers saw the last factors crucial as recreation activities enhance good health and social interactions and relations. For a short-term goal, recommendations based on the three findings will be delivered to the community to implement. For a long-term goal, the findings will be forwarded to related government agencies ultimately aimed to be used in formulating an alternative set of housing standards for low-income communities. If the community in its part is able to implement the recommendations, its conditions will be both healthier and better responsive to the dwellers' needs, and the city as a whole will have a better physical and social environment.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความอนุเคราะห์จาก ดร.นันทนา ศิริประภาศิริ ผู้เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา โดยให้ความรู้และคำแนะนำอย่างดียิ่งแก่ผู้ทำวิจัยมาโดยตลอด ขอขอบพระคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่าน ที่ให้คำแนะนำเพื่อให้วิทยานิพนธ์สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน) ที่ให้โอกาสและประสบการณ์การทำงานที่มีประโยชน์ต่อการทำวิทยานิพนธ์เป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบคุณประธานชุมชน คณะกรรมการ ชุมชนหัวเมืองพัฒนา และเทศบาลนครนครสวรรค์ สำหรับความอนุเคราะห์ข้อมูล และอำนวยความสะดวกในการเก็บข้อมูล

ขอบคุณเพื่อนร่วมงาน และผู้ที่มีส่วนในการช่วยเหลืองานวิจัยทุกท่าน

สุดท้ายนี้ขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา ที่คอยสนับสนุนและเป็นกำลังใจตลอดเวลา ที่ทำการศึกษาแก่ผู้วิจัยเสมอมา

ชัชวรัตน์ รักอยู่

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	I
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	III
กิตติกรรมประกาศ.....	V
สารบัญ.....	VI
สารบัญตาราง.....	X
สารบัญภาพ.....	XII
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความจำเป็นของการศึกษา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	3
1.3 ขอบเขตของการศึกษา.....	3
1.4 ขั้นตอนการศึกษา.....	3
1.5 คำจำกัดความที่ใช้ในการศึกษา.....	4
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา.....	5
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม และแนวความคิดที่เกี่ยวข้อง.....	7
2.1 แนวความคิดเรื่องชุมชนผู้มีรายได้น้อย.....	7
2.1.1 นิยามเกี่ยวกับ ชุมชน ชุมชนผู้มีรายได้น้อย.....	7
2.1.2 สาเหตุของการเกิดชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเมือง.....	10
2.1.3 ลักษณะของที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยในเมือง.....	11
2.1.4 ลักษณะสำคัญของชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเมือง.....	13
2.1.5 แนวทางปรับปรุงและพัฒนาพื้นที่อยู่อาศัยของชุมชนผู้มีรายได้น้อย.....	14
2.1.6 สรุปแนวความคิดเรื่องชุมชนผู้มีรายได้น้อย.....	17
2.2 แนวความคิดเรื่องการปรับปรุง.....	18
2.2.1 แนวคิด Urban renewal	18
2.2.2 แนวคิด Revitalization.....	23
2.2.3 สรุปแนวความคิดเรื่องการปรับปรุงฟื้นฟู.....	26
2.3 แนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับเมือง.....	26
2.3.1 แผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21).....	26
2.3.2 แนวคิดเมื่อนำอยู่.....	28
2.3.3 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9	29

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และดัดแปลงอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.3.4 แนวคิดการออกแบบเมือง.....	30
2.3.5 แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจและสังคม.....	32
2.3.6 สรุปแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับเมือง.....	34
2.4 แนวคิดเรื่องระบบกิจกรรมของสมาชิกในชุมชน.....	35
2.4.1 กิจกรรมที่เป็นกิจวัตรประจำวัน	35
2.4.2 กิจกรรมที่เป็นกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม.....	36
2.4.3 กิจกรรมที่เป็นการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม.....	36
2.4.4 กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบันเทิง พักผ่อน หย่อนใจ.....	37
2.4.5 กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพักผ่อน.....	37
2.4.6 สรุปแนวคิดเรื่องระบบกิจกรรมของสมาชิกในชุมชน.....	37
2.5 แนวความคิดเกี่ยวกับมาตรฐานการอยู่อาศัยและคุณภาพชีวิต.....	38
2.5.1 แนวคิดเกี่ยวกับประเภทที่อยู่อาศัย.....	38
2.5.2 แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพการพักอาศัย.....	38
2.5.3 แนวคิดเรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอยู่อาศัย.....	39
2.5.4 แนวคิดเรื่องมาตรฐานการอยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย.....	41
2.5.5 สรุปแนวคิดเกี่ยวกับมาตรฐานการอยู่อาศัยและคุณภาพชีวิต.....	46
2.6 แนวความคิดการวัดคุณภาพการอยู่อาศัย.....	47
2.6.1 ความต้องการพื้นฐาน.....	47
2.6.2 ความพึงพอใจ	48
2.6.3 สรุปแนวความคิดการวัดคุณภาพการอยู่อาศัย.....	49
2.7 สรุปแนวคิดที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม.....	49
2.7.1 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย.....	49
2.7.2 ตัวแปรที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม.....	51
2.8 กำหนดกรอบแนวคิดของการวิจัยที่มีผลต่อการวิเคราะห์คุณภาพการอยู่อาศัย.....	52
บทที่ 3 ระเบียบวิธีการวิจัย.....	54
3.1 การคัดเลือกพื้นที่ศึกษา.....	58
3.2 การกำหนดขนาดประชากร.....	56
3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	57
3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	57

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.5 การสร้างเครื่องมือเก็บข้อมูล.....	58
3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	67
3.7 สรุปผลและเสนอแนะ.....	69
บทที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	70
4.1 วิเคราะห์ลักษณะทั่วไปของพื้นที่ศึกษาจากสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่ส่งผล สภาพแวดล้อมด้านกายภาพ.....	70
4.1.1 ประวัติโดยสังเขป.....	70
4.1.2 สภาพเศรษฐกิจและสังคม.....	71
4.1.3 สภาพแวดล้อมกายภาพ.....	77
4.1.4 คุณลักษณะและคุณภาพขององค์ประกอบทางกายภาพของชุมชน.....	83
4.1.5 ความสัมพันธ์ทางสังคม.....	92
4.1.6 สุขอนามัยของผู้อยู่อาศัย.....	94
4.2 ระบบกิจกรรมของสมาชิกในชุมชน พื้นที่รองรับและความสามารถของ องค์ประกอบเหล่านั้น ในการรองรับกิจกรรมของสมาชิกในชุมชน.....	95
4.2.1 ระบบกิจกรรม.....	95
4.2.2 พื้นที่รองรับกิจกรรม.....	96
4.2.3 ความสามารถขององค์ประกอบในการรองรับกิจกรรม.....	98
4.3 คุณภาพการอยู่อาศัย.....	100
4.4 การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพการอยู่อาศัย.....	105
4.4.1 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อ ความพึงพอใจสภาพที่อยู่อาศัย.....	106
4.4.2 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อ ความพึงพอใจทำเลที่ตั้ง.....	109
4.4.3 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อ ความพึงพอใจที่ว่างในชุมชน.....	111
4.4.4 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อ ความพึงพอใจสภาพสังคมในชุมชน.....	114
4.4.5 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อ ความพึงพอใจสภาพเศรษฐกิจของ ครัวเรือน.....	117
4.4.6 สรุปปัจจัยทางกายภาพที่มีผลต่อคุณภาพการอยู่อาศัย.....	118

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 สรุปผลวิเคราะห์และข้อเสนอแนะ.....	120
5.1 สรุปลักษณะสำคัญของพื้นที่ศึกษา.....	120
5.1.1 สรุปที่มาของปัญหาและแนวคิดในการแก้ปัญหา.....	120
5.1.2 สรุปสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา.....	120
5.2 ผลการประเมินคุณภาพการอยู่อาศัย.....	122
5.3 สรุปปัจจัยทางกายภาพที่มีผลต่อคุณภาพการอยู่อาศัย.....	123
5.4 ข้อเสนอแนะ.....	126
5.5 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย.....	129
5.6 ข้อเสนอแนะเพื่อขยายผลการวิจัย.....	130
บรรณานุกรม.....	131
ภาคผนวก.....	134
ภาคผนวก ก. แบบสอบถาม.....	135
ภาคผนวก ข. แบบสำรวจ.....	143
ประวัติผู้เขียน.....	147

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1 แสดงกิจกรรมที่เป็นกิจวัตรประจำวัน.....	35
2.2 แสดงกิจกรรมที่เป็นกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม.....	36
2.3 แสดงกิจกรรมที่เป็นปฏิสัมพันธ์ทางสังคม.....	36
2.4 แสดงกิจกรรมที่เกี่ยวกับการบันเทิง พักผ่อน หย่อนใจ.....	37
2.5 แสดงกิจกรรมที่เกี่ยวกับการพักผ่อน.....	37
2.6 แสดงตัวแปรที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม.....	51
3.1 แสดงรูปแบบการเก็บข้อมูล.....	57
3.2 แสดงตัวแปรและตัวชี้วัดเพื่อนำไปเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม และแบบสำรวจ.....	58
4.1 แสดงภูมิทัศน์เดิมของสมาชิกในชุมชนและระยะเวลาการอยู่อาศัยในชุมชน.....	72
4.2 แสดงจำนวนสมาชิกในครัวเรือน.....	72
4.3 แสดงระดับการศึกษาของผู้ตอบ.....	73
4.4 แสดงอาชีพของสมาชิกในครัวเรือน.....	74
4.5 แสดงการใช้พื้นที่บ้านเพื่อการประกอบอาชีพ.....	75
4.6 แสดงรายได้รวมของครัวเรือนต่อเดือน.....	76
4.7 แสดงกรรมสิทธิ์การอยู่อาศัย.....	76
4.8 แสดงขนาดพื้นที่ “แปลงที่ดิน” และ “อาคารที่พักอาศัย”.....	83
4.9 แสดงประเภทอาคารที่พักอาศัยและการใช้งานอาคารที่พักอาศัย.....	84
4.10 อายุอาคารที่พักอาศัย.....	84
4.11 แสดงความเห็นของผู้อาศัยเรื่องสภาพอาคารและสภาพรอบอาคารที่พักอาศัย.....	85
4.12 แสดง วัสดุก่อสร้างอาคาร.....	85
4.13 แสดงความสัมพันธ์ระหว่าง อายุอาคารกับวัสดุก่อสร้างอาคาร.....	86
4.14 แสดงความสัมพันธ์ระหว่าง สภาพเศรษฐกิจครัวเรือน กับ ความเห็นเรื่องสภาพ ที่พักอาศัย.....	87
4.15 แสดงความคิดเห็นของผู้อาศัยเกี่ยวกับระบบสาธารณูปโภคในชุมชน.....	91
4.16 แสดงความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน.....	93
4.17 แสดงการร่วมกิจกรรมในชุมชน.....	93
4.18 แสดงการช่วยเหลือพึ่งพาของคนในชุมชน.....	93

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
4.19 มลภาวะที่พบในชุมชน.....	94
4.20 แสดงพื้นที่ทำกิจกรรมระดับครัวเรือนและระดับชุมชน.....	97
4.21 แสดงความสะดวกในการทำกิจกรรมระดับครัวเรือนและกิจกรรมระดับชุมชน.....	98
4.22 แสดงการประเมินตัวแปรที่ใช้วัดคุณภาพการอยู่อาศัย.....	101
4.23 แสดงการวิเคราะห์หาความเป็นมิติเดียวของมาตรวัด ด้วยวิธี Factor Analysis.....	103
4.24 แสดงการทดสอบความน่าเชื่อถือของมาตรวัด โดยการหาความสอดคล้องภายใน.....	105
4.25 ตัวแปรอิสระที่ใช้ในการวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณกับความพึงพอใจ สภาพที่อยู่อาศัย.....	106
4.26 ผลการวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณระหว่างตัวแปรอิสระกับความพึงพอใจ สภาพกายภาพที่อยู่อาศัย.....	108
4.27 ตัวแปรอิสระที่ใช้ในการวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณกับความพึงพอใจ ทำเลที่ตั้ง.....	109
4.28 ผลการวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณระหว่างตัวแปรอิสระกับความพึงพอใจ ทำเลที่ตั้ง.....	110
4.29 ตัวแปรอิสระที่ใช้ในการวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณกับความพึงพอใจ ที่ว่างในชุมชน.....	112
4.30 ผลการวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณระหว่างตัวแปรอิสระกับความพึงพอใจ ที่ว่างในชุมชน.....	113
4.31 ตัวแปรอิสระที่ใช้ในการวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณกับความพึงพอใจ สภาพสังคมในชุมชน.....	114
4.32 ผลการวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณระหว่างตัวแปรอิสระกับความพึงพอใจ สภาพสังคมในชุมชน.....	116
4.33 ตัวแปรอิสระที่ใช้ในการวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณกับความพึงพอใจ สภาพเศรษฐกิจของครัวเรือน.....	117
4.34 ผลการวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณระหว่างตัวแปรอิสระกับความพึงพอใจ สภาพเศรษฐกิจของครัวเรือน.....	118
5.1 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม.....	123
5.2 แสดงความคิดเห็นความต้องการเรื่องบ้าน.....	126
5.3 แสดงความคิดเห็นในการปรับปรุงชุมชน.....	126

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1.1 ขั้นตอนการศึกษา.....	6
2.1 Physical Revitalization Diagram.....	25
2.2 กรอบแนวคิดของการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพการอยู่อาศัย.....	53
3.1 แผนที่เทศบาลนครนครสวรรค์แสดงที่ตั้งชุมชนหัวเมืองพัฒนา.....	55
3.2 ผังแสดงบริเวณและอาคารในชุมชนหัวเมืองพัฒนา.....	56
3.3 ภาพประกอบแบบสอบถามสำหรับใช้เทียบเคียงสภาพอาคารที่พักอาศัย.....	66
3.4 ภาพประกอบแบบสอบถามสำหรับใช้เทียบเคียงสภาพ โดยรอบอาคารที่พักอาศัย.....	67
4.1 แผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินเมืองนครสวรรค์.....	78
4.2 แผนที่การใช้ประโยชน์อาคารภายในชุมชน.....	79
4.3 ประเภทอาคารภายในชุมชน.....	80
4.4 การเลือกพื้นที่ในชุมชนเพื่อคำนวณความหนาแน่นของอาคาร.....	82
4.5 ระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการในชุมชน.....	89
4.6 ทางสัญจรภายในชุมชน.....	90
4.7 ทางสัญจรรอบชุมชน.....	90

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความจำเป็นของการศึกษา

“บ้าน” หรือ “ที่อยู่อาศัย” เป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ ที่เป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตของมนุษย์ทุกคน และเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญของเมือง โดยเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดของเมือง ทั้งในเรื่องสภาพสังคมและลักษณะทางกายภาพ จากความจำเป็นนี้ส่งผลให้ทุกคนต้องมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง แต่ในอีกด้านหนึ่งที่อยู่อาศัยจัดเป็นสินค้าในระบบตลาด มีราคาสูง โดยเฉพาะในเขตเมืองซึ่งมีพื้นที่จำกัด ตามหลักทางเศรษฐศาสตร์สินค้าใดที่ผู้บริโภคต้องการมาก และผู้ผลิตไม่สามารถตอบสนองได้เพียงพอ ราคาของสินค้านั้น ๆ จะมีราคาสูง จากเหตุผลนี้ที่อยู่อาศัยในเมืองจึงมีราคาสูง ส่งผลให้คนส่วนหนึ่งซึ่งเป็นผู้มีรายได้น้อยเข้าไม่สามารถเข้าถึงได้ เพราะขาดทุนทรัพย์ แต่ด้วยความจำเป็นซึ่งต้องมีที่อยู่อาศัย คนกลุ่มนี้จึงต้องพยายามแสวงหาที่อยู่อาศัยด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น อาศัยผู้อื่น เช่าหรือบุกรุก เมื่อระยะเวลายาวนานขึ้นกลุ่มเหล่านี้ก็พัฒนาตัวเป็นชุมชนขึ้นมา โดยพื้นฐานชุมชนเหล่านี้ส่วนมากมักขาดการวางแผนพัฒนาสภาพแวดล้อมสำหรับการอยู่อาศัย ส่งผลให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา โดยเฉพาะปัญหาเกี่ยวกับระบบสาธารณูปโภค และสิ่งแวดล้อม ซึ่งปัญหาเหล่านี้ล้วนส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมโดยรวมของเมืองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นจึงเกิดแนวคิดในการลดปัญหาเหล่านี้ต่าง ๆ ทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ

เดือนมิถุนายน ค.ศ.1992 ได้มีการประชุม Earth Summit หรือมีชื่อเป็นทางการว่า “การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา” (The United Nations Conference on Environment and Development: UNCED) จัดขึ้นที่นครริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล ผลจากการประชุมก่อให้เกิดแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) ซึ่งเป็นแผนแม่บทของโลกสำหรับการดำเนินงานที่จะทำให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ด้วยความมุ่งหมายที่จะแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาเศรษฐกิจแต่เพียงด้านเดียวไม่คำนึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และปรากฏการณ์ของความยากจนและความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมที่ทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย แผนปฏิบัติการ 21 ได้มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่อยู่อาศัย โดยกล่าวไว้ว่า เพื่อให้ชีวิตความเป็นอยู่ในเมืองมีความยั่งยืนมากขึ้น รัฐบาลควรให้ประชาชนได้รับความมั่นคงในเรื่องที่อยู่อาศัยและการคุ้มครองทางกฎหมาย เพื่อไม่ให้ถูกขับไล่โดยไม่เป็นธรรม ในเขตชุมชนเมืองทุกแห่งรัฐบาลจะต้องจัดหาบริการด้านต่างๆที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต เช่น น้ำสะอาดและการสุขาภิบาล

ประเทศไทยได้มีการนำแนวทางของแผนปฏิบัติการ 21 มาปรับใช้โดยหนึ่งในนั้นเป็นแนวทางของโครงการเมืองน่าอยู่ (Healthy City) รัฐบาลไทยได้ขยายแนวคิดเหล่านี้ไปยังหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงมหาดไทย องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นิยมนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การเคหะแห่งชาติ เพื่อดำเนินการแก้ปัญหาเหล่านี้ แต่ด้วยข้อจำกัดหลายประการ ส่งผลให้การแก้ปัญหาไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากยังขาดมาตรฐานที่เหมาะสมสำหรับคนกลุ่มนี้ การดำเนินการส่วนใหญ่จึงเป็นไปในลักษณะการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าทั้งสิ้น

จากเหตุผลนี้เองจึงควรศึกษาปัจจัยที่เหมาะสมในการปรับปรุงสภาพแวดล้อมชุมชนเหล่านี้ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการยกระดับคุณภาพการอยู่อาศัย การศึกษาครั้งนี้ได้ใช้ “ความพึงพอใจ” ของคนในชุมชนเป็นเกณฑ์ในการประเมิน เพื่อให้เกิดความเหมาะสมมากที่สุด

พื้นที่ศึกษาในครั้งนี้ เลือกพื้นที่ในเขตเทศบาลนครนครสวรรค์เป็นพื้นที่ศึกษา เนื่องจากจังหวัดนครสวรรค์เป็นเมืองหนึ่งของประเทศไทยที่มีชุมชนแออัดอยู่เป็นจำนวนมาก และมีการเพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อย ๆ จาก “ข้อมูลการสำรวจชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเขตเมือง พ.ศ. 2543” สำรวจโดยการเคหะแห่งชาติร่วมกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน พบว่าในเขตเทศบาลนครนครสวรรค์มีชุมชนทั้งหมด 53 ชุมชน ในปี พ.ศ. 2550 ข้อมูลขององสวศโครงการสังคม เทศบาลนครนครสวรรค์ ระบุว่า ได้มีชุมชนในเขตเทศบาลทั้งหมดเพิ่มขึ้นเป็น 58 ชุมชน (<http://www.nsm.go.th/info.asp#T1>) ซึ่งหลายชุมชนมีสภาพเสื่อมโทรมจำเป็นต้องได้รับการปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

สาเหตุที่จังหวัดนครสวรรค์มีชุมชนแออัดมาก เนื่องจาก เป็นจุดที่แม่น้ำ ปิง วัง ยม น่าน มาบรรจบกันเป็นแม่น้ำเจ้าพระยา เรียกบริเวณนี้ว่า “ปากน้ำโพ” เป็นเมืองท่าสำคัญในอดีตที่ใช้การขนส่งทางเรือเป็นหลัก ในปัจจุบันมีลักษณะเป็นประตูภาคเหนือทางเนื่องจากถนนสายหลักที่ใช้เดินทางไปยังภาคเหนือต้องผ่านจังหวัดนครสวรรค์ เมืองจึงมีการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง มีผู้คนเป็นจำนวนมากอพยพเข้ามาทำงานในจังหวัดนครสวรรค์ แต่ด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์ของเมือง คือ

1. มีแม่น้ำหลายสายไหลผ่าน
2. มีภูเขา เนินเขาทั่วไป

นครสวรรค์จึงมีพื้นที่สำหรับตั้งถิ่นฐานน้อย และพื้นที่ส่วนใหญ่ของเมืองเป็นพื้นที่ของหน่วยงานราชการ เช่น บริเวณที่มีแม่น้ำไหลผ่านเป็นพื้นที่อยู่ในการดูแลของกรมเจ้าท่า พื้นที่บริเวณเชิงเขา หรือพื้นที่รัศมีเขาอยู่ในการดูแลของกรมธนารักษ์ อีกทั้งในเขตเทศบาลนครนครสวรรค์ยังมีพื้นที่ของวัดซึ่งอยู่ในการดูแลของกรมการศาสนาอีกบางส่วน ส่งผลให้เหลือที่ดินในเมืองสำหรับภาคเอกชนน้อย ราคาที่ดินมีราคาสูงจนประชากรส่วนหนึ่งไม่สามารถซื้อเป็นเจ้าของได้ อย่างไรก็ตามด้วยความจำเป็นในการดำรงชีวิตคนส่วนนี้ก็ยังต้องอาศัยอยู่ในเมือง เมื่อคนกลุ่มนี้ต้องการอาศัยอยู่แต่ปัจจัยหลายประการทำให้ไม่สามารถหาที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมได้ คนกลุ่มนี้จึงจำเป็นต้องสร้างที่อยู่และอาศัยในพื้นที่ซึ่งมักมีคุณภาพต่ำ ก่อให้เกิดปัญหาคุณภาพการอาศัยและปัญหาทางสังคมที่ถูกมองว่าเป็นต้นเหตุให้สิ่งแวดล้อมของเมืองเสื่อมโทรม

การศึกษาในครั้งนี้จะส่งผลให้เกิดแนวทางปฏิบัติหรือเกณฑ์ที่เหมาะสมสำหรับการปรับปรุงลักษณะกายภาพเหล่านี้ เพื่อเป็นแนวทางในการยกระดับคุณภาพการอยู่อาศัยของชุมชน ให้มีสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้นส่งผลให้ผู้อยู่อาศัยมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถ

ยอมรับในทางปฏิบัติได้อันจะลดปัญหาทางสังคมที่ถูกมองว่าเป็นผู้สร้างความเสื่อมโทรมให้เมืองตามไปด้วย

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.2.1 ศึกษาลักษณะทั่วไปของชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเขตเมือง ทั้งลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้เห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้น

1.2.2 ศึกษาแนวคิดการพัฒนาเมือง และการศึกษาแนวทางการปรับปรุงชุมชนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1.2.3 ประเมินคุณภาพการอยู่อาศัย วิเคราะห์ปัจจัยทางกายภาพที่มีผลต่อคุณภาพการอยู่อาศัยของชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเขตเมือง

1.2.4 เสนอแนวทางเพื่อพัฒนาคุณภาพการอยู่อาศัยของชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเมือง

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

ขอบเขตการศึกษาตามการพิจารณาใน 2 ด้าน

1.3.1 ขอบเขตทางด้านเนื้อหา

แบ่งเป็นเนื้อหาหลัก 4 ประเด็น ได้แก่

1.3.1.1 ประเด็นทางกายภาพ ศึกษาเกี่ยวกับ สิ่งแวดล้อม สาธารณูปโภค สาธารณูปการ และที่อยู่อาศัย

1.3.1.2 ประเด็นทางเศรษฐกิจและสังคม

1.3.1.3 ประเด็นเกี่ยวกับคุณภาพการอยู่อาศัยและความต้องการของประชากรในพื้นที่

ศึกษา

1.3.1.4 ประเด็นแนวความคิดการปรับปรุง พัฒนาชุมชน

1.3.2 ขอบเขตทางด้านพื้นที่

กำหนดใช้พื้นที่ชุมชนตัวอย่างซึ่งเลือกมาจากชุมชนผู้มีรายได้น้อย ที่อยู่ในเขตเทศบาลเมือง จังหวัดนครสวรรค์

1.4 ขั้นตอนการศึกษา

ลำดับการศึกษาแสดงในภาพที่ 1.1 มีขั้นตอนดังนี้

1.4.1 ศึกษาแนวคิด แนวทางปฏิบัติ รวมทั้งผลการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.4.2 กำหนดพื้นที่ ที่ใช้เป็นกรณีศึกษา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1.4.3 สร้างกรอบการศึกษา ซึ่งได้มาจากการทบทวนวรรณกรรมและแนวความคิดที่เกี่ยวข้อง โดยมุ่งศึกษาลักษณะทั่วไปของชุมชนผู้มีรายได้น้อย รูปแบบการปรับปรุงชุมชนผู้มีรายได้น้อย มาตรฐานการอยู่อาศัยที่เหมาะสม ระบบกิจกรรม ทักษะคิดและความต้องการในการปรับปรุงชุมชน ของประชากรภายในพื้นที่ศึกษา

1.4.4 ออกแบบและวางแผนการวิจัย กำหนดตัวแปร กำหนดเครื่องมือเพื่อทำการสำรวจ และเก็บข้อมูลตามกรอบการศึกษา ซึ่งมีทั้งที่เป็นลักษณะทางกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ ทักษะคิดและความต้องการที่เกี่ยวข้อง

1.4.5 เก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ศึกษาตามกรอบการศึกษาโดยมีการกำหนดระยะเวลาในการเก็บข้อมูลที่ชัดเจนและนำข้อมูลที่ได้อามาวิเคราะห์

1.4.6 สรุปผลที่ได้จากการวิเคราะห์และเสนอแนวทางการปรับปรุงชุมชนโดยนำเสนอทั้งในลักษณะการพรรณนา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานของประชากรในพื้นที่หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

1.5 คำจำกัดความที่ใช้ในการศึกษา

คำจำกัดความที่ใช้ในการศึกษา

“ที่อยู่อาศัย” หมายถึง ปัจจัยหนึ่งในปัจจัยสี่ของการดำรงชีวิตของมนุษย์ หากขาดแล้วชีวิตไม่อาจดำรงอยู่ได้ ทั้งนี้คุณลักษณะที่สำคัญของที่อยู่อาศัย คือ สถานที่ที่บุคคลใช้เพื่อป้องกันภัยอันตรายยามหลับและพักผ่อน อีกทั้งเป็นที่ซึ่งผู้อยู่อาศัยสามารถทำมาหากินประกอบอาชีพ

“ชุมชนแออัด” หมายถึง ชุมชนที่มีความหนาแน่นของการอยู่อาศัยสูงกว่ามาตรฐานที่กำหนดมีสภาพแวดล้อมไม่เหมาะสมกับการอยู่อาศัย

“ผู้มีรายได้น้อย” หมายถึง ผู้ที่มีรายได้ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานรายได้ที่ได้มีการกำหนดขึ้น

“พื้นที่ว่าง” หมายถึง พื้นที่ที่ปราศจากอาคารปกคลุม สามารถใช้ประโยชน์อื่น ๆ ได้

“สาธารณูปโภค” หมายถึง บริการที่มีความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตของคนในพื้นที่ในหลายด้าน โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

- สาธารณูปโภคที่จำเป็นต่อกิจวัตรประจำวันของบุคคล เช่น ระบบไฟฟ้า ระบบประปา ระบบระบายน้ำ ระบบกำจัดขยะ

- สาธารณูปโภคที่จำเป็นต่อการขนส่ง สื่อสาร ระหว่างคนภายในชุมชนและระหว่างชุมชนกับภายนอก เช่น ถนน ทางเท้า ทางจักรยาน

“สาธารณูปการ” หมายถึง การให้บริการสาธารณะเชิงพื้นที่ ซึ่งช่วยเสริมให้คนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยในระดับชุมชนจะเป็น สนามเด็กเล่น พื้นที่ประชุม ศาลาประชาคม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

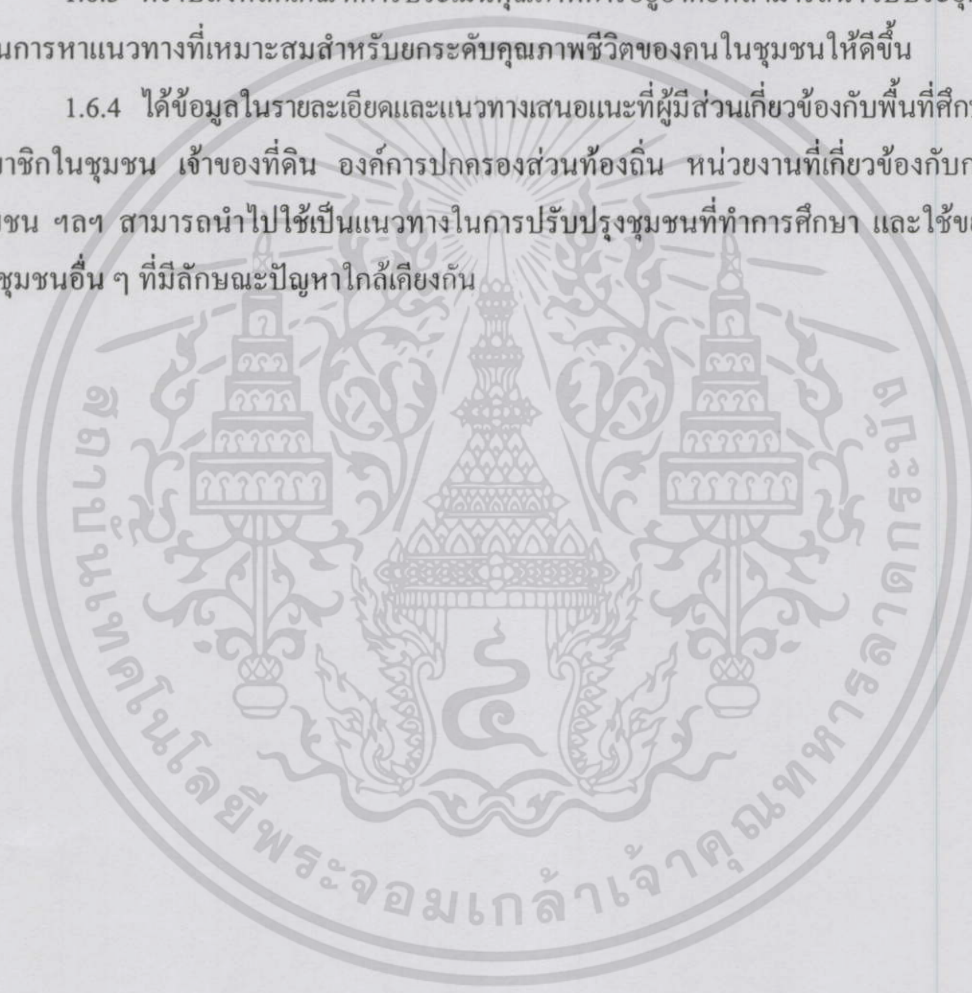
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

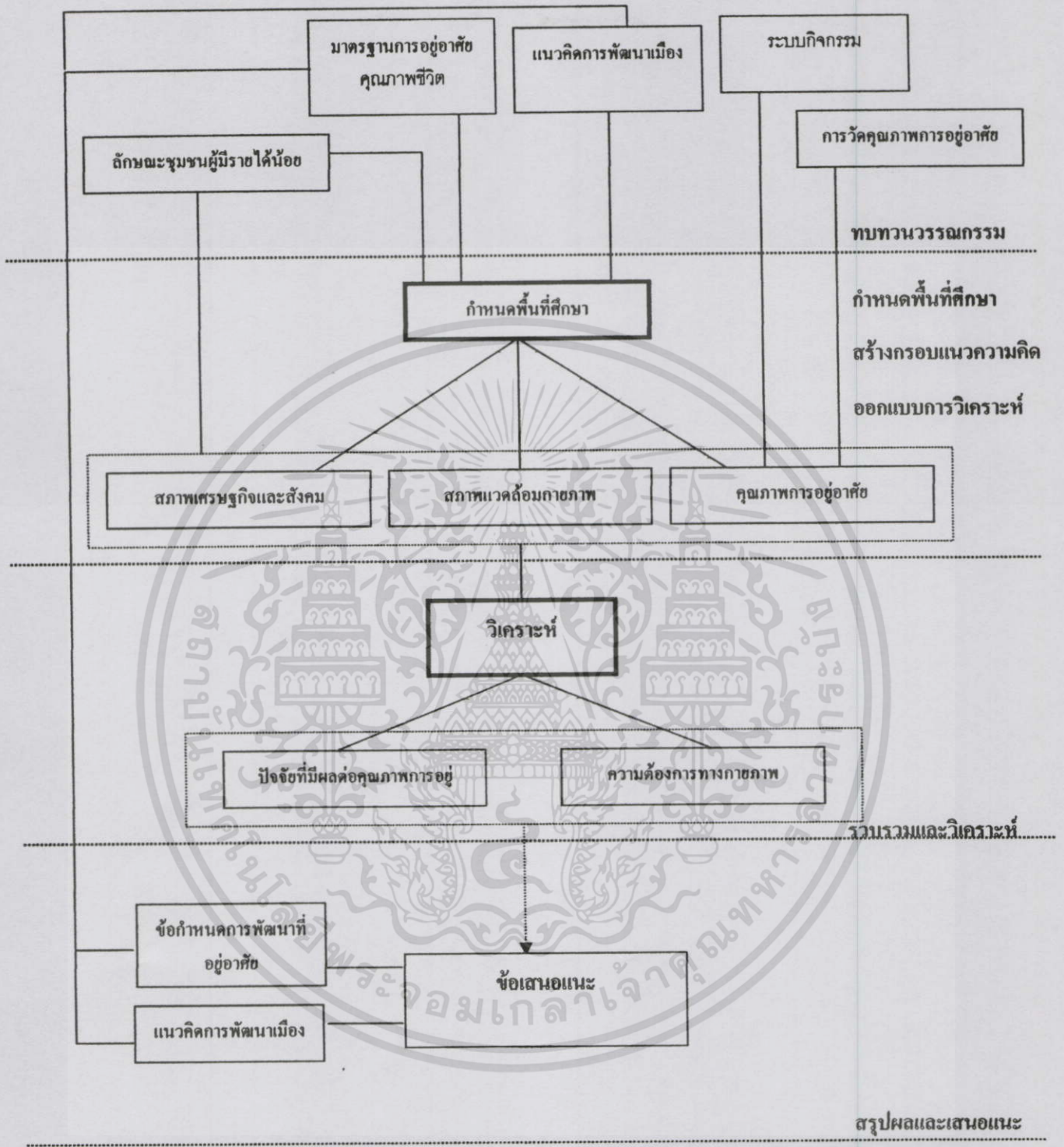
1.6.1 ทราบถึงลักษณะโดยรวมและสาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหาของชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเมือง เพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนเรื่องที่อยู่อาศัยของกลุ่มผู้มีรายได้น้อย

1.6.2 ทราบถึงทัศนคติและความต้องการของประชากรในชุมชน เกี่ยวกับแนวทางการปรับปรุงหรือแก้ปัญหาในชุมชน ส่งผลให้เกิดการแก้ปัญหา ที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ที่แท้จริง

1.6.3 ทราบถึงหลักเกณฑ์การประเมินคุณภาพการอยู่อาศัยที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อเป็นการหาแนวทางที่เหมาะสมสำหรับยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้น

1.6.4 ได้ข้อมูลในรายละเอียดและแนวทางเสนอแนะที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา เช่น สมาชิกในชุมชน เจ้าของที่ดิน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน ฯลฯ สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงชุมชนที่ทำการศึกษา และใช้ขยายผลไปยังชุมชนอื่น ๆ ที่มีลักษณะปัญหาใกล้เคียงกัน

ภาพที่ 1.1 ขั้นตอนการศึกษา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรมและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนวรรณกรรมได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ส่วนหลักคือ ส่วนที่ 1 เป็นสาเหตุที่มา แนวทางการแก้ปัญหาที่มีในปัจจุบัน ส่วนที่ 2 เป็นกระบวนการที่ใช้ในการเสนอแนวทางการแก้ปัญหา มีรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 1 เป็นการศึกษาในภาพกว้าง เพื่อให้เข้าใจถึงรายละเอียดที่ชัดเจนจึงต้องศึกษาลักษณะทั่วไป ที่มา ปัญหาของชุมชนผู้มีรายได้น้อย แนวทางการแก้ปัญหาที่มีอยู่ในปัจจุบัน จากนั้นศึกษาแนวคิดของเมืองในต่างประเทศที่ใช้แก้ปัญหาพื้นที่เสื่อมโทรมภายในเมืองเพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับพื้นที่ศึกษา ส่วนในระดับเมืองต้องศึกษาแนวคิดหลักที่ใช้พัฒนาเมืองซึ่งได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติและมีการนำแนวคิดเหล่านั้นมาปรับใช้ในประเทศไทยผ่านวิธีการต่าง ๆ เช่น โครงการเมืองน่าอยู่ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ อีกทั้งยังต้องศึกษาวิธีการแก้ปัญหาสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ระบบเศรษฐกิจและสังคมของเมืองที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากชุมชนผู้มีรายได้น้อย ในส่วนแรกนี้แบ่งวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเป็น 3 หัวข้อ ได้แก่ แนวความคิดเรื่องชุมชนผู้มีรายได้น้อย แนวความคิดเรื่องการปรับปรุงและแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับเมือง

ส่วนที่ 2 เป็นการศึกษาเพื่อหากระบวนการหรือวิธีการที่นำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาชุมชน ซึ่งในการศึกษานี้ได้กำหนดให้ใช้การประเมินคุณภาพการอยู่อาศัยเป็นเป็นเครื่องมือที่สำคัญสำหรับแก้ปัญหา การศึกษานี้มุ่งหาแนวทางการแก้ปัญหทางกายภาพดังนั้นจึงต้องศึกษาองค์ประกอบทางกายภาพที่เกี่ยวข้องภายในชุมชนผ่านการทำกิจกรรมต่างๆ และต้องมีการศึกษาเปรียบเทียบกับมาตรฐานองค์ประกอบเหล่านั้นที่มีการกำหนดโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงต้องศึกษาหาวิธีการที่ใช้ประเมินคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาชุมชนต่อไป ในส่วนที่ 2 นี้ต้องทำการทบทวนวรรณกรรมทั้งหมด 3 หัวข้อ ได้แก่ แนวคิดเรื่องระบบกิจกรรมของสมาชิกในชุมชน แนวความคิดเกี่ยวกับมาตรฐานการอยู่อาศัยและคุณภาพชีวิตและแนวความคิดการวัดคุณภาพการอยู่อาศัย

2.1 แนวความคิดเรื่องชุมชนผู้มีรายได้น้อย

2.1.1 นิยามเกี่ยวกับชุมชน ชุมชนผู้มีรายได้น้อย

อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2543 : 5) ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า คำว่า “ชุมชน” เป็นคำใหม่ในภาษาไทยเพราะไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2493 สันนิษฐานว่าน่าจะเริ่มใช้หลังจากนั้นเล็กน้อย โดยแปลมาจากภาษาอังกฤษว่า Community ในระยะที่อิทธิพลของวิชาสังคมศาสตร์ตะวันตกได้เริ่มแพร่เข้ามาในประเทศไทยเพื่อศึกษาสังคมชนบท และต่อมารัฐบาลก็

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์หรือการแจ้งในเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่อผู้ใดเห็นไปใช้ไปละเมิดขอคืนค่า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ได้ใช้คำนี้ หลังจากที่ดินตัวในการพัฒนาหมู่บ้าน จนตั้งหน่วยงานใหม่ คือ กรมพัฒนาชุมชน ขึ้นมา เพื่อทำหน้าที่ดังกล่าวในปี พ.ศ.2505 ด้วยเหตุนี้ในระยะแรกชุมชนจะมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า “บ้าน” หรือ “หมู่บ้าน” ในภาษาไทยที่มีมาก่อนหน้านั้นในฐานะเป็นหน่วยการปกครองที่มีขอบเขตแน่นอนภายใต้การควบคุมของรัฐ

รศ.ดร. โสภา (ชูพิกุลชัย) ชปีลมันน์ (2534) นิยามคำว่า “ชุมชน” หมายถึง หมู่ชน กลุ่มคนที่อยู่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกัน

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร(2549) นิยามคำว่า “ชุมชน” ว่าเป็นการจัดรูปทางสังคมอย่างหนึ่ง ซึ่งแต่เดิมจะเกิดขึ้นตามธรรมชาติมนุษย์ที่เป็นสัตว์สังคม ที่ต้องการพึ่งพาอาศัยและสื่อสารต่อกัน โดยทั่วไปชุมชนมีความหมายใน 2 ลักษณะ คือ กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันตามภูมิศาสตร์ เช่น การอยู่ในบริเวณเดียวกัน หมู่บ้านเดียวกัน บ้านใกล้กัน แต่ในความหมายที่สอง คือ กลุ่มคนที่ทำกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน โดยมีความเป็นสมาชิกภาพ โครงสร้าง และวัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่มกัน การพิจารณาความเป็นชุมชนที่แท้จริงนั้น ชุมชนจะต้องมีการพึ่งพาอาศัยกันและมีความรู้สึกในการเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน

รศ.ดร.บรรณ โสภิชฐ์ เมฆวิชัย และคณะ (2549) ให้นิยามว่า “ผู้มีรายได้น้อย” หมายถึง ผู้ที่มีรายรับต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน

กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ให้ความหมายของ “ผู้มีรายได้น้อย” ว่า หมายถึง กลุ่มอาชีพของประชาชนในเขตเมือง ซึ่งมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ โดยแบ่งได้ 2 กลุ่มคือ

1. กลุ่มซึ่งมีรายได้แต่ละเดือน ไม่นแน่นอน ได้แก่ อาชีพรับจ้างทั่วไป รับจ้างรายวัน

ผู้ประกอบอาชีพอิสระ แม่บ้าน เกษตรกร ค้าขายประเภท หายเร่ แผงลอย

2. กลุ่มมีรายได้ค่อนข้างแน่นอน ได้แก่ พนักงาน ลูกจ้างหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

สำนักพัฒนาชุมชนเมือง ได้ให้นิยามของคำว่า “คนจนในเมือง” ว่าเป็น บุคคลที่มีรายได้น้อย และอาศัยอยู่ใน “ชุมชนแออัด” หรือกลุ่มบุคคลที่มีรายได้น้อยอื่น ๆ ในเมือง

เทศบาลเมืองนครราชสีมาให้ความหมาย “ชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเขตเมือง” ว่าเป็นกลุ่มชุมชนที่ส่วนใหญ่มีอาคารหนาแน่น ไม่เป็นระเบียบ และชำรุดทรุดโทรม ประชาชนอยู่กันอย่างแออัด มีสภาพแวดล้อมไม่เหมาะสม อันอาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยและชุมชนมีปัญหา ทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยเทศบาลเมืองนครราชสีมาได้กำหนดขนาดของชุมชนตั้งแต่ 50 หลังคาเรือนขึ้นไป

ดังนั้นจึงพอจะสรุปความหมายของ “ชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเขตเมือง” ว่าเป็นกลุ่มคนที่อยู่รวมกันเป็นสังคม โดยกลุ่มคนส่วนใหญ่เป็นผู้มีรายได้น้อยต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานและอาศัยอยู่ใน “ชุมชนแออัด” ซึ่งมีสภาพแวดล้อมไม่เหมาะสมในการอยู่อาศัย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากการนิยามดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า “ชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเขตเมือง” ส่วนมากมักจะอยู่ในพื้นที่ที่เรียกว่า “ชุมชนแออัด” เพราะฉะนั้นหากจะศึกษาลักษณะทั่วไปของ “ชุมชนผู้มีรายได้น้อย” จึงควรศึกษาลักษณะที่สำคัญของ “ชุมชนแออัด”

การเคหะแห่งชาติ (2533 : 2) ให้ความหมาย “ชุมชนแออัด” ไว้ว่าหมายถึง บริเวณพื้นที่ที่อยู่อาศัยอย่างแออัด มีสภาพไม่ถูกสุขลักษณะ มีน้ำขัง อับชื้น หรือสกปรกมี อันอาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยและความปลอดภัย หรือเป็นแหล่งที่อาจก่อให้เกิดการกระทำที่ขัดต่อกฎหมาย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ทั้งนี้ จำนวนอาคารที่อยู่อาศัยในชุมชนต้องไม่ต่ำกว่า 30 หลังคาเรือนต่อพื้นที่ 1 ไร่ ไม่ว่าจะอยู่ในบริเวณที่ดินของเจ้าของรายเดียวกันหรือไม่ก็ตาม

กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ให้ความหมายของ “ชุมชนแออัด” ว่าหมายถึงบริเวณที่พื้นที่ส่วนใหญ่มีที่อยู่อาศัยอย่างหนาแน่น ไร้ระเบียบและชำรุดทรุดโทรม ประชาชนอยู่กันอย่างแออัด หรือที่อาศัยอยู่ร่วมกัน โดยมีความสัมพันธ์ทางสังคมมีสภาพแวดล้อมไม่เหมาะสมอันอาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพ อนามัยและความปลอดภัยของผู้อยู่อาศัย และมีปัญหาทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงในการอยู่อาศัย

กรุงเทพมหานคร ตามระเบียบกรุงเทพมหานครว่าด้วย กรรมการชุมชน พ.ศ.2534 ได้กำหนดชุมชนแบ่งออกเป็น 5 ประเภท คือ

1. ชุมชนแออัด
2. ชุมชนชานเมือง
3. เคหะชุมชน
4. หมู่บ้านจัดสรร
5. ชุมชนเมือง

โดย “ชุมชนแออัด” ในระเบียบของกรุงเทพมหานครหมายถึง ชุมชนส่วนใหญ่ที่มีอาคารหนาแน่น ปลูกสร้างอย่างไร้ระเบียบ ประชาชนอยู่อย่างแออัด มีสภาพแวดล้อมไม่เหมาะสมอันอาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยและความปลอดภัยของผู้อาศัย โดยให้ถือเกณฑ์ความหนาแน่นของบ้านเรือนอย่างน้อย 15 หลังคาเรือนต่อพื้นที่ 1 ไร่

พระราชบัญญัติชุมชนแออัด นิยาม “ชุมชนแออัด” ว่าหมายถึง บริเวณพื้นที่ที่มีสภาพไม่ถูกสุขลักษณะ มีน้ำขัง อับชื้น หรือ สกปรก อันอาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัย ความปลอดภัยหรือแหล่งที่อาจก่อให้เกิดการกระทำที่ขัดต่อกฎหมายหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนทั้งในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ปริมณฑลและจังหวัดต่าง ๆ ในภูมิภาค

สรุปได้ว่านิยามกว้าง ๆ ของชุมชนแออัดคือ “บริเวณที่มีสภาพไม่ถูกสุขลักษณะ มีน้ำขัง สกปรก มีปริมาณผู้อยู่อาศัยหนาแน่นแออัดมากกว่ามาตรฐานที่กำหนด”

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.1.2 สาเหตุของการเกิดชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเมือง

ชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเมืองเป็นผลมาจากความต้องการพัฒนาเมือง อันเป็นกระบวนการที่เรียกว่า “กระบวนการเป็นเมือง”

คาร์ณี ถวิลพิพัฒน์กุล (2539) กล่าวว่า ในสาขาของนักประชากรศาสตร์ กระบวนการเป็นเมือง หมายถึง สัดส่วนที่เปลี่ยนแปลงไปของประชากรที่อยู่ในพื้นที่ที่เรียกว่า เมือง (Urban หรือ City)

Hawley อ้างโดย คาร์ณี ถวิลพิพัฒน์กุล (2539) ให้คำจำกัดความของกระบวนการเป็นเมือง หรือ Urbanization ว่า “เป็นการเคลื่อนไหวจากหน่วยเรียบง่าย และมีความเป็นท้องถิ่นสูงไปสู่ระบบที่ซับซ้อนและมีการขยายอาณาบริเวณออกไปโดยมีการจัดองค์กรแบบเมือง การที่อัตราและระดับของกระบวนการเป็นเมืองจะเพิ่มขึ้นได้นั้น ขึ้นอยู่อย่างมากกับเทคโนโลยีที่ใช้เกี่ยวกับการจัดองค์กร เพื่อให้ทุก ๆ ส่วนประสานสัมพันธ์กัน”

Smelser อ้างโดยคาร์ณี ถวิลพิพัฒน์กุล (2539) เชื่อว่า การเคลื่อนย้ายประชากรจากชนบทเข้าไปอยู่ในเมือง เป็นอีกกระบวนการหนึ่งที่จะทำให้เกิดการพัฒนา

คาร์ณี ถวิลพิพัฒน์กุล (2539) กล่าวว่า “สำหรับสาเหตุของการอพยพจากชนบทเข้าสู่เมืองที่แตกต่างกันในประเทศกำลังพัฒนาและประเทศพัฒนาแล้วคือ ในประเทศพัฒนาแล้ว การอพยพจากชนบทเข้าสู่เมืองเป็นเพราะแรงดึง (Pull Factors) ของเมืองอันได้แก่ ค่าจ้างแรงงานในภาคอุตสาหกรรมที่สูงกว่าภาคเกษตร แต่ในประเทศกำลังพัฒนา การอพยพจากชนบทเข้าสู่เมืองเกิดขึ้นเพราะแรงผลัก (Push Factors) ในชนบทอันได้แก่ ความยากจน ไม่มีโอกาสทางเศรษฐกิจ และอื่น ๆ”

นริภรณ์ จงพิรเดชาพันธ์ (2541) กล่าวว่า การ “โยกย้ายถิ่นฐานของคนชนบทเข้ามาสู่เมืองทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอาชีพจากภาคเกษตรมาอยู่ในภาคบริการ, การใช้แรงงาน การที่คนชนบทย้ายเข้ามาอยู่ในเมืองมักจะเข้ามาอยู่รวมกัน ในสถานที่หนึ่งก่อน เมื่อปรับตัวได้แล้วก็จะขยายขยายตัวออกไปโดยสถานที่เหล่านี้มักเป็นชุมชนแออัด”

การเคหะแห่งชาติซึ่งเป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเรื่องที่อยู่อาศัยของประชาชน ได้อธิบายถึงสาเหตุมูลฐานของชุมชนแออัด ดังนี้

ก. มูลเหตุพื้นฐานของชุมชนแออัด ประกอบด้วยภาวะสำคัญ 4 ประการด้วยกัน ได้แก่

- 1) ความจำเป็นในการอยู่อาศัยที่ว่า ปัจจุบันพื้นฐานของการดำรงชีวิตจำเป็นต้องมีที่อยู่อาศัย
- 2) รายได้ของประชากรกลุ่มใหญ่ของประเทศ ไม่อยู่ในภาวะที่จะหาที่อยู่อาศัยเป็นของตัวเองได้ในสภาพที่เหมาะสม
- 3) บริการจากรัฐ ในด้านการให้ความช่วยเหลือ และสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ที่ไม่สามารถสนองต่อจำนวนประชากรได้อย่างเพียงพอ
- 4) อัตราส่วนของประชากรต่อพื้นที่ ที่เพิ่มมากขึ้นจนเกิดความแออัดและมีผลตรงต่อ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
การเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม
 ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ข. สาเหตุของการเกิดชุมชนแออัด

- 1) การเพิ่มของประชากร จากการเกิดใหม่
- 2) การเพิ่มของประชากรจากการอพยพเข้าสู่เมืองศูนย์กลาง
- 3) ความมั่งง่ายและการละเลยของเจ้าของที่ดิน ในลักษณะที่ปล่อยให้ประชากรชุมชนแออัดขึ้นทีละน้อย

ค. การดำรงอยู่ของชุมชนแออัด

1) แหล่งงานและแรงงาน ชาวชุมชนแออัดส่วนใหญ่เป็นผู้มีรายได้น้อย ซึ่งดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยการขายแรงงาน หรือทำงานที่ไม่มั่นคงเพียงพอที่จะยกระดับตนเองได้ ประกอบกับในเมืองใหญ่เป็นแหล่งงานที่มีความต้องการแรงงานมาก จึงเป็นการเอื้อซึ่งกันและกัน และเอื้อต่อการดำรงอยู่ของชุมชนแออัดด้วย

2) การรวมกลุ่ม เมื่อมีการอยู่ร่วมกันย่อมเกิดการรวมกลุ่ม ทำให้เกิดพลังในการต่อรองจนในบางครั้งจะมีลักษณะใกล้เคียงกับการใช้กฎหมายเพื่อพิทักษ์กลุ่มของตนจากกฎหมาย

3) ขีดจำกัดในการพัฒนาตนเอง ชาวชุมชนแออัดถูกบีบคั้นจากสิ่งต่าง ๆ ทั้งจากสิ่งแวดล้อมและภาวะการไร้ความมั่นคงในการอยู่อาศัย รายได้ พื้นความรู้ และราคาที่ดินในตัวเมืองที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เป็นสิ่งที่ยากที่จะทำให้ชุมชนพัฒนาตนเองได้โดยลำพัง และเป็นสาเหตุที่ทำให้ชุมชนก้าวสู่สภาพที่เลวร้ายมากขึ้น

4) ขีดจำกัดการพัฒนาโดยรัฐ ทั้งเรื่องงบประมาณและนโยบายในการปรับปรุงชุมชนแออัด

2.1.3 ลักษณะของที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยในเมือง

กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ให้ความหมายของ “ที่อยู่อาศัย” ว่าหมายถึง หนึ่งในปัจจัยสี่ที่เป็นฐานรากของความมั่นคงของชีวิตและครอบครัว โดยที่อยู่อาศัยจะอยู่ในรูปแบบของอาคารบ้านเรือนที่ใช้ประโยชน์เพื่อการอยู่อาศัย เช่น บ้านเดี่ยว บ้านแฝด บ้านแถว ทาวน์เฮ้าส์ หรือคอนโดมิเนียม รวมถึงพื้นที่หรือที่ดินในการก่อสร้าง สาธารณูปโภค สาธารณูปการ รวมทั้งบริการต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงบุคคลและครอบครัวเข้ากับชุมชนและจากชุมชนสู่ภูมิภาค

จากความหมายในขั้นต้นเป็นการอธิบายถึงที่อยู่อาศัยทุกประเภท แต่เมื่อมาพิจารณาเฉพาะประเภทที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยมีการแบ่งหรือกำหนดตามลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

ข้อมูลจากวารสารธนาคารอาคารสงเคราะห์ แสดงให้เห็นว่าที่อยู่อาศัยแบ่งตามระบบผลิตที่อยู่อาศัยในประเทศไทย 3 ได้ระบบใหญ่ดังนี้ ที่อยู่อาศัยภาคประชาชน ที่อยู่อาศัยภาครัฐและกิ่งภาครัฐและสุดท้ายคือที่อยู่อาศัยภาคธุรกิจเอกชน ซึ่งจาก 3 ระบบนี้ ระบบที่อยู่อาศัยภาคประชาชนแบ่งออกได้อีก 3 กลุ่มย่อยดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กลุ่มที่ 1 ที่อยู่อาศัยที่มีรายได้น้อยจัดสร้างเอง ได้แก่

- บ้านเรือ เป็นที่อยู่อาศัยประเภทเคลื่อนที่ได้ปัจจุบันมีจำนวนน้อยแต่จะยังมีอยู่ เนื่องจากบ้านเรือเป็นทั้งที่อยู่อาศัย และเป็นที่พักเรือประมง

- ที่อยู่อาศัยที่มีรายได้น้อยในเขตชานเมืองหรือพื้นที่เกษตรกรรม มักเป็นบ้านเดี่ยว เรือนแถวชั้นเดียวหรือสองชั้น มักก่อสร้างด้วยวัสดุก่อสร้างและเทคโนโลยีระดับกลาง บางชุมชนมีเอกลักษณ์พื้นถิ่น บางชุมชนเป็นแรงงานที่ย้ายมาอยู่ใกล้แหล่งงานอุตสาหกรรมชานเมือง

- ชุมชนบุกรุก เป็นที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย ที่จำเป็นต้องอพยพเข้ามาอยู่ในเมืองเพื่อให้ใกล้แหล่งงาน โดยเข้าจับจองที่ดินที่ว่างอยู่ทั้งที่เป็นกรรมสิทธิ์ของภาครัฐและเอกชน มักเป็นอาคารเล็ก ๆ สร้างจากวัสดุเท่าที่หาได้ อยู่อย่างหนาแน่น ไม่มีหรือมีระบบสาธารณูปโภคที่ไม่ได้มาตรฐาน

- ชุมชนแออัดที่ไม่ได้บุกรุก เป็นชุมชนที่อยู่อาศัยที่มักเช่าอยู่อาศัยมานาน ปลูกสร้างด้วยไม้อย่างหนาแน่น แออัด ขาดการดูแลรักษา ส่วนใหญ่เป็นบ้านเดี่ยวและเรือนแถว

- ที่อยู่อาศัยที่จัดสร้างโดยชุมชน เป็นชุมชนที่อยู่อาศัยที่เกิดจากการรวมตัวของชุมชนเพื่อให้ได้มาซึ่งที่อยู่อาศัย เช่น โครงการบ้านมั่นคง หมู่บ้านสหกรณ์

กลุ่มที่ 2 ที่อยู่อาศัยที่มีรายได้น้อยปานกลางและสูงจัดสร้างเอง ทำโดยจ้างผู้รับเหมาอิสระมักเป็นบ้านเดี่ยวที่มีรูปแบบหลากหลายตามความต้องการของเจ้าของ

กลุ่มที่ 3 ที่อยู่อาศัยที่นายจ้างจัดให้ ได้แก่

- ที่พักอาศัยของผู้ช่วยงานบ้าน มักเป็นห้องในบ้านของนายจ้าง หรือเป็นเรือนแยกออกจากตัวบ้าน

- ที่พักอาศัยของแรงงานก่อสร้าง มักเป็นอาคารชั่วคราวหรือสร้างเป็นเรือนแถวอยู่ในพื้นที่ใกล้เชิงที่ก่อสร้าง

- ที่พักอาศัยของแรงงานอุตสาหกรรม เป็นสวัสดิการมักเป็นแฟลตมีที่ดั่งเป็นห้องพักแยกและห้องพักรวม บางส่วนตั้งในเขตโรงงาน บางส่วนตั้งนอกเขตแต่มีรถสวัสดิการรับส่ง

รศ.ดร.บรรณ โสภิชฐ์ เหมวิชัย และคณะ (2549) สรุปลักษณะที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยในเมือง ได้เป็น 4 ประเภท ดังนี้

- 1) ที่อยู่อาศัยชั่วคราว เป็นการเช่าอยู่ระยะสั้น แบ่งเป็น
 - 1.1) แนวราบ เช่น ที่อยู่ในชุมชนแออัด อาคารพาณิชย์ให้เช่า
 - 1.2) แนวสูง เช่น หอพัก อพาร์ทเมนต์ อาคารชุด
- 2) ที่อยู่อาศัยถาวร เป็นการเช่าระยะยาว หรือครอบครองเป็นเจ้าของ แบ่งเป็น
 - 2.1) แนวราบ เช่น ที่อยู่ในชุมชนแออัด
 - 2.2) แนวสูง เช่น เคหะชุมชน อาคารชุด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ดังนี้

นริกรณ จงพิรเดชนนท (2541) แบ่งระบบที่อยู่อาศัยของคนจนเมืองออกเป็น 5 แบบ

- 1) ที่อยู่อาศัยในที่สาธารณะ เช่น สวนสาธารณะ ริมนน สถานีขนส่ง
- 2) ที่อยู่อาศัยที่นายจ้างจัดหา เช่น ที่พักคนงานก่อสร้าง คนรับใช้
- 3) ที่อยู่อาศัยแบบบ้านเช่า เช่น บ้านเช่า ห้องเช่า
- 4) ที่อยู่อาศัยในชุมชนแออัด
- 5) ที่อยู่อาศัยที่ตนเองเป็นเจ้าของบ้านและที่ดิน เช่น บ้านจัดสรรราคาถูก

จากระบบที่อยู่อาศัยทั้ง 5 แบบ ระบบที่ก่อให้เกิดปัญหาที่เมืองมากที่สุดได้แก่ การอยู่อาศัยในที่สาธารณะ และการอยู่อาศัยในชุมชนแออัด เนื่องจากการอยู่อาศัย 2 ประเภทนี้ก่อให้เกิดคุณภาพการอยู่อาศัยที่ไม่เหมาะสม และสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมกับเมืองมากที่สุด

ข้อมูลทั้งหมดพอสรุปได้ว่าที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยในเมืองมีลักษณะสำคัญร่วมกันคือ แออัด มีสภาพทางกายภาพไม่มั่นคง สภาพเสื่อมโทรม กรรมสิทธิ์การอยู่อาศัยเป็นการเช่าหรือสวัสดิการ บางครั้งเป็นการบุกรุก

2.1.4 ลักษณะสำคัญของชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเมือง

งานสำรวจและศึกษาแนวทางการจัดการที่อยู่อาศัยแก่ผู้ประสบปัญหาที่อยู่อาศัย ของ คณะผู้วิจัย ภาควิชาเคหะการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้แบ่งนัยยะสำคัญของการเป็นชุมชนแออัดออกเป็น 7 ประการดังนี้

1) ด้านกายภาพ

ชุมชนแออัด มีลักษณะเหมือนแหล่งเสื่อมโทรม ขาดบริการสาธารณูปโภค สาธารณูปการ มีความสกปรก มีน้ำขัง อับชื้น บ้านและอาคารทรุดโทรม ไม่มีระเบียบ และขาดการวางแผนชุมชน

2) ด้านความหนาแน่น

ชุมชนแออัดจะมีความหนาแน่นในการอยู่อาศัยมาก โดยการกำหนดมาตรฐานยังแตกต่างกัน เช่น กรุงเทพมหานครกำหนดความหนาแน่นอย่างน้อย 15 หลังต่อเนื้อที่ 1 ไร่ การเคหะ กำหนดความหนาแน่นที่ 30 หลังต่อเนื้อที่ 1 ไร่ ในขณะที่เทศบาลบางแห่งกำหนดตามเกณฑ์อื่น

3) ด้านสุขอนามัย

ชุมชนแออัดมีลักษณะสภาพแวดล้อมที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ ขาดความปลอดภัย ในการอยู่อาศัย มีแนวโน้มว่าชาวชุมชนจะมีโรคภัยไข้เจ็บมากกว่าคนเมืองทั่วไป

4) ด้านสังคมและการศึกษา

เป็นแหล่งที่ก่อให้เกิดการกระทำที่ผิดกฎหมาย เป็นแหล่งอบายมุข ยาเสพติด และมีระดับการศึกษาน้อย ทั้งยังมีคุณภาพชีวิตต่ำกว่ามาตรฐาน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5) ด้านภูมิศาสตร์ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ในบริเวณที่เป็นริมคลอง ริมถนน แต่ขาดเส้นทางหรือถนนที่จะใช้เข้าถึง หรือถ้าหากมีก็จะเป็นตรอกหรือซอยที่มีขนาดเล็ก มีที่ตั้งอยู่ใกล้แหล่งงาน ตลาด โดยเฉพาะแหล่งงานที่ต้องการแรงงานเป็นจำนวนมาก

6) ด้านเศรษฐกิจ

ชาวชุมชนมีรายได้น้อย หาเช้ากินค่ำ มีอาชีพที่ไม่แน่นอน เปลี่ยนบ่อย หรือกล่าวได้ว่าไม่มีความมั่นคงในอาชีพการงาน ในด้านของอาชีพนั้นส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 80 ประกอบอาชีพในภาคที่ไม่เป็นทางการ (Informal) เป็นการประกอบอาชีพ “รับจ้างทั่วไป” เช่น รับงานมาทำที่บ้าน มอเตอร์ไซค์รับจ้าง ลูกจ้าง โรงงาน คนงานก่อสร้าง และอาชีพรองลงมาคือ หาบแร่แฝงลอย

7) ด้านสภาพการครอบครองที่ดิน

ชุมชนแออัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนบุกรุกนั้น จะมีสภาพการถือครองที่ดินที่ไม่มั่นคง ประสบปัญหาไล่ที่ ไม่มีกรรมสิทธิ์ หรือหากเป็นชุมชนบุกรุกก็จะมีสัญญาเช่าที่ดิน

2.1.5 แนวทางปรับปรุงและพัฒนาพื้นที่อยู่อาศัยของชุมชนผู้มีรายได้น้อย

การปรับปรุงหรือพัฒนาพื้นที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยในประเทศไทยมีหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องโดยตรงอยู่ 2 หน่วยงาน คือ

1. การเคหะแห่งชาติ

การทำงานของ การเคหะแห่งชาติจะเป็นลักษณะการจัดเตรียมที่อยู่อาศัย การจัดการของการเคหะแห่งชาติมีลักษณะคล้ายกับภาคเอกชนแต่แตกต่างตรงที่ขมมีกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้มีรายได้น้อยที่กระจายอยู่ทั่วไป โครงการที่เห็นได้ชัดเจนได้แก่ “โครงการบ้านเอื้ออาทร” ซึ่งมีกลุ่มเป้าหมายเป็นผู้มีรายได้น้อย ข้าราชการชั้นผู้น้อย พนักงานรัฐ ที่มีรายได้ไม่เกิน 15,000 บาท การเคหะแห่งชาติจะเป็นผู้สำรวจข้อมูลความต้องการที่อยู่อาศัยในแต่ละเมือง แล้วจึงจัดหาที่ดินและออกแบบ ก่อสร้าง ที่อยู่อาศัยให้ โดยที่อยู่อาศัยจะมีลักษณะเป็นแนวสูงหรืออาคารชุดในพื้นที่ที่มีราคาสูงในเขตเมือง และเป็นแนวราบในพื้นที่ที่มีราคาถูกลง เช่น ย่านชานเมืองและในภูมิภาค

รูปแบบของอาคารพักอาศัยมีดังนี้

- 1) อาคารชุดพักอาศัยสูง 5 ชั้น ประกอบด้วยห้องพัก 2 รูปแบบ ได้แก่
 - 1.1) ห้องอเนกประสงค์ ขนาดประมาณ 24 ตร.ม.
 - 1.2) ห้องแบบ 1 ห้องนอน พร้อมห้องอเนกประสงค์ ขนาดประมาณ 33 ตร.ม.
- 2) อาคารแนวราบ แบบของอาคารที่พักอาศัย 3 รูปแบบ ได้แก่
 - 2.1) บ้านเดี่ยว 2 ชั้น ในที่ดินขนาด ประมาณ 16-24 ตารางวา
 - 2.2) บ้านแฝด 2 ชั้น ในที่ดินขนาด ประมาณ 16-24 ตารางวา
- 3) บ้านแถว 2 ชั้น ในขนาดที่ดิน ประมาณ 16 ตารางวา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน)

การดำเนินการของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนจะแตกต่างกับการเคหะแห่งชาติ ตรงที่เน้นการแก้ปัญหาความมั่นคงในการอยู่อาศัย โดยเน้นการแก้อย่างเป็นภาพรวมทั้งเมือง และสร้างโอกาส การพัฒนาของชุมชนแออัด ชุมชนบุกรุกที่มีอยู่แล้ว โดยให้ชุมชนเป็นหลักในการคิดร่วมพัฒนา ร่วมกับกลไกการพัฒนาท้องถิ่น รูปแบบของที่อยู่อาศัย อาจมีได้หลายรูปแบบขึ้นอยู่กับเงื่อนไขที่ดิน ลักษณะของชุมชนและความสามารถในการจ่ายของชาวบ้าน การดำเนินงานที่เห็นได้ชัดเจนได้แก่ “โครงการบ้านมั่นคง” ซึ่งมีกลุ่มเป้าหมายเป็นผู้มีรายได้น้อย (รายได้น้อยกว่ากลุ่มเป้าหมายของการเคหะแห่งชาติ) และเป็นพื้นที่ชุมชนแออัดเดิมที่มีอยู่แล้ว

รูปแบบการพัฒนาความมั่นคงในที่อยู่อาศัย “โครงการบ้านมั่นคง” จะมีความหลากหลายขึ้นอยู่กับบริบทของพื้นที่ ดังต่อไปนี้

1) การปรับปรุงชุมชนให้มั่นคงในที่เดิม (Slum Upgrading)

เป็นการปรับปรุงชุมชนเดิมให้มีสภาพดีขึ้น เพื่อคงรูปแบบชุมชนเดิมต่อไป โดยปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค ทางเดินเท้า และสภาพแวดล้อมในชุมชน เป็นการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ลักษณะสำคัญ ของการปรับปรุงชุมชนให้มั่นคงในที่เดิม ดังนี้

- เป็นการลงทุนและปรับปรุงชุมชนด้านกายภาพที่มีอยู่เดิมให้ดีขึ้น และคงรูปแบบชุมชนเดิมให้มั่นคงต่อไป
- คุณภาพชีวิตชุมชนในเรื่องบริการพื้นฐานดีขึ้น และสามารถเชื่อมโยงกับการพัฒนาอื่น ๆ ได้
- กรณีชุมชนไม่ได้เป็นเจ้าของที่ดิน หรือยังขาดความมั่นคงในที่ดินสำหรับการอยู่อาศัยระยะยาว ไม่สามารถปรับปรุงสภาพที่อยู่อาศัยได้เต็มที่ (สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : 2548)

2) การปรับผังแปลงที่ดินใหม่โดยพยายามคงโครงสร้างเดิม (Reblocking)

เป็นการปรับปรุงรูปแบบชุมชนเดิมให้มีผังและโครงสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานที่ดีขึ้น ลักษณะสำคัญ ของการปรับผังแปลงที่ดินใหม่โดยพยายามคงโครงสร้างเดิม ดังนี้

- เป็นการปรับปรุงรูปแบบชุมชนเดิมก่อให้เกิดระบบผังและโครงสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานที่ดีขึ้น โดยอาจมีการปรับรื้อย้ายบ้านบางส่วน และพัฒนาระบบสาธารณูปโภคให้ดีขึ้น สามารถดำเนินการในกรณีชุมชนเช่าที่ดินระยะยาวหรือซื้อที่ดินในพื้นที่เดิมได้
- ชุมชนมีความมั่นคงในการอยู่อาศัย
- ชุมชนสามารถพัฒนาที่อยู่อาศัยของตนเอง อย่างค่อยเป็นค่อยไป (สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : 2548)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3) การแบ่งปันที่ดิน (Land Sharing)

เป็นรูปแบบไทยๆ คือ เมื่อเจ้าของที่ดินต้องการนำที่ดินไปใช้ก็เกิดการประสานประโยชน์ระหว่างชุมชน และเจ้าของที่ดิน โดยเจ้าของที่ให้เช่าหรือขายที่ดินบางส่วนให้ชุมชนในราคาถูก แลกกับประโยชน์จากที่ดินที่เหลือ ทำให้ชุมชนมีความมั่นคงในระยะยาว หรือมีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน เกิดการปรับปรุงมีการก่อสร้างและพัฒนาที่อยู่อาศัยร่วมกันของชุมชนใหม่

การแบ่งปันที่ดิน พิสูจน์ได้ว่าเป็นสิทธิอันชอบธรรมที่พึงมีจาก 2 หลักการคือ ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดมีสิทธิในการอยู่อาศัยในเมืองได้ และผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดมีสิทธิที่จะได้รับการแบ่งปันจากการเพิ่มขึ้นของราคาที่ดิน (Yap, 1992 : 16)

ลักษณะสำคัญของการแบ่งปันที่ดิน ดังนี้

- เป็นการประสานประโยชน์ระหว่างชุมชนและเจ้าของที่ดิน เจ้าของที่ให้เช่าหรือขายที่บางส่วนให้ชุมชนในราคาถูกแลกกับการใช้ประโยชน์จากที่ดินส่วนที่เหลือ
- ชุมชนมีความมั่นคงระยะยาว หรือมีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน
- เกิดการปรับปรุง มีการก่อสร้างและพัฒนาที่อยู่อาศัยร่วมกันของชุมชนใหม่ที่จะสามารถเพิ่มความหนาแน่น ได้มากขึ้น (สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : 2548)

4) การก่อสร้างรูปแบบใหม่ในที่ดิน (Reconstructing)

เป็นการรื้อย้ายภายในบริเวณเดิมจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่งแล้วให้ทำสัญญาเช่าระยะยาว จะเห็นภาพการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจน ซึ่งการรื้อย้ายและสร้างชุมชนใหม่ที่อยู่ในบริเวณเดิมให้ชุมชนยังคงสามารถอยู่ใกล้บริเวณชุมชนเดิมและแหล่งงาน ไม่ต้องปรับตัวมากโดยชุมชนต้องก่อสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ทั้งหมด

5) การรื้อย้ายไปอยู่ในที่ดินใหม่ (Relocation)

โดยชุมชนเป็นผู้ดำเนินการเลือกที่ดินตามความเหมาะสมของตนเอง อาจทำให้ประชาชนในชุมชนต้องอยู่ไกลจากชุมชนเดิม ไกลจากแหล่งงาน สถานศึกษา เสียค่าเดินทางเพิ่ม ต้องสร้างชีวิตและสังคมใหม่ ทำให้เกิดการค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง ในการซื้อที่ดินและก่อสร้างบ้าน แต่มีข้อดี คือ ชุมชนได้ความ มั่นคง มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินและการอยู่อาศัย สามารถพัฒนาสภาพแวดล้อมชุมชนใหม่ ได้เต็มที่

ลักษณะสำคัญ ของการรื้อย้ายชุมชนออกไปอยู่ในที่ใหม่ ดังนี้(สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: 2548)

- ชุมชนอาจต้องอยู่ไกลจากชุมชนเดิมมีความเป็นไปได้ที่จะ ห่างไกลจากแหล่งงาน และสถานศึกษา ทำให้ต้องเสียค่าเดินทางเพิ่ม
- ประชาชนต้องสร้างชีวิตและสังคมใหม่
- ประชาชนเกิดการค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูงในการซื้อที่ดินและก่อสร้างบ้าน
- สามารถมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินและการอยู่อาศัย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ห้ามมิให้คัดลอกหรือเผยแพร่โดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์ หากมีข้อสงสัยหรือต้องการข้อมูลเพิ่มเติม กรุณาติดต่อฝ่ายประชาสัมพันธ์ โทร. 02-2542-1111 หรือ 02-2542-1112

นอกจาก 2 หน่วยงานที่ได้เสนอรายละเอียดไปแล้วแล้วยังมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอีก 2 หน่วยงาน ที่มีโครงการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยแต่เป็นไปในลักษณะที่เป็นรายเคี้ยวไม่ได้ทำเป็นชุมชน จากเอกสาร มาตรฐานการจัดการที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อยของ กรมการส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ได้ให้รายละเอียดไว้ดังนี้

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

ได้รับมอบหมายให้เป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลักใน “โครงการบ้านสำเร็จรูป” เป็นการจัดให้มีการผลิตบ้านสำเร็จรูปราคาถูกสำหรับให้ประชาชนที่มีที่ดินเป็นของตนเองซื้อไปดำเนินการก่อสร้าง และผ่อนชำระในราคาถูก ในปัจจุบันอยู่ระหว่างการดำเนินงานพิจารณารูปแบบ ราคา และขั้นตอน และองค์การบริหารจัดการที่เหมาะสม

องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

เป็นการดำเนินงานตามนโยบายของกระทรวงมหาดไทยที่สนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดหาที่อยู่อาศัยให้กับประชาชนผู้มีรายได้น้อยได้ โดยการเช่าซื้อบ้านกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยการผ่อนชำระราคาถูกในระยะเวลา 10 -15 ปี ซึ่งมีลักษณะที่สำคัญ คือ ให้ท้องถิ่นจัดหาที่อยู่อาศัยให้ประชาชน โดยการจัดหาที่ดินจากผู้ที่จะสงเคราะห์ให้หรือใช้การหาที่ดินตามระเบียบของมหาดไทยและคัดเลือกประชาชนที่จะเข้าร่วมโครงการโดยพิจารณาจากความสามารถในการผ่อนชำระกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ในระยะเวลา 10-15 ปี ซึ่งจะใช้รูปแบบบ้านของ “บ้านเอื้ออาทร”

นอกจากนี้ยังมีการดำเนินการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยภายใต้ชื่อ “โครงการบ้านท้องถิ่นไทย เทิดไท้องค์ราชัน 80 พรรษา” เพื่อให้ ผู้ด้อยโอกาส ผู้ยากไร้ และผู้ยากจนในที่มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเองอย่างมั่นคง ภายใต้ความร่วมมือระหว่างประชาชนในหมู่บ้าน ชุมชน ด้วยงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเงินบริจาคจากประชาชน โดยมีการก่อสร้างที่อยู่อาศัยให้กับประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชน แห่งละอย่างน้อย 1 หลัง รวม 8,880 หลังทั่วประเทศ

2.1.6 สรุปแนวความคิดเรื่องชุมชนผู้มีรายได้น้อย

ทำให้ทราบถึงรายละเอียดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนผู้มีรายได้น้อย ทำให้ทราบถึงสาเหตุของการเกิดชุมชน ลักษณะเฉพาะหรือความแตกต่างของชุมชนผู้มีรายได้น้อยเมื่อเปรียบเทียบกับชุมชนประเภทอื่น ๆ ทำให้ทราบถึงลักษณะที่สำคัญของชุมชนเหล่านี้ในทุก ๆ มิติ ทั้ง ภายภาพ เศรษฐกิจ สังคม จากการศึกษาแนวคิดนี้ทำให้สามารถกำหนดพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นผู้มีรายได้น้อยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น และทราบถึงประเด็นปัญหาของกลุ่มเป้าหมายโดยเฉพาะประเด็นทางกายภาพที่เป็นปัจจัยหลักที่ต้องศึกษาเพื่อหาแนวทางปรับปรุง อีกทั้งยังทำให้ทราบจุดแข็งบางอย่างของกลุ่มเป้าหมาย เช่น ความสัมพันธ์ทางสังคม การใช้พื้นที่อย่างประหยัดและตำแหน่งที่ตั้งของชุมชนซึ่งมักอยู่ในบริเวณที่เดินทางไปประกอบอาชีพได้ง่าย

2.2 แนวความคิดเรื่องการปรับปรุง

2.2.1 แนวคิด Urban renewal

ความหมายของการปรับปรุงฟื้นฟู

Millward (1972) อ้างโดย Myeongso Eo (2002) ให้คำจำกัดความ Urban renewal ว่า

“เป็นกระบวนการปรับปรุงอาคารและพื้นที่ซึ่งกำลังจะกลายเป็นสิ่งล้าสมัย ไม่สามารถใช้งานประโยชน์และไม่สามารถเติบโตต่อไปได้ โดยปกติกระบวนการเหล่านี้จะเป็นไปด้วยตัวมันเอง แต่จะเป็นไปด้วยความเชื่องช้า และไม่มีแบบแผน ในอดีตเมืองจะค่อย ๆ ปรับตัวเองอยู่ตลอดเวลา แต่ในปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของสังคมและเทคโนโลยี ทำให้เมืองไม่สามารถดำเนินการปรับตัวเองอย่างแบบค่อยเป็นค่อยไปเช่นในอดีตได้ จึงต้องมีแนวทางของการปรับตัวหรือฟื้นฟูด้วย เพราะปัญหาต่าง ๆ ของเมืองมีความซับซ้อนมากขึ้น ทั้งนี้ไม่ได้มุ่งเฉพาะในแต่เมืองใหญ่เท่านั้น”

C.A. Doxiadis (1966 : 9) อ้างโดย วันเพ็ญ เจริญตระกูลปิติ (2540) กล่าวว่า การปรับปรุงฟื้นฟูใน เขตเมืองเดิม เป็นแนวทางการพัฒนาเมืองในอีกลักษณะหนึ่งนอกเหนือไปจากการสร้างเมืองใหม่ หรือชุมชนใหม่ในพื้นที่ชานเมือง หรือการสร้างเมืองใหม่ซึ่งสมบูรณ์แบบในตัวเอง

Wilfred Burns (1963 : 14)อ้างโดย วันเพ็ญ เจริญตระกูลปิติ (2540) กล่าวว่า การปรับปรุงฟื้นฟูเมือง คือ การแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในปัจจุบัน ซึ่งไม่เป็นที่พึงปรารถนาในพื้นที่นั้น โดยการรื้อถอน และการสร้างขึ้นใหม่ในรูปแบบที่แตกต่างไปจากเดิม โดยปฏิบัติตามการวางผังเมืองขั้นสมบูรณ์ (Comprehensive Plan)

กองผังเมืองและโครงการ การเคหะแห่งชาติ (2535 : 23-24) อ้างโดยวันเพ็ญ เจริญตระกูลปิติ (2540) ให้คำจำกัดความของการฟื้นฟูชุมชนเมืองว่า คือ การพัฒนาพื้นที่ในเมืองที่สภาพทางกายภาพ และกิจกรรมด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของผู้อยู่อาศัยได้เสื่อมลง จึงควรมีการฟื้นฟูให้เหมาะสมกับความเจริญของเมือง เกิดผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ และคงไว้ซึ่งวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ให้ผู้อยู่อาศัยเดิมได้ประโยชน์จากการฟื้นฟูนั้นมากที่สุด

ประเภทการปรับปรุงฟื้นฟู

Chapin (1979 : 271 – 273), Woodary (1962: 6) และ Burns (1963: 17 -18) อ้างโดย วันเพ็ญ เจริญตระกูลปิติ (2540) ว่ามีความเห็นในเรื่องขบวนการในการปรับปรุงชุมชนตรงกันคือ มี 3 กระบวนการดังนี้

- 1) Preservation / Conservation คือการอนุรักษ์หรือการทำนุบำรุงอาคารสถานที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ให้คงสภาพเดิม โดยไม่มีการตัดแปลงเพิ่มเติม
- 2) Rehabilitation คือ การบูรณะปรับปรุงอาคารที่มีอยู่เดิมให้ใช้งานได้ดีเมื่ออาคารนั้นอยู่ในสภาพทรุดโทรมมีประโยชน์ใช้สอยน้อยลง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3) Redevelopment คือ การปรับปรุงฟื้นฟูบริเวณใดบริเวณหนึ่ง เพื่อให้การใช้ที่ดินเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด มีการจัดที่เว้นว่าง มีสาธารณูปโภค สาธารณูปการที่เพียงพอ อันจะทำให้ชุมชนนั้นมีความน่าอยู่อาศัยมากขึ้น

แนวความคิดที่เกี่ยวกับการปรับปรุงฟื้นฟู

Chapin F. Steward และ Kaiser E.J. (1979 : 270) อ้าง โดย วันเพ็ญ เจริญตระกูลปีติ (2540)

กล่าวเกี่ยวกับการฟื้นฟูชุมชนเมืองว่าเป็นรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงให้เกิดการฟื้นตัวทางกายภาพของเมืองซึ่งมีโครงสร้างสาธารณูปโภค สาธารณูปการที่เก่าแก่และล้าสมัยไปแล้ว และในเวลาเดียวกัน พื้นที่ทั้งหมดถูกคัดแปลงแก้ไขหรือถูกแทนที่เนื่องมาจากแรงกดดันของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ดังนั้น Urban Renewal เป็นการวางแผนให้พื้นที่เมืองมีชีวิตชีวาขึ้นมาใหม่ ให้สภาพแวดล้อมมีคุณภาพที่ดี ตลอดจนรวมเอาโปรแกรมทางด้านการพัฒนา การบำรุงรักษา และการอนุรักษ์ มาวางแผนออกแบบการใช้ที่ดินให้มีประสิทธิภาพซึ่งเป็นการป้องกันการทำลายเมือง

ตามแนวความคิดที่เกี่ยวกับการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองของ Imre Perenyi (1973 : 57-58) กล่าวว่า การก่อสร้างและการฟื้นฟูศูนย์กลางของเมืองเป็นปัญหามานานที่สุดของการวางแผนเมืองในปัจจุบัน อัตราการเจริญเติบโตของเมืองที่เพิ่มขึ้นเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การปฏิวัติทางเทคโนโลยีและทางวิทยาศาสตร์ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเพิ่มขึ้นของประชากรหลังการวางแผนและผังเมืองต้องพิจารณาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงหน้าที่ของเมือง ความต้องการในปัจจุบันและในอนาคตซึ่งต้องพิจารณาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงหน้าที่ของเมือง ต้องการในปัจจุบันและในอนาคตซึ่งต้องมั่นใจว่าจะประสบความสำเร็จแน่นอน เนื่องจากในความเป็นจริงตึกเก่าแก่และอนุสรณ์สถานต่าง ๆ ในประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่จะอยู่ในศูนย์กลางของเมืองเก่าซึ่งมีค่าควรแก่การอนุรักษ์

จุดประสงค์หลักของการฟื้นฟูเมือง เกิดขึ้นเนื่องจาก การเปลี่ยนแปลงลักษณะการผลิตในเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรวมตัวและการกระจายตัวของโรงงานอุตสาหกรรม นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่น ๆ อีก เช่น การใช้ที่ดินปะปนกัน โรงงาน และการขนส่งซึ่งทำลายสภาพแวดล้อม จำนวนบ้านที่ผลิตไม่เพียงพอและไม่ได้มาตรฐานมีโครงข่ายการกระจายการบริการไม่เท่าเทียมกัน รูปแบบของพื้นที่ที่อยู่อาศัยเป็นแบบกะทัดรัดและความหนาแน่นสูง ทำให้ไม่มีพื้นที่สีเขียวแบ่งกันไว้ เนื่องจากไม่มีการแบ่งโซนไว้ก่อนได้รับผลกระทบโดยโรงงานอุตสาหกรรม โครงข่ายการคมนาคมขนส่งสาธารณะ และยานพาหนะไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการที่เพิ่มขึ้นได้อย่างเพียงพอ การก่อสร้างเป็นไปตามขบวนการ ทำให้เกิดเป็นบล็อกที่ไม่ได้สัดส่วน ทำให้คุณค่าทางภูมิทัศน์ประวัติศาสตร์และทางศิลปะของเมืองสูญหายไป

C.A. Doxiadis (1966 : 9) และ Chapin (1979: 270) อ้าง โดย วันเพ็ญ เจริญตระกูลปีติ (2540) นั้นมีความคิดเช่นเดียวกับ Perenyi กล่าวว่า การปรับปรุงฟื้นฟูนั้นเป็นขบวนการหนึ่งของการปรับปรุงชุมชน ซึ่งเป็นไปตามหลักธรรมชาติ คือ เมื่อชุมชนแห่งใดเจริญจนกลายเป็นเมืองและเมื่อเจริญจนถึงที่สุดก็ย่อมจะมีส่วนที่ทรุดโทรมตามมา อันสมควรที่จะมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นิยมนำไปใช้ประโยชน์ทางการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ของชุมชนเมืองเสียใหม่ให้ดีกว่าเดิมโดยไม่จำเป็นต้องรอให้ชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่เลวร้ายหรือใช้การไม่ได้ เสียก่อนจึงค่อยทำการปรุงความแออัดของประชากร และการจราจรอันเนื่องมาจากการเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทุกประเภท ทำให้ผู้มาใช้บริการเป็นจำนวนมาก แต่ขาดสาธารณูปโภค สาธารณูปการที่จำเป็นอย่างเพียงพอ จึงจำเป็นต้องมีการปรับปรุงบริเวณดังกล่าวเพื่อให้มีรูปแบบที่เหมาะสม มีการใช้ที่ดินให้คุ้มค่าทางเศรษฐกิจโดยมีการผังเมืองเป็นแนวทางการพัฒนา อันจะทำให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ดีและประการสำคัญทำให้เกิดผลดีทางด้านเศรษฐกิจของประเทศอีกด้วย

นอกจากนี้ Wilfred Burns (1963 : 194) มีความเห็นที่เหมือนกับ Perenyi, Doxiadis และ Chapin คือ สาเหตุที่ก่อให้เกิดความจำเป็นในการฟื้นฟูเมืองใหญ่ คือ สิ่งก่อสร้างทรุดโทรม ปัญหาการจราจรติดขัด นอกจากนี้ยังมีปัจจัยเพิ่มเติมอีก คือ การขยายตัวของเมือง ค่านิยมใหม่ ๆ ในการอยู่อาศัยและจับจ่ายซื้อของ ทักษะคติเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

นอกจากนี้ Burns ยังกล่าวว่าโดยเฉพาะปัญหาในเรื่องการจราจรติดขัดอันเนื่องมาจากระบบการคมนาคมขนส่งไม่สัมพันธ์กับการใช้ที่ดิน และปัญหาความทรุดโทรมของอาคารบ้านเรือนอันเนื่องมาจากขาดความดูแลเอาใจใส่จากภาครัฐบาลและเอกชน ซึ่ง Wilfred ได้กล่าวว่า “ปัญหาการจราจรเป็นเรื่องสำคัญที่มองข้ามไปไม่ได้ และที่จริงแล้วเพียงปัญหาการจราจรอย่างเดียวก็สามารถเป็นแรงผลักดันที่สำคัญที่จะต้องทำการปรับปรุงฟื้นฟู เพราะปัญหาการจราจรเป็นเรื่องที่เห็นได้ชัดในสายตาของคนทั่วไป ในขณะที่ความเก๋าล้าสมัยบางอย่างเกือบจะไม่เป็นที่สังเกตก็ได้” ชุมชนที่เป็นอยู่ทุกวันนี้มักจะมีอาคารทั้งใหม่และเก่าปนกันอยู่ การปรับปรุงฟื้นฟูจึงไม่จำเป็นที่จะต้องรื้อทิ้งแบบกวาดล้างอาคารทั้งหมด ปัญหาที่จะต้องปรับปรุงฟื้นฟู คือ การรื้อถอนแหล่งเสื่อมโทรม ปรับปรุงบ้านพักอาศัยที่ทรุดโทรมไม่ได้มาตรฐาน และอาคารพาณิชย์ที่ให้ผลไม่เต็มที่ในสังคมปัจจุบัน และปรับปรุงสิ่งก่อสร้างใหม่ให้สามารถรับความหนาแน่นได้สูงขึ้นตามความต้องการเรื่องที่อยู่อาศัยที่เพิ่มมากขึ้นในบริเวณนั้น

Alfred Marshall (1961: 135)อ้างโดย วันเพ็ญ เจริญตระกูลปีติ (2540) กล่าวว่าราคาและขนาดของที่ดินจะมีความสัมพันธ์กับความสูงของสิ่งก่อสร้าง กล่าวคือ ถ้าราคาที่ดินต่ำ ผู้ลงทุนจะซื้อที่ดินแปลงใหญ่ แต่ถ้าราคาที่ดินสูงผู้ลงทุนจะซื้อที่ดินแปลงเล็กและสร้างสิ่งก่อสร้างสูง ๆ ขึ้นแทน และ Richard U. Ratcliff (1949: 403) ศึกษาในเรื่องของการปรับปรุงฟื้นฟูเมือง เน้นให้เห็นว่าการปรับปรุงฟื้นฟูจะเกิดขึ้นโดยแรงผลักดันของตลาด คือ เจ้าของที่ดินมีโอกาสที่จะได้ผลประโยชน์มากขึ้นกว่าเดิม โดยการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินของคนจากที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการปรับปรุงฟื้นฟูก็เป็นปัจจัยที่สำคัญเช่นกัน โดย Wilson (1966 : 405-413) กล่าวว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการฟื้นฟูเมือง เช่น ให้ประชาชนร่วมค้นหาสิ่งที่ดีในการปรับปรุงฟื้นฟูด้วยกัน แต่ประชาชนจะไม่มีส่วนในการกำหนดบทลงโทษที่อยู่อาศัยและชุมชนแออัดที่ไม่ได้ปรับปรุงฟื้นฟู นอกจากนี้ยังกล่าวว่าโครงการปรับปรุงฟื้นฟูจะประสบผลสำเร็จ ก็เมื่อ การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนที่มีประสิทธิภาพมีผลต่อการกำหนดเป้าหมายในการปรับปรุงฟื้นฟูและมีการยอมรับกระบวนการนี้

เอกสารนี้เป็นของราชบัณฑิตยสถาน ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สรุปจะพบว่าสาเหตุที่ต้องมีการปรับปรุงฟื้นฟู คือ สภาพอาคารที่ชำรุดทรุดโทรม การขาดสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ การจราจรติดขัด การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ความแออัดของประชากร เป็นต้น

ตัวอย่างของ Urban Renewal

1) Urban Renewal ในสหรัฐอเมริกา

Urban Renewal ได้ถูกออกแบบมาให้มีการโยกย้ายสลัมและพื้นที่เสื่อมโทรมโดยการรื้อทำลาย อาคารเก่าเหล่านั้นแล้วสร้างอาคารใหม่ขึ้นมาแทนที่

โครงการฟื้นฟูมี 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่

- การป้องกันชุมชนแออัด (สลัม) ตลอดจนการอนุรักษ์หรือคงความเป็นละแวกบ้าน
- การบังคับใช้กฎหมายอาคาร
- การปรับปรุงสภาพของโครงสร้างและความเป็นละแวกบ้าน

อย่างไรก็ตามนักลงทุนจากภาคเอกชนไม่ค่อยเห็นด้วยที่จะให้ผู้อยู่อาศัยมีส่วนร่วมตามกระบวนการนี้เนื่องจาก มีข้อจำกัดที่จะต้องหันเหทิศทางโครงการไปยังที่อยู่อาศัย ไม่มีผู้ลงทุนในระยะยาวและเนื่องจากโครงการต้องใช้เวลาานกว่าที่จะสมบูรณ์ มีความลำบากเรื่องทุนในระยะยาว สรุปได้ว่า Urban Renewal ในสหรัฐอเมริกา จึงมีปัจจัยหลักได้แก่

- รื้อร้างชุมชนแออัด
- การรื้อร้างสร้างใหม่

โปรแกรมจึงได้มีการปรับปรุงใหม่ในปี 1954 เพื่อให้มีผลกำไรมากขึ้น โดยไม่มีการปรับปรุงชุมชนแออัด อันเป็นเป้าหมายขั้นต้น ชุมชนแออัดและพื้นที่เสื่อมโทรม ที่อยู่ใกล้ย่านธุรกิจสำคัญถูกรื้อร้างและแทนที่ด้วยการใช้ประโยชน์ที่ดินแบบใหม่เพื่อกลุ่มคนใหม่ในอีกระดับหนึ่ง ทำให้ Urban Renewal ดึงดูดนักลงทุนมากขึ้น ทำให้มีชื่อเสียงเป็น “bulldozer approach” มีการรื้อทำลายพื้นที่เสื่อมโทรมเพื่อสร้างเป็นห้องพักที่หรูหราเพื่อการอยู่อาศัย แต่จากการเรียนรู้ของผู้คน สังคมและต้นทุนทางเศรษฐกิจของการรื้อร้าง ทำให้กลุ่มทุนค่อย ๆ ปรับเปลี่ยนรูปแบบมาเป็นการปรับปรุงสภาพชุมชนเดิมมากกว่าการทำลายและก่อสร้างขึ้นใหม่ เพราะประหยัดและส่งผลกระทบต่อเมื่อน้อยกว่า

ในทศวรรษ 1960 เริ่มมีการยอมรับกันว่า การขยายตัวของกระบวนการเป็นเมืองอาจจะทำให้เกิดปัญหาของเมืองมากขึ้น และเป็นเหตุให้มีการเรียกร้องเรื่องการปรับปรุงสภาพแวดล้อมของเมืองควบคู่ไปด้วย มากกว่าแค่มีการฟื้นฟูเพียงแค่ลักษณะกายภาพ

จากแนวทางดังกล่าวทำให้แนวคิด Urban revitalization เกิดขึ้นในปี 1970 ซึ่งมีเนื้อหาครอบคลุมถึงแนวทาง Urban Renewal โดยต่อยอดแนวความคิดที่ว่า ควรมีการรักษาไว้ซึ่งความเป็นละแวกบ้านและการปรับสภาพชุมชนเดิม ต้องมีการจำกัดการโยกย้ายสถานที่และแบ่งแยกชุมชน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ดั้งเดิม ปัจจุบัน การปรับสภาพที่อยู่อาศัยจึงกลายเป็นแนวคิดหลักในการทำ Urban Renewal ในสหรัฐอเมริกา

2) Urban Renewal ในยุโรป

ในยุโรป วิศวกรรมการของนโยบายฟื้นฟูเมืองมีรูปแบบที่คล้าย ๆ กัน ตัวอย่างแรกของโครงการ Urban Renewal เกิดขึ้นในสหราชอาณาจักร ในช่วงกลางศตวรรษที่ 19 เพื่อแก้ไขปัญหาสภาพที่อยู่อาศัย ที่ไม่ถูกสุขลักษณะในย่านของกลุ่มคนทำงานงานตลอดจนไปถึงการรื้อร้างชุมชนแออัด และการฟื้นฟูเมืองที่ถูกทำลายจากสงครามทั้งยุโรปทศวรรษที่ 1920 เป็นเป้าหมายหลักและเป็นกระบวนการต่อเนื่องที่สำคัญที่สุดของกระบวนการ Urban Renewal ในประวัติศาสตร์ จนส่งผลไปอีกหนึ่งช่วงอายุ จนกระทั่งปี 1950 พบว่าแฟลตและอาคารชุดมีความเหมาะสมที่จะใช้เป็นที่อยู่อาศัยของกลุ่มคนทำงาน

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงลักษณะสำคัญของสภาพเมืองในยุคที่ผ่านมา ทำให้เกิดความสนใจที่จะทำการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพชุมชนเดิมของเมืองประวัติศาสตร์และย่านเก่าแก่ของเมือง ในช่วงก่อนทศวรรษ 1954 การอนุรักษ์และการปรับปรุงสภาพอาคารเดิมกลายเป็นสิ่งที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในโครงการ Urban Renewal ในยุโรป ตอนท้ายของทศวรรษ 1950 นโยบายฟื้นฟูส่วนใหญ่ได้ละทิ้งแนวคิดเกี่ยวกับการรื้อร้างชุมชนแออัดในสัดส่วนที่มีขนาดใหญ่ และโครงการได้หันไปสู่การปรับปรุงสภาพอาคารและพื้นที่เดิม ปัจจุบันในยุโรปการดำเนินโครงการ Urban Renewal ส่วนใหญ่อยู่บนพื้นฐานแนวคิดที่ปรับปรุงสภาพที่อยู่อาศัยเดิมและปรับปรุงให้ดีขึ้น

3) Urban Renewal ในฮ่องกง

ฮ่องกงเป็นเมืองที่เกิดขึ้นใหม่ การวางแผนและการบริหารจัดการได้ถูกจัดการโดยสหราชอาณาจักร ความรวดเร็วของการพัฒนาและการปรับปรุงฟื้นฟูในพื้นที่อาณานิคมของสหราชอาณาจักรเป็นไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้เกิดอาคารที่สภาพเสื่อมโทรมขึ้นเป็นจำนวนมากและมีอาคารชุดที่ขณะนี้ไม่สามารถใช้การได้และยากที่จะปรับปรุงให้เหมาะสมหรือเป็นที่น่าพอใจได้ ฮ่องกงมีการพัฒนาโครงการฟื้นฟูที่ละเอียดอ่อน โดยการวิวัฒนาการจากแนวทางการรื้อร้างชุมชนแออัดขนาดใหญ่ไปยังการฟื้นฟูพื้นที่ชั้นในของเมืองและมีการปรับปรุงที่อยู่อาศัยของภาครัฐ ภายใต้การจัดการที่มีการร่วมมือกันของภาครัฐและภาคเอกชน การเข้าแทรกแซงของภาครัฐครั้งแรกในโครงการ Urban Renewal ในฮ่องกงเกิดขึ้นในปี 1954 เมื่อมีการรื้อร้างชุมชนแออัดขนาดใหญ่ หลังจากเกิดอัคคีภัยใน Shek Kip Mei ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีขนาดใหญ่และมีความซับซ้อนมากที่สุดพื้นที่หนึ่ง

Urban Renewal ในฮ่องกง ส่วนสำคัญขึ้นอยู่กับความพยายามของภาคเอกชน ซึ่งถูกกระตุ้นโดยราคาที่ดินที่สูงขึ้นอย่างรวดเร็ว และกฎหมายอาคารซึ่งยินยอมให้มีการแทนที่ของอาคารแนวราบโดยการพัฒนาให้เป็นอาคารแนวตั้ง มีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องไปยังการปรับปรุงที่ดินในปัจจุบันของภาคเอกชน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ในปี 1987 ทิศทางใหม่ซึ่งส่งเสริมการร่วมมือระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชนได้ถูกนำมาใช้ปฏิบัติให้สำเร็จอย่างลุล่วงตามกระบวนการปรับปรุงแบบรอบด้านในฮ่องกง The Land Development Corporation (LDC) เป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีความอิสระ ถูกก่อตั้งในปี 1988 เพื่อรับผิดชอบโครงการปรับปรุง ซึ่งใช้ทรัพยากรจากภาคเอกชน จุดประสงค์เพื่อเร่งการพัฒนาจากภาคเอกชนให้ปรับปรุงพื้นที่ที่ได้มีการเลือกไว้แล้ว สนับสนุนหรือกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของเจ้าของที่ดินเพื่อปรับปรุงคุณภาพและผลตอบแทนทางธุรกิจของการพัฒนาบนพื้นที่ขนาดใหญ่ เพื่อให้แน่ใจว่ามีการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมของผู้เช่า และให้มีการอุดหนุนจากภาครัฐที่น้อยที่สุด

4) Urban Renewal ในเกาหลีใต้

มีการริเริ่ม Urban Renewal ครั้งแรกในตอนท้ายทศวรรษ 1960 เพื่อปฏิบัติกับผู้นุกรุกที่กระจัดกระจายในกรุงโซล นโยบายการฟื้นฟูมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง จากนโยบายการโยกย้ายหรือเปลี่ยนพื้นที่ใหม่ ซึ่งบ่อยครั้งประชาชนถูกโยกย้ายจากพื้นที่โดยปราศจากค่าชดเชย ไปสู่ “การปรับปรุงเป็นจุด ๆ” ด้วยการอุดหนุนจากภาครัฐในช่วงก่อนทศวรรษ 1970 ประกาศ หรือกฎหมาย Urban Renewal ได้ผ่านออกมาใช้ในปี 1978 กำหนดให้ภาครัฐเป็นผู้ช่วยในการเตรียมพร้อมเพื่อหาพื้นที่ใหม่ สิ่งนี้กลายเป็นวิธีการที่มีนัยยะสำคัญมากที่สุด โดยพื้นฐานการฟื้นฟูในเกาหลีใต้มีสองวิธี : กล่าวคือ วิธีที่ต่างคนต่างทำการฟื้นฟู และ วิธีที่อาศัยการร่วมมือกัน วิธีการแรกคือการที่ต่างคนต่างทำได้ถูกนำมาใช้ก่อน วิธีการนี้ยินยอมให้รัฐบาลเมืองเป็นผู้เขียนแผนการฟื้นฟูและประยุกต์วิธีการวางแผน เช่นเดียวกับการใช้วิธีการจัดรูปที่ดิน

อีกวิธีการหนึ่ง คือประเภทร่วมมือกัน ได้ถูกริเริ่มในปี 1983 ทั้งเจ้าของที่ดินและผู้อยู่อาศัยได้รับอำนาจในการวางแผนเท่าเทียมกันเพื่อเป็นกลุ่มความร่วมมือ สิ่งที่มีอยู่นี้ให้อำนาจเต็มที่ในการปฏิบัติการ โดยมีแนวทางที่หลากหลายเพื่อให้ประสบความสำเร็จเกี่ยวกับกิจกรรมฟื้นฟู ได้มีการนำนักพัฒนาเช่นบริษัทก่อสร้างเข้ามาเป็นผู้ร่วมโครงการ โดยอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิดของตัวแทนกลุ่มความร่วมมือซึ่งร่วมอยู่ในกระบวนการทั้งหมดของการพัฒนา บริษัทที่เข้าร่วมรับผิดชอบเกี่ยวกับเรื่องการเงิน การเจรจาต่อรองกับภาครัฐ งานก่อสร้าง และรวมไปถึงการขายและประชาสัมพันธ์ บริษัทได้รับการยินยอมให้ก่อสร้างอาคารชุดที่มีความหนาแน่นสูง จำนวนของหน่วยที่ก่อสร้างมีขนาดใหญ่กว่าหน่วยเดิมที่ถูกทำลาย พวกเขาสามารถทำกำไรโดยการขายหน่วยของอาคารชุดแบบพิเศษ เมื่อโครงการเสร็จสมบูรณ์ การฟื้นฟูด้วยวิธีการการร่วมมือเช่นนี้กลายเป็นแนวทางที่ถูกเลือกใช้เกือบทั้งหมดของ โครงการพัฒนาตั้งแต่ปี 1983 เป็นต้นมา

2.2.2 แนวคิด Revitalization

คำจำกัดความของ Revitalization

ในความหมายทั่วไป Revitalize หมายถึง “การฟื้นฟูบางสิ่งที่สุดยเสียกิจกรรมต่าง ๆ หรือสุขภาพของตัวเอง หมายถึงการทำให้กิจกรรมหรือสุขภาพกลับมาอีกครั้ง” (Collins Cobuild

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

Dictionary Third edition 2001) หรือ Revitalize หมายถึง to give new life, energy, activity or success to something (Cambridge Advanced Learner's Dictionary, 2003)

เมื่อนำมาใช้กับการปรับปรุงพื้นที่ Revitalization จะมีความหมายว่า

เป็นการสร้างความเชื่อมั่นใหม่ ๆ ตลอดจนปรับปรุงโครงสร้างทางเศรษฐกิจในพื้นที่ซึ่งปัจจุบันมีเสื่อมค่าลงเป็นการดึงดูดให้มีการลงทุนภายใน ซึ่งจะช่วยสนับสนุนพื้นที่แทนกิจกรรมทางธุรกิจและที่พักอาศัย

หรือเป็นการปรับปรุงสภาพสังคมและกิจกรรมทางเศรษฐกิจของพื้นที่ประวัติศาสตร์หรือเมืองประวัติศาสตร์ ซึ่งมักจะไม่สามารถใช้สอยพื้นที่เหล่านั้นได้ในสภาพปัจจุบัน ส่งผลให้อาคารที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และพื้นที่ว่างของเมือง เหล่านั้นถูกละเลยและมีสภาพทรุดโทรม

ในกรณีเกี่ยวกับพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ Revitalization หมายถึง การวางแผนที่จะปรับปรุงกิจกรรมทางสังคมและเศรษฐกิจของพื้นที่ประวัติศาสตร์ ซึ่งสูญเสียความมีชีวิตชีวาของกิจกรรมดั้งเดิมไป เป็นผลให้อาคารประวัติศาสตร์และที่ว่างในเมือง กลายเป็นพื้นที่เสื่อมโทรม จุดมุ่งหมายของการ Revitalization คือความสมดุลที่เหมาะสมระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนา (วิวัฒน์, 2546)

สำหรับพื้นที่อยู่อาศัยโดยทั่วไป Revitalization หมายถึงการนำที่พักอาศัยที่เสื่อมโทรมให้กลับไปมีกิจกรรมต่าง ๆ ทางกายภาพรวมทั้งกิจกรรมอื่น ๆ ที่สนับสนุนการดำรงชีวิตที่ดีอย่างครบถ้วน เป็นกระบวนการที่ไม่หยุดนิ่ง มีลักษณะเป็นเชิงคุณภาพ และสามารถสังเกตได้จากกระบวนการฟื้นฟู

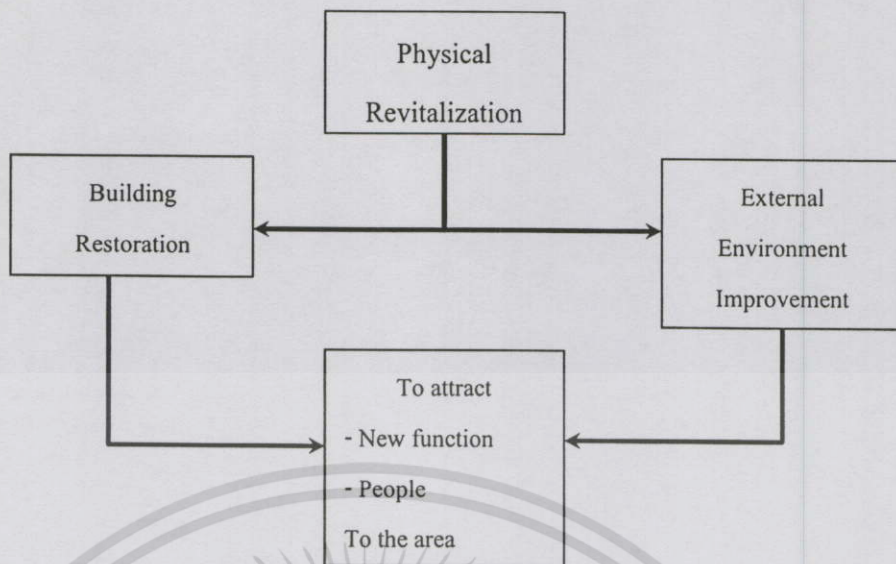
Sukanya Tangnimmannoradee. (1999) ให้รายละเอียดเกี่ยวกับกระบวนการ Revitalization ไว้ดังนี้

กระบวนการฟื้นฟูที่ประสบความสำเร็จต้องแสดงให้เห็นในสามส่วนดังนี้

- 1) ลักษณะกายภาพ
- 2) เศรษฐกิจ
- 3) สังคม

1) การฟื้นฟูลักษณะกายภาพ

ลักษณะกายภาพ ที่ประสบความสำเร็จในการฟื้นฟูพื้นที่เสื่อมโทรมต้องมีการเก็บและบำรุงรักษาที่ดี สิ่งสกปรกต่าง ๆ ต้องถูกกำจัดออกจากอาคารเหล่านั้น ต้องซ่อมแซมและฟื้นฟูถนน ระบบสาธารณูปโภคและปรับปรุงบริเวณทั่ว ๆ ไปเพื่อให้มีลักษณะที่ดีขึ้น ภาพลักษณ์ที่ดีเหล่านี้จะช่วยเปิดโอกาสทางธุรกิจอีกทั้งยังดึงดูดผู้อยู่อาศัยและผู้มาเยี่ยมชม

ภาพที่ 2.1 Physical Revitalization Diagram

ที่มา : Sukanya Tangnimmanoradee. (1999)

มีผลการศึกษาวิจัยหลายพื้นที่แสดงให้เห็นว่าคนทั่วไปรู้สึกไม่สะดวกสบายและรู้สึกเกรงกลัวสถานที่ที่ไม่ได้รับการซ่อมแซมปรับปรุง ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความประมาทและ ขาดการเอาใจใส่ ดังนั้น การฟื้นฟูลักษณะกายภาพต้องได้รับการยอมรับและปรับปรุงสู่พื้นที่สาธารณะสำหรับพื้นที่ที่มีความสำคัญกับภาพรวมของเมือง เช่น พื้นที่ประวัติศาสตร์ โดยปกติก็มีการตั้งกองทุนโดยตัวแทนจากภาครัฐเพื่อการเก็บรักษาอาคารเหล่านั้น โดยเปลี่ยนแปลงสภาพใช้งานของอาคารที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน หรือมีการสงวนรักษาเพื่อการใช้ประโยชน์ใหม่ โดยปกติการตั้งกองทุนโดยภาคเอกชนมีส่วนช่วย และมีการส่งเสริมโดยการอุดหนุนจากภาครัฐประเภทอื่น ๆ หรือใช้แรงจูงใจทางภาษี

2) การฟื้นฟูเศรษฐกิจ

สิ่งที่ใช้เป็นตัวชี้วัดของการฟื้นฟูเศรษฐกิจที่ดีที่สุดคือทรัพย์สิน การพัฒนาสิ่งที่เป็นปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจทำให้พื้นที่เสื่อมโทรมมีอัตราการเพิ่มการเติบโตทางเศรษฐกิจ และพัฒนาระบบสาธารณูปโภคให้ดีขึ้น การฟื้นฟูพื้นที่เสื่อมโทรมเกี่ยวข้องไปถึงการฟื้นฟูโครงสร้างลักษณะกายภาพและกิจกรรมทางเศรษฐกิจ หรือสาธารณูปโภค ของอาคารและที่ว่าง ในช่วงระยะสั้น การฟื้นฟูลักษณะกายภาพสามารถส่งผลให้เกิดแรงดึงดูด การบำรุงรักษาพื้นที่สาธารณะอย่างเหมาะสมเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีแก่พื้นที่นั้น ๆ แต่ในระยะยาว จะต้องมีการฟื้นฟูเศรษฐกิจ เพื่อให้สามารถมีการสร้างและบำรุงรักษาสาธารณูปโภคในพื้นที่เอกชน ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่ผู้อยู่อาศัยในพื้นที่จะต้องรับภาระ การฟื้นฟูเศรษฐกิจ จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญของการฟื้นฟูพื้นที่ รวมทั้งการบำรุงรักษาพื้นที่สาธารณะต่อไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3) การฟื้นฟูสังคม

เกี่ยวกับเรื่องสังคม สิ่งที่สำคัญที่สุดของการฟื้นฟูพื้นที่เสื่อมโทรมของเมืองคือความมีชีวิตชีวาและทำให้สถานที่ที่มีความสำคัญกับการอยู่อาศัย การฟื้นฟูเป็นการสร้างบรรยากาศที่ดีซึ่งเป็นแรงดึงดูดใจ ทำให้เกิดกิจกรรมที่ใช้เป็นสถานที่ที่เหมาะสมอย่างี่ควรเป็น และดำเนินต่อไปได้อย่างยั่งยืน เป็นหนทางหนึ่งซึ่งช่วยให้คนมีที่อยู่และช่วยลดอัตราการเกิดอาชญากรรมได้ การออกแบบเมืองที่สร้างการรับรู้ในสถานที่ของผู้คนส่งผลให้เกิดพื้นที่ว่างในสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งคนเหล่านั้นใช้เพื่อการอยู่อาศัย การทำงาน โดยสถานที่เหล่านั้นเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของเมือง สิ่งเหล่านี้ควรเกิดขึ้นมาอย่างสอดคล้องกัน เป็นแนวทางที่สำคัญในการออกแบบเมือง เพราะจะทำให้เห็นไปยังสิ่งที่จะปรากฏขึ้นต่อไปโดยมีพื้นฐานมาจากประสบการณ์และกิจกรรมของผู้คนในสถานที่นั้น ๆ ดังนั้นการมีพื้นที่ในเมืองที่ดีก็เป็นตัวอย่างที่ดีในการออกแบบเมืองเช่นกัน

2.2.3 สรุปแนวความคิดเรื่องการปรับปรุงฟื้นฟู

การทบทวนวรรณกรรมเรื่องการปรับปรุงฟื้นฟูทำให้ทราบถึงนิยามที่ชัดเจนของการปรับปรุงฟื้นฟูลักษณะที่สำคัญ และแนวทางการนำไปประยุกต์ใช้ อีกทั้งทำให้เห็นแนวทางการแก้ปัญหาเมืองในรูปแบบต่าง ๆ และตัวอย่างของเมืองในต่างประเทศ ที่ได้มีการใช้แนวทางเหล่านี้ในการแก้ปัญหาว่ามีข้อดี ข้อเสียอย่างไร จากการทบทวนทำให้ทราบว่าแนวทางการพัฒนาเมืองในอดีตเป็นการรื้อร้างแล้วสร้างอาคารใหม่ขึ้นมาทดแทน แต่ในปัจจุบันมีแนวโน้มเป็นการปรับปรุงพื้นที่เดิมซึ่งมีสภาพเสื่อมโทรมให้ดีขึ้น เนื่องจากการพัฒนาแบบเดิมส่งผลกระทบต่อทางเศรษฐกิจและสังคมของเมือง เมื่อจะมีการปรับปรุงฟื้นฟูพื้นที่ควรมองไปยังประเด็นอื่นที่เกี่ยวข้องด้วย เช่น การฟื้นฟูเศรษฐกิจและการฟื้นฟูสังคม ซึ่งหากจะมีการปรับปรุงฟื้นฟูเรื่องกายภาพเป็นหลัก ก็สามารถหาแนวทางการปรับปรุงที่เอื้อให้เกิดสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่ดีตามไปด้วยได้

2.3 แนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับเมือง

2.3.1 แผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21)

แผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) เป็นแผนแม่บทของโลกสำหรับการดำเนินงานที่ จะทำให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม แผนปฏิบัติการ 21 เกิดจากการประชุม Earth Summit หรือมีชื่อเป็นทางการว่า การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (The United Nations Conference on Environment and Development: UNCED) จัดขึ้นที่นครริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล ในเดือนมิถุนายน ค.ศ.1992 ด้วยความมุ่งหมาย ที่จะแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนา เศรษฐกิจแต่เพียงด้านเดียวโดยไม่คำนึงผลกระทบต่อ สิ่งแวดล้อมที่ทำให้ปรากฏการณ์ของความยากจนและความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมที่ทวีมากขึ้นเรื่อย ๆ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เนื้อหาของแผนปฏิบัติการ 21 ครอบคลุม มิติทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมบทบาทของกลุ่มต่างๆให้มีส่วนร่วม รวมทั้งวิธีการในการดำเนินงาน แผนปฏิบัติการ 21 กล่าวไว้ว่า ประชากร การบริโภคและเทคโนโลยี เป็นพลังผลักดันหลักที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม จึงมีความจำเป็นต้องดำเนินการ ที่จะลดรูปแบบของการบริโภคที่ฟุ่มเฟือยและไร้ประสิทธิภาพ และสนับสนุนการพัฒนาอย่างยั่งยืน ไปพร้อมๆ กัน และได้เสนอแนวทางต่างๆ เพื่อต่อสู้กับความเสื่อมโทรมของทรัพยากร แนวทาง อนุรักษ์ป่าไม้ และความหลากหลายชนิดพันธุ์ของสิ่งที่มีชีวิต การแก้ไขการบริโภคที่ฟุ่มเฟือย การจัดการการศึกษาและสุขภาพอนามัย การแก้ไขปัญหา ของเมืองใหญ่และของเกษตรกร ได้กล่าวถึงบทบาทของทุกกลุ่มไม่ว่าจะเป็นรัฐบาล นักธุรกิจ สหภาพแรงงาน นักวิทยาศาสตร์ อาจารย์ คนพื้นเมือง สตรี เด็กและเยาวชน

แผนปฏิบัติการ 21 มุ่งเน้นการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งจะก่อให้เกิดการแก้ไขทั้งความยากจนและสิ่งแวดล้อม ประเทศอุตสาหกรรมซึ่งร่ำรวยกว่าและสร้างมลพิษมากกว่าจะต้องให้ความช่วยเหลือทางการเงินและการเสริมสร้างความชำนาญและสนับสนุน ประเทศอื่นๆเพื่อให้เกิดการพัฒนาในลักษณะที่จะก่อให้เกิด ผลกระทบสิ่งแวดล้อมน้อยลง และต้องมีการ ถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารและทักษะอีกด้วย

แผนปฏิบัติการ 21 ให้นำมูลค่าของ ทรัพยากรและค่าใช้จ่ายจากการเสื่อมโทรมของทรัพยากร มาคิดในการประเมินความสำเร็จของการ พัฒนาเศรษฐกิจด้วย ให้ใช้หลักการผู้ทำให้เกิด มลพิษเป็นผู้รับภาระค่าใช้จ่ายในการแก้ไขปัญหา ที่เกิดขึ้นและควรมีการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ก่อนที่จะดำเนิน โครงการต่าง ๆ โดยที่ประเด็นหลักของการดำเนินการของแผน ปฏิบัติการ 21 เน้นให้เกิดการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน เช่น การต่อสู้ กับความยากจน โดยการช่วยให้ประชาชนสามารถ มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการพึ่งตนเอง ไม่ต้องรอคอย ความช่วยเหลือจากต่างประเทศหรือแหล่งอื่นๆ สิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้หากรัฐบาลมอบความรับผิดชอบ และทรัพยากร ให้กลุ่มชนในท้องถิ่น เช่นองค์กรของประชาชน องค์กรสตรี องค์กรเอกชน (NGOs) ต้องหลีกเลี่ยง การตัดสินใจและวางแผน แบบเดิม ๆ ซึ่งไม่ว่าจะเป็นภาครัฐบาลธุรกิจเอกชน หรือปัจเจกบุคคล มักจะแบ่งแยกปัจจัยต่างๆ ทาง ด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมออกจากกัน ไม่คิดถึง ความเชื่อมโยง ซึ่งมีผลถึงกัน เช่นที่ เป็นมา การพัฒนาเศรษฐกิจทำให้เกิดผลกระทบ สิ่งแวดล้อมและทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม การพัฒนาที่ยั่งยืนจำเป็นต้องพิจารณาทั้งสามด้านไปพร้อม ๆ กัน และในทุกๆ การพัฒนาที่รัฐบาลควรรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนและชุมชน ภาคธุรกิจและอุตสาหกรรม เป็นการรวบรวมข่าวสารที่ครบถ้วน และสร้างฉันทามติ

แผนปฏิบัติการ 21 ในเรื่องการตั้งถิ่นฐาน มนุษย์อย่างยั่งยืนกล่าวไว้ว่า เพื่อทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ในเมืองมีความยั่งยืนมากขึ้น รัฐบาลควรให้ คนยากจนไร้ที่อยู่อาศัย และผู้ไม่มีงานทำ ได้รับ ที่ดิน เงินกู้ และวัสดุก่อสร้างที่มีราคาถูก ประชาชนควรได้รับความมั่นคงในเรื่องที่อยู่อาศัยและการคุ้มครองทางกฎหมาย เพื่อไม่ให้ถูกขับไล่โดยไม่เป็นธรรม ในเขตชุมชนเมืองทุกแห่งรัฐบาลจะต้อง จัดหา บริการด้านต่างๆ เช่น น้ำสะอาด การสุขาภิบาล การจัดเก็บขยะ โครงการก่อสร้างควรมุ่งเน้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การใช้ วัสดุท้องถิ่น การออกแบบอาคารมุงใช้พลังงาน อย่างประหยัด การใช้วัสดุที่ไม่เกิดอันตราย ต่อ สุขภาพและสิ่งแวดล้อม และการใช้เทคโนโลยี ที่มีการว่าจ้างแรงงานมากยิ่งขึ้น

สรุปได้ว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนา ในลักษณะองค์รวม ไม่ก่อให้เกิดการพัฒนาเพียง ด้านเดียวและส่งผลกระทบต่ออีกหลาย ๆ ด้าน ซึ่งจะสามารถดำเนินการต่อไปได้โดยไม่ต้องกลับมาแก้ ปัญหาที่เกิดขึ้นซึ่งจะเสียเวลาและค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นหรือบางครั้งอาจแก้ไขไม่ได้เลย เป็นการพัฒนา อย่างสมดุล คำนึง 3 ระบบใหญ่ๆ ที่เกี่ยวข้อง กับทุกฝ่าย คือระบบเศรษฐกิจ ระบบสังคม และระบบ สิ่งแวดล้อม ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา ก่อให้เกิดความพึงพอใจ จากผลประโยชน์ที่ได้รับ อย่างเท่าเทียมกัน จึงทำให้เกิดการพัฒนาอย่าง ต่อเนื่อง

(http://www.nhanet.or.th/newsletter_htdoc/nletter27_2.html)

2.3.2 แนวความคิดเมืองน่าอยู่ (Healthy Cities)

องค์การสหประชาชาติคำนวณไว้ว่า ในปี ค.ศ.2000 ประชากรของทวีปยุโรปและส่วนใหญ่ ของประชากรโลกประมาณร้อยละ 75 อาศัยอยู่ในเมืองใหญ่ ซึ่งจะก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับเรื่อง สุขภาพ อนามัย ความยากจน ความไม่เท่าเทียมกันและความเกี่ยวพันกันของสภาพเศรษฐกิจในเขตเมือง กับวิกฤตทางเศรษฐกิจของทั่วโลกจะเพิ่มขึ้น (ไชยจันทร์, 2538 : 1)

สำนักงานองค์การอนามัยโลกภาคพื้นยุโรป (WHO, EURO) ได้นำเสนอโครงการ เมืองน่าอยู่ (Healthy Cities) โดยนำเอาหลักการ เรื่องสุขภาพดีถ้วนหน้า พ.ศ. 2543 (Health for all 2000) มาใช้ ในระดับท้องถิ่น

เมืองน่าอยู่ หมายถึง เมืองที่มีการสร้างสรรค์และปรับปรุงสิ่งแวดล้อมทั้งด้านกายภาพและ สังคมอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีการขยายแหล่งทรัพยากรของชุมชน โดยให้ประชาชนในชุมชนนั้นมี ส่วนร่วมและช่วยเหลือซึ่งกันและกันเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต เพื่อให้ได้ศักยภาพหรือคุณภาพชีวิตที่ ดีที่สุด

ไชยจันทร์ (2538) อธิบายลักษณะของเมืองน่าอยู่ ไว้ดังนี้

- 1) การรักษาความสะอาดด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมที่มีคุณภาพ รวมทั้งคุณภาพของที่อยู่อาศัย
- 2) ระบบนิเวศน์ ที่ยึดโยงการอยู่ร่วมกันระหว่าง พืช สัตว์ และสิ่งแวดล้อมที่สามารถอยู่ ร่วมกันอย่างสมดุลอย่างยั่งยืนนาน
- 3) ชุมชนมีความเกื้อกูลและไม่เอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน
- 4) ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง ในการกำหนด ควบคุมและตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่อง ที่มีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต สุขภาพอนามัยและความกินคืออยู่ดี
- 5) การสนองตอบความจำเป็นพื้นฐาน (อาหาร น้ำ ที่พักอาศัย รายได้ ความปลอดภัย และ การมีงานทำ) สำหรับประชาชนในชุมชนเมืองทุกคน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- 6) มีกลไกการระดมความคิด ประสานงานและทรัพยากร อันหลากหลายจากการประสานงาน การติดต่อ และการทำงานร่วมกับชุมชน
- 7) เป็นเมืองที่มีระบบเศรษฐกิจที่หลากหลายมีชีวิตชีวา และมีนวัตกรรมอยู่เสมอ
- 8) เสริมสร้างการเชื่อมโยงมรดกทางวัฒนธรรมสภาพทางชีวภาพอันดีงาม รวมทั้งเอกลักษณ์ ของกลุ่มชนในชุมชนของแต่ละชุมชน
- 9) ให้มีรูปแบบการดำเนินงานที่สามารถขับเคลื่อน โครงการให้บรรลุเป้าหมายโดยใช้ทรัพยากร ที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด
- 10) ให้มีระบบการให้บริการดูแลความเจ็บป่วยที่เหมาะสมสำหรับประชาชนทุกคน
- 11) มีสภาวะสุขภาพของประชาชนในระดับดีมาก คือ มีสุขภาพอนามัยในระดับสูง และมี อัตราการเจ็บป่วยในระดับต่ำ

ลือชา (2545) กล่าวว่า แนวคิดเรื่องเมืองนำอยู่นั้น เป็นที่ยอมรับและเข้าใจกันดีว่าเป็นการ พัฒนาการต่อเนื่องของแนวคิดสาธารณสุขมูลฐาน (Primary Health Care) และยุทธศาสตร์สุขภาพดี ถ้วนหน้า (Health for All) แต่ได้เน้นพื้นที่ชุมชนเมือง ซึ่งมีลักษณะความหนาแน่นของประชากร และลักษณะของปัญหาที่มีความสลับซับซ้อนเกี่ยวพันกันหลายด้าน ทั้งนี้โดยมุ่งเน้นประเด็นปัญหา ด้านสิ่งแวดล้อมในเมืองด้านต่าง ๆ ทั้งสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ สิ่งแวดล้อมทางสังคม สิ่งแวดล้อม ทางเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม หรืออื่น ๆ ทุกด้าน สรุปได้ว่า แนวคิดเรื่องเมืองนำอยู่ ยังอยู่ใน แนวทางเดียวกันกับการเคลื่อนไหวครั้งสำคัญของนานาชาติในเรื่องการดูแลอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพ ของสิ่งแวดล้อมโลก (AGENDA 21-RIO DE JA NAIRO)

2.3.3 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ อธิบายว่า ในช่วง 2 ทศวรรษ ที่ผ่านมา ประเทศไทยได้เริ่มปรับตัวเข้าสู่ยุคของการเปลี่ยนแปลงจากชนบทสู่เมือง แต่การจัดการ พื้นที่ที่แยกส่วนการพัฒนาชนบทและเมืองออกจากกัน ทำให้ขาดความเชื่อมโยงทั้งด้านนโยบาย และการปฏิบัติ ผนวกกับนโยบายการบริหารแบบรวมศูนย์ที่ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนและ ท้องถิ่น ได้ส่งผลให้เศรษฐกิจภาคเมืองมีการเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลกมากกว่า โดยที่การพัฒนา แยกห่างจากพื้นที่ชนบทก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างเมืองและชนบทมากขึ้น ทั้งในด้านการกระจาย รายได้ และการกระจายกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ตลอดจนคุณภาพและการกระจายบริการทางสังคม โดยการเติบโตของเมืองไม่ได้มีส่วนสนับสนุนการพัฒนาชนบทเท่าที่ควร ก่อให้เกิดความไม่สมดุล ของการพัฒนา และไม่สามารถรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมีการพึ่งตนเองได้ น้อยลง

สถานการณ์ดังกล่าวทำให้ภาคชนบทเจริญเติบโตไม่เท่าเทียมกันและเกิดภาวะความยากจน และความล้าหลังทั้งยังขาดความเชื่อมโยงกับระบบเมืองและโลกภายนอก ขณะที่ภาคการเกษตร ซึ่งเป็นฐานการผลิตที่สำคัญมีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสิ้นเปลือง ขาดการอนุรักษ์ ฟื้นฟู

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จึงเสื่อมโทรมลง ประกอบกับแรงจูงใจจากรายได้นอกภาคเกษตร ทำให้คนชนบทต้องอพยพย้ายถิ่น เพื่อแสวงหาโอกาสที่ดีขึ้นในการประกอบอาชีพในเมือง ส่งผลให้ที่ดินเพื่อการเกษตรถูกละทิ้ง ขณะที่การขยายตัวอย่างไร้ทิศทางของพื้นที่เมือง โดยไม่มีระบบผังเมืองและการใช้ประโยชน์ที่ดินที่เหมาะสม นำไปสู่ความเสื่อมโทรมของสภาวะสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของคนทั้งในเมืองและชนบท

เมื่อพิจารณาแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงจากชนบทสู่เมืองที่จะเพิ่มขึ้นในอนาคต จากการคาดการณ์พบว่า ประชากรเมืองจะเพิ่มขึ้นจากร้อยละ ๓๗ ในปัจจุบัน เป็นร้อยละ ๕๐ ของประชากรทั้งประเทศ ในอีก ๑๐ ปีข้างหน้า จึงมีความจำเป็นต้องปรับกระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ให้เหมาะสม เพื่อสร้างความเชื่อมโยงของการพัฒนาชนบทและเมืองให้มีบทบาทส่งเสริมและสนับสนุนกันและกัน นำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน โดยให้ชนบทยังคงบทบาทเป็นฐานการผลิตทางการเกษตรที่สำคัญของประเทศ ขณะที่เมืองช่วยสนับสนุนในการเป็นแหล่งตลาดและการบริโภค รวมทั้งแหล่งจ้างงานที่ส่งทอดความเจริญสู่พื้นที่ชนบท ขณะเดียวกันมีความเข้มแข็งของชุมชนและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญ ช่วยสร้างโอกาสที่จะเกื้อหนุนหลังการพัฒนาเพื่อฟื้นฟูและเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 จึงได้กำหนดให้มียุทธศาสตร์การจัดการเชิงพื้นที่ในมิติใหม่ที่มุ่งปรับโครงสร้างการพัฒนาชนบทและเมืองให้เข้าสู่สมดุลและยั่งยืน

พร้อมทั้งสนับสนุนกระบวนการชุมชนและประชาสังคมในการร่วมสร้างความเป็นธรรมแก่คนทุกระดับในสังคม โดยเฉพาะคนยากจนและผู้ด้อยโอกาส เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนในระยะยาว

2.3.4 แนวความคิดการออกแบบเมือง

แนวความคิดการออกแบบเมืองเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงวิธีคิดในการพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการดำเนินชีวิตของผู้อยู่อาศัยภายในเมือง โดยในอดีตมักถูกกำหนดโดยกลุ่มนักออกแบบเมือง สถาปนิก วิศวกร ซึ่งเป็นมองเพียงมิติทางกายภาพเท่านั้นไม่สามารถตอบสนองวิถีชีวิตหรือบรรยากาศทางสังคมได้จึงมีการพัฒนาแนวคิดแบบต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อช่วยในการวางแผนการสร้างสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่เหมาะสมยิ่งขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่มักจะหักล้างแนวความคิดของแนวทางการพัฒนาเมืองแบบเดิมที่ทำมาแต่ครั้งอดีต มุ่งให้คนมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกันมากขึ้น

แนวความคิดแบบหน่วยชุมชน (Neighborhood concept)

แคลเรนซ์ เพอริ (Clarence Perry) อ้างโดย กำธร กุลชล (2544 : 95) ได้ทำการทดลองแนวความคิดในการจัดชุมชนที่พักอาศัย ได้ข้อสรุปดังนี้

- 1) ต้องกันรถยนต์ที่วิ่งเร็วและจอดออกไปให้ห่างจากที่พักอาศัย
- 2) รถที่วิ่งเข้ามาภายในต้องขับอย่างช้า ๆ ด้วยความปลอดภัย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4) บ้านแต่ละหลังต้องมีบรรยากาศที่เงียบสงบและหันสู่สนามกว้าง ๆ หรือสวนที่มีสภาพธรรมชาติ แต่ต้องมีเส้นทางติดต่อกับถนนอย่างสะดวก

5) จะต้องมียุทธศาสตร์สาธารณะที่ให้บริการชุมชน เช่น โรงเรียนอนุบาล สนามเด็กเล่น ฯลฯ ที่ใจกลางหมู่บ้าน โดยตั้งอยู่ภายในรัศมีการเดินเท้าจากบ้านทุกหลัง

เกี่ยวกับขนาดและระยะทาง Clarence Perry เสนอว่า แต่ละชุมชนจะต้องมีประชากรอาศัยอยู่ไม่ต่ำกว่า 5,000 คน เพื่อให้มีเด็กมากพอสำหรับดำเนินการของโรงเรียนอนุบาล และขนาดของหมู่บ้านควรมีรัศมีการจากใจกลางชุมชนไม่เกิน $\frac{1}{4}$ ไมล์ หรือประมาณ 400 เมตร

แนวความคิดของ เจน เจคอบส์

กัทร กุลชล (2544 : 225-229) สรุปแนวคิดของ เจน เจคอบส์ ซึ่งเป็นผู้เขียนบทความเกี่ยวกับเมืองที่โด่งดังในสหรัฐอเมริกา ไว้ดังนี้ เจน เจคอบส์ วิศวกร นักผังเมืองและนักออกแบบชุมชนเมืองว่าชอบเพื่อฝัน คิดแทนผู้อื่น และรังเกียจย่านใจกลางเมืองเก่าที่อ้างว่าเต็มไปด้วยสิ่งเลวร้าย จึงเกิดแนวคิดในการพัฒนาเมืองของกลุ่มคนเหล่านี้ ดังตัวอย่างเหล่านี้

- 1) กวาดล้างและสร้างศูนย์กลางเมืองขึ้นใหม่แทนพื้นที่เดิมอย่างหรูหรา ฟุ่มเฟือยตามแบบยุโรป
- 2) หนีไปสร้างชุมชนอยู่ในชนบท
- 3) สร้างชุมชนปิดขนาดเล็กแถบชานเมืองซึ่งขาดบรรยากาศความเป็นเมืองที่แท้จริง
- 4) ช้อนเมืองขึ้นทางสูงเพื่อเปิดพื้นดินให้โล่งว่างและแบ่งการใช้ที่ดินออกเป็นส่วน ๆ

แยกจากกัน

ซึ่งไม่มีแนวความคิดใดเลยที่มองเห็นความสำคัญของวิถี ความเป็นอยู่ของมนุษย์ธรรมดาสามัญ และการใช้ชีวิตร่วมกันอย่างอบอุ่นข้าง ๆ บาทวิถีตามถนนสายต่าง ๆ ในเมืองใหญ่ ซึ่งชาวเมืองทั้งหลายมีความคุ้นเคยมาหลายชั่วอายุคน

เจน เจคอบส์ ได้รวบรวมประสบการณ์การใช้ชีวิตในเมืองต่าง ๆ ของเธอซึ่งอาจสรุปเป็นทฤษฎีชีวิตสังคมเมือง ที่เน้นเรื่อง ถนน และความหลากหลาย ดังต่อไปนี้

1) ถนน

1.1) ถนนและทางเท้าคือดัชนีชี้วัดคุณภาพของเมือง เมืองใดมีถนนและทางเท้าที่มีชีวิตชีวา เมื่อนั้นก็จะมีความน่าสนใจ แต่ในทางตรงกันข้าม เมืองที่มีถนนซึ่งเงียบเหงา จะรู้สึกน่าเบื่อและไม่ปลอดภัย

1.2) การออกแบบถนนให้มีชีวิตชีวา ทำได้โดยการดึงดูดให้มีผู้คนเดินผ่านไปมาอยู่ตลอดเวลา เช่น มีร้านรวงที่หลากหลาย จำหน่ายสินค้าพิเศษ หรือ ให้บริการซึ่งที่อื่น ๆ ไม่มี ถนนและทางเท้าที่มีผู้คนเดินผ่านจำนวนมากจะเกิดความน่าสนใจเพราะผู้คนมักชอบดูผู้คนด้วยกัน ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงไม่ควรออกแบบถนนสายต่าง ๆ ให้มีลักษณะเหมือน ๆ กันไปหมด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1.3) การออกแบบถนนให้มีความปลอดภัย จะต้องสร้าง แนวเขตแสดงอาณาเขต (Territory) ส่วนบุคคล - สาธารณะ ให้แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด อาคารชั้นบนที่ชิดขอบทางเท้า ก็ควรออกแบบให้มีส่วนที่ยื่นล้ำออกไปในลักษณะ Bay Window เพื่อให้ผู้ที่อยู่อาศัยภายในสามารถ กวาดสายตามองเห็นสิ่งที่เกิดขึ้นบนถนนทั้งทางซ้ายทางขวาได้มากที่สุด

1.4) ถนนที่ขรุขระเกินไป ก็ควรตัดลดลงครึ่งหนึ่งเพื่อสร้างเส้นทางลาดให้เดินขึ้นลง และเพิ่มร้านหัวมุมถนนให้มากขึ้น ถนนซึ่งไม่ค่อยมีผู้คนเดินผ่านหรือ ไม่มีสายตาคอยเฝ้าระวัง มักจะกลายเป็นแหล่งอาชญากรรมของพวกมิจฉาชีพ

2) ความหลากหลาย

2.1) ในย่านใจกลางเมือง ควรใช้ที่ดินแบบผสมผสาน ทั้งที่อยู่อาศัย ที่ทำงาน ร้านค้า และแม้กระทั่งอุตสาหกรรมที่ปราศจากมลภาวะ ทั้งนี้ เพื่อให้มีผู้คนผ่านไปผ่านมาจำนวนมาก ๆ ตลอดเวลา

2.2) ควรอนุรักษ์อาคารเดิม ๆ ไว้ให้มีสัดส่วนมากกว่าอาคารใหม่เพื่อรักษาระดับเศรษฐกิจของท้องถิ่น เนื่องจากการกว้านซื้อกิจการย่อยของนักลงทุนระดับภูมิภาคโครงการและเจ้าของธุรกิจ ลูกโซ่ ซึ่งจะส่งผลให้เจ้าของธุรกิจรายย่อยที่มีความสัมพันธ์อันสนิทสนมกับลูกค้าไม่สามารถดำเนินงานได้ และในที่สุด ร้านรวงที่มีชีวิตชีวาและหลากหลายก็จะถูกแทนที่ด้วยห้างขนาดยักษ์และความสัมพันธ์กับลูกค้าแบบใหม่ซึ่งไม่จริงใจหรือแนบแน่นเหมือนเดิม

2.3) เพื่อความมีชีวิตชีวาและความหลากหลายในย่านใจกลางเมือง โดยเฉพาะเมืองใหญ่ จึงจำเป็นที่จะต้องสร้างความหนาแน่นทั้งอาคารและผู้คน แต่ไม่ใช่การสร้างความแออัด เจน เจลคอบส์ เสนอว่าค่าความหนาแน่นที่เหมาะสมในย่านใจกลางเมืองนั้น ไม่ควรน้อยกว่า 40 ครอบครัวต่อไร่ ยิ่งถ้าได้มากถึง 50-80 ครอบครัวต่อไร่ ก็ยิ่งดีมากขึ้น เพราะจะทำให้เกิดอาคารหลาย ๆ รูปแบบเกิดบรรยากาศที่มีชีวิตชีวาผู้คนก็จะได้พบปะสังสรรค์และช่วยสอดส่องดูแลความปลอดภัย สิ่งที่เป็นจุดเด่นของทฤษฎีของ เจน เจลคอบส์ได้แก่

- การคำนึงถึงความต้องการของผู้ใช้งาน ไม่ใช่ของผู้ออกแบบ
- การใช้ที่ดินอย่างผสมผสาน ไม่แบ่งแยกย่านอย่างเด็ดขาด
- การออกแบบให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของสังคม

2.3.5 แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจและสังคม

นริภรณ์ จงพิริยเดชาพันธ์ (2541) สรุปว่า การโยกย้ายถิ่นฐานของคนชนบทเข้ามาสู่เมือง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอาชีพจากภาคเกษตรมาอยู่ในภาคบริการ การใช้แรงงาน การที่คนในชนบทย้ายเข้ามาอยู่ในเมืองมักจะรวมอยู่รวมกันในพื้นที่หนึ่งก่อน เมื่อปรับตัวได้แล้วก็จะขยับขยายออกไปโดยสถานที่เหล่านี้มักเป็นชุมชนแออัด หรือบริเวณที่มีคนจากภูมิลำเนาเดียวกันเพื่อช่วยต่อการปรับตัว และคนเหล่านี้มักจะเอาวิถีชีวิตแบบชาวชนบทเข้ามาอยู่ในเมืองด้วย จึงมักจะทำให้เกิดกิจกรรมที่มีความขัดแย้งกับเมือง (ที่มีความเป็นแบบแผน) ในชนบทกิจกรรมจะไม่มีแบบแผนเท่า เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ในเมือง จึงมักเกิดอาชีพหรือกิจกรรมที่ไม่เป็นทางการขึ้น เช่น ร้านค้า แผงลอย ฯลฯ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อสภาพเมืองทั้งสิ้น

ในส่วนความสัมพันธ์ทางสังคม สักกรินทร์ แซ่กู๋ (2547) อธิบายสภาพสังคมของชุมชนที่เกิดจากความไม่เป็นระเบียบทางกายภาพว่า “ลักษณะกลุ่มของอาคารบ้านเรือนเป็นไปอย่างไร้ระเบียบ แต่ในความไม่เป็นระเบียบนั้นกลับพบว่าทำให้เกิดข้อดีหลายประการ เช่น การที่บ้านเรือนจัดเรียงอย่างไม่เป็นระเบียบเกิดพื้นที่เล็กพื้นที่น้อยแต่พื้นที่เหล่านั้นกลับเป็นที่ปฏิสัมพันธ์ของผู้คน ในลักษณะของบ้านใกล้เคียง หรือการที่บ้านเรือนไม่มีรั้วและมีเส้นถนนที่แคบนั้น ทำให้ผู้คนมีโอกาสที่จะพบเจอกันและพูดคุยกันมากขึ้น” แสดงให้เห็นว่าสภาพทางสังคมของชุมชนเหล่านี้ส่วนใหญ่ยังมีความสัมพันธ์ที่ดี มีปฏิสัมพันธ์กันค่อนข้างมาก

คณะผู้วิจัย ภาควิชาเคหะการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์) อธิบายลักษณะที่สำคัญทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนผู้มีรายได้น้อยไว้ว่า ชาวชุมชนผู้มีรายได้น้อย หาเช้ากินค่ำ มีอาชีพที่ไม่แน่นอน เปลี่ยนบ่อย หรือกล่าวได้ว่า ไม่มีความมั่นคงในอาชีพการงาน ในด้านของอาชีพนั้นส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 80 ประกอบอาชีพในภาคที่ไม่เป็นทางการ (Informal) เป็นการประกอบอาชีพ “รับจ้างทั่วไป” เช่น รับงานมาทำที่บ้าน มอเตอร์ไซค์รับจ้าง ลูกจ้างโรงงาน คนงานก่อสร้าง และอาชีพรองลงมาคือ หาบเร่แผงลอย

รศ.ดร.โสภณ (ซูพิกุลชัย) ซปีลมันน์ และคณะ (2534) กล่าวว่า สาเหตุหนึ่งที่ทำให้มีการดำรงอยู่ของชุมชนแออัด คือ การเป็น แหล่งงานและแรงงาน (Employment) โดย ชาวชุมชนแออัดส่วนใหญ่เป็นผู้มีรายได้น้อย ซึ่งจะดำรงอยู่ได้ด้วยการขายแรงงาน หรือทำงานที่ไม่มีความมั่นคงเพียงพอจะยกระดับตนเองได้ ประกอบกับในเมืองใหญ่เป็นแหล่งงานที่มีความต้องการแรงงานมาก จึงนับเป็นการเอื้อซึ่งกันและกัน และเอื้อต่อการดำรงอยู่ของชุมชนแออัดด้วย สอดคล้องกับที่ รศ.วิจิตร ระวิวงศ์ สรุปไว้ว่า สตรีในชุมชนแออัดร้อยละ 80 ทำงานในภาคเศรษฐกิจนอกระบบ เช่น เป็นแม่ค้าหาบเร่ รับจ้าง รับงานมาทำที่บ้าน

จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ระบบเศรษฐกิจที่มีความสำคัญใน ชุมชนผู้มีรายได้น้อย ได้แก่ “เศรษฐกิจนอกระบบ” ดังพบได้จากบทความ เศรษฐกิจนอกระบบ ต้องเสริมค่านิยมสังคมดีงาม ของหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ วันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2547 ได้ให้รายละเอียด “เศรษฐกิจนอกระบบ” ไว้ว่า มาจากการประกอบอาชีพหรือกิจการที่ไม่ได้จดทะเบียนถูกต้อง ไม่มีการแจ้งมูลค่าการผลิตหรือประเมินรายได้ ซึ่งไม่ได้นับรวมไว้ในจีดีพี ไม่มีกฎหมายรองรับ หลีกเลียงภาษีหรือเป็นธุรกิจที่ผิดกฎหมาย โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

1) เศรษฐกิจนอกระบบที่ไม่เป็นทางการ เป็นเศรษฐกิจที่ไม่ผิดกฎหมาย แต่ไม่มีกฎหมายรองรับ เช่น กฎหมายแรงงาน ประกันสังคม ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจขนาดเล็ก ซึ่งค่อนข้างจะเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว และมีความไม่แน่นอนสูง ทั้งด้านความมั่นคงในการทำงานและรายได้ เช่น เกษตรกรรายย่อย หาบเร่ แผงลอย ตลาดนัด รถจักรยานยนต์รับจ้าง การรับงานมาทำที่

เอกสารนี้เขียนขึ้นเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2) เศรษฐกิจนอกระบบที่ผิดกฎหมาย ได้แก่ การพนัน การค้าประเวณี การค้ายาเสพติด การค้าอาวุธสงคราม การค่าน้ำมันเถื่อน และการค้าแรงงานข้ามชาติ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2546) อธิบายความหมายของเศรษฐกิจนอกระบบไว้ดังนี้ “องค์การแรงงานระหว่างประเทศ ได้ให้นิยามของเศรษฐกิจนอกระบบไว้ว่า เป็นภาคธุรกิจที่ประกอบด้วยธุรกิจขนาดเล็ก หรือธุรกิจส่วนตัว อาจจะมีหรือไม่มีกิจการจ้างแรงงาน มีการใช้เทคโนโลยีแบบง่าย ๆ มีวัตถุประสงค์เบื้องต้นเพื่อการจ้างแรงงานและการสร้างรายได้ โดยทั่วไปจะดำเนินกิจการโดยไม่มีหน่วยงานของรัฐดูแล มักหลีกเลี่ยงต่อกฎหมายหรือกฎระเบียบต่าง ๆ และได้กำหนดลักษณะของเศรษฐกิจไว้ 8 ประการ ได้แก่

- 1) ผู้ประกอบการมีการจ้างแรงงานน้อยกว่า 10 คน และส่วนใหญ่เป็นแรงงานในครอบครัว
- 2) มีความหลากหลายของกิจกรรม เช่น ค้าปลีก ค้าส่ง การซ่อมแซมต่าง ๆ การก่อสร้าง การบริการส่วนบุคคล และอุตสาหกรรม
- 3) มีการเกิดขึ้นและหายไปได้ง่ายกว่าเศรษฐกิจในระบบ
- 4) มีเงินทุนต่ำ
- 5) ส่วนใหญ่เป็นธุรกิจที่ใช้แรงงานที่ไม่ต้องการทักษะระดับสูง
- 6) ผู้ทำงานจะเรียนรู้ทักษะจากการทำงาน
- 7) นายจ้างและลูกจ้างจะมีข้อตกลงกันแบบไม่เป็นทางการ ลูกจ้างอาจได้สิทธิหรือสวัสดิการเพียงเล็กน้อย
- 8) ธุรกิจของเศรษฐกิจนอกระบบไม่ได้อยู่เพียงลำพัง แต่เชื่อมกับภาคเศรษฐกิจอื่น ที่เป็นธุรกิจในระบบและเพิ่มขนาดขึ้นจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจโลก

2.3.6 สรุปแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับเมือง

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับเมืองทำให้ทราบถึงแนวโน้มหรือแนวทางการพัฒนาเมือง ในมิติต่าง ๆ ตามกรอบแนวคิดของสากลที่ส่งผลสืบต่อมายัง แนวคิดในการพัฒนาเมืองของประเทศไทย และแนวทางการออกแบบเมืองซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาสภาพทั่วไปของเมือง อีกทั้งยังทำให้ทราบถึงปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม โดยเป็นระบบเศรษฐกิจนอกระบบซึ่งลักษณะเฉพาะของชุมชนผู้มีรายได้น้อย โดยในที่นี้จะยึดแนวคิดต่าง ๆ ได้แก่

แผนปฏิบัติการ 21 แนวคิดหลักที่คนจนสามารถอาศัยอยู่ในเมืองได้อย่างมั่นคงและต้องได้รับการบริการสาธารณะจากภาครัฐอย่างเหมาะสม

แนวคิดเมืองน่าอยู่ แนวคิดเรื่องคุณภาพชีวิตและสภาพแวดล้อมที่ดีของประชากร

แนวคิดของเงิน เจคอบส์ แนวคิดเรื่องการสร้างสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เอื้อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน และการใช้ที่ดินอย่างผสมผสานไม่แบ่งแยก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.4 แนวคิดเรื่องระบบกิจกรรมของสมาชิกในชุมชน

สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เหมาะสมต่อการอยู่อาศัยคือสภาพแวดล้อมที่สามารถตอบสนองความต้องการใช้พื้นที่เพื่อการของสมาชิกในชุมชนได้ ดังนั้นการศึกษาการใช้พื้นที่ในชุมชนส่วนจึงต้องศึกษาจากกิจกรรมที่มีในชุมชน โดยกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน มีมากมายตามลักษณะการใช้ชีวิตประจำวันของแต่ละบุคคล แต่เมื่อนำมาสรุปและแบ่งเป็นหมวดหมู่ Chapin (1961) ได้แบ่งกิจกรรมของผู้อยู่อาศัยไว้ 5 ประเภท และแต่ละประเภทได้แบ่งสถานที่รองรับกิจกรรมไว้ 2 ที่ คือในบ้านและนอกบ้านมีรายละเอียดกิจกรรมในแต่ละประเภทดังนี้

2.4.1 กิจกรรมที่เป็นกิจวัตรประจำวัน

ตารางที่ 2.1 แสดงกิจกรรมที่เป็นกิจวัตรประจำวัน

ในบ้าน	นอกบ้าน
- นอนหลับ	- ทำงาน รวมถึงการทำงานล่วงเวลาด้วย
- กิจวัตรส่วนบุคคล เช่น อาบน้ำ สระผม ฯลฯ	- กิจกรรมอื่นที่เกี่ยวข้องกับงาน เช่น ทางการฝึกอบรม
- รับประทานอาหาร	- ซื้อของใช้ประจำวัน เช่น ยา ของชำ ของใช้ในบ้าน
- งานบ้าน เช่น ประกอบอาหาร ล้างจาน ทำความสะอาดบ้าน ฯลฯ	- ซื้อของส่วนตัว เช่น เสื้อผ้า รองเท้า
- ดูแลเด็ก เลี้ยงลูก	- ซื้อของใช้ขนาดใหญ่ เช่น เครื่องใช้ เฟอร์นิเจอร์ รถยนต์
- งานสนาม ทำสวน ซ่อมแซมบ้าน	- การใช้บริการปลีกย่อย เช่น ตัดผม เสริมสวย ซักกรีด
- บำรุงรักษารถยนต์ พาหนะ	- พบแพทย์ ตรวจสอบสุขภาพ
- เลี้ยงสัตว์	- บริการพิเศษอื่น ๆ เช่น ทนาย นายหน้า
- ดูแลคนป่วย	- อสังหาริมทรัพย์
- ป่วย	- ธุรกิจเกี่ยวกับเอกสารนอกบ้าน เช่น จ่ายเงิน ไปธนาคาร ไปส่งไปรษณีย์
- ธุรกิจเกี่ยวกับเอกสารในบ้าน เช่น เตรียมแบบฟอร์มภาษี ตรวจสอบใบเสร็จสินค้า	

ที่มา : Chapin (1961)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.4.2 กิจกรรมที่เป็นกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม

ตารางที่ 2.2 แสดงกิจกรรมที่เป็นกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม

ในบ้าน	นอกบ้าน
<ul style="list-style-type: none"> - สนทนา กันในครอบครัว - กิจกรรมกับเด็ก เช่น พุดคุย ทำการบ้าน <p>อ่านหนังสือให้ฟัง สอนเล่นเกม เล่น ช่วยทำงาน อริเรก</p>	<ul style="list-style-type: none"> - กิจกรรมในสถานศึกษา - กิจกรรมตามประเพณี เช่น ไปชมดนตรี พิพิธภัณฑสถานสัตว์ - กิจกรรมในโบสถ์ ศาสนสถาน - กิจกรรมพิเศษที่เกี่ยวกับศาสนสถาน เช่น แต่งงาน งานศพ - การประชุมของชุมชน เมือง

ที่มา : Chapin (1961)

2.4.3 กิจกรรมที่เป็นการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

ตารางที่ 2.3 แสดงกิจกรรมที่เป็นการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

ในบ้าน	นอกบ้าน
<ul style="list-style-type: none"> - มีคนมาเยี่ยมที่บ้าน เช่นญาติ เพื่อนบ้าน - โทรศัพท์ เขียนจดหมาย - จัดกิจกรรมรื่นเริงในบ้าน 	<ul style="list-style-type: none"> - ไปเยี่ยมบ้านคนอื่น เช่น ญาติ เพื่อนบ้าน - ไปกวดคาร คล็บ เพื่อเข้าสังคม - จัดกิจกรรมรื่นเริงที่บ้านคนอื่น เช่น ญาติเพื่อนบ้าน - ร่วมกิจกรรมทางสังคม เช่น เข้าโบสถ์ รวมญาติ - กำหนดหรือนัดหมาย (อาจคล้ายๆ รูปแบบของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบันเทิง พักผ่อน หย่อนใจ)

ที่มา : Chapin (1961)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.4.4 กิจกรรมที่เกี่ยวกับการบันเทิง และหย่อนใจ

ตารางที่ 2.4 แสดงกิจกรรมที่เกี่ยวกับการบันเทิง และหย่อนใจ

ในบ้าน	นอกบ้าน
<ul style="list-style-type: none"> - อ่านหนังสือ - ดูโทรทัศน์ - ฟังเพลง - กิจกรรมอื่นตามที่ชอบ เช่น เล่นดนตรี เข็มปัก ถักร้อย งานช่างไม้ เต้นรำ วาดรูป - งานอดิเรก เช่น ทำสวน ถ่ายรูป สะสม 	<ul style="list-style-type: none"> - กิจกรรมผลิตเพลิน เช่น ชมภาพยนตร์ ละคร สัตว์ ตลาดนัด - ชมกีฬา เช่น ฟุตบอล บาสเกตบอล - พบปะสังสรรค์ในกิจกรรมอื่น ๆ - กิจกรรมกลางแจ้ง เช่น ปิกนิก ตกปลา

ที่มา : Chapin (1961)

2.4.5 กิจกรรมที่เกี่ยวกับการพักผ่อน

ตารางที่ 2.5 แสดงกิจกรรมที่เกี่ยวกับการพักผ่อน

ในบ้าน	นอกบ้าน
<ul style="list-style-type: none"> - การพักผ่อน เช่น นั่งเล่นที่ลานหน้าบ้าน นอนกลางวัน - พักเหนื่อย หรือ ีบหลับ 	<ul style="list-style-type: none"> - เดินทอดน่อง ชีจกรยานในละแวกบ้าน ขับรถเที่ยว - ออกไปพักผ่อน (อาจคล้ายๆ รูปแบบของกิจกรรมอื่น)

ที่มา : Chapin (1961)

ระบบกิจกรรมที่ได้นำเสนอไปนั้นอาจมีรายละเอียดการทำกิจกรรมบางอย่างที่แตกต่างจากระบบกิจกรรมของผู้มีรายได้น้อย เนื่องจากมีคุณลักษณะส่วนบุคคลและสภาพแวดล้อมต่างกัน ดังนั้นการศึกษา จึงควรสำรวจระบบกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่จริงประกอบไปด้วยเพื่อให้สามารถวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

2.4.6 สรุปแนวคิดเรื่องระบบกิจกรรมของสมาชิกในชุมชน

การศึกษาระบบกิจกรรมเป็นการศึกษาเพื่อหาความต้องการสภาพแวดล้อมทางกายภาพของสมาชิกในชุมชน และทำให้ทราบถึงองค์ประกอบทางกายภาพที่ใช้ตอบสนองการทำกิจกรรมนั้น ๆ ซึ่งเมื่อทราบถึงองค์ประกอบเหล่านั้นแล้วทำให้ประเมินได้ว่ามีความสามารถในการตอบสนองกิจกรรมได้ดีเพียงใด เป็นตัวชี้วัดคุณภาพการอยู่อาศัยของสมาชิกในชุมชนได้อีกทางหนึ่ง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.5 แนวความคิดเกี่ยวกับมาตรฐานการอยู่อาศัยและคุณภาพชีวิต

2.5.1 แนวคิดเกี่ยวกับประเภทที่อยู่อาศัย

ที่อยู่อาศัย ในปัจจุบัน มีลักษณะและความเป็นเอกลักษณ์พิเศษแตกต่างกันไปดังที่ มานพ พงศทัต (2526) อ้างโดย ศิริพรรณ กิจรักษา (2539 : 10-11) ได้แบ่งรูปแบบที่อยู่อาศัยในประเทศไทย ตามลักษณะของการก่อสร้างดังนี้

- 1) บ้านเดี่ยว (Single House) ได้แก่บ้านที่มีบริเวณโดยรอบ เป็นบ้านที่ต้องการพื้นที่เพื่อการอยู่อาศัยที่ดี มีอาณาบริเวณกว้างขวางสำหรับการอยู่อาศัยของครอบครัว
- 2) บ้านแฝด แผลดสาม หรือแผลดสี่ (Duplex, Triplex, Quartex) ได้แก่บ้านที่มี 2,3 หรือ 4 ครอบครัวติดกันและมีบริเวณโดยรอบ
- 3) บ้านแถว (Row House) ได้แก่ บ้านหลาย ๆ หลังมาติดกันเป็นแถว โดยมากมักจะมากกว่า 8-10 หลังขึ้นไป บ้านแถวอาจจะเพิ่มมาตรฐานและคุณภาพดังที่เรียกว่า “ทาวน์เฮาส์” เช่นเดียวกับที่ในอเมริกาหรืออังกฤษ เรียกว่า “เทอเรสเฮาส์”
- 4) อพาร์ทเมนต์ (Apartment) หรือแฟลต (Flat) เป็นที่อยู่อาศัยที่มีความหนาแน่นสูง ส่วนมากมักจะขึ้นไปในทางสูง และมักจะอยู่ในบริเวณที่ดินราคาแพงภายในเขตเมืองชั้นใน อพาร์ทเมนต์เมืองไทยมักจะมีความสูงประมาณ 4-10 ชั้น เป็นอย่างมาก เป็นที่อยู่อาศัยที่มีลักษณะทางกายภาพคล้ายกับอาคารชุด (Condominium) โดยมีจำนวนห้องพักอาศัยหลายห้องรวมกันในอาคารเดียวกัน ในแต่ละห้องพักอาศัยเป็นห้องชุด โดยจะอยู่อาศัยแบบเช่า หรือไม่มีกรรมสิทธิ์ในห้องพักที่ตนอยู่ โดยอาจจะเป็นการเช่าระยะสั้นอยู่ชั่วคราวหรือจะเป็นการเช่าระยะยาว
- 5) อาคารชุด (Condominium) คือ ที่อยู่อาศัยประเภทที่ขึ้นทางสูง แต่มีข้อแตกต่างกับอพาร์ทเมนต์และแฟลตที่ลักษณะการเป็นเจ้าของ คือ ผู้อยู่อาศัยในอาคารชุดสามารถจะเป็นเจ้าของได้ ลักษณะอาคารชุดนี้ มักจะพยายามก่อสร้างให้เป็นชุมชนในตัวเอง โดยจะมีสาธารณูปโภคและส่วนประกอบความสะดวกสบายที่อยู่ในบริเวณนี้ด้วย

2.5.2 แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพการพักอาศัย

Sammis B.White (1979 : 326 - 329) และ Chapin (1995 : 341 - 342) อ้างโดย ปริญญา ชูแก้ว (2544) มีความเห็นตรงกันว่าชุมชนเพื่อการพักอาศัยที่ดีต้องประกอบด้วยพื้นที่และการจัดการในด้านต่างๆ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับคุณภาพการพักอาศัยของสมาชิกในชุมชน ดังนี้

- 1) ที่อยู่อาศัยมีมาตรฐานและมีระบบสาธารณูปโภค เช่น ประปา ไฟฟ้า การระบายน้ำเสีย การป้องกันอัคคีภัย อย่างเพียงพอ
- 2) มีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
- 3) มีสถานที่ให้การดูแลเด็กภายในชุมชน เช่น โรงเรียนอนุบาล สนามเด็กเล่น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4) มีเส้นทางติดต่อกับศูนย์กลางของเมือง ซึ่งมีความสำคัญในด้านเป็นแหล่งการทำงานและการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าที่จำเป็นสำหรับครัวเรือน

5) มีการจัดตั้งกรรมการและกองทุนส่วนกลางของชุมชน เพื่อการจัดการและดูแลการบริหารพื้นฐานชุมชน เช่น การบำบัดน้ำเสีย การเก็บและการกำจัดขยะ การป้องกันอัคคีภัย

6) มีพื้นที่เปิดโล่งเพื่อการพักผ่อนและการันทนาการของชุมชน เช่น สนามกีฬา สนามเด็กเล่น

Sammis B.White อ้าง โดย ปริญญา ชูแก้ว (2544) เสนอว่าควรมีการศึกษาสภาพเศรษฐกิจสังคมของผู้อยู่อาศัยควบคู่กันด้วย เช่น รายได้และรายจ่ายของครอบครัว ความสัมพันธ์ภายในชุมชน เนื่องจากข้อมูลทั้งหมดนี้มีความสัมพันธ์เกี่ยวกับคุณภาพการพักอาศัย และเป็นข้อมูลสำคัญในการเสนอแนวทางปรับปรุงชุมชนให้มีสภาพแวดล้อมที่มีมาตรฐานการพักอาศัยที่ดี

สุวัฒน์ ทองแป้น (2546) ระบุว่ากำหนัดตัวชี้วัดของความเป็นชุมชนที่ดีต้องประกอบด้วย

1. ต้องมีตัวบ้านที่ดี คือ มีระบบระบายน้ำ สภาพตัวบ้านที่ดี ความหนาแน่นในบ้าน มีความหลากหลายของการใช้ประโยชน์ในบ้าน
2. ต้องมีระบบสาธารณูปโภคที่ดี เช่น การระบายน้ำ ถนน ส้วม การจัดการขยะของเสีย
3. ต้องมีระบบสาธารณูปการ เช่น การศึกษา โรงเรียน สุขอนามัย ระบบเศรษฐกิจของชุมชน
4. ผู้อยู่อาศัยในชุมชนต้องมีสถานภาพ มีสิทธิในการอยู่อาศัย สิทธิในที่ดิน สิทธิในตัวบ้าน สิทธิความเป็นพลเมือง มีงานทำและมีรายได้ที่มั่นคง
5. นอกจากนี้ยังมีปัจจัยสนับสนุนด้านอื่นๆ เช่น การรวมตัวกันเป็นองค์กรที่เข้มแข็ง มีการทำกิจกรรมร่วมกัน

จากข้อมูลทำให้พอสรุปได้ว่าคุณภาพชีวิตที่ดีเกิดจากองค์ประกอบทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมที่เหมาะสมของชุมชน

2.5.3 แนวคิดเรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอยู่อาศัย

รศ.ดร.บรรณ โสภิชฐ์ เมฆวิชัย และคณะ (2549) กล่าวว่า กฎหมาย กฎ และระเบียบที่เกี่ยวข้องกับชุมชน และที่อยู่อาศัยในประเทศไทย สามารถจัดแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ

1) กฎหมายที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนที่อยู่อาศัย

- พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.2535 และฉบับปรับปรุงแก้ไข พ.ศ. 2543
- กฎกระทรวง ฉบับที่ 414 (พ.ศ.2542) ออกตามความในพระราชบัญญัติ

การผังเมือง พ.ศ. 2518

- พระราชบัญญัติการจัดสรรที่ดิน พ.ศ. 2543

- พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าการณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- 2) กฎหมายที่เกี่ยวกับการเข้าอยู่อาศัยหรือการใช้ประโยชน์อาคาร
 - พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ.2535
- 3) กฎหมายที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการชุมชน และที่อยู่อาศัย
 - พระราชบัญญัติหอพัก พ.ศ.2507
 - พระราชบัญญัติอาคารชุด พ.ศ.2518
 - พระราชบัญญัติการจัดสรรที่ดิน พ.ศ.2543

นอกจากนี้ยังมีกฎหมายที่ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับที่อยู่อาศัย แต่ก็มีผลให้เกิดการจัดการเรื่องที่อยู่อาศัยได้แก่

- 1) พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537
- 2) พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496
- 3) พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542

ซึ่งกฎหมายทั้ง 3 ฉบับมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันในเรื่องที่กำหนดให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรักษาความสะอาดเรียบร้อยของพื้นที่สาธารณะ เช่น ทางเดิน ทางน้ำ รวมถึง พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ.2496 และพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2542 มีมาตราที่เกี่ยวข้องกับการจัดการที่อยู่อาศัยและปรับปรุงแหล่งเสื่อมโทรม แหล่งชุมชนแออัด การวางผังเมืองและควบคุมการก่อสร้าง

ปริญญา ชูแก้ว (2544) กล่าวว่ากฎหมายเหล่านี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อควบคุมเกี่ยวกับมาตรฐานของที่พักอาศัยและสภาพแวดล้อมทั่วไป โดยมีข้อกำหนดเกี่ยวข้องกับคุณภาพการพักอาศัย ดังนี้

- 1) อาคารพักอาศัยต้องมีพื้นที่ใช้สอยภายในอาคารไม่น้อยกว่า 20 ตร.ม. ต่อ 1 หน่วย
- 2) ห้องนอนภายในอาคารพักอาศัยต้องมีความกว้างด้านที่แคบที่สุดไม่น้อยกว่า 2.50 ม. และมีพื้นที่ใช้สอยไม่น้อยกว่า 8 ตร.ม.
- 3) ความกว้างของบันไดของอาคารพักอาศัยไม่น้อยกว่า 80 เซนติเมตร ช่วงหนึ่งสูงไม่เกิน 3 เมตร ลูกตั้งสูงไม่เกิน 20 เซนติเมตร
- 4) ห้องส้วมต้องมีขนาดไม่ต่ำกว่า 1.50 ตร.ม. ต่อ 1 แท่น และมีลักษณะที่จะรักษาความสะอาดได้ง่าย เรียบร้อยและพื้นไม่ซึม กับมีช่องระบายอากาศตามสมควร
- 5) มีระบบไฟฟ้า ประปา และ โทรศัพท์ อย่างเพียงพอต่อการพักอาศัย
- 6) ขนาดของสนามกีฬาหรือที่โล่งเพื่อการพักผ่อน ต้องมีพื้นที่ไม่น้อยกว่าร้อยละ 5 ของพื้นที่ทั้งหมดของชุมชน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.5.4 แนวคิดเรื่องมาตรฐานการอยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย

กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย กำหนดลักษณะที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย ควรคำนึงถึงคุณลักษณะที่สำคัญ คือ

1) การมีที่อยู่อาศัยที่เกื้อกูลต่อการดำรงชีวิต

- ด้านกายภาพ คือการป้องกันแดด ฝน และผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม

ความสะดวกสบาย และมีสาธารณูปโภค สาธารณูปการที่จำเป็นและเพียงพอ เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า เป็นต้น

- ด้านจิตใจ คือ ฐานะทางสังคม ความเป็นเจ้าของ และความเป็นส่วนตัว

2) การมีที่อยู่อาศัยที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตของบุคคลทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ในด้านต่างๆ ต่อไปนี้

- ด้านสุขภาพอนามัย วัตถุประสงค์การเจ็บป่วยด้วยโรคร้ายแรงและเรื้อรัง (ความดัน เบาหวาน หัวใจ หอบหืด โรคข้อ มะเร็ง การติดเชื้อเสียดและตุลา การป่วยทางจิต)

- ด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ได้แก่ คุณภาพของอากาศ คุณภาพน้ำ ความดังของเสียง

- การส่งเสริมสถานภาพทางเศรษฐกิจ ได้แก่ กองทุนหมู่บ้าน การจัดตั้งกลุ่มประกอบอาชีพ พื้นที่ในการดำเนินการ

- ความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ การจัดกิจกรรมทางสังคม วัฒนธรรม การดูแลผู้ด้อยโอกาส

- ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ได้แก่ ความปลอดภัยในการดำรงชีวิตประจำวัน ความปลอดภัยจากภัยพิบัติในชุมชน

- การบริหารจัดการชุมชน ได้แก่ การจัดตั้งกรรมการหมู่บ้าน ชุมชน การระดมทุนในการบริหารจัดการหมู่บ้าน ชุมชน

ดังนั้นเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชากรให้ดีขึ้น จำเป็นต้องเข้าใจในองค์ประกอบต่างๆ ที่สามารถส่งเสริมการพัฒนา ดังนี้

- 1) ขนาดของชุมชน
- 2) ความหนาแน่นของชุมชนและสัดส่วนการใช้ที่ดิน
- 3) องค์ประกอบของชุมชนและที่อยู่อาศัย
- 4) การวางผังอาคารที่อยู่อาศัย
- 5) ที่ว่างนอกอาคาร
- 6) ข้อกำหนดจัดสรรที่ดิน
- 7) มาตรฐานหน่วยที่อยู่อาศัย
- 8) รูปแบบที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.5.4.1 ขนาดของชุมชน

การกำหนดขนาดของชุมชนตามจำนวนหน่วยที่อยู่อาศัยและจำนวนประชากรสามารถสรุปจากการกำหนดรายการมาตรฐานที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมของการเคหะแห่งชาติ พ.ศ.2529 และการวิจัยมาตรฐานที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมในกรุงเทพมหานครสำหรับการเคหะแห่งชาติ พ.ศ. 2531 ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานการกำหนดขนาดของชุมชนของต่างประเทศ เช่น Guideline for rural center planning ของ ESCAP โดยเป็นการรวบรวมมาตรฐานของชุมชนจากประเทศในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกไว้ ทั้งนี้ การกำหนดขนาดของชุมชนจะจำแนกกลุ่มตามขนาดของจำนวนประชากร และหรือหน่วยที่อยู่อาศัย

ในกรณีของชุมชนพักอาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย มักจะมีรูปแบบของการอยู่อาศัยเป็นบ้านในแนวราบ และมีการรวมกลุ่มที่อยู่ในระดับหมู่บ้าน ดังนั้นขนาดของชุมชนที่อยู่ในระดับหมู่บ้านจะสามารถจำแนกตามจำนวนหลังคาเรือนได้ 3 ลักษณะ ดังต่อไปนี้

- 1) ชุมชนขนาดใหญ่ จำนวนบ้านตั้งแต่ 500 หลังคาเรือน
- 2) ชุมชนขนาดกลาง จำนวนบ้านตั้งแต่ 101-499 หลังคาเรือน
- 3) ชุมชนขนาดเล็ก จำนวนบ้านไม่เกิน 100 หลังคาเรือน

2.5.4.2 ความหนาแน่นของชุมชนและสัดส่วนการใช้ที่ดิน

การกำหนดความหนาแน่นของโครงการการเคหะชุมชนโดยกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย แบ่งได้เป็น 3 ขนาด ได้แก่

- 1) ที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก ความหนาแน่น 61-100 คน/ไร่
- 2) ที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลาง ความหนาแน่น 21-60 คน/ไร่
- 3) ที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย ความหนาแน่น 1-24 คน/ไร่

การถือเขตการใช้ที่ดินตามมาตรฐานผังเมืองในแต่ละพื้นที่ และการปรับปรุงเกณฑ์ความหนาแน่นตามความจำเป็น โดยใช้ขนาดเฉลี่ย 5 คน ต่อ ครอบครั้ว โดยมีอัตราส่วนการใช้ที่ดินในโครงการเคหะชุมชน

2.5.4.3 องค์ประกอบของชุมชนและที่อยู่อาศัย

ประกอบด้วย

- 1) ประชากรจำนวนหนึ่ง และสถาบันทางสังคม
- 2) อาณาเขตทางภูมิศาสตร์
- 3) หน่วยพักอาศัย
- 4) สาธารณูปโภค
- 5) สาธารณูปการ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.5.4.4 การวางผังอาคารที่อยู่อาศัย

มาตรฐานการวางผังอาคารที่อยู่อาศัย แบ่งออกตามลักษณะของอาคารและการอยู่อาศัย ซึ่งการเคหะแห่งชาติแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

- 1) อาคารประเภท ก ประกอบด้วย บ้านเดี่ยว บ้านแฝด บ้านแถว
- 2) อาคารประเภท ข ประกอบด้วย อาคารชุด

2.5.4.5 ที่ว่างนอกอาคาร

นอกจากขนาดของชุมชนและการวางผังที่อยู่อาศัยแล้ว มีกฎหมายซึ่งกำหนดมาตรฐานเรื่องที่ว่านภายนอกอาคารเพื่อการป้องกันอัคคีภัย และความปลอดภัยในทรัพย์สินส่วนบุคคลและสาธารณประโยชน์กฎกระทรวงฉบับที่ 55 พ.ศ.2543 ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 กำหนดไว้ว่าอาคารซึ่งรวมผังอาคารที่อยู่อาศัย จะต้องมีที่ว่างภายนอกอาคาร แนวอาคาร และระยะต่างๆ ของอาคาร ดังแสดงตามตารางที่ 13

- 1) อาคารที่อยู่อาศัย และอาคารอยู่อาศัยรวม ต้องมีที่ว่างไม่น้อยกว่า 30 ใน 100 ส่วนของพื้นที่ชั้นใดชั้นหนึ่งที่มีมากที่สุดของอาคาร
- 2) ที่ว่างด้านหน้าของบ้านแถว ซึ่งด้านหน้าไม่ติดถนนสาธารณะต้องไม่น้อยกว่า 6 เมตร
- 3) ที่ว่างด้านหลังอาคารต้องกว้างไม่น้อยกว่า 3 เมตร
- 4) ที่ว่างระหว่างตึกแถวที่สร้างติดกัน 10 คูหาหรือยาวกว่า 40 เมตร ต้องกว้างไม่น้อยกว่า 4 เมตร
- 5) ที่ว่างระหว่างห้องแถว ตึกแถว กับเขตที่ดินของผู้อื่น กว้างไม่น้อยกว่า 2 เมตร

2.5.4.6 ข้อกำหนดการจัดสรรที่ดิน

ข้อกำหนดอื่นๆ เช่น แนวอาคาร และระยะต่างๆ ของอาคารเป็นไปตามข้อกำหนดในหมวดที่ 4 ของกฎกระทรวงฉบับที่ 55 พ.ศ.2543 ดังกล่าวข้างต้น ตลอดจนข้อกำหนดเพื่อควบคุมการจัดสรรที่ดิน

มาตรฐานหน่วยที่อยู่อาศัย

มาตรฐานสำหรับหน่วยที่อยู่อาศัย เป็นการกำหนดในเรื่องขนาดของเนื้อที่ขององค์ประกอบของหน่วยที่อยู่อาศัย ขนาดพื้นที่เล็กที่สุดที่อยู่อาศัยสามารถอยู่ได้และมีความจำเป็นในการใช้งานจริง ที่เก็บของ ความสูงของเพดาน ปริมาตร แสงธรรมชาติ การระบายอากาศ ประตู และการจัดห้อง มาตรฐานที่ถูกกำหนดขึ้นมาจัดทำโดยคำนึงถึงคุณภาพชีวิตของผู้อยู่อาศัยความสะดวกสบาย และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของผู้อยู่อาศัย โดยการเคหะแห่งชาติ ได้กำหนดมาตรฐานไว้ดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

มาตรฐานเนื้อที่ และความกว้างต่ำสุด

(1) ส่วนมิดชิด เป็นพื้นที่ที่ต้องการความเป็นส่วนตัวสูงสุด เพื่อใช้กับกิจกรรมการอยู่อาศัย เฉพาะบุคคล ได้แก่ ห้องนอนและห้องน้ำ

(2) ส่วนนอกประสงค์ ได้แก่ ห้องรับแขก – พักผ่อน ห้องครัว และห้องรับประทานอาหาร ที่อยู่อาศัยแต่ละหน่วยที่ประกอบด้วยห้องนอน พื้นที่รวมสำหรับพักผ่อน รับประทานอาหาร พื้นที่ครัว และห้องน้ำห้องส้วม พื้นที่รวมสำหรับผู้อยู่อาศัยของครอบครัวไม่ต่ำกว่า 5 คน จะต้องไม่น้อยกว่า 28 ตารางเมตร

2.5.4.7 รูปแบบที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย

จากการศึกษาวิจัยในโครงการวิจัยเรื่องมาตรฐานที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย (ในเมือง) ต่อเนื่องปีงบประมาณ 2546 ของการเคหะแห่งชาติ สามารถแบ่งรูปแบบที่อยู่อาศัยจากการสำรวจพื้นที่ชุมชนเมือง ออกเป็น 5 รูปแบบ คือ

- 1) ที่อยู่อาศัยในชุมชนแออัด เช่น บ้านเดี่ยว บ้านแถว ตึกแถว เป็นต้น
- 2) อาคารพาณิชย์พักอาศัย ที่มีการแบ่งพื้นที่เช่าเพื่อการอยู่อาศัยบางส่วน
- 3) อาคารชุดราคาถูก สำหรับผู้ที่สามารถจ่ายค่าเช่าไม่เกิน 3500 บาทต่อเดือน
- 4) เเคะชุมชนประเภทแฟลต รวมทั้งที่จัดสร้างโดยการเคหะแห่งชาติ
- 5) หอพัก/อพาร์ทเมนต์ สำหรับผู้ที่สามารถจ่ายค่าเช่าไม่เกิน 3500 บาทต่อเดือน (กำหนดราคาเช่า ณ กันยายน 2547 ทั้งนี้อาจมีการเปลี่ยนแปลงตามดัชนี

ราคาผู้บริโภค)

เมื่อพิจารณาลักษณะการครอบครองและลักษณะทางกายภาพของที่อยู่อาศัย สามารถสรุปลักษณะที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยในเมืองได้เป็น 4 ประเภทดังนี้

- 1) ที่อยู่อาศัยชั่วคราว เป็นการเช่าอยู่ระยะสั้น ไม่เกิน 5 ปี แบ่งเป็น
 - แนวราบ เช่น ที่อยู่ในชุมชนแออัด อาคารพาณิชย์ให้เช่า
 - แนวสูง เช่น หอพัก/อพาร์ทเมนต์ อาคารชุด
- 2) ที่อยู่อาศัยถาวร เป็นการเช่าระยะยาวมากกว่า 5 ปี หรือครอบครองเป็นเจ้าของ

แบ่งเป็น

- แนวราบ เช่น ที่อยู่ในชุมชนแออัด
- แนวสูง เช่น เเคะชุมชน อาคารชุด

กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย กำหนดแนวทางของมาตรฐานและเกณฑ์ต่าง ๆ ที่มีความสอดคล้องเหมาะสมต่อสภาพการดำเนินชีวิตและคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนในท้องถิ่น ดังนี้

- 1) มาตรฐานการปรับปรุงชุมชนแออัด ประกอบด้วย

1.1) ทางเลือกในการปรับปรุงชุมชนแออัด

1.2) องค์ประกอบของการปรับปรุงชุมชนแออัด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้ถึงการใช้ของกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น โดยอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1.3) ขั้นตอนการปรับปรุงชุมชนแออัด

2) มาตรฐานเกี่ยวกับขนาดของชุมชน และสัดส่วนการใช้ที่ดิน มีการใช้เกณฑ์ขั้นต่ำสำหรับชุมชนและที่พักอาศัยของผู้มีรายได้น้อยดังนี้

2.1) เกณฑ์ที่มีอยู่เรื่องความหนาแน่นของจำนวนคนต่อไร่

2.1.1) ที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก 61-100 คนต่อไร่

2.1.2) ที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลาง 25-60 คนต่อไร่

2.1.3) ที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย 1-24 คนต่อไร่

2.2) พิจารณาการใช้เกณฑ์ขั้นต่ำเรื่องขนาดชุมชนและสัดส่วนการใช้ที่ดิน

2.2.1) แนวทางที่ 1 สัดส่วนการใช้พื้นที่พักอาศัยค่อนข้างน้อย (กำหนด 50%) แต่ต้องการใช้พื้นที่ส่วนกลางร่วมกันค่อนข้างมาก โดยกำหนดหน่วยพักอาศัยหรือที่ไม่เน้นให้มีขนาดใหญ่

2.2.2) แนวทางที่ 2 สัดส่วนการใช้พื้นที่พักอาศัยค่อนข้างมาก (กำหนด 70%) แต่ใช้พื้นที่ร่วมกันค่อนข้างน้อย โดยต้องการให้พื้นที่หน่วยพักอาศัยมีขนาดค่อนข้างใหญ่ เพื่อเพิ่มพื้นที่ส่วนตัวในการพักอาศัยให้มากขึ้น

2.3) มาตรฐานองค์ประกอบภายในชุมชน

2.3.1) หน่วยพักอาศัย เช่น บ้านเดี่ยว บ้านแฝด บ้านแถว แฟลต อาคารชุด อาคารพาณิชย์พักอาศัย

2.3.2) สาธารณูปโภค หมายถึง หน่วยการให้บริการสาธารณะที่มีความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตของคนในพื้นที่หลายด้าน โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

- สาธารณูปโภคที่จำเป็นต่อกิจวัตรประจำวันของบุคคล เช่น ระบบไฟฟ้า ระบบประปา ระบบระบายน้ำ ระบบกำจัดขยะ

- สาธารณูปโภคที่จำเป็นต่อการใช้ชีวิตร่วมกันของชุมชน เช่น ถนน ทางเท้า ทางจักรยาน ระบบขนส่งสาธารณะ

2.3.3) สาธารณูปการ หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือ สงเคราะห์ และให้บริการต่อประชาชน เพื่อการมีชีวิตความเป็นอยู่ร่วมกันในสังคม เช่น สำนักงานบริหารชุมชน สถานีตำรวจ โรงเรียน สถานีนามัย สวนสาธารณะ สนามเด็กเล่น ร้านค้า

3) มาตรฐานที่อยู่อาศัย ประกอบด้วยองค์ประกอบดังนี้

3.1) ส่วนประกอบของหน่วยพักอาศัย ประกอบด้วยส่วนจำเป็นพื้นฐานในการอยู่อาศัย 3 ส่วนดังนี้

3.1.1) ส่วนนอน

3.1.2) ส่วนอเนกประสงค์

3.1.3) ส่วนห้องน้ำ ส้วม ชักล้าง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3.2) องค์ประกอบและขนาดเนื้อที่ของหน่วยพักอาศัย

เป็นการกำหนดในเรื่องขนาดของพื้นที่ขององค์ประกอบหน่วยพักอาศัย ขนาดพื้นที่เล็กที่สุดที่ผู้อยู่อาศัยสามารถอยู่ได้และมีความจำเป็นในการใช้งานจริงที่เก็บของ ความสูงของเพดาน ปริมาตร แสงธรรมชาติ การระบายอากาศ ประตุ และการจัดห้อง

4) เกณฑ์ขนาดแปลงที่ดิน ระยะห่างระหว่างอาคาร และ BCR แยกตามประเภทที่อยู่อาศัย

5) การบริหารจัดการชุมชน พิจารณาใน 4 ประเด็น คือ

5.1) รูปแบบการบริหารจัดการชุมชน

5.2) การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชุมชน

5.3) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน

5.4) การจัดหางบประมาณในการบริหาร

6) การจัดการบริการสาธารณะ พิจารณาประเด็นสำคัญ ดังต่อไปนี้

6.1) ความสมบูรณ์ของบริการสาธารณะ

6.2) การจัดบริการสาธารณะที่เพียงพอ

6.3) การตรวจสอบ

6.4) การประเมิน

6.5) องค์ประกอบโครงสร้างส่วนที่องค์กรส่วนท้องถิ่นสนับสนุนให้ชุมชน ได้มีงบประมาณ

7) การป้องกันและการดูแลการขยายตัวของชุมชนแออัด

7.1) การป้องกัน เป็นมาตรการเพื่อไม่ให้มีชุมชนแออัดเกิดขึ้นใหม่

7.2) การควบคุม เป็นมาตรการเพื่อไม่ให้ชุมชนแออัดขยายบริเวณมากขึ้น

7.3) การรื้อย้าย เป็นมาตรการที่ใช้ในกรณีที่มีความจำเป็นที่ต้องรื้อย้ายชุมชน

แออัด

7.4) การพัฒนา เป็นมาตรการที่เปลี่ยนแปลงการปรับปรุงให้ชุมชนมีสภาพความ

เป็นอยู่ที่มีคุณภาพและไม่เป็นชุมชนแออัดอีกต่อไป

2.5.5 สรุปรูปแนวคิดเกี่ยวกับมาตรฐานการอยู่อาศัยและคุณภาพชีวิต

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องมาตรฐานการอยู่อาศัย และคุณภาพชีวิตทำให้ทราบถึงเกณฑ์มาตรฐานต่าง ๆ ที่ใช้เป็นตัวชี้วัดถึงคุณภาพชีวิตที่ดี โดยมีการแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ

- มาตรฐานที่มีลักษณะเป็นข้อเสนอแนะ เช่น แนวคิดเกี่ยวกับการออกแบบเมืองที่ดี แนวคิดเรื่องเมืองน่าอยู่ แนวคิดเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นเพียงข้อเสนอแนะไม่มีการบังคับใช้ แต่หากมีข้อเสนอใดที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางก็อาจมีการปรับเปลี่ยนไปเป็นข้อบังคับตามกฎหมายได้

ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับลักษณะสภาพแวดล้อมที่ดีของเมือง แนวคิดการวางผัง ในบางส่วนเอกสารนี้เป็นเอกสารที่ส่งงานไว้สำหรับการแข่งขันเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่อนูญาติเห็นไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เป็นลักษณะทางสังคม เช่น จำนวนประชากรที่เหมาะสม การรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมทางสังคม เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำข้อกำหนดว่าควรมีลักษณะใดหากจะต้องกำหนดขึ้นเป็นมาตรฐานที่จะใช้เป็นกฎเกณฑ์ มีผลบังคับใช้ต่อประชาชนทั่วไป

- มาตรฐานที่มีลักษณะเป็นข้อบังคับ เช่น กฎหมายควบคุมอาคาร กฎหมายจัดสรรที่ดิน ฯลฯ เกณฑ์เหล่านี้มีผลบังคับตามกฎหมาย ต้องมีการปฏิบัติตามหากไม่มีการปฏิบัติตามก็จะมีบทลงโทษตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นลักษณะทางกายภาพที่สามารถจับต้องได้ มาตรฐานตายตัว เช่น ขนาดพื้นที่ความสูงอาคาร ระยะร่น ฯลฯ โดยเข้าใจเป้าหมายของข้อบังคับ ซึ่งส่วนใหญ่สอดคล้องกับแนวทางของเมืองน่าอยู่ แต่จะมีลักษณะที่ตายตัว และบางครั้งเกินความสามารถที่ผู้มีรายได้น้อยจะปฏิบัติตาม ได้ภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด จำเป็นต้องปรับให้เกิดความยืดหยุ่น

2.6 แนวความคิดการวัดคุณภาพการอยู่อาศัย

2.6.1 ความต้องการพื้นฐาน

คุณภาพการอยู่อาศัยเป็นมิติที่สำคัญมิติหนึ่งของคุณภาพชีวิต จากแนวความคิดที่ว่าตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตที่เหมาะสม คือ ความพึงพอใจของบุคคลต่อมิติด้านต่าง ๆ ในชีวิต การศึกษาคุณภาพการอยู่อาศัยจึงใช้ ทฤษฎีความพึงพอใจเป็นพื้นฐาน

การศึกษาในเรื่องของความพึงพอใจนั้น จะต้องประกอบด้วยการศึกษาถึงความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ที่ต้องการเพื่อดำรงชีพจึงได้นำแนวคิดของ Abraham M. Maslow. อ้างโดย ธีรรัตน์ สุรินทร์ศักดิ์ (2537 : 11) ซึ่งได้จัดกลุ่ม และลำดับความต้องการของมนุษย์เกิดขึ้นเป็นขั้นตอน ถ้าต้องการอันหนึ่งได้รับการตอบสนองจนเป็นที่พอใจแล้ว ความต้องการถัดไปก็จะเกิดขึ้นแต่ถ้าความต้องการแรกยังไม่ได้รับการตอบสนองแล้วก็จะยังไม่เกิดความต้องการขั้นต่อไป ความต้องการแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอนคือ

- 1) Physiological Needs คือความต้องการด้านร่างกาย
- 2) Safety Needs คือความต้องการความปลอดภัย
- 3) Social Needs คือความต้องการด้านสังคม
- 4) Self-esteem Needs คือความต้องการชื่อเสียง
- 5) Self-Actualization Needs คือความต้องการความเป็นเลิศ

ทฤษฎีเหล่านี้สามารถอธิบายเกี่ยวกับ ความต้องการในเรื่องที่พักอาศัยในกลุ่มและลำดับต่าง ๆ ของความต้องการผู้อยู่อาศัยจะมีความต้องการ ในส่วนต่าง ๆ ดังนี้

- 1) ความต้องการด้านร่างกาย พิจารณาจาก 3 ประเด็น
 - ที่อยู่อาศัย ได้แก่ ขนาด แสงสว่าง อากาศ
 - สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ บริการสาธารณะ สาธารณูปโภค สาธารณูปการ
 - สิ่งแวดล้อม ได้แก่ เพื่อนบ้าน เสียง ความเป็นส่วนตัว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่อนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- 2) ความต้องการทางด้านความปลอดภัย ได้แก่ ความปลอดภัยจากการวิบัติ หรือ การพังทลายของอาคาร ความปลอดภัยจากอัคคีภัย ความปลอดภัยจากโจรกรรมภายนอกและภายใน
- 3) ความต้องการด้านสังคม เป็นความต้องการเพื่อนหรือพวกพ้อง ได้แก่ มีเพื่อนบ้านระดับการศึกษาเดียวกัน มีเพื่อนบ้านฐานะใกล้เคียงกัน เพื่อนบ้านมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการเข้าร่วมกิจกรรมกัน
- 4) ความต้องการทางด้านการมีชื่อเสียง เป็นส่วนหนึ่งของความทะเยอทะยานอยากให้คนนิยมชมชอบ ได้แก่ ความรู้สึกที่ได้เข้ามาอยู่ ความรู้สึกภูมิใจในการเข้ามาอยู่
- 5) ความต้องการทางด้านความเป็นเลิศ คือ ความต้องการในสิ่งที่คิดว่าดีที่สุด หรือ คิดว่าเป็นจุดสุดยอดของชีวิต และเหนือผู้อื่น

2.6.2 ความพึงพอใจ

ทฤษฎีความพึงพอใจของเชลลีย์ (Shelley, Maynard W. 1975 : 252-268) อ้างโดย ธิดารัตน์ สุรินทร์ศักดิ์ (2537 : 12) สรุปได้ว่ามนุษย์มีความรู้สึก 2 แบบ ได้แก่

- 1) ความรู้สึกทางบวก คือความรู้สึกที่เกิดขึ้นแล้วทำให้เกิดความสุข
- 2) ความรู้สึกทางลบ คือความรู้สึกที่เกิดขึ้นแล้วทำให้ไม่มีความสุข

ความรู้สึกทางบวก ความรู้สึกทางลบ และความสุข มีความสัมพันธ์กันอย่างซับซ้อน ระบบความสัมพันธ์ทั้งสามนี้ เรียกว่าระบบความพึงพอใจ สิ่งที่ทำให้เกิดความรู้สึก ความคิดเห็นหรือความพึงพอใจของมนุษย์ ได้แก่ ทรัพยากร (Resource) หรือสิ่งเร้า (Stimuli) การวิเคราะห์ความพึงพอใจ คือการศึกษาว่าด้วยทรัพยากรหรือสิ่งเร้าแบบใดเป็นที่ต้องการ และทำให้เกิดความพึงพอใจ ซึ่งความพึงพอใจจะเกิดมากที่สุดเมื่อมีทรัพยากรทุกอย่างเป็นที่ต้องการครบถ้วน ดังนั้นความพึงพอใจจะเกิดมากที่สุดเมื่อมีการจัดทรัพยากรอย่างถูกต้องและเหมาะสม สภาพแวดล้อมทางกายภาพเป็นทรัพยากรของระบบความพึงพอใจอันหนึ่ง ดังนั้นการออกแบบสภาพแวดล้อม คือการตัดสินใจว่าทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่มีอยู่อย่างไร ให้เกิดความพึงพอใจได้

สำหรับการนิยามความหมายของความพึงพอใจในที่อยู่อาศัย (Housing Satisfaction) โดยมากแล้วจะให้คำนิยามควบคู่กันไป ดังแนวความคิดของนิวแมน (Newman, Sandra J. 1977 : 182-183) อ้างโดย ธิดารัตน์ สุรินทร์ศักดิ์ (2537 : 12) กล่าวว่า ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ สามารถศึกษาได้ชัดเจนเมื่อแยกออกเป็นการตอบรับ (Response) และปฏิกิริยา (Reaction) ของมนุษย์ ต่อสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ปฏิกิริยาต่อสภาพแวดล้อมหมายถึงการเปลี่ยนแปลงทางชีวภาค หรือสรีระซึ่งสามารถวัดได้ง่าย เช่น อัตราการเต้นของหัวใจ ฯลฯ ในขณะที่การตอบรับคือการรับรู้ทัศนคติและพฤติกรรมที่แสดงออกรวมที่เรียกว่า การตอบรับทางสังคม-จิตวิทยา และพฤติกรรม (Social-Psychological and Behavioral Response)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ปัจจัยต่าง ๆ ทำให้เกิดการตอบรับในทางสภาพแวดล้อมทางกายภาพมีดังนี้

- 1) ลักษณะของบุคคลผู้ตอบรับสภาพแวดล้อม
- 2) ลักษณะสภาพแวดล้อมทางกายภาพทำให้เกิดการตอบรับ
- 3) การรับรู้ของบุคคล
- 4) การประเมินสภาพแวดล้อมของบุคคลนั้น
- 5) ความพึงพอใจในสภาพแวดล้อม
- 6) พฤติกรรมของบุคคลเนื่องจากสภาพแวดล้อม

ปัจจัย 2 ปัจจัยแรกเป็นสิ่งที่ป้อนเข้าระบบ โดยลักษณะของบุคคลรวมถึงปัจจัยต่าง ๆ ด้านประชากรศาสตร์ พื้นฐานทางสังคม เศรษฐกิจ ส่วนปัจจัย 4 กลุ่มหลังเป็นผลที่ส่งออกมาจากระบบนี้ การที่บุคคลจะรับรู้สภาพแวดล้อมใด ๆ ขึ้นอยู่กับลักษณะทางกายภาพ ของบุคคลเกิดตามมาจากการรับรู้ การประเมินผล การแสดงออกนี้สะท้อนว่าบุคคลนั้น มีความพึงพอใจในสภาพแวดล้อมทางกายภาพนั้นหรือไม่ นอกจากสภาพแวดล้อมด้านอื่น ๆ ที่เป็นส่วนย่อยของระบบความพึงพอใจในการอยู่อาศัย เช่น สภาพแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ สภาพแวดล้อมทางสังคมเกี่ยวกับการบริการ และการจัดระเบียบต่าง ๆ เป็นต้น

2.6.3 สรุปแนวความคิดการวัดคุณภาพการอยู่อาศัย

การทบทวนทฤษฎีความพึงพอใจนี้ใช้เป็นแนวทางในการวัดคุณภาพการอยู่อาศัยที่เป็นอยู่ โดยอาศัยการประเมินจากผู้อยู่อาศัยโดยตรง เพื่อให้ทราบถึงผลตอบรับของคนในชุมชนที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพ ว่ามีผลทางตรงหรือทางอ้อมอย่างไรกับกลุ่มเป้าหมาย และจะส่งผลอย่างไรกับพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย เมื่อมีการใช้แนวทางปรับปรุงในการแก้ปัญหา ในทางกลับกันเมื่อทราบถึงแนวโน้มทางพฤติกรรมต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายในขั้นต้นแล้ว จะมีการพัฒนาแนวทางการปรับปรุงฟื้นฟูอย่างไร เพื่อให้มีความสอดคล้องกับความต้องการ และมีความเป็นไปได้ตามสภาพความเป็นจริงมากที่สุด แนวคิดเรื่องความพึงพอใจส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นนามธรรม เป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้ จึงควรแปรออกมาเป็นตัวแปรทางการวิจัยที่สามารถหาค่าชี้วัดได้

2.7 สรุปแนวคิดที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม

2.7.1 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

จากแนวคิดที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมทั้งหมดเมื่อนำมาสรุปรวมทั้งหมดจะสามารถอธิบายได้ว่าแนวคิดได้จะนำมาใช้เพื่อตอบวัตถุประสงค์ในข้อใด

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 คือ ศึกษาลักษณะทั่วไปของชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเขตเมือง ทั้งลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม จะใช้แนวคิดเรื่องชุมชนผู้มีรายได้น้อย ซึ่งจะมิรายละเอียดเกี่ยวกับเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

นิยามความหมาย ลักษณะทั่วไป สาเหตุการเกิด ลักษณะสำคัญ แนวทางการปรับปรุงและพัฒนา
ของชุมชนผู้มีรายได้น้อย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 คือ ศึกษาแนวคิดการพัฒนาเมือง และการศึกษาแนวทางการปรับปรุง
ชุมชนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จะใช้ 2 แนวคิดคือ

1. แนวคิดเรื่องการฟื้นฟูเมือง มีแนวคิด Urban renewal และแนวคิด Revitalization ซึ่งเป็น
การแสดงให้เห็นแนวคิดในการปรับปรุงฟื้นฟูของเมืองต่าง ๆ ที่มีมาแต่อดีต ทำให้เห็นพัฒนาการ
การปรับปรุงฟื้นฟูเมืองว่ามีแนวโน้มไปในรูปแบบการปรับปรุงสภาพเสื่อมโทรมในที่เดิมเป็นหลัก

2. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับเมือง มี แผนปฏิบัติการ 21 เมืองนำอยู่ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติ แนวคิดการออกแบบเมือง โดยเฉพาะแนวทางของ เจน เจคอบส์ แนวคิดเกี่ยวกับ
เศรษฐกิจและสังคม ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นแนวคิดการพัฒนาเมืองของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทำให้
ทราบถึงทิศทางของการพัฒนาเมืองว่าควรจะต้องคำนึงถึงเรื่องใดบ้าง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 คือ ประเมินคุณภาพการอยู่อาศัย วิเคราะห์ปัจจัยทางกายภาพที่มีผลต่อ
คุณภาพการอยู่อาศัย และสำรวจความต้องการด้านกายภาพของชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเขตเมือง
จะใช้ 3 แนวคิด คือ

1. แนวคิดเรื่องระบบกิจกรรมของสมาชิกในชุมชน ใช้เป็นตัวบอกลังความต้องการด้านกายภาพ
หรือทางด้านพื้นที่ของชุมชนว่าจะต้องพิจารณาจากเรื่องกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยจะมี
การแยกเป็นกิจกรรมที่เป็นส่วนตัว และกิจกรรมที่เป็นส่วนรวมของชุมชน

2. แนวคิดเกี่ยวกับมาตรฐานการอยู่อาศัยและคุณภาพชีวิต การศึกษาทำให้ทราบถึงเกณฑ์
มาตรฐานต่าง ๆ ที่ใช้เป็นตัวชี้วัดถึงคุณภาพชีวิตที่ดี โดยมีการแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ

- มาตรฐานที่มีลักษณะเป็นข้อเสนอแนะ

- มาตรฐานที่มีลักษณะเป็นข้อบังคับ มีบทลงโทษเมื่อไม่มีการปฏิบัติตาม

ซึ่งมาตรฐานทั้ง 2 ลักษณะล้วนมาจากแนวคิดที่ต้องการให้มีสภาพการอยู่อาศัยและคุณภาพ
ชีวิตที่ดีแต่ต่างกันที่การบังคับใช้

3. แนวความคิดการวัดคุณภาพการอยู่อาศัย การศึกษานี้เพื่อหาเกณฑ์การวัดคุณภาพการอยู่
อาศัย โดยใช้ความพึงพอใจ และความต้องการของผู้อยู่อาศัยเป็นเกณฑ์ โดยประเมินจากผู้อยู่อาศัย
โดยตรง โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวกับความต้องการทางด้านกายภาพซึ่งเป้าหมายหลักในการศึกษา
ครั้งนี้

2.7.2 ตัวแปรที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม

ตารางที่ 2.6 แสดงตัวแปรที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม แบ่งออกได้เป็น 4 กลุ่มหลัก ๆ ได้แก่

กลุ่ม	ตัวแปร	วรรณกรรม
ลักษณะทาง กายภาพ	-สภาพแวดล้อมชุมชน -สภาพที่พักอาศัย -สาธารณูปโภคในชุมชน -สาธารณูปการในชุมชน	- แผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) - แนวคิดเมืองน่าอยู่ - แนวคิดการออกแบบเมือง - แนวความคิดเรื่องชุมชนผู้มีรายได้น้อย - แนวคิดเกี่ยวกับประเภทที่อยู่อาศัย - แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพการพักอาศัย - แนวคิดเรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอยู่ อาศัย - แนวคิดเรื่องมาตรฐานการอยู่อาศัยของผู้มี รายได้น้อย
สภาพเศรษฐกิจ และสังคม	- คุณลักษณะของประชากร - เศรษฐกิจในชุมชน - ความสัมพันธ์ของสมาชิก ในชุมชน	- แผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) - แนวคิดเมืองน่าอยู่ - แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจและสังคม - แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๕ - แนวความคิดเรื่องชุมชนผู้มีรายได้น้อย - แนวคิดเรื่องมาตรฐานการอยู่อาศัยของผู้มี รายได้น้อย
ระบบกิจกรรม ของสมาชิกใน ชุมชน	- กิจกรรมที่มีในชุมชน - พื้นที่รองรับกิจกรรมในชุมชน - กิจกรรมที่ต้องการจะทำใน ชุมชน	- แนวคิดเรื่องระบบกิจกรรม
คุณภาพการ อยู่อาศัย	- ความพึงพอใจ - ความต้องการ	- แนวคิดทฤษฎีความพึงพอใจ - แนวคิดความต้องการพื้นฐาน

ที่มา : สรุปจากการทบทวนวรรณกรรม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.8 กำหนดกรอบแนวคิดของการวิจัยที่มีผลต่อการวิเคราะห์คุณภาพการอยู่อาศัย

จากวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่ต้องการประเมินคุณภาพการอยู่อาศัย โดยใช้“ความพึงพอใจ”ของผู้อยู่อาศัยเป็นตัววัด เนื่องจากสามารถใช้อธิบายที่มาที่ไปของความต้องการต่าง ๆ ของผู้อยู่อาศัยได้อย่างครอบคลุม ดังนั้นการกำหนดกรอบแนวคิดจึงต้องศึกษาปัจจัยที่เป็น “ทรัพยากร” หรือ “สิ่งเร้า” ที่ทำให้เกิดความพึงพอใจ จากการทบทวนวรรณกรรมในข้อ 2.6 ทำให้ทราบว่า “ความพึงพอใจในที่อยู่อาศัย” มีลักษณะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ โดยสิ่งที่จะเป็นปัจจัยต้นที่ก่อให้เกิดการตอบรับสภาพแวดล้อมทางกายภาพของมนุษย์แบ่งเป็น 2 ข้อใหญ่ได้แก่

1. คุณลักษณะภายในของบุคคล อันได้แก่ ความสามารถในการรับรู้ ค่านิยม ความคาดหวัง ซึ่งลักษณะของบุคคลนั้นส่วนหนึ่งมาจากคุณลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น ภูมิฐานะเดิม ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ การออม สมาชิกครอบครัวและความสัมพันธ์ในชุมชน

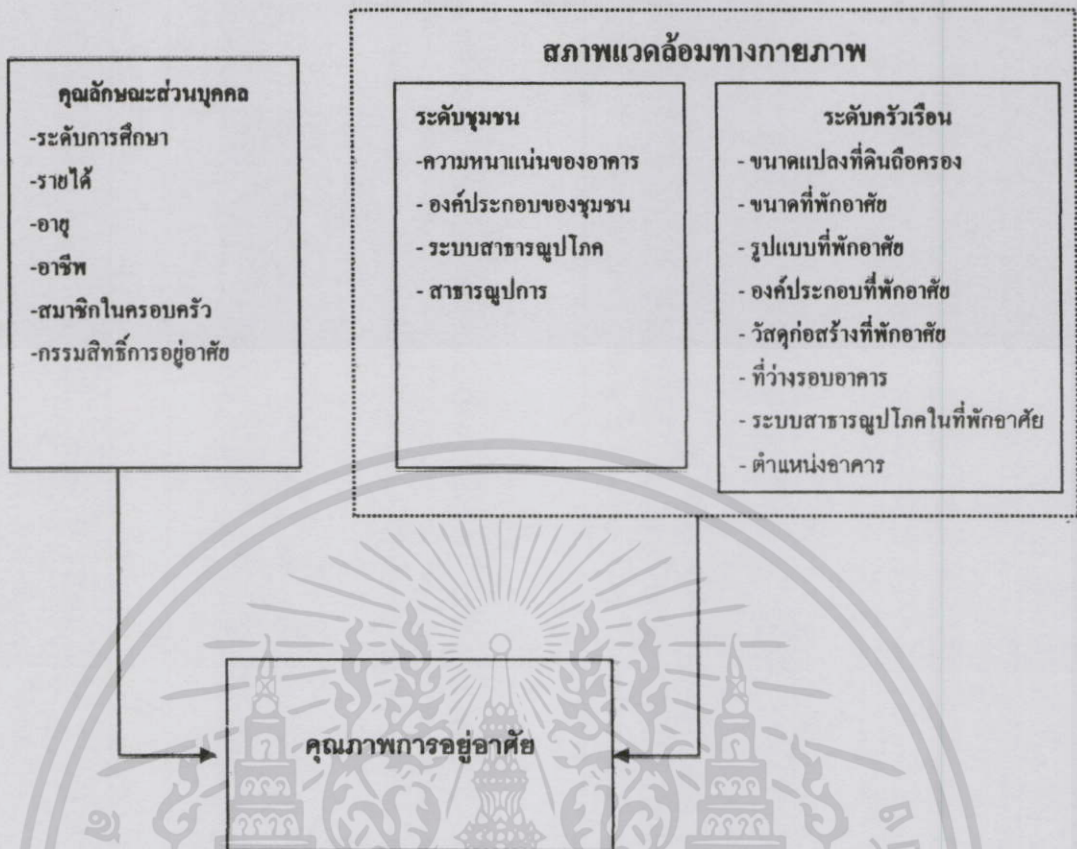
2. ลักษณะสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ในการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ระดับดังนี้

2.1 ระดับชุมชน ได้แก่ ความหนาแน่นของอาคาร องค์ประกอบของชุมชน ระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

2.2 ระดับครัวเรือน ได้แก่ ขนาดแปลงที่ดินถือครอง ขนาดที่พักอาศัย รูปแบบที่พักอาศัย องค์ประกอบที่พักอาศัย วัสดุก่อสร้าง ที่ว่างรอบอาคารและระบบสาธารณูปโภคในที่พักอาศัย

ดังนั้นหากจะวัดคุณภาพการอยู่อาศัยให้ครบทั้งในด้าน กายภาพ เศรษฐกิจและสังคม จึงต้องวัดด้วยความพึงพอใจที่เหมาะสมกับด้านต่าง ๆ เหล่านั้นจากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าความพึงพอใจใด ๆ มาจาก “พื้นหลังของบุคคล” และ “สิ่งเร้า” ในกรณีนี้ “พื้นหลังของบุคคล” ของชุมชนผู้มีรายได้น้อยมาจากการอยู่ในพื้นที่ที่มีข้อจำกัดทางกายภาพ ไม่สามารถพัฒนาสภาพแวดล้อมกายภาพได้เต็มที่ ประกอบกับพื้นหลังทางเศรษฐกิจและสังคม ส่วน “สิ่งเร้า” นั้นมาจากสภาพแวดล้อมกายภาพที่ใช้เพื่อการอยู่อาศัย หากมีสภาพที่เหมาะสมย่อมส่งผลให้มีความพึงพอใจ

จึงเป็นที่มาของกรอบตามภาพที่ 2.2 ซึ่งมีการแบ่งการศึกษาออกเป็น คุณลักษณะของบุคคล และสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ที่มีผลต่อความพึงพอใจซึ่งใช้ประเมินคุณภาพการอยู่อาศัย ในการศึกษาจะทดสอบสมมติฐานนี้ในเชิงประจักษ์ด้วยข้อมูลที่รวบรวมด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงปริมาณ การทบทวนวรรณกรรมและข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

ภาพที่ 2.2 กรอบแนวคิดของการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพการอยู่อาศัย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการวิจัย

3.1 การคัดเลือกพื้นที่ศึกษา

การคัดเลือกพื้นที่ศึกษาครั้งนี้นอกจากทำการเลือกพื้นที่ซึ่งผู้อยู่อาศัยส่วนใหญ่เป็นผู้มีรายได้น้อยแล้วชุมชนต้องมีลักษณะสำคัญบางประการที่เหมาะสมกับการศึกษาเพื่อหาแนวทางการปรับปรุงฟื้นฟู เช่น ความหนาแน่นสูง สภาพแวดล้อมกายภาพเสื่อมโทรม ระบบสาธารณูปโภคไม่เพียงพอ ฯลฯ พื้นที่ลักษณะเช่นนี้มักปรากฏอยู่ในเมืองขนาดใหญ่ มีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องและมีประชากรอพยพจากพื้นที่โดยรอบเข้ามาทำงานเป็นจำนวนมาก

จังหวัดนครสวรรค์เป็นจังหวัดที่มีลักษณะดังกล่าว โดยเฉพาะในเขตเทศบาลนครนครสวรรค์จัดว่ามีความเหมาะสมกับการศึกษาครั้งนี้จากข้อมูลของกองสวัสดิการสังคม การสำรวจพื้นที่ในเขตเทศบาลนครนครสวรรค์ ปี 2550 มีชุมชนทั้งหมด 58 ชุมชน (<http://www.nsm.go.th/info.asp#T1>) และพบผู้มีรายได้น้อยอาศัยอยู่ในชุมชนเหล่านี้เป็นจำนวนมาก บางชุมชนก็อยู่กันอย่างกระจัดกระจาย บางชุมชนก็อยู่รวมกันอย่างหนาแน่น การศึกษานี้จะเลือกชุมชนที่ผู้มีรายได้น้อยอยู่รวมกันอย่างหนาแน่น เพราะมีสภาพแวดล้อมดังที่กล่าวไปแล้วในขั้นต้น ซึ่งชุมชนที่มีลักษณะนี้มีอยู่ในบริเวณพื้นที่กลางเมืองเนื่องจากเป็นพื้นที่เศรษฐกิจที่มีราคาแพง ผู้มีรายได้น้อยจำนวนมากไม่สามารถครอบครองพื้นที่ที่มีขนาดเหมาะสม ในการดำรงชีวิตตามมาตรฐานคุณภาพชีวิตที่ดีได้ จึงต้องอยู่รวมกันอย่างแออัด

จากการพิจารณาชุมชนต่าง ๆ ในเขตเทศบาล พบว่า ชุมชนหัวเมืองพัฒนา มีคุณสมบัติเหมาะสมตามเกณฑ์ที่ได้ตั้งไว้ และมีสภาพเป็นตัวแทนที่ดีของชุมชนผู้มีรายได้น้อย ที่มีปัญหาทางกายภาพของเมืองนครสวรรค์ รวมถึงเมืองอื่น ๆ ในหลายภูมิภาคของประเทศด้วย

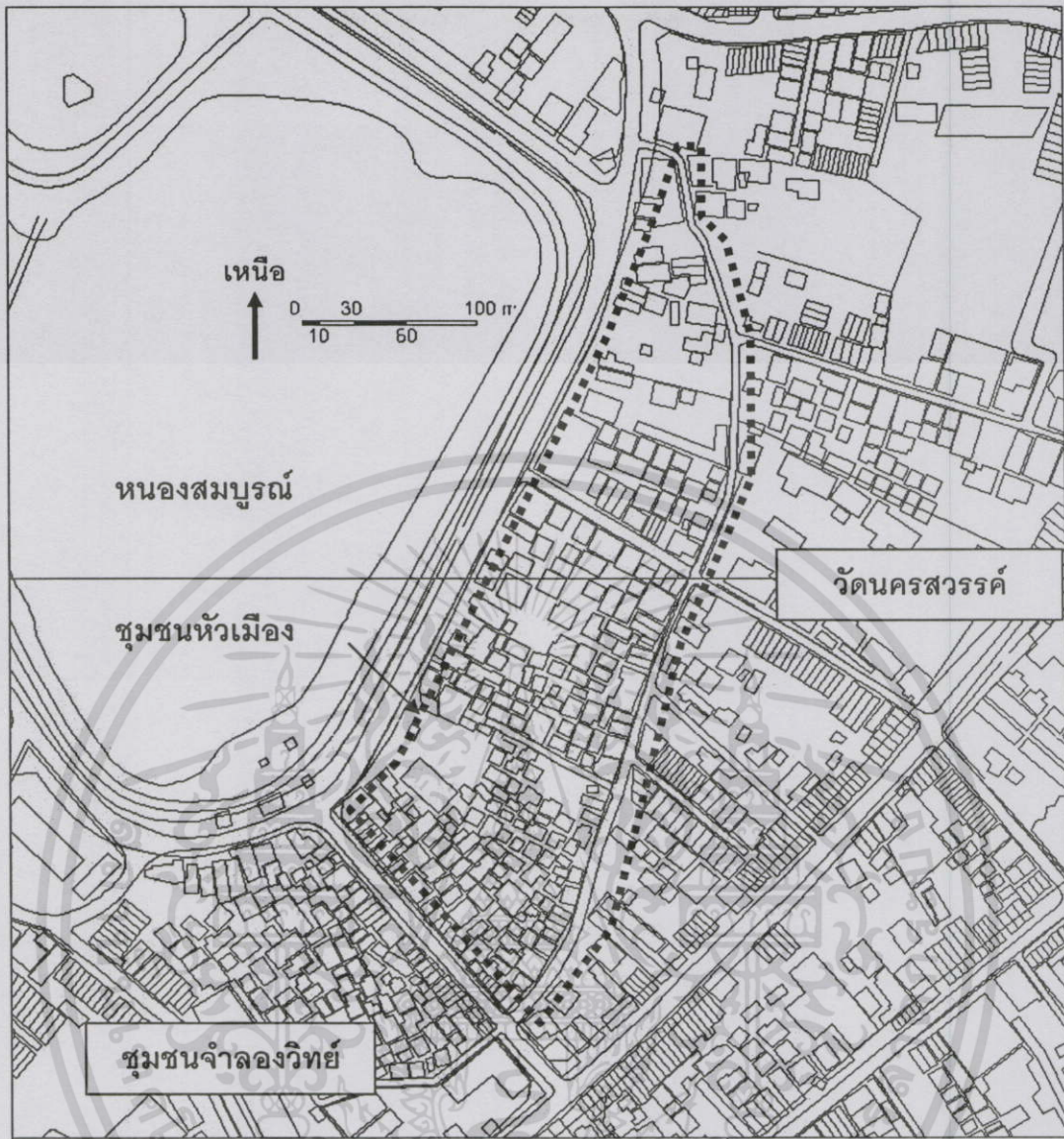

หมายเหตุ แผนที่ไม่มีมาตราส่วน

ภาพที่ 3.1 แผนที่เทศบาลนครนครสวรรค์แสดงที่ตั้งชุมชนหัวเมืองพัฒนา

ที่มา : เทศบาลนครนครสวรรค์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 3.2 ผังแสดงบริเวณและอาคารในชุมชนหัวเมืองพัฒนา

ที่มา : เทศบาลนครนครสวรรค์

3.2 การกำหนดขนาดประชากร

ชุมชนหัวเมืองพัฒนา มีพื้นที่ประมาณ 33 ไร่ จำนวนครัวเรือนทั้งหมด 179 ครัวเรือน ประชากร 895 คน (จากข้อมูลกองสวัสดิการสังคม เทศบาลนครนครสวรรค์ ปี 2550) แต่จากการตรวจสอบข้อมูลกับประธานชุมชนกลับพบว่ามีครัวเรือนเพียง 160 ครัวเรือน และอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น โดยเฉพาะบริเวณทิศใต้ของชุมชนที่ติดกับชุมชนจำลองวิทย์ การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการสำรวจแบบสำมะโน โดยกำหนดเลือกสมาชิกในครัวเรือน 1 คน เป็นตัวแทนของ 1 ครัวเรือน ซึ่งในการเก็บแบบสอบถามครั้งนี้มีผู้ให้ข้อมูลเพียง 81 ครัวเรือน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลทำโดยการกำหนดตัวแปร ซึ่งได้จากการทบทวนวรรณกรรม โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลที่แตกต่างกันไปตามลักษณะของข้อมูลตามตารางที่ 3.1 ดังนี้

ตารางที่ 3.1 แสดงรูปแบบการเก็บข้อมูล

ประเภทข้อมูล	รูปแบบการเก็บข้อมูล				
	สัมภาษณ์	ภาพถ่าย	แบบสอบถาม	แบบสำรวจ	เอกสาร
ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม			●		●
ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับระบบกิจกรรม		●	●		
ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางกายภาพ		●	●	●	●
ข้อมูลที่เป็นการวัดคุณภาพการอยู่อาศัย	●		●		

ที่มา : การทบทวนวรรณกรรม

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยจึงแบ่งออกเป็น 5 กลุ่มหลัก ดังนี้

3.4.1 แบบสอบถาม ใช้สำหรับเก็บข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนของครัวเรือน

3.4.2 แบบสำรวจ ใช้สำหรับเก็บข้อมูลที่ต้องการความเฉพาะเจาะจงหรือต้องใช้อุปกรณ์ช่วยสำรวจเป็นพิเศษ โดยเน้นเฉพาะข้อมูลลักษณะกายภาพของชุมชน

3.4.3 การสัมภาษณ์ ใช้สำหรับเก็บข้อมูลเชิงลึก ใช้สำหรับกลุ่มคนที่เป็นตัวแทนของชุมชน เช่น ผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน

3.4.4 ภาพถ่าย แบ่งเป็น 2 รูปแบบ ดังนี้

รูปแบบแรก คือ ภาพถ่ายทางอากาศ ใช้เพื่อเก็บข้อมูลผังบริเวณทั้งหมด การเชื่อมต่อของชุมชนกับพื้นที่ส่วนอื่น ๆ ของเมือง สภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

รูปแบบสอง คือ ภาพถ่ายสภาพทั่วไปในพื้นที่ เป็นการเก็บข้อมูลกายภาพ เช่น สภาพบ้าน ระบบสาธารณูปโภค พื้นที่ใช้ทำกิจกรรม เพื่อใช้ประกอบกับแบบสำรวจให้ข้อมูลสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

3.4.5 ข้อมูลเอกสาร ข้อมูลทุติยภูมิ ใช้สำหรับข้อมูลที่ได้มีการเก็บรวบรวมไว้ เช่น แผนที่ สถิติ นโยบายจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3.5 การสร้างเครื่องมือเก็บข้อมูล

เครื่องมือเก็บข้อมูล ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้และต้องสร้างเอง แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ แบบสอบถาม และ แบบสำรวจ โดยมีตัวแปรที่ได้มาจากการทบทวนวรรณกรรม ตามตารางที่ 3.2 ดังนี้

ตารางที่ 3.2 แสดงตัวแปรและตัวชี้วัดเพื่อนำไปเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม และแบบสำรวจ

สภาพเศรษฐกิจและสังคม			
ตัวแปรและตัวแปรปฏิบัติการ	ค่าตัวแปร	ระดับการวัด	เครื่องมือ
1. คุณลักษณะของประชากร			
1.1 เพศของผู้ตอบ	- ชาย - หญิง	กลุ่ม	แบบสอบถาม
1.2 อายุ	- ระบุตามผู้ตอบ	อัตราส่วน	แบบสอบถาม
1.3 สถานภาพผู้ตอบในครอบครัว	- หัวหน้าครอบครัว - สมาชิกในครอบครัว - ผู้อาศัย	กลุ่ม	แบบสอบถาม
1.4 ระดับการศึกษาของผู้ตอบ	- ไม่ได้เรียนหนังสือ - ประถมศึกษา - มัธยมศึกษาตอนต้น - มัธยมศึกษาตอนปลาย - อาชีวศึกษา - ปริญญาตรี - สูงกว่าปริญญาตรี - อื่น ๆ	อันดับ	แบบสอบถาม
1.5 สถานภาพการสมรส	- โสด - แต่งงาน - หย่าร้าง - หม้าย	กลุ่ม	แบบสอบถาม
1.6 จำนวนสมาชิกในครอบครัวที่อาศัยอยู่ด้วยกัน	- ระบุตามผู้ตอบ	อัตราส่วน	แบบสอบถาม
1.7 ภูมิภาคเนาเดิมของหัวหน้าครัวเรือน	- เกิดในชุมชน - อยู่ในจังหวัดนครสวรรค์ - ต่างจังหวัด - ต่างประเทศ	กลุ่ม	แบบสอบถาม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 3.2 (ต่อ)

สภาพเศรษฐกิจและสังคม			
ตัวแปรและตัวแปรปฏิบัติการ	ค่าตัวแปร	ระดับการวัด	เครื่องมือ
1.8 ระยะเวลาการอยู่อาศัยในชุมชน	- ระบุตามผู้ตอบ	อัตราส่วน	แบบสอบถาม
1.9 อาชีพของสมาชิกในครัวเรือน	- ไม่ได้ประกอบอาชีพ (ดูแลบ้าน, เด็กเล็ก ผู้สูงอายุ) - กำลังหางาน - นักเรียน - ลูกจ้าง, ข้าราชการ, พนักงานบริษัท - รับจ้าง - ค้าขาย ทำธุรกิจส่วนตัว	กลุ่ม	แบบสอบถาม
1.10 รายได้รวมทั้งครอบครัว	- ระบุตามผู้ตอบ (โดยประมาณ)	อัตราส่วน	แบบสอบถาม
1.11 การออมทรัพย์ของครอบครัว	- ไม่มีการออม - มีการออม	กลุ่ม	แบบสอบถาม
2. ความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน			
2.1 ครอบครัวอื่นภายในชุมชนที่ผู้ตอบรู้จัก	- ไม่รู้จัก - น้อยกว่า 10 ครอบครัว - 11-20 ครอบครัว - 21-30 ครอบครัว - มากกว่า 30 ครอบครัว	อันดับ	แบบสอบถาม
2.2 สถานที่พบปะพูดคุยกับเพื่อนบ้านใกล้เคียงในแต่ละวัน	- บริเวณหน้าบ้าน - บริเวณหลังบ้าน - ในบ้านตนเอง - ในบ้านเพื่อนบ้าน - ถนน ทางสัญจร - ร้านค้าในชุมชน - ที่ว่างทั่วไปในชุมชน - อื่น ๆ	กลุ่ม	แบบสอบถาม
2.3 การสื่อสารข้อมูลภายในชุมชน	- ป้ายประกาศ - เสียงตามสาย - ส่งเอกสาร จดหมาย - บอกรับปากต่อปาก - อื่น ๆ	กลุ่ม	แบบสอบถาม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 3.2 (ต่อ)

สภาพเศรษฐกิจและสังคม			
ตัวแปรและตัวแปรปฏิบัติการ	ค่าตัวแปร	ระดับการวัด	เครื่องมือ
2.4 ประเภทกิจกรรมร่วมกันในชุมชน เช่น งานบวช งานแต่ง งานสงกรานต์ งานตามประเพณี	-ระบุตามผู้ตอบ	กลุ่ม	สัมภาษณ์
2.5 สถานที่ทำกิจกรรมร่วมกันเช่น งานบวช งานแต่ง งานสงกรานต์ งานตามประเพณีในชุมชน	-บ้านสมาชิกในชุมชน -ถนนในชุมชน -ที่ว่างระหว่างบ้านของสมาชิกในชุมชน -อาคารส่วนกลางในชุมชน -บริเวณนอกชุมชน -อื่น ๆ	กลุ่ม	แบบสอบถาม
2.6 การเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนของผู้ตอบและสมาชิกในครอบครัว	-ไม่เคยร่วมกิจกรรม -เข้าร่วมบางครั้ง -เข้าร่วมเกือบทุกครั้ง -เข้าร่วมทุกครั้ง	อันดับ	แบบสอบถาม
2.7 การประชุมร่วมกันในชุมชน	- ไม่มีประชุม - มีประชุม	กลุ่ม	สัมภาษณ์
2.8 การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น	- ไม่สามารถทำได้ - ไม่ค่อยสะดวก - ค่อนข้างสะดวก - สะดวก	อันดับ	แบบสอบถาม
2.9 ความถี่ในการประชุม	- ไม่แน่นอน - สัปดาห์ละครั้ง - เดือนละครั้ง	อันดับ	สัมภาษณ์
ระบบกิจกรรมของสมาชิกในชุมชน			
3. สถานที่ทำกิจกรรม		กลุ่ม	แบบสอบถาม
3.1 สถานที่ที่ใช้เมื่อทำกิจวัตรประจำวัน	- ในบ้านตนเอง - บ้านเพื่อน บ้านญาติ		
3.2 สถานที่ที่ใช้เมื่อมีกิจกรรมทางประเพณีในชุมชน เช่น งานบวช งานแต่ง	- พื้นที่หน้าบ้าน - พื้นที่หลังบ้าน - พื้นที่ระหว่างบ้าน		
3.3 สถานที่ที่ใช้เมื่อมีกิจกรรมประชุมร่วมกันในชุมชน	ข้างเคียง - พื้นที่ส่วนกลางของชุมชน - พื้นที่นอกชุมชน		

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้ภายในเท่านั้น ไม่อนุญาตให้ทำซ้ำโดยไม่ขออนุญาตให้บ้าง ใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 3.2 (ต่อ)

ลักษณะทางกายภาพ			
ตัวแปรและตัวแปรปฏิบัติการ	ค่าตัวแปร	ระดับการวัด	เครื่องมือ
3.4 สถานที่ที่ใช้เมื่อต้องการทำกิจกรรม บันเทิง พัก ผ่อน หย่อนใจ เช่น งานอดิเรก ดูหนัง ฟังเพลง	-พื้นที่ที่สัญจรในชุมชน -ที่ว่างในชุมชน -อื่น ๆ		
3.5 สถานที่ที่ใช้เมื่อต้องการพักผ่อนเช่น นั่งเล่น รับประทานอาหาร เล่น			
4. ลักษณะที่พักอาศัย	- พึ่งพักอาศัย	กลุ่ม	แบบสอบถาม
4.1 ลักษณะอาคารที่พักอาศัย	- อาคารชุด, ห้องเช่า - บ้านเดี่ยว 1 ชั้น - บ้านเดี่ยว 2 ชั้น - บ้านแฝด 1 ชั้น - บ้านแฝด 2 ชั้น - บ้านแถว 1 ชั้น - บ้านแถว 2 ชั้น		
4.2 ขนาดแปลงที่ดิน	- ระบุตามผู้ตอบ	อัตราส่วน	แบบสอบถาม
4.3 ขนาดบ้าน	- ระบุตามผู้ตอบ	อัตราส่วน	แบบสอบถาม
4.4 กรรมสิทธิ์บ้านและที่ดิน	- เป็นเจ้าของบ้านและที่ดิน - เป็นเจ้าของบ้านแต่เช่า ที่ดิน - เช่าบ้านและเช่าที่ดิน - เช่าห้อง - บุกรุกที่ดิน	กลุ่ม	แบบสอบถาม
4.5 อายุที่พักอาศัย	- ระบุตามผู้ตอบ	อัตราส่วน	แบบสอบถาม
4.6 วัสดุปลูกสร้าง	- วัสดุไม่ถาวร - ไม้ - อิฐบล็อกจาก	กลุ่ม	แบบสอบถาม แบบสำรวจ ภาพถ่าย
4.7 การขออนุญาตปลูกสร้างอาคาร	- ขออนุญาต - ไม่ขออนุญาต	กลุ่ม	แบบสอบถาม
4.8 ทะเบียนบ้าน	- มี - ไม่มี	กลุ่ม	แบบสอบถาม
4.9 ระบบไฟฟ้า	- มีของตนเอง - ต่อจากบ้านอื่น - ไม่มี	กลุ่ม	แบบสอบถาม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 3.2 (ต่อ)

ลักษณะทางกายภาพ			
ตัวแปรและตัวแปรปฏิบัติการ	ค่าตัวแปร	ระดับการวัด	เครื่องมือ
4.10 ระบบประปา	- มีของตนเอง - ต่อจากบ้านอื่น - ไม่มี	กลุ่ม	แบบสอบถาม
4.11 ห้องน้ำของบ้านตนเอง	- มี - ไม่มี	กลุ่ม	แบบสอบถาม
4.12 การใช้งานห้องน้ำของบ้านตนเอง	- ใช้ไม่ได้, เสีย - พอใช้ได้ - ใช้ได้ดี	กลุ่ม	แบบสอบถาม
4.13 ถังขยะของบ้านตนเอง	- มี - ไม่มี	กลุ่ม	แบบสอบถาม
4.14 ระบบบำบัดน้ำเสียประจำบ้าน	- ถึงบำบัดสำเร็จรูป - บ่อกักไขมัน - บ่อเกรอะ บ่อซึม - ไม่มี	กลุ่ม	แบบสอบถาม
4.15 การใช้งานระบบบำบัดน้ำเสีย	- ใช้ไม่ได้, เสีย - พอใช้ได้ - ใช้ได้ดี	กลุ่ม	แบบสอบถาม
5. สภาพแวดล้อมในชุมชน	- ไม่มี		
5.1 พื้นที่ว่างระหว่างกลุ่มบ้าน	- มีบริเวณหน้าบ้าน - มีบริเวณหลังบ้าน - มีบริเวณข้าง ๆ บ้าน	กลุ่ม	แบบสำรวจ ภาพถ่าย
5.2 อาคารเก่าที่ควรอนุรักษ์ในชุมชน	- มี - ไม่มี	กลุ่ม	แบบสำรวจ ภาพถ่าย
5.3 มลภาวะที่พบในชุมชน	- ขยะ - น้ำเน่าเสีย - ฝุ่นละออง - เสียงดัง - กลิ่นรบกวน - อื่น ๆ	กลุ่ม	แบบสอบถาม
5.4 ภัยธรรมชาติที่ปรากฏในชุมชน	- น้ำท่วม - แผ่นดินไหว - พายุ - อื่น ๆ	กลุ่ม	ข้อมูลทุติยภูมิ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 3.2 (ต่อ)

ลักษณะทางกายภาพ			
ตัวแปรและตัวแปรปฏิบัติการ	ค่าตัวแปร	ระดับการวัด	เครื่องมือ
5.5 ระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ที่มีในชุมชน - ไฟส่องสว่างสาธารณะ - ประปาสาธารณะ - โทรศัพท์สาธารณะ - ถังขยะสาธารณะ - ระบบบำบัดน้ำเสียสาธารณะ - สนามเด็กเล่น - สวนหย่อม สวนสาธารณะ พื้นที่ สีเขียว	- มี - ไม่มี	กลุ่ม	แบบสำรวจ ภาพถ่าย
5.6 ความเพียงพอของงานระบบ สาธารณูปโภค สาธารณูปการในชุมชน	- ไม่พอใช้งาน - พอใช้งานได้บางครั้ง - เพียงพอต่อการใช้งาน	อันดับ	แบบสอบถาม
5.7 ประสิทธิภาพของระบบ สาธารณูปโภค สาธารณูปการในชุมชน	- ต้องปรับปรุง - พอใช้งานได้ - ใช้งานได้ดี	อันดับ	แบบสอบถาม
5.8 ลักษณะทางสัญจรที่มีในชุมชน	- ถนน - ทางเท้า - สะพาน - อื่น ๆ	กลุ่ม	แบบสำรวจ ภาพถ่าย
5.9 ขนาดทางสัญจร	- ระบุตามผู้สำรวจ	อัตราส่วน	แบบสำรวจ
5.10 วัสดุก่อสร้างทางสัญจรที่พบใน ชุมชน	- คอนกรีต - ราคยาง - ดูกรัง - อื่นๆ	กลุ่ม	แบบสำรวจ ภาพถ่าย
5.11 ความเพียงพอของทางสัญจร	- ไม่พอใช้งาน - พอใช้งานได้บางครั้ง - เพียงพอต่อการใช้งาน	อันดับ	แบบสอบถาม
5.12 ประสิทธิภาพการใช้งานของทาง สัญจร	- ต้องปรับปรุง - พอใช้งานได้ - ใช้งานได้ดี	อันดับ	แบบสอบถาม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 3.2 (ต่อ)

ลักษณะทางกายภาพ			
ตัวแปรและตัวแปรปฏิบัติการ	ค่าตัวแปร	ระดับการวัด	เครื่องมือ
5.13 กิจกรรมอื่นๆที่พบบนทางสัญจรในชุมชน	-เดินเล่น ชี้อกรยาน -เป็นที่เด็กเล่น -เป็นพื้นที่เล่นกีฬา -เป็นที่พบปะพูดคุย -เป็นที่ขายของ	กลุ่ม	แบบสอบถาม
คุณภาพการอยู่อาศัยและความต้องการปรับปรุงทางด้านกายภาพ			
10. ความพึงพอใจสภาพทางกายภาพของบ้านและพื้นที่รอบบ้าน	- ไม่พอใจมาก - ไม่พอใจ	อันดับ	แบบสอบถาม
10.1 ขนาดแปลงที่ดิน	- เล็กๆ		
10.2 ขนาดบ้าน	- พอใจ		
10.3 วัสดุก่อสร้างบ้าน	- พอใจมาก		
10.4 ความสะอาดบริเวณบ้าน			
10.5 สภาพแวดล้อมบริเวณบ้าน			
10.6 พื้นที่ว่างรอบบ้าน			
10.7 ระยะห่างจากบ้านถึงทางสัญจร			
11. ความพึงพอใจสภาพกายภาพในชุมชน	- ไม่พอใจมาก - ไม่พอใจ	อันดับ	แบบสอบถาม
11.1 ความกว้างทางสัญจรในชุมชน	- เล็กๆ		
11.2 สภาพพื้นผิวทางสัญจรในชุมชน	- พอใจ		
11.3 ความแออัดในชุมชน	- พอใจมาก		
11.4 ระบบสาธารณูปโภคในชุมชน			
12. ความพึงพอใจสภาพทางสังคม	- ไม่พอใจมาก - ไม่พอใจ	อันดับ	แบบสอบถาม
12.1 ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านใกล้เคียง	- เล็กๆ		
12.2 ความสัมพันธ์กับสมาชิกอื่น ๆ ในชุมชน	- พอใจ - พอใจมาก		
12.3 การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนในการแสดงความคิดเห็น			
12.4 การบริการด้านสุขภาพ ดูแลเยี่ยมเจ็บป่วยในชุมชน			
12.5 การจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณี ในชุมชน			

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 3.2 (ต่อ)

ลักษณะทางกายภาพ			
ตัวแปรและตัวแปรปฏิบัติการ	ค่าตัวแปร	ระดับการวัด	เครื่องมือ
13. ความต้องการสภาพกายภาพของบ้าน และพื้นที่รอบบ้าน	- ต้องการ - ไม่ต้องการ	กลุ่ม	แบบสอบถาม
13.1 ต้องการเพิ่มขนาดที่ดิน			
13.2 ต้องการซ่อมแซมบ้านเดิม			
13.3 ต้องการต่อเติมขยายบ้านเดิม			
13.4 ต้องการสร้างบ้านใหม่			
13.5 ต้องการทำความสะอาดพื้นที่รอบ บ้าน			
13.6 ต้องการถมดิน ปรับพื้นที่รอบบ้าน			
13.7 ต้องการปลูกต้นไม้พื้นที่รอบบ้าน			
13.8 ต้องการทำรั้วรอบบ้าน			
13.9 ต้องการพื้นที่พบปะ พุดคุย สังสรรค์ กันระหว่างเพื่อนบ้าน ใกล้เคียง			
14. ความต้องการสภาพกายภาพในชุมชน	- ต้องการ - ไม่ต้องการ	กลุ่ม	แบบสอบถาม
14.1 ต้องการเพิ่มขนาดทางสัญจรใน ชุมชน			
14.2 ต้องการปรับปรุงพื้นผิวทางสัญจร เดิมในชุมชน			
14.3 ต้องการเพิ่มพื้นที่สีเขียว สวนหย่อม ในชุมชน			
14.4 ต้องการพื้นที่สนามเด็กเล่นใน ชุมชน			
14.5 ต้องการพื้นที่ใช้พบปะ พุดคุย ประชุม ในชุมชน			
14.6 ต้องการพื้นที่จัดกิจกรรม เช่น งานบวช งานแต่ง งานสงกรานต์ ในชุมชน			

ที่มา : การทบทวนวรรณกรรม

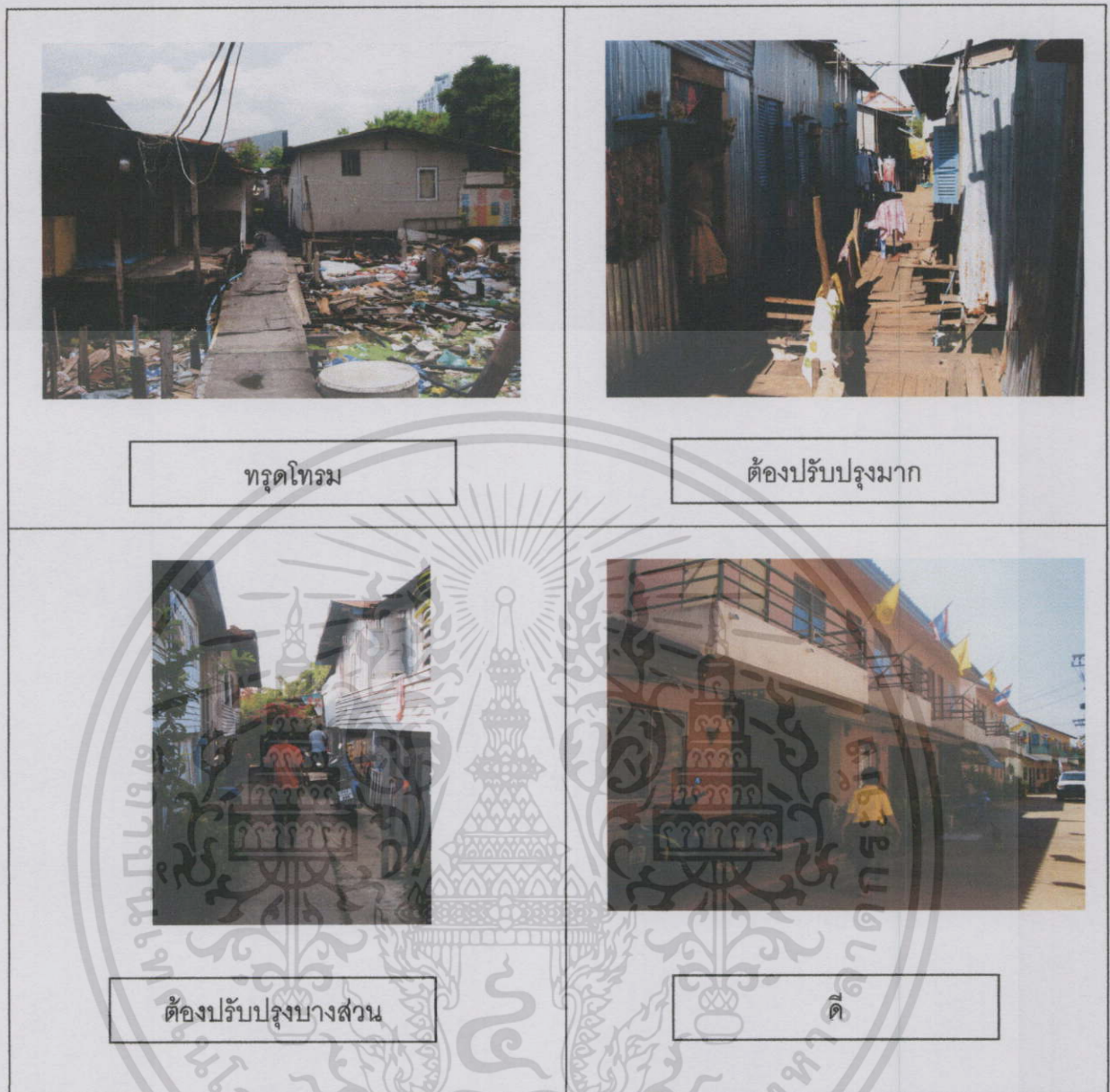
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ในการเก็บข้อมูลที่ต้องมีการถามถึงสภาพอาคารที่พักอาศัย และสภาพรอบอาคารที่พักอาศัยว่ามีลักษณะเป็นเช่นใดนั้น ได้ใช้วิธีการนำภาพประกอบเพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามใช้เกณฑ์อันเดียวกันในการประเมินสภาพอาคารและสภาพรอบอาคารที่พักอาศัยของตนดังที่แสดงในภาพที่ 3.1 และภาพที่ 3.2 ซึ่งแบ่งระดับของสภาพอาคารและบริเวณโดยรอบออกเป็น 4 ระดับได้แก่ ทรุคโทรม ต้องปรับปรุงมาก ต้องปรับปรุงบางส่วน และ

ภาพที่ 3.3 ภาพประกอบแบบสอบถามสำหรับใช้เทียบเคียงสภาพอาคารที่พักอาศัย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 3.4 ภาพประกอบแบบสอบถามสำหรับใช้เทียบเคียงสภาพโดยรอบอาคารที่พักอาศัย

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือข้อมูลสภาพกายภาพและข้อมูลทางสังคม โดยข้อมูลเกี่ยวกับสภาพกายภาพได้มาจาก ข้อมูลทุติยภูมิ การสำรวจ การสัมภาษณ์และแบบสอบถาม จะนำมาวิเคราะห์และพรรณนาโดยบางส่วนจะทำการประมวลผลโดยใช้โปรแกรม SPSS for window บางส่วนมีการวิเคราะห์แสดงประกอบกับภาพถ่ายและการเขียนแบบทางสถาปัตยกรรม

สำหรับข้อมูลทางสังคมซึ่งได้ข้อมูลมาจากข้อมูลทุติยภูมิ การสัมภาษณ์และแบบสอบถาม ทำการวิเคราะห์ทางสถิติประมวลผลโดยใช้โปรแกรม SPSS for window เป็นหลัก ในการวิเคราะห์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ทางสถิติ บางครั้งต้องนำทั้งข้อมูลทางสังคมและข้อมูลสภาพกายภาพมาวิเคราะห์ไปพร้อมกัน ซึ่งข้อมูล
ที่นำมาวิเคราะห์พร้อมกันนั้นส่วนใหญ่เป็นข้อมูลที่ได้จากการเก็บแบบสอบถาม

การวิเคราะห์แบ่งเป็นส่วนต่าง ๆ ดังนี้

1. การศึกษาสภาพทั่วไปจะใช้การพรรณนาจากร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
การเปรียบเทียบความแตกต่างของกลุ่มย่อยด้วย ไค สแควร์ (Chi-Square)

2. การประเมินคุณภาพการพักอาศัย ซึ่งวัดด้วยมาตรวัดด้านความพึงพอใจในด้านต่าง ๆ
ใช้สถิติพรรณนา

เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้มีตัวแปรที่ใช้วัดคุณภาพการอยู่อาศัยด้านต่าง ๆ อยู่เป็นจำนวนมาก
ดังนั้นเพื่อให้มีความกระชับในการวิเคราะห์จึงทำการลดตัวแปรเหล่านั้นลงโดยใช้วิธี “วิเคราะห์ปัจจัย”
(Factor Analysis) เพื่อหาปัจจัยร่วมของตัวแปรย่อย ๆ รวมทั้งความเป็นมิติเดียวกันของกลุ่มที่ตั้งไว้
เดิมได้ทำการคำนวณค่าคะแนนปัจจัย (Factor Score) ของหน่วยต่าง ๆ คะแนนปัจจัยที่ได้เป็นตัววัด
ความพึงพอใจในมิติหนึ่ง ๆ ของการอยู่อาศัย ซึ่งได้นำไปใช้เป็นตัวแปรตามในการวิเคราะห์หาปัจจัยที่
ส่งผลต่อคุณภาพการอยู่อาศัยต่อไป

3. การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพการอยู่อาศัย โดยแยกวิเคราะห์ตามมิติต่าง ๆ

การศึกษานี้เป็นการหาปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพการอยู่อาศัยซึ่งในชุมชนมีองค์ประกอบ
หรือตัวแปรอิสระจำนวนมากที่ส่งผลต่อคุณภาพการอยู่อาศัย เพื่อให้สามารถอธิบายความสัมพันธ์นี้
ได้ชัดเจนจึงใช้ “การวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณ” ในการวิเคราะห์เพราะสามารถอธิบายให้
เห็นถึงทิศทางและน้ำหนักของตัวแปรอิสระที่มีต่อตัวแปรตาม ได้ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis)

หลังจากวัดระดับคุณภาพการอยู่อาศัยแล้วได้นำค่าตัวแปรคุณภาพการอยู่อาศัยเหล่านั้นมา
เป็นตัวแปรตามในการวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณเพื่อทดสอบผลของตัวแปรอิสระต่าง ๆ โดยมี
รูปแบบความสัมพันธ์เชิงเส้นแสดงได้ด้วยสมการ โครงสร้าง(3.1) ตามที่ กัลยา วานิชย์บัญชา (2548)
อธิบายไว้ดังนี้

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_k X_k + e \text{ ----- (3.1)}$$

โดยที่ Y = ตัวแปรตาม (Dependent Variable) เนื่องจากค่าของ Y ขึ้นอยู่กับค่าของ X

X = ตัวแปรอิสระ (Independent Variable)

e = ความคลาดเคลื่อนอย่างสุ่ม (Random Error)

β_0 = ส่วนตัดแกน Y เมื่อกำหนดให้ $X_1 = X_2 = \dots = X_k = 0$

$\beta_1, \beta_2, \dots, \beta_k$ เป็นสัมประสิทธิ์ความถดถอยเชิงส่วน (Partial Regression Coefficient)

โดยที่ β_i เป็นค่าที่แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรตาม Y เมื่อตัวแปรอิสระ X_i เปลี่ยนไป

1 หน่วย โดยที่ตัวแปรอิสระ ตัวอื่น ๆ มีค่าคงที่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เงื่อนไขมีดังนี้

1. ความคลาดเคลื่อน e เป็นตัวแปรที่มีการแจกแจงแบบปกติ
2. ค่าเฉลี่ยของความคลาดเคลื่อนเป็นศูนย์ นั่นคือ $E(e) = 0$
3. ค่าแปรปรวนของความคลาดเคลื่อนเป็นค่าคงที่ที่ไม่ทราบค่า $V(e) = \sigma_e^2$
4. e_i และ e_j เป็นอิสระต่อกัน ; $i \neq j$ นั่นคือ covariance $(e_i, e_j) = 0$ โดยมีเงื่อนไขที่เพิ่มจากการวิเคราะห์ความถดถอยเชิงเส้นอย่างง่ายอีก 1 เงื่อนไข คือ
5. ตัวแปร X_i และ X_j ต้องเป็นอิสระต่อกัน

โดยที่ $\hat{\beta}_0 = a, \hat{\beta}_1 = b_1, \hat{\beta}_2 = b_2, \dots, \hat{\beta}_k = b_k$

ในการวิเคราะห์ความถดถอย ตัวแปรตามและตัวแปรอิสระต้องมีการวัดเป็นระดับช่วง (Interval) ในการศึกษานี้ได้อนุมัติให้ตัวแปรอิสระที่มีการวัดเป็นอันดับ (Ordinal) บางตัวเป็นเสมือนการวัดระดับช่วง

3.7 สรุปผลและเสนอแนะ

ผลจากการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพการอยู่อาศัยจะชี้ว่ามีตัวแปรใดบ้างที่มีผล ซึ่งหากได้รับการปรับปรุงในทิศทางที่เหมาะสม ก็จะสามารถทำให้ผู้อยู่อาศัยมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น โดยในการกำหนดข้อเสนอแนะจะพิจารณาถึงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งพิจารณาข้อจำกัดต่าง ๆ ที่ได้จากการวิเคราะห์และสอบถามในส่วนต้นของการศึกษา

บทที่ 4

การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษานี้มีจุดมุ่งหมายที่จะค้นหาปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพการอยู่อาศัยของชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเขตเมือง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชน การศึกษานี้มุ่งเน้นการประเมินคุณภาพการอยู่อาศัยโดยการวิเคราะห์หาปัจจัยทางกายภาพที่มีผลต่อคุณภาพการอยู่อาศัยแล้วใช้

“ความพึงพอใจ” ประเมินปัจจัยเหล่านั้น เพื่อให้ทราบว่าควรปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใดอันจะส่งผลให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น ประกอบกับสำรวจความต้องการด้านสภาพแวดล้อมกายภาพของผู้อยู่อาศัย ซึ่งผลที่ได้สามารถนำมาสรุปเพื่อเสนอเป็นแนวทางปรับปรุงชุมชนตามวัตถุประสงค์การศึกษา ดังนี้

1. ศึกษาลักษณะทั่วไปของชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเขตเมืองที่เป็นกรณีศึกษา ทั้งลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้เห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้น
2. การศึกษาแนวทางการปรับปรุงชุมชนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
3. ประเมินคุณภาพการอยู่อาศัย วิเคราะห์ปัจจัยทางกายภาพที่มีผลต่อคุณภาพการอยู่อาศัยของชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเขตเมือง
4. เสนอแนวทางเพื่อพัฒนาคุณภาพการอยู่อาศัยของชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเมือง ซึ่ง ในบทที่ 2 ได้กล่าวถึงเนื้อหาต่าง ๆ ตาม วัตถุประสงค์ที่ 1 และ 2 ไปแล้วโดยข้อมูลที่ได้เป็นการศึกษาในภาพกว้าง ส่วนในบทนี้จะรายงานผลการสำรวจชุมชนและผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมจากชุมชนตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาดังลำดับดังนี้

4.1 วิเคราะห์ลักษณะทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

4.1.1 ประวัติชุมชนหัวเมืองพัฒนา

นครสวรรค์เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในบริเวณภาคกลางตอนบนของประเทศไทย เป็นเมืองที่มีความเป็นมายาวนานเป็นศูนย์กลางด้านการค้าและการคมนาคมขนส่งทางน้ำมาตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ต่อมาถึงแม้ว่าการขนส่งทางน้ำจะลดความสำคัญลงแต่ยังคงเป็นศูนย์กลางการขนส่งสินค้าระหว่างภาคกลางกับภาคเหนือ มีความต้องการแรงงานในกิจการค้า คมนาคมขนส่ง ทำให้มีการอพยพโยกย้ายผู้คนเข้ามาเพื่อประกอบอาชีพ และตั้งถิ่นฐานเป็นจำนวนมากซึ่งการตั้งถิ่นฐานมีความสัมพันธ์กับการประกอบอาชีพ ในช่วงแรกตั้งอยู่ริมน้ำและเรือนแพต่อมาได้ขยายไปยังที่ว่างอื่น ๆ มีการบุกเบิกที่ดินรกร้างเปล่าในเมืองขยายเป็นชุมชนกระจายไปทั่วเขตเมือง แบ่งชุมชนออกเป็น 3 ประเภทดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1. ชุมชนในที่เช่าหรือส่วนใหญ่เป็นที่เช่า โดยเช่าที่รัฐ เช่าที่เอกชน เช่าที่วัด ส่วนใหญ่เป็นการเช่ารายปี

2. ชุมชนที่อยู่ในที่บุกรุก บุกเบิก หรือส่วนใหญ่เป็นที่บุกรุก ชุมชนเหล่านี้บุกรุกที่ดินรัฐ พอแบ่งลักษณะตามที่ตั้งชุมชนได้ 2 ประเภท

- ชุมชนที่อยู่บริเวณรอบนอกเมืองมักอยู่ในที่รัศมีเขา ที่น้ำไหลทรายมูล เป็นชุมชนที่มีอายุไม่เกิน 30 ปีเป็นช่วงที่เมืองมีการเติบโตค่อนข้างเร็วมีความต้องการพื้นที่ภายในเมืองเป็นจำนวนมาก ชุมชนจึงไม่สามารถบุกรุกเข้าไปในเมืองได้

- ชุมชนที่อยู่ใกล้ใจกลางเมืองจะเป็นชุมชนที่อาศัยนานเกิน 30 ปี เข้ามาบุกรุกตั้งแต่เมืองยังไม่เติบโตมากทำให้มีพื้นที่รกร้างกลางเมืองอยู่เป็นจำนวนมาก

3. ชุมชนที่อยู่ในที่ดินเอง หรือส่วนใหญ่อยู่ในที่ดินเอง ส่วนใหญ่เป็นชุมชนเก่าแก่อาศัยมานานเกิน 50 ปีมักเป็นชุมชนที่อยู่ริมน้ำเพราะเป็นการตั้งถิ่นฐานในยุคแรกๆ

ชุมชนหัวเมืองพัฒนาจัดอยู่ในกลุ่มชุมชนในที่เช่า โดยเช่าที่ดินจากภาครัฐ บริเวณข้างวัด นครสวรรค์ เดิมชื่อ “ชุมชนหลังวัดนครสวรรค์” ต่อมาในปี พ.ศ. 2538 ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “ชุมชนหัวเมืองพัฒนา” ดังเช่นในปัจจุบัน ผู้อยู่อาศัยมีอาชีพ ค้าขาย รับจ้าง ราชการ จัดเป็นชุมชนที่มีขนาดใหญ่มากกว่า 100 ครัวเรือน ลักษณะทางภูมิศาสตร์เป็นที่ต่ำน้ำท่วมขังบางพื้นที่ตลอดเวลา ตำแหน่งชุมชนอยู่บริเวณกลางเมือง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของ “อุทยานสวรรค์” ซึ่งเป็นสวนสาธารณะที่มีสระน้ำขนาดใหญ่ คนทั่วไปในเขตเทศบาลเรียกบริเวณนี้ว่า “หนองสมบุรณ์” มีถนนวงค์สวรรค์เป็นถนนล้อมรอบกั้นระหว่างชุมชนกับสวนสาธารณะ บริเวณทิศตะวันตกเฉียงใต้ของชุมชน ติดกับชุมชนจำลองวิทย์ บริเวณทิศตะวันออกติดกับวัดนครสวรรค์

4.1.2 ประชากร สภาพเศรษฐกิจและสังคม

สัดส่วนของจำนวนสมาชิกในชุมชนหัวเมืองพัฒนาเฉพาะที่ตอบแบบสอบถาม พบว่ามากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 58) เป็นคนอพยพมาจากที่อื่น ดังตาราง 4.1 แสดงให้เห็นว่าสัดส่วนของประชากร 1 ใน 4 (ร้อยละ 25.9) เป็นคนที่ย้ายมาจากที่อื่นในจังหวัดนครสวรรค์ และประมาณ 1 ใน 3 (ร้อยละ 32.1) ของคนในชุมชนเป็นคนที่ย้ายมาจากจังหวัดที่อยู่ใกล้เคียงได้แก่ สุพรรณบุรี สิงห์บุรี อุทัยธานี พิจิตร โลก ชัยนาท สระบุรี ลพบุรี สมาชิกที่เหลือคือรุ่นลูกของผู้ที่โยกย้ายเข้ามาในครั้งแรก ตาราง 4.1 แสดงให้เห็นระยะเวลาการอาศัยในชุมชนพบว่ามีการครอบครัวย้ายมาอาศัยอยู่ในชุมชนไม่เกิน 10 ปี คิดเป็นเพียง 1 ใน 5 (ร้อยละ 23.1) ของผู้อาศัยทั้งหมดแสดงให้เห็นว่าสมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่อาศัยอยู่ด้วยกันมาค่อนข้างนาน

ตารางที่ 4.1 แสดงภูมิลำเนาเดิมของสมาชิกในชุมชน และระยะเวลาการอยู่อาศัยในชุมชน

ภูมิลำเนาเดิม	ร้อยละ (n=81)
เกิดในชุมชน	42.0
ที่อื่นในจังหวัดนครสวรรค์	25.9
ต่างจังหวัด	32.1
รวม	100.0
ระยะเวลาอาศัยของครอบครัวในชุมชน	ร้อยละ (n=52)
ไม่เกิน 10 ปี	23.1
11-20 ปี	21.2
21-30 ปี	19.2
มากกว่า 30 ปี	36.5
รวม	100.0

ที่มา : แบบสอบถาม

เมื่อดูรายละเอียดของครัวเรือนข้อมูลตารางที่ 4.2 แสดงให้เห็นว่าครัวเรือนในชุมชนส่วนใหญ่มีขนาดเล็กจำนวนสมาชิกไม่เกิน 4 คนมากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 58) ซึ่งสัดส่วนไม่แตกต่างกับครัวเรือนที่มีสมาชิกตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป (ร้อยละ 42) มากนักแสดงให้เห็นว่ามีครัวเรือนในชุมชนเป็นครอบครัวใหญ่หรือครอบครัวขยายอยู่มาก ดังนั้นจึงมีแนวโน้มที่จะต้องการพื้นที่ในการอยู่อาศัยมากขึ้น

ตารางที่ 4.2 แสดงจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (คน)	ร้อยละ (n=81)
ไม่เกิน 4 คน	58.0
5-8 คน	35.8
มากกว่า 8 คน	6.2
รวม	100.0

ที่มา : แบบสอบถาม

ระดับการศึกษาของสมาชิกในชุมชน ตารางที่ 4.3 แสดงให้เห็นว่าผู้ตอบแบบสอบถามนั้นเกินกว่าครึ่ง (ร้อยละ 60.5) มีระดับการศึกษาไม่เกินระดับประถมศึกษา ส่งผลให้การประกอบอาชีพ

เอกสารนี้เป็นงานที่ไม่ต้องใช้ทักษะสูงเป็นเศรษฐกิจนอกระบบได้แก่ ค้าขาย รับจ้าง และค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ยังมีงานที่เป็นลักษณะเฉพาะตัวของที่นี่คือ การแสดงลิเก เนื่องจากในพื้นที่ใกล้เคียงบริเวณถนนสวรรคคีวิธีชอย 18 เป็นย่านที่มีกลุ่มนักแสดงลิเกรวมตัวกันอยู่อย่างและเรียกบริเวณนี้ว่า “ตรอกลิเก” ซึ่งจัดว่าเป็นอาชีพที่มีชื่อเสียงของย่านนี้

ตารางที่ 4.3 แสดงระดับการศึกษาของผู้ตอบ

ระดับการศึกษา	ร้อยละ (n=81)
ไม่เรียนหนังสือ	14.8
ประถมศึกษา	45.7
มัธยมศึกษาตอนต้น	19.8
มัธยมศึกษาตอนปลาย	7.4
อาชีวศึกษา	3.7
ปริญญาตรี	7.4
สูงกว่าปริญญาตรี	1.2
รวม	100.0

ที่มา : แบบสอบถาม

ในการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามมีผู้ตอบแบบสอบถามเพียง 81 คน ทำให้ไม่สามารถอธิบายโครงสร้างประชากรด้านอาชีพของทั้งหมดได้ แต่จากข้อมูลที่มี ก็พอสรุปให้เห็นได้ว่ามีโครงสร้างด้านอาชีพของชุมชนเป็นอย่างไรดังตารางที่ 4.4

จากแบบสอบถามที่ตอบทำให้ทราบว่า จำนวนผู้อาศัยเฉพาะครอบครัวของผู้ตอบแบบสอบถามมีจำนวนทั้งสิ้น 363 คน แบ่งกลุ่มสมาชิกในครัวเรือนออกเป็น 2 กลุ่ม ได้ดังนี้

กลุ่มแรกเป็นกลุ่มไม่ทำงาน ได้แก่ เด็กก่อนวัยเรียน ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ที่กำลังหางาน ผู้ที่ไม่ได้ทำงาน นักเรียน นักศึกษา กลุ่มนี้มีจำนวนทั้งหมด 201 คน

กลุ่มที่สองเป็นกลุ่มทำงาน ได้แก่ ผู้ประกอบอาชีพเป็นพนักงานบริษัท ข้าราชการ ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ผู้ประกอบอาชีพรับจ้าง ผู้ประกอบอาชีพเป็นนักแสดงลิเก กลุ่มนี้มีจำนวนทั้งหมด 162 คน ในกลุ่มนี้พอจะแบ่งออกเป็นกลุ่มย่อย ๆ ได้เป็น

- อาชีพที่เป็นเศรษฐกิจในระบบ ได้แก่ ข้าราชการ พนักงานบริษัท
- อาชีพที่เป็นเศรษฐกิจนอกระบบ ได้แก่ ค้าขาย ธุรกิจส่วนตัว รับจ้าง แสดงลิเกอาชีพ

ค้าขายและธุรกิจส่วนตัว เป็นได้ทั้งเศรษฐกิจในระบบและนอกระบบ ซึ่งการสำรวจพบว่าการค้าขายในชุมชนส่วนมากเป็นเศรษฐกิจนอกระบบ เช่น ขายอาหาร ขายผลไม้แห้งลอย ขายน้ำแข็ง เมื่อพิจารณาประกอบกับตารางที่ 4.5 แสดงให้เห็นว่ามีผู้ใช้พื้นที่บ้านเพื่อการประกอบอาชีพเกือบครึ่ง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นิยมนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

คิดเป็นร้อยละ 43.2 ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของเศรษฐกิจนอกระบบ จึงพอแสดงให้เห็นได้ว่าสมาชิกส่วนใหญ่ประกอบอาชีพที่มีลักษณะเป็นเศรษฐกิจนอกระบบ

จากข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพแสดงให้เห็น โครงสร้างของครัวเรือนได้ว่า กลุ่มไม่มีรายได้เป็นผู้พึ่งพิงมีสัดส่วนมากกว่าผู้มีรายได้ โดยมีอัตราส่วนระหว่าง 2 กลุ่มเป็นดังนี้

$$\text{กลุ่มที่ไม่ทำงาน} / \text{กลุ่มทำงาน} = 1.24$$

อธิบายได้ว่าโดยเฉลี่ยแล้วผู้ที่มีรายได้ในชุมชนนี้ 1 คนนอกจากเลี้ยงชีพตนเองแล้วยังต้องรับภาระด้านค่าใช้จ่ายให้ผู้ที่ไม่ทำงานอีก 1.24 คน ดังนั้นรายได้ที่หามาได้ส่วนใหญ่จึงมีแนวโน้มที่จะใช้จ่ายไปกับค่าใช้จ่ายประจำวันสำหรับสมาชิกในครัวเรือนมากกว่าอย่างอื่น

ตารางที่ 4.4 แสดงอาชีพของสมาชิกในครัวเรือน

ลักษณะการประกอบอาชีพ	จำนวน (คน)
กลุ่มไม่ทำงาน	
เด็กก่อนวัยเรียน	36
ผู้สูงอายุ	48
คนพิการ	8
กำลังหางาน ตกงาน	25
ไม่ทำงาน	13
นักเรียน นักศึกษา	71
รวมกลุ่มไม่ทำงาน	201 (55.4%)
กลุ่มทำงาน	
ข้าราชการ พนักงานบริษัท	23
ค้าขาย ธุรกิจส่วนตัว	62
รับจ้าง	59
แสดงลิเก	17
อื่นๆ	1
รวมกลุ่มทำงาน	162 (44.6%)
รวมทั้งหมด	363 (100%)

ที่มา : แบบสอบถาม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.5 แสดงการใช้พื้นที่บ้านเพื่อการประกอบอาชีพ

ลักษณะการใช้งานอาคาร	จำนวน (ครอบครัว)
อาศัยอย่างเดียว	46 (56.8%)
อาศัยและประกอบอาชีพ	35 (43.2%)
รวมทั้งหมด	81 (100%)

ที่มา : แบบสอบถาม

ตารางที่ 4.6 จากผู้ตอบที่สามารถให้ข้อมูลได้พบว่าประมาณ 3 ใน 4 (ร้อยละ 75.4) มีรายรับไม่เกิน 20,000 บาทต่อเดือนต่อครัวเรือน มีส่วนน้อยที่มีรายรับมากกว่า 20,000 บาทต่อเดือนต่อครัวเรือนและบางส่วนไม่สามารถบอกจำนวนรายรับต่อเดือนได้เนื่องจากมีรายได้ไม่แน่นอน ข้อมูลที่ได้ทำให้ทราบว่าค่าเฉลี่ยจำนวนรายรับของครัวเรือนต่อเดือนอยู่ที่ 12,276.47 บาท ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานรายได้อยู่ที่ 11,598.34 ครัวเรือน แสดงว่าสมาชิกในชุมชนมีความหลากหลายทางรายได้สูง สมาชิกที่มีรายรับต่ำที่สุดคือ 3,000 บาทต่อเดือนซึ่งประกอบอาชีพนวดแผนโบราณโดยมีผู้หารายได้หลักเพียง 1 คน ส่วนครัวเรือนที่มีรายได้สูงสุด 70,000 บาทต่อครัวเรือนประกอบอาชีพร้านเสริมสวย สมาชิกในครอบครัวประกอบอาชีพรับจ้างและพนักงานบริษัท มีผู้หารายได้หลักให้ครอบครัวถึง 3 คน จึงมีรายได้ต่อครัวเรือนต่อเดือนค่อนข้างสูง แสดงให้เห็นว่ามีค่าความแตกต่างระหว่างรายได้สูงที่สุดกับรายได้ต่ำที่สุดค่อนข้างมาก เมื่อพิจารณาประกอบกับการออมทรัพย์ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานปัจจัยหนึ่งของครัวเรือนปรากฏว่า มีครัวเรือนที่ออมทรัพย์คิดเป็นร้อยละ 67.9 ของครัวเรือนทั้งหมด มีจุดประสงค์การออมทรัพย์ที่แตกต่างกันไป เช่น เพื่อเป็นทุนในการประกอบอาชีพ เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับการศึกษา เพื่อเอาไว้ใช้ยามเจ็บป่วย เพื่อใช้ปรับปรุงซ่อมแซมที่พักอาศัย ซึ่งรถยนต์ มีบางส่วนที่ออมทรัพย์ออมทรัพย์กับสหกรณ์และกองทุนหมู่บ้าน

ถึงแม้ว่าการศึกษานี้ไม่สามารถเก็บข้อมูลจากทุกครัวเรือนได้แต่รายละเอียดเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าประชากรส่วนใหญ่ของชุมชนเป็นผู้มีรายได้น้อยขาดโอกาสในการพัฒนาตนเองหลายครัวเรือนไม่มีการออมทรัพย์ ในกรณีที่ออมทรัพย์ได้ก็มักจะออมไว้เพื่อการอื่นเป็นส่วนใหญ่ โอกาสที่จะนำมาพัฒนาปรับปรุงสภาพที่อยู่อาศัยให้ดีขึ้นจึงน้อยลงตามไปด้วย ประกอบกับข้อมูลในตารางที่ 4.7 แสดงให้เห็นว่าสมาชิกในชุมชนเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 88.9) มีกรรมสิทธิ์การอยู่อาศัยแบบที่ต่อเช่าได้แก่ “เจ้าของบ้านแต่เช่าที่ดิน” “เช่าบ้านและที่ดิน” และ”ห้องเช่า” สาเหตุเนื่องจากที่ดินของชุมชนหัวเมืองพัฒนาส่วนใหญ่เป็นพื้นที่รัฐอยู่ในความดูแลของกรมธนารักษ์ ต้องมีการเช่าเป็นรายปี มีความมั่นคงในที่อยู่อาศัยน้อย ผู้อาศัยจึงไม่ต้องการลงทุนเรื่องที่พักอาศัยมากนัก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.6 แสดงรายได้รวมของครัวเรือนต่อเดือน

รายได้รวมของครัวเรือน (บาท)	ร้อยละ (n=81)
ไม่สามารถระบุได้	16.0
ไม่เกิน 5,000	24.8
5,001 – 10,000	29.6
10,001 – 20,000	21.0
20,001 – 30,000	4.9
มากกว่า 30,000	3.7
รวม	100
รายรับต่ำที่สุด(บาท)	3,000
รายรับสูงที่สุด(บาท)	70,000
ค่าเฉลี่ยรายรับครัวเรือน (บาท)	12,276.47
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	11,598.34

ที่มา : แบบสอบถามและการวิเคราะห์

ตารางที่ 4.7 แสดงกรรมสิทธิ์การอยู่อาศัย

กรรมสิทธิ์การอยู่อาศัย	ร้อยละ (n=81)
“เจ้าของบ้านและที่ดิน”	11.1
“เจ้าของบ้านแต่เช่าที่ดิน”	53.1
“เช่าบ้านและที่ดิน”	22.2
“ห้องเช่า”	13.6
รวม	100

ที่มา : แบบสอบถาม

ข้อมูลอื่น ๆ เกี่ยวกับการบ้านที่ได้รับจากประธานชุมชน พบว่าบ้านเกือบทั้งหมดมีเลขที่บ้าน ได้รับบริการระบบไฟฟ้า ระบบประปาอย่างทั่วถึง และเมื่อทำการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม พบว่ามีบางส่วนจำนวนไม่ถึงร้อยละ 10 ของบ้านทั้งหมดที่ต้องต่อพ่วงไฟฟ้า ประปาจากบ้านคนอื่น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.1.3 สภาพแวดล้อมกายภาพของชุมชน

จากสภาพเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนดังที่ได้กล่าวไปแล้วในขั้นต้นประกอบกับปัจจัยเรื่องทำเลที่ตั้งของชุมชนที่ตั้งอยู่บริเวณกลางเมืองก่อให้เกิดสภาพแวดล้อมทางกายภาพของชุมชน เช่นในปัจจุบัน ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของชุมชนเป็นที่ลุ่มอยู่ทางทิศตะวันออกของ “อุทยานสวรรค์” ดังภาพที่ 3.1 ข้อกำหนดการใช้ที่ดินของผังเมืองรวมเมืองนครสวรรค์ที่ประกาศใช้ในปี 2542 และหมุดอายุในปี พ.ศ. 2549 ในปัจจุบัน(พ.ศ. 2551)อยู่ระหว่างคณะรัฐมนตรีพิจารณาหลักการผังใหม่ตามภาพที่ 4.1 ได้กำหนดให้ที่ดินบริเวณที่ตั้งโครงการเป็นพื้นที่สีแดง คือ พื้นที่พาณิชยกรรมและที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก

จากการสำรวจสภาพทั่วไปของชุมชนสามารถอธิบายเป็นหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้

การใช้ที่ดิน

ที่ดินเกือบทั้งหมดในชุมชนเป็นที่รัฐ ถึงแม้ว่าข้อกำหนดของผังเมืองรวมได้กำหนดให้พื้นที่บริเวณนี้เป็นพื้นที่พาณิชยกรรมและที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก เนื่องจากอยู่ในบริเวณกลางเมืองแต่การใช้ที่ดินกลับใช้เพื่อการอยู่อาศัยเป็นหลักเนื่องจากสมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพที่ออกไปทำงานภายนอก เช่น รับจ้าง ค้าขาย แสวงดิเก การใช้ที่ดินเพื่อการพาณิชย์มีเฉพาะบริเวณรอบนอกของชุมชนที่ติดถนนเท่านั้น

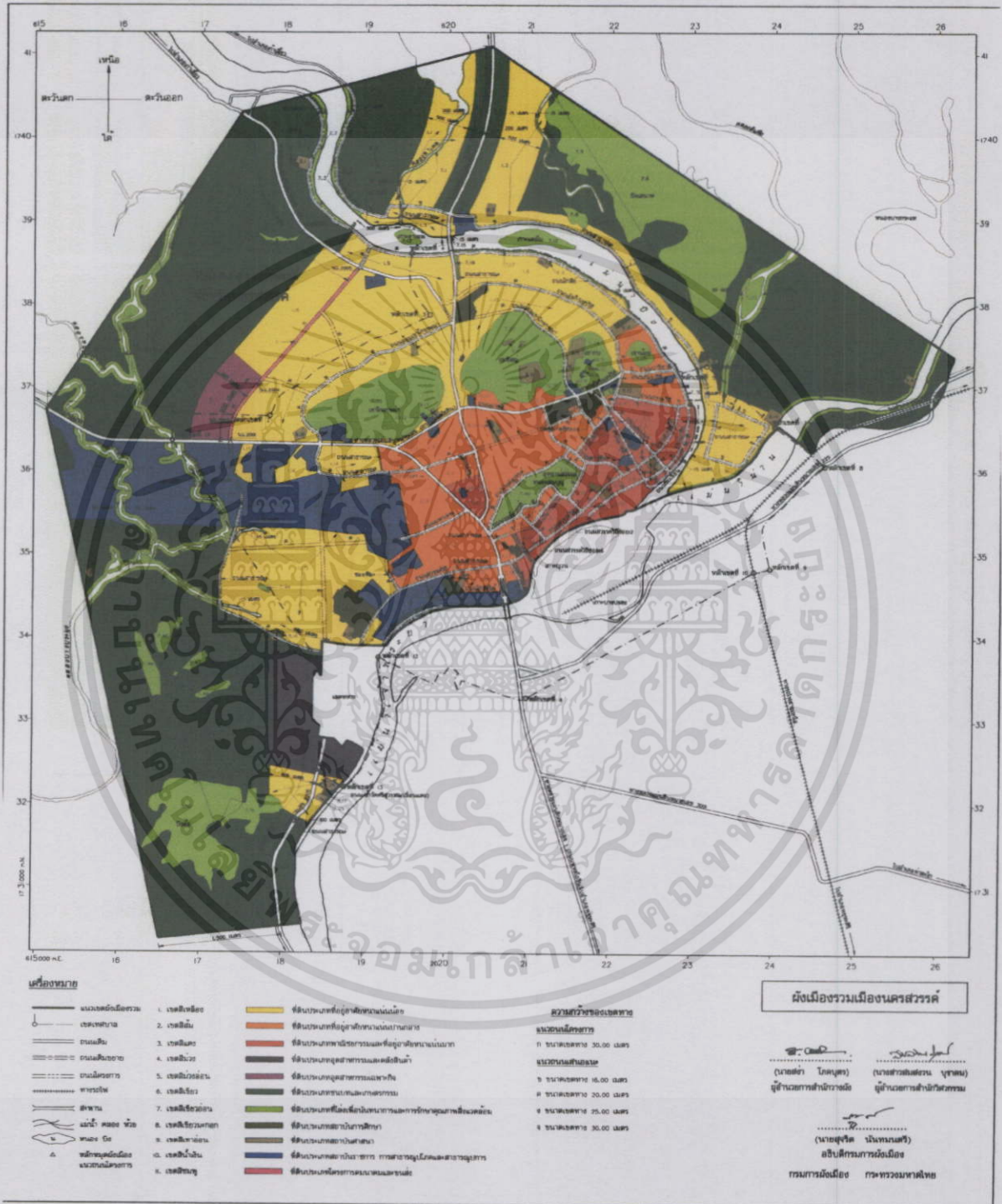
การใช้ประโยชน์อาคาร

การใช้ประโยชน์อาคารก็เป็นไปในลักษณะเดียวกันกับการใช้ที่ดิน จากภาพที่ 4.2 และภาพที่ 4.3 แสดงให้เห็นการใช้ประโยชน์อาคารภายในชุมชน โดยแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. อาคารที่ใช้สำหรับการพาณิชย์เพียงอย่างเดียว ได้แก่ ร้านอาหาร ร้านคาราโอเกะ ร้านค้าปลีกขนาดใหญ่ โรงน้ำแข็ง อาคารเหล่านี้มักมีขนาดใหญ่ตั้งขนานไปกับถนนวงศัวรรค์ซึ่งเป็นถนนขนาดใหญ่รอบสวนสาธารณะมีจำนวนผู้สัญจรไปมามาก ในตอนเย็นมีผู้มาพักผ่อนออกกำลังกาย มีร้านค้าประเภทรถเข็น แผงลอย ทำการค้าขายรอบสวนสาธารณะเป็นจำนวนมาก
2. อาคารที่ใช้เพื่อการพาณิชย์และพักอาศัย ได้แก่ ร้านขายของชำ ร้านเสริมสวย ร้านขายอาหาร คณะดิเก อาคารพวกนี้จะอยู่ติดถนนซอยสวรรค์วิถี 18 ถนนหลังวัดนครสวรรค์ และตรอกกู่เส็ง อาคารเหล่านี้มีทั้งแบบชั้นเดียวและ 2 ชั้น ทำการค้าขายกับคนในชุมชนเป็นหลัก
3. อาคารที่ใช้เพื่อการอยู่อาศัยเท่านั้น มีทั้งที่เป็นห้องเช่า หอพัก บ้านเดี่ยวและบ้านแถวมักอยู่บริเวณด้านในชุมชน ทางเข้าเป็นทางเท้า ส่วนใหญ่มีสภาพแออัดและเสื่อมโทรม

แผนผังกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินตามที่ได้จำแนกประเภท
และแสดงโครงการคมนาคมและขนส่งทางบก
ฉบับที่ 439 (พ.ศ.2542)
ออกตามความในพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.2538

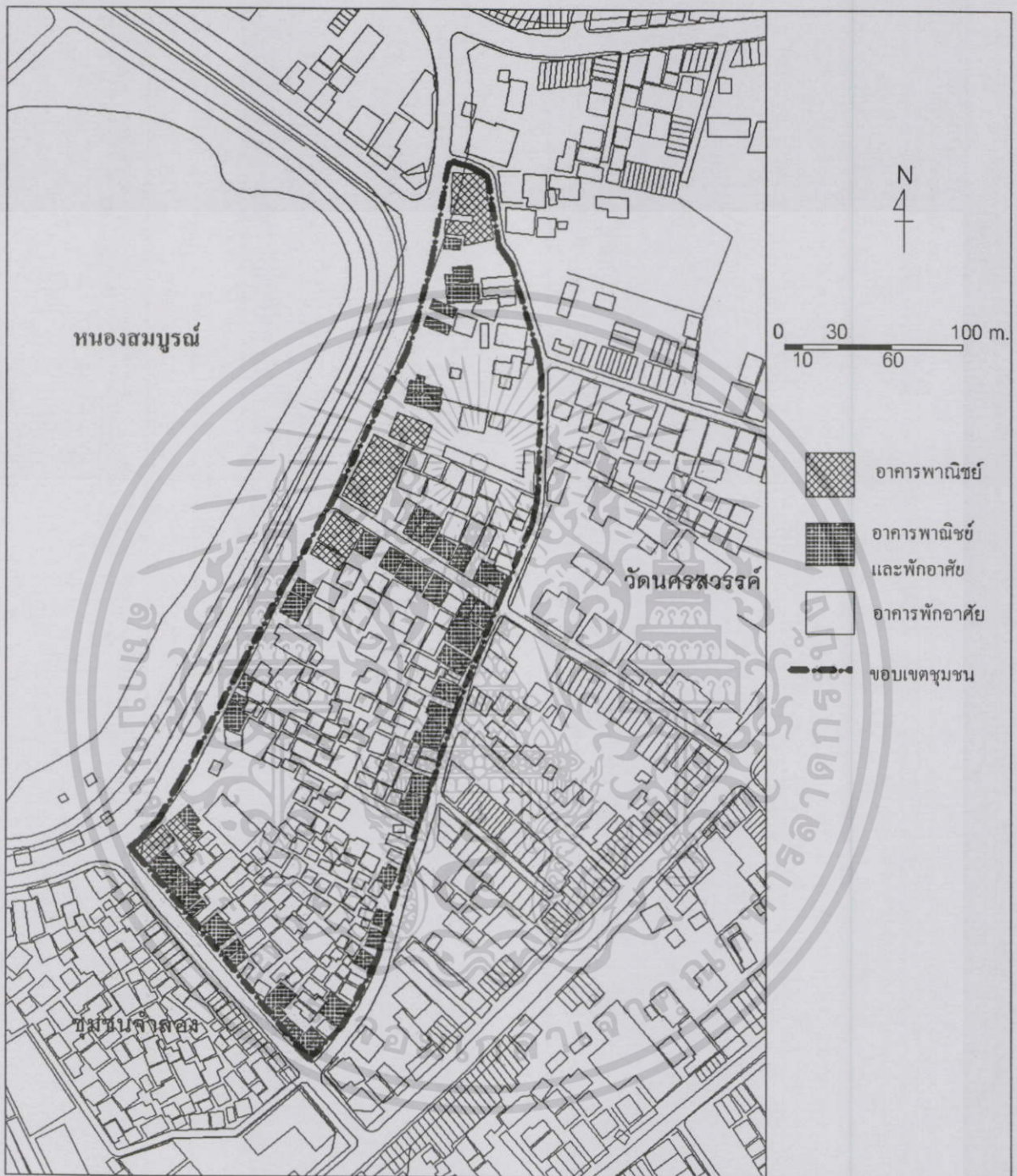
0 0.5 1 2 กิโลเมตร

ภาพที่ 4.1 แผนผังกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินเมืองนครศรีธรรมราช

ที่มา : <http://www.dpt.go.th>

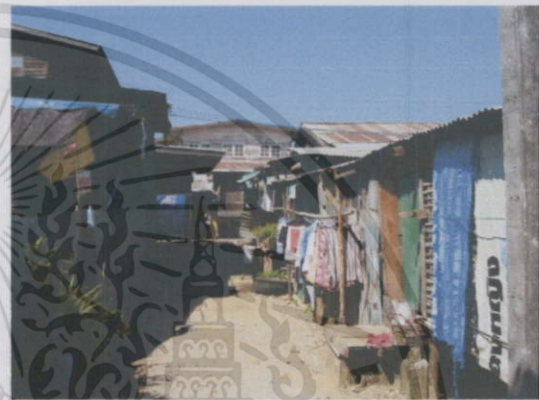
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.2 แผนที่การใช้ประโยชน์อาคารภายในชุมชน

ที่มา : เทศบาลนครนครสวรรค์ และสำรวจเพิ่มเติม โดยผู้วิจัย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.3 ประเภทอาคารภายในชุมชน ภาพบนซ้ายและบนขวา อาคารพาณิชย์และพักอาศัย
ภาพล่างซ้าย อาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่, ภาพล่างขวา อาคารที่พักอาศัยในชุมชน

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย (มกราคม พ.ศ. 2551)

ความหนาแน่น

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า “ความหนาแน่น” เป็นตัวชี้วัดคุณภาพการอยู่อาศัยที่สำคัญอย่างหนึ่งของ “ชุมชนผู้มีรายได้น้อย” คือ ยิ่งมีความหนาแน่นสูงก็มีโอกาสที่จะมีคุณภาพชีวิตลดลง ข้อมูลจากวรรณกรรมแสดงให้เห็นว่าการกำหนดความหนาแน่นของชุมชนแออัดกำหนดให้มีบ้าน 15 หลังคาเรือนต่อไร่ขึ้นไปจึงจะถือว่ามีความหนาแน่นมีโอกาสเกิดสภาพแวดล้อมไม่เหมาะสมในการประเมินคุณภาพการอยู่อาศัยนั้นนอกจากจะพิจารณาเรื่องความหนาแน่นแล้วยังต้องพิจารณาค่า FAR (Floor Area Ratio) และ ค่า BCR (Building Coverage Ratio) ประกอบไปด้วย เพราะทำให้เห็นสัดส่วนของพื้นที่ใช้สอยระหว่างในอาคารและนอกอาคาร ส่งผลให้สามารถประเมินคุณภาพการอยู่อาศัยได้ตรงกับความเป็นจริงมากขึ้น

รายละเอียดเกี่ยวกับความหนาแน่นของชุมชนจะพิจารณาจากความหนาแน่นต่อพื้นที่ 1 ไร่ ในการเก็บข้อมูลจะดูจากขนาดแปลงที่ดินประกอบกับขนาดอาคารที่ปลูกสร้างลงบนที่ดินนั้น ๆ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากข้อมูลพื้นฐานของชุมชนที่มีพื้นที่ทั้งหมด 33 ไร่ สมาชิก 160 ครั้วเรือน คิดเป็นความหนาแน่น 5 หลัง/ไร่ หากพิจารณาตามเกณฑ์นี้แสดงว่าชุมชนหัวเมืองพัฒนาไม่มีปัญหาความแออัด

ข้อมูลที่ได้จากประธานชุมชนซึ่งเป็นผู้ที่มีข้อมูลขนาดพื้นที่ถือครองของสมาชิกในชุมชน เนื่องจากเป็นผู้เก็บค่าธรรมเนียมการเช่าที่ดินในชุมชนส่งให้กรมธนารักษ์ทุกปี มีข้อมูลดังนี้

- ขนาดที่ดินขนาดใหญ่สุด 2 ไร่ 1 งาน 27 ตารางวา
- ขนาดเล็กสุด 10 ตารางวา (ประมาณ 40 ตารางเมตร)
- ขนาดโดยเฉลี่ยทั่วไปอยู่ที่ 30 ตารางวา (ประมาณ 120 ตารางเมตร)

จากข้อมูลแสดงให้เห็นว่ามีความแตกต่างของพื้นที่ถือครองค่อนข้างสูง เมื่อพิจารณาประกอบกับแผนที่จากเทศบาลและการสำรวจพื้นที่จริง พบว่าในชุมชนมีพื้นที่ว่างอยู่เป็นจำนวนมาก ปัญหาความแออัดเกิดจากการปลูกสร้างที่อยู่อาศัยกระจุกตัวในบางพื้นที่ เป็นเหตุให้ไม่สามารถนำค่าเฉลี่ยรวมทั้งหมดมาใช้อธิบายความหนาแน่นของชุมชนได้ จึงทำการวิเคราะห์ความหนาแน่นจากแผนที่ โดยเลือกพื้นที่บริเวณ 1 และ 2 ตามภาพที่ 4.4 ซึ่งมีสภาพอาคารค่อนข้างหนาแน่นมาวิเคราะห์ได้ผลดังนี้

- พื้นที่ 1 มีจำนวนอาคาร 83 หลังในพื้นที่ 5 ไร่ ความหนาแน่น 17 หลัง/ไร่
- พื้นที่ 2 มีจำนวนอาคาร 53 หลังในพื้นที่ 5 ไร่ ความหนาแน่น 11 หลัง/ไร่

ผลที่ได้จากการคำนวณความหนาแน่นจากแผนที่คิดเป็นความหนาแน่นรวมแสดงให้เห็นว่าความหนาแน่นที่จริงมีแนวโน้มที่จะมีค่าสูงกว่านี้ ดังนั้นจึงได้ทำการสำรวจขนาดแปลงที่ดินและขนาดบ้าน ผลที่ได้เป็นดัง ตารางที่ 4.8 แสดงให้เห็นว่ามีสมาชิกในชุมชนเกือบ 1 ใน 3 ที่ไม่สามารถระบุขนาดแปลงที่ดินของตนเองได้ เมื่อโดยเฉพาะสมาชิกที่ระบุขนาดแปลงที่ดินได้พบว่าพื้นที่ปลูกสร้างอาคารส่วนใหญ่มีขนาดไม่เกิน 80 ตร.ม.หรือประมาณ 20 ตร.วา จากข้อมูลทำให้ทราบว่ามีสมาชิกประมาณ 1 ใน 4 (ร้อยละ 24.7) มีที่ดินขนาดใหญ่กว่า 80 ตร.ม. ในส่วนของขนาดพื้นที่บ้าน มีผู้ที่ไม่สามารถให้ข้อมูลได้ถึงร้อยละ 28.4 ขนาดพื้นที่บ้านในชุมชนเกือบครึ่ง (ร้อยละ 48.1) ของผู้ตอบแบบสอบถามมีขนาดพื้นที่บ้านไม่เกิน 60 ตร.ม.หรือประมาณ 15 ตร.วา

เพื่อให้ทราบถึงความหนาแน่นของอาคารที่พักอาศัยในชุมชนได้ชัดเจน จึงต้องสำรวจพื้นที่ว่างรอบอาคาร โดยใช้การคำนวณหาค่า BCR (Building Coverage Ratio) โดยใช้วิธีคำนวณดังนี้

$$BCR. = \text{พื้นที่บ้านชั้นล่าง} / \text{แปลงที่ดิน}$$

ผลที่ได้จะแสดงให้เห็นว่ามีสัดส่วนที่ว่างต่อแปลงที่ดินเป็นขนาดเท่าใด ซึ่งตามข้อกำหนดของ พรบ.ควบคุมอาคารกำหนดให้อาคารที่พักอาศัยประเภทบ้านเดี่ยว มีที่ว่างอย่างน้อย 30 % ของแปลงที่ดิน คิดเป็นค่า BCR. = 0.70 เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับอาคารที่พักอาศัยในชุมชน โดยทำการเลือกจากตัวอย่างที่สามารถระบุขนาดที่ดินและขนาดบ้าน ได้มา 2 ประเภทได้แก่ บ้านเดี่ยวชั้นเดียวและบ้านเดี่ยว 2 ชั้น มาคำนวณได้ผลดังนี้

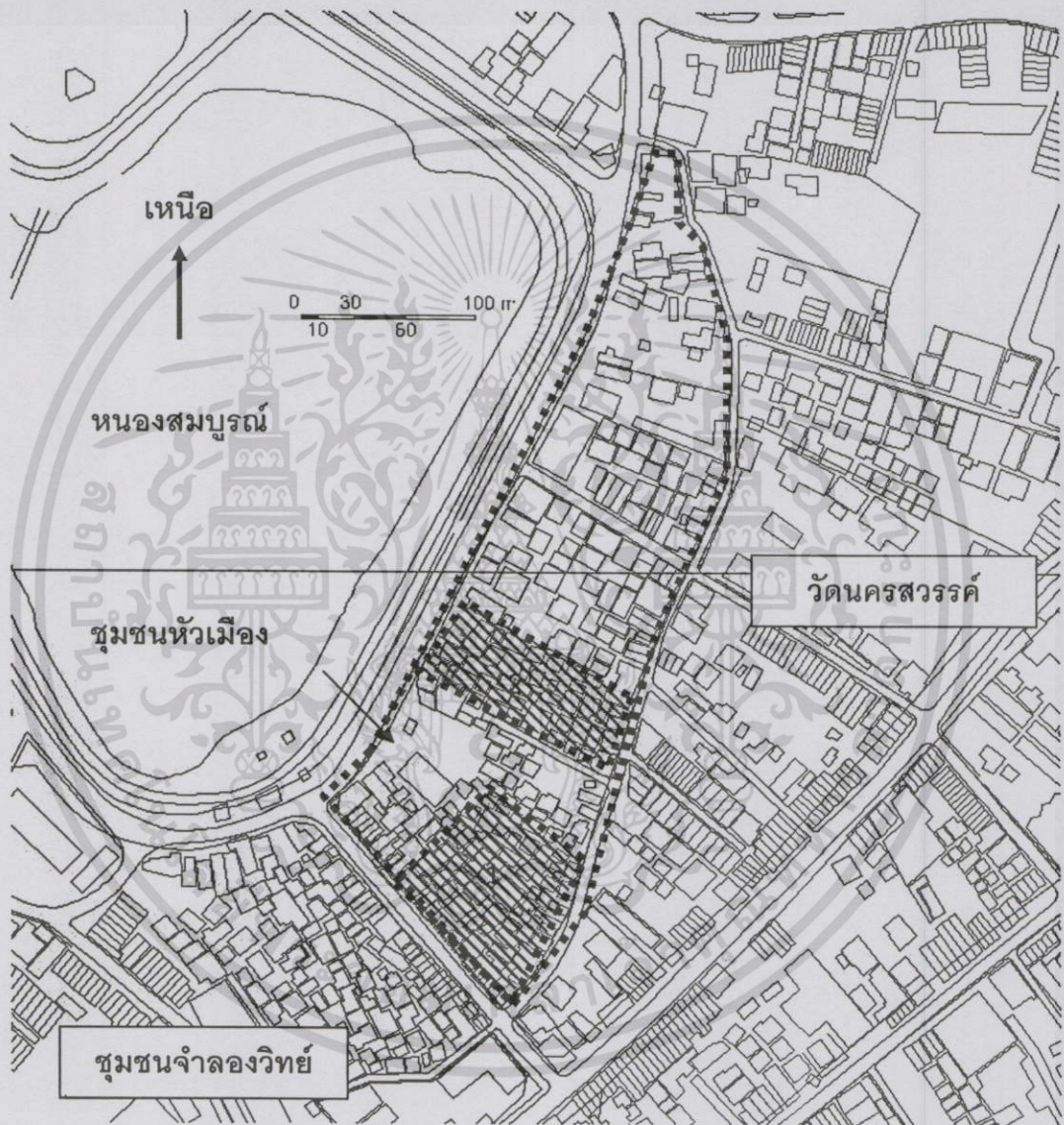
- บ้านเดี่ยวชั้นเดียวตัวอย่างที่ 25 พื้นที่บ้าน 48 ตร.ม. ที่ดิน 60 ตร.ม. มีค่า BCR. = 0.80

บ้านเดี่ยวชั้นเดียวตัวอย่างที่ 54 พื้นที่บ้าน 48 ตร.ม. ที่ดิน 52 ตร.ม. มีค่า BCR. = 0.92

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ของกรมการผังเมือง กรุงเทพมหานคร ไม่สามารถนำข้อมูลไปใช้โดยไม่ได้รับอนุญาต การนำข้อมูลไปใช้โดยไม่ได้รับอนุญาต ถือว่าผิดกฎหมาย และต้องแจ้งถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- บ้านเดี่ยว 2 ชั้น ตัวอย่างที่ 1 พื้นที่บ้าน 54 ตร.ม. ที่ดิน 60 ตร.ม. มีค่า BCR. = 0.90
- บ้านเดี่ยว 2 ชั้น ตัวอย่างที่ 69 พื้นที่บ้าน 80 ตร.ม. ที่ดิน 120 ตร.ม. มีค่า BCR. = 0.66

อธิบายได้ว่าบ้านที่เลือกมาเป็นตัวอย่างนั้นมีค่า BCR. สูงกว่าของ พรบ.ควบคุมอาคารถึง 3 ตัวอย่าง แสดงให้เห็นในขั้นต้นได้ว่ากลุ่มอาคารที่พักอาศัยส่วนใหญ่ในชุมชนค่อนข้างหนาแน่นที่ว่างรอบอาคารน้อย

ภาพที่ 4.4 การเลือกพื้นที่ในชุมชนเพื่อคำนวณความหนาแน่นของอาคาร

ที่มา : เทศบาลนครนครสวรรค์ และวิเคราะห์เพิ่มเติมโดยผู้วิจัย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.8 แสดงขนาดพื้นที่ “แปลงที่ดิน” และ “อาคารที่พักอาศัย”

ขนาดพื้นที่ (ตร.ม.)	แปลงที่ดิน ร้อยละ (n=81)	อาคารที่พักอาศัย ร้อยละ (n=81)
ไม่สามารถระบุได้	32.2	28.4
ไม่เกิน 20 ตร.ม.	4.9	6.1
21 – 40 ตร.ม.	9.9	23.5
41 – 60 ตร.ม.	16.0	18.5
61 – 80 ตร.ม.	12.3	13.6
มากกว่า 80 ตร.ม.ขึ้นไป	24.7	9.9
รวม	100	100

ที่มา : แบบสอบถาม

4.1.4 คุณลักษณะและคุณภาพขององค์ประกอบทางกายภาพของชุมชน ที่พักอาศัยและพื้นที่โดยรอบ

สัดส่วนอาคารที่ปลูกสร้างในชุมชนส่วนเกือบทั้งหมดเป็นอาคารที่พักอาศัย ตารางที่ 4.9 แสดงให้เห็นว่าอาคารที่พักอาศัยประเภทบ้านเดี่ยวมีจำนวนมากที่สุด เมื่อรวมบ้านเดี่ยวทุกประเภท ทั้งบ้านเดี่ยวชั้นเดียว บ้านเดี่ยวยกพื้นและบ้านเดี่ยว 2 ชั้น มีจำนวนมากกว่าครึ่งคิดเป็นร้อยละ 67.9 จากการสำรวจพบว่าบ้านแถวมักตั้งอยู่บริเวณรอบนอกติดถนน ส่วนบ้านเดี่ยวมักอยู่บริเวณภายใน ชุมชนอาคารส่วนใหญ่ใช้เพื่อการอยู่อาศัยเท่านั้น มีร้อยละ 43.2 ที่ใช้เพื่อการอยู่อาศัยและประกอบอาชีพเช่น ขายของชำ ขายอาหาร ร้านเสริมสวย บางส่วนก็ใช้เพื่อการเตรียมของไปขายภายนอก บางส่วนใช้เพื่อเป็นที่ติดต่อว่าจ้างคนละเก

ตารางที่ 4.10 แสดงให้เห็นว่าอาคารส่วนใหญ่ในชุมชนมีอายุมากกว่า 10 ปี (ร้อยละ 61.7) และมีสมาชิกที่ไม่สามารถระบุอายุที่พักอาศัยของตนเองได้เป็นจำนวนประมาณ 1 ใน 5 ของทั้งหมด สาเหตุเนื่องจากเป็นผู้ที่เข้ามาเช่าอาคารอยู่ในภายหลัง ซึ่งสมาชิกในชุมชนมีความเห็นเกี่ยวกับที่พักอาศัยของตนเองดังข้อมูลในตารางที่ 4.11 ว่าอาคารและพื้นที่โดยรอบส่วนใหญ่ต้องได้รับการปรับปรุง มีจำนวนน้อยประมาณ 1 ใน 3 เท่านั้นที่เห็นว่าอยู่ในสภาพที่ดี ซึ่งค่อนข้างสอดคล้องกับสภาพที่สำรวจ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.9 แสดงประเภทอาคารที่พักอาศัยและการใช้งานอาคารที่พักอาศัย

ประเภทอาคาร	ร้อยละ (n=81)
บ้านเดี่ยว ชั้นเดียว	9.9
บ้านเดี่ยว ยกพื้น	3.7
บ้านเดี่ยว 2 ชั้น	54.3
บ้านแฝด 2 ชั้น	2.5
บ้านแถว 1 ชั้น	2.5
บ้านแถว 2 ชั้น	27.2
รวม	100.0
การใช้งานอาคาร	ร้อยละ (n=81)
อยู่อาศัย	56.8
อยู่อาศัยและประกอบอาชีพ	43.2
รวม	100.0

ที่มา : แบบสอบถาม

ตารางที่ 4.10 อายุอาคารที่พักอาศัย

อายุอาคารที่พักอาศัย	ร้อยละ (n=81)
ไม่สามารถระบุได้	21.0
ไม่เกิน 10 ปี	17.3
11 - 20 ปี	21.0
21 - 30 ปี	25.9
มากกว่า 30 ปี ขึ้นไป	14.8
รวม	100.0

ที่มา : แบบสอบถาม

จากข้อมูลสภาพอาคาร จึงสันนิษฐานว่าจะมีสาเหตุใดนอกจากรีเอเจนต์หรือไม ที่น่าจะส่งผลต่อสภาพอาคาร จึงเลือกศึกษาวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างอาคารเพราะเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงสภาพอาคารจากภายนอกได้ชัดเจนที่สุด ตารางที่ 4.12 แสดงว่าวัสดุก่อสร้างอาคารในชุมชนส่วนใหญ่ (ร้อยละ 64.2) ก่อสร้างด้วยโครงสร้างไม้ผสมคอนกรีตเสริมเหล็ก มีอาคารที่ใช้โครงสร้างไม้เพียงอย่างเดียวเกือบ 1 ใน 4 (ร้อยละ 24.7) ส่วนที่เหลือประมาณร้อยละ 10 ก่อสร้างอาคารโดยใช้

เอกสารนี้เป็นลิขสิทธิ์ของกรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ การนำข้อมูลไปใช้โดยไม่ได้รับอนุญาตถือว่าผิดกฎหมาย การนำข้อมูลไปใช้โดยไม่ได้รับอนุญาตถือว่าผิดกฎหมาย การนำข้อมูลไปใช้โดยไม่ได้รับอนุญาตถือว่าผิดกฎหมาย

ที่ใช้ก่อสร้างด้วย ไค- สแควร์ (Chi-Square) เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างมีน้อยจึงแบ่งอายุอาคารออกเป็น 2 ช่วง ได้แก่ อายุไม่เกิน 20 ปีและอายุมากกว่า 20 ปี ผลการทดสอบพบว่ามีความสัมพันธ์กัน (ที่ระดับนัยยะสำคัญน้อยกว่า 0.10) ตารางที่ 4.13 แสดงให้เห็นว่าอาคารที่มีอายุมากกว่า 20 ปีส่วนใหญ่เป็นอาคารที่ใช้ไม้เป็นองค์ประกอบหลักในการก่อสร้าง สาเหตุเพราะในอดีตไม้เป็นวัสดุก่อสร้างที่มีราคาถูกและหาได้ง่าย แต่เนื่องจากไม้เป็นวัสดุที่ไม่คงทนหากไม่มีการดูแลรักษาที่ดีจะส่งผลให้เสื่อมสภาพได้เร็วกว่าวัสดุถาวรเช่นคอนกรีตเสริมเหล็ก

ตารางที่ 4.11 แสดงความเห็นของผู้อาศัยเรื่องสภาพอาคารและสภาพรอบอาคารที่พักอาศัย

สภาพทางกายภาพ	ที่พักอาศัย ร้อยละ (n=81)	บริเวณรอบที่พักอาศัย ร้อยละ (n=81)
เสื่อมโทรม	4.9	7.4
ต้องปรับปรุงมาก	9.9	14.8
ต้องปรับปรุงเล็กน้อย	51.9	48.1
ดี	33.3	29.6
รวม	100.0	100.0

ที่มา : แบบสอบถาม

ตารางที่ 4.12 แสดงวัสดุก่อสร้างอาคาร

ประเภทอาคาร	ร้อยละ (n=81)
วัสดุชั่วคราว	1.2
ไม้	24.7
ไม้ผสมคอนกรีตเสริมเหล็ก	64.2
คอนกรีตเสริมเหล็ก	9.9
รวม	100.0

ที่มา : แบบสอบถาม

ความสามารถในการดูแลรักษาขึ้นอยู่กับฐานะทางการเงินของครัวเรือนเป็นหลัก จึงได้ทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างสภาพเศรษฐกิจของครัวเรือนกับความเห็นเรื่องสภาพที่พักอาศัย ด้วยไค- สแควร์ (Chi-Square) โดยใช้ตัวแปร รายได้ของครัวเรือนและการออมทรัพย์ เป็นตัวแทนของสภาพเศรษฐกิจในครัวเรือน ผลที่ได้ในตารางที่ 4.13 แสดงให้เห็นว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยยะ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สำคัญ โดยครอบครัวใดที่มีรายรับสูงหรือมีการออมทรัพย์จะมีบ้านที่สภาพดีเหมาะกับการอยู่อาศัยมากกว่าบ้านของผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำกว่า

จากการทดสอบความสัมพันธ์สรุปได้ว่าตัวแปรที่ส่งผลต่อสภาพอาคารที่พักอาศัย ได้แก่ วัสดุหรือเทคนิคการก่อสร้าง อายุอาคาร ฐานะทางเศรษฐกิจ

ตารางที่ 4.13 แสดงความสัมพันธ์ระหว่าง “อายุอาคาร” กับ “วัสดุก่อสร้างอาคาร”

วัสดุก่อสร้างอาคาร	อายุอาคาร		รวม
	ไม่เกิน 20 ปี	มากกว่า 20 ปี	
ไม้ทั้งหลัง	7	13	20
ร้อยละแถว	35.0%	65.0%	100.0%
ร้อยละทั้งหมด	8.8%	16.3%	25.0%
ไม้ผสมคสล.	17	35	52
ร้อยละแถว	32.7%	67.3%	100.0%
ร้อยละทั้งหมด	21.3%	43.8%	65.0%
คสล.	6	2	8
ร้อยละแถว	75.0%	25.0%	100.0%
ร้อยละทั้งหมด	7.5%	2.5%	10.0%
รวม	30	50	80
	37.5%	62.5%	100.0%

หมายเหตุ Cells ที่ E<5=16.7% $\lambda^2 = 5.366$ p (2-sided) = .068

ที่มา : แบบสอบถามและการวิเคราะห์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.14 แสดงความสัมพันธ์ระหว่าง “สภาพเศรษฐกิจครัวเรือน” กับ “ความเห็นเรื่องสภาพที่พักอาศัย”

รายได้รวมครัวเรือน (บาท/เดือน)	สภาพที่พักอาศัย		รวม
	ต้องปรับปรุง	ดี	
ไม่เกิน 5,000	18	2	20
ร้อยละแถว	90.0%	10.0%	100.0%
ร้อยละทั้งหมด	22.2%	2.5%	24.7%
5,001-10,000	16	8	24
ร้อยละแถว	66.7%	33.3%	100.0%
ร้อยละทั้งหมด	19.8%	9.9%	29.6%
10,001-20,000	9	8	17
ร้อยละแถว	52.9%	47.1%	100.0%
ร้อยละทั้งหมด	11.1%	9.9%	21.0%
มากกว่า 20,000	11	9	20
ร้อยละแถว	55.0%	45.0%	100.0%
ร้อยละทั้งหมด	13.6%	11.1%	24.7%
รวม	54	27	81
	66.7%	33.3%	100.0%
การออมทรัพย์	สภาพที่พักอาศัย		รวม
	ต้องปรับปรุง	ดี	
ไม่ออมทรัพย์	22	4	26
ร้อยละแถว	84.6%	15.4%	100.0%
ร้อยละทั้งหมด	27.2%	4.9%	32.1%
ออมทรัพย์	32	23	55
ร้อยละแถว	58.2%	41.8%	100.0%
ร้อยละทั้งหมด	39.5%	28.4%	67.9%
รวม	54	27	81
	66.7%	33.3%	100.0%

หมายเหตุรายได้รวมครัวเรือน Cells ที่ $E < 0.0\% \lambda^2 = 7.566$ p(2-sided) = .056

การออมทรัพย์ Cells ที่ $E < 0.0\% \lambda^2 = 5.551$ p(2-sided) = .018

ที่มา : แบบสอบถามและการวิเคราะห์

เอกสารนี้เป็นเอกสารสงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ระบบสาธารณูปโภคและพื้นที่สาธารณะ

เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่อยู่ในเขตเทศบาลนครนครสวรรค์และอยู่ใจกลางเมืองชุมชน จึงควรได้รับบริการสาธารณะต่าง ๆ จากภาครัฐอย่างเหมาะสม แต่จากข้อจำกัดทางกายภาพของชุมชน อาจทำให้ไม่ได้รับบริการเหล่านั้นอย่างทั่วถึงจึงได้ทำการสำรวจโดยแบ่งระบบสาธารณูปโภค และพื้นที่สาธารณะซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการอยู่อาศัยของสมาชิกในชุมชนออกเป็น 8 ประเภท ดังนี้

1. ทางเท้า ทางจักรยาน

ภาพที่ 4.5 แสดงให้เห็นโครงข่ายทางสัญจรภายในชุมชนสามารถเข้าถึงบ้านได้ทุกหลัง ทางในชุมชนมีขนาดเล็กว้างไม่เกิน 2 ม. วัสดุที่ใช้เป็นพื้นผิวทางสัญจรมีหลายแบ่งตามพื้นที่ บริเวณที่เป็นพื้นดินมีการทำผิวทางเท้าด้วยคอนกรีต แผ่นคอนกรีตสำเร็จรูป บริเวณที่เป็นพื้นที่น้ำท่วมขังเป็นสะพานไม้สภาพค่อนข้างทรุดโทรม ดังภาพที่ 4.6 พาหนะที่ใช้ภายในได้เป็นพวก รถเข็น จักรยาน และจักรยานยนต์

2. ถนน

ถนนที่พบในชุมชนเป็นถนนคอนกรีตขนาด 2 ช่องจราจร โดยมีเส้นทางวิ่งรอบนอกของชุมชนเท่านั้นสภาพค่อนข้างดีตามภาพที่ 4.7

3. ไฟส่องสว่างสาธารณะ

บริเวณที่เป็นถนนรอบนอกมีอย่างทั่วถึง ติดตามเสาไฟฟ้าสาธารณะริมถนน บริเวณเขตชั้นในของชุมชนยังมีไม่ทั่วถึง ไฟส่องสว่างที่พบมักเป็นของส่วนบุคคลที่ติดบริเวณหน้าบ้านตนเอง

4. ประปาสาธารณะ

ระบบประปาที่พบค่อนข้างทั่วถึงสังเกตจากมิเตอร์น้ำบริเวณหน้าบ้าน มีเกือบทุกบ้าน

5. ท่อระบายสาธารณะ

ท่อระบายสาธารณะในชุมชนมีการวางร่วมไปกับ โครงข่ายทางเท้า แต่ยังไม่ทั่วถึงทั้งชุมชน

6. สนามเด็กเล่น

ขาดสนามเด็กเล่นที่เป็นทางการ มีเพียงการใช้พื้นที่ถนน พื้นที่บ้านและพื้นที่กร้างเป็นสนามเด็กเล่น

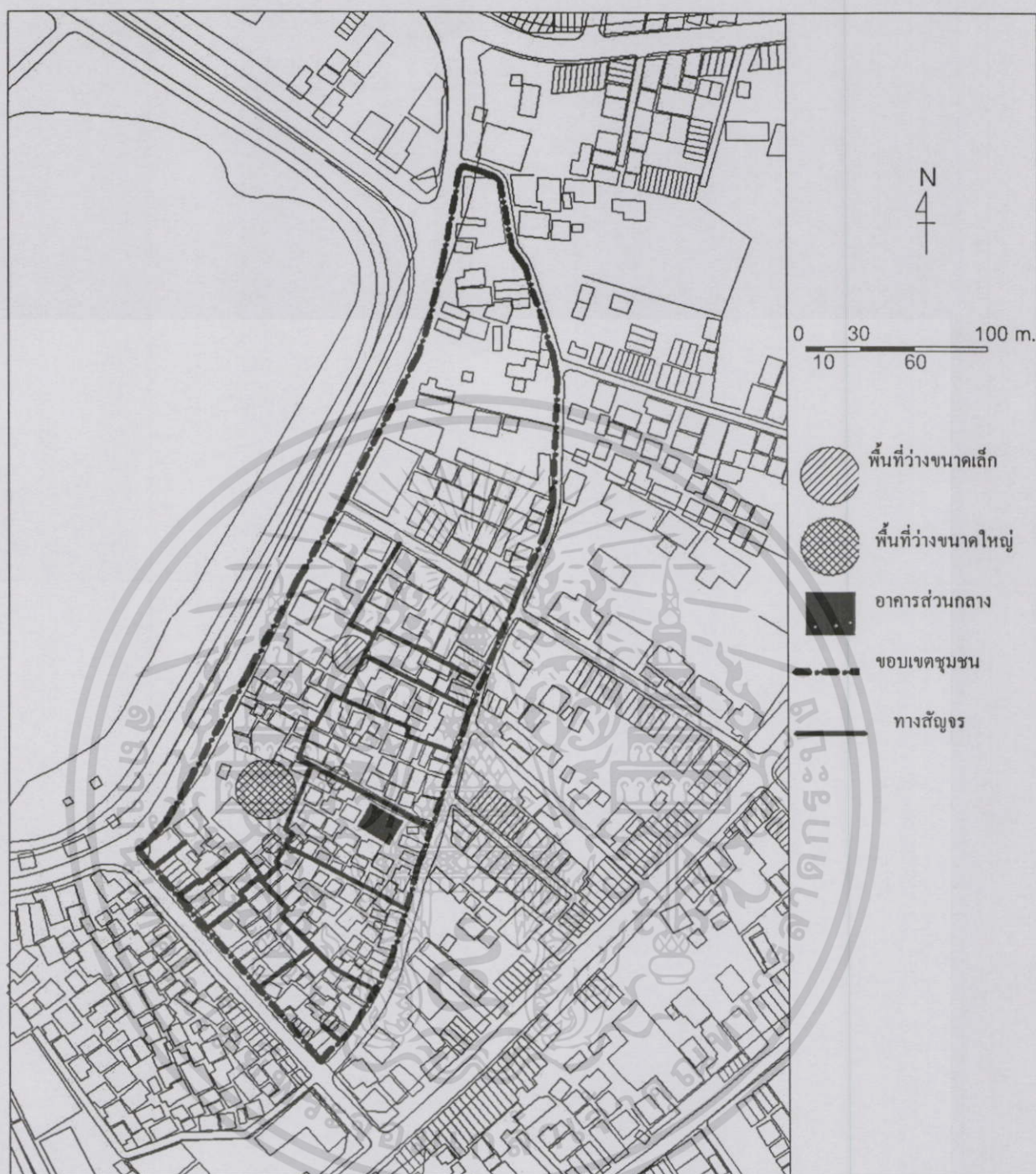
7. สนามกีฬา ที่ออกกำลังกาย

ไม่มีสถานที่ออกกำลังกายอย่างเป็นทางการเช่นเดียวกับสนามเด็กเล่น มีอาคารศูนย์ชุมชนที่สามารถใช้เล่นปิงปองได้ มีขนาดค่อนข้างเล็ก สมาชิกมักออกไปใช้พื้นที่สวนสาธารณะนอกชุมชน

8. ศูนย์ชุมชน

เป็นอาคาร 2 ชั้นขนาดไม่ใหญ่มากตำแหน่งแสดงในภาพที่ 4.5 ใช้ทำกิจกรรมอาชีพ เล่นกีฬา เช่น ปิงปอง และใช้สำหรับการประชุมที่มีจำนวนคนไม่มากนัก หากมีกิจกรรมสำหรับคนจำนวน

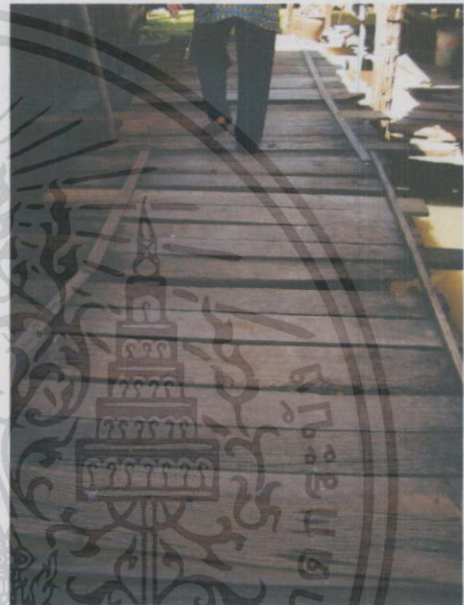
มากกว่าจะใช้พื้นที่บนถนน เอกสารนี้เป็นเอกสารที่ผลิตขึ้นสำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.5 ระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการในชุมชน

ที่มา : จากการสำรวจ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.6 ทางสัญจรภายในชุมชน

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย (มกราคม พ.ศ. 2551)

ภาพที่ 4.7 ทางสัญจรรอบชุมชน

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย (มกราคม พ.ศ. 2551)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจเป็นระบบสาธารณูปโภคที่มีอยู่จริง เมื่อถามความคิดเห็นของ
ผู้อาศัยในชุมชนเกี่ยวกับความเพียงพอ ผลเป็นดังตารางที่ 4.15

ตารางที่ 4.15 แสดงความคิดเห็นของผู้อาศัยเกี่ยวกับระบบสาธารณูปโภคในชุมชน

ระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ	n	ระดับความเพียงพอ (ร้อยละ)		
		ไม่มี	ไม่เพียงพอ	เพียงพอ
ถนน	74	5.4	33.8	60.8
ทางเท้า ทางจักรยาน	74	12.2	27	60.8
ไฟส่องสว่างสาธารณะ	75	1.3	16	82.7
ประปาสาธารณะ	76	7.9	5.3	86.8
ท่อระบายสาธารณะ	76	9.2	23.7	67.1
สนามเด็กเล่น	75	70.7	12	17.3
สนามกีฬา ที่ออกกำลังกาย	75	60	8	32
ศูนย์ชุมชน ศาลาประชุม	75	17.3	24	58.7

ที่มา : แบบสอบถาม

ผลที่ได้สามารถจำแนกสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ตามความคิดเห็นของผู้อาศัยเรื่อง
การได้รับบริการออกเป็น 3 กลุ่มดังนี้

กลุ่มที่ให้บริการได้ทั่วถึง

ระบบสาธารณูปโภคที่คนส่วนใหญ่คิดว่าเพียงพอต่อการใช้งาน คือไฟส่องสว่างและ
ประปาสาธารณะโดยมีความเห็นว่าเพียงพอค่อนข้างมากคือเกินร้อยละ 80 แสดงให้เห็นว่าชุมชน
ได้รับบริการจาก 2 ระบบนี้ค่อนข้างทั่วถึง

กลุ่มที่ให้บริการไม่ทั่วถึง

ระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการที่คนในชุมชนคิดว่ามีแต่ยังไม่เพียงพอได้แก่ ถนน
ทางเท้าทางจักรยาน ท่อระบายสาธารณะ ศูนย์ชุมชน ศาลาประชุม ในกลุ่มนี้สมาชิกในชุมชนมี
ความเห็นว่ามีเพียงพอมากกว่าครึ่ง ประมาณร้อยละ 60 แสดงให้เห็นว่าในกลุ่มนี้ยังไม่สามารถ
ให้บริการชุมชนได้ไม่ทั่วถึง โดยเฉพาะอาคารส่วนกลางดูตำแหน่งในภาพที่ 4.7 สำหรับใช้ประชุม
ในปัจจุบันมีขนาดเล็กเอารองรับการประชุมหรือทำกิจกรรมที่มีจำนวนคนไม่มากนักทำให้ไม่
สามารถรองรับการใช้งานได้อย่างเหมาะสม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กลุ่มที่ค่อนข้างขาดแคลน

ในกลุ่มสุดท้ายสิ่งที่คนในชุมชนส่วนใหญ่คิดว่าไม่เพียงพออย่างมากคือกลุ่มของสาธารณูปการซึ่งเป็นกลุ่มที่ต้องใช้พื้นที่มากได้แก่ พื้นที่เพื่อการสันทนาการ สนามเด็กเล่น และสนามกีฬา

ความเห็นของผู้อาศัยในชุมชนส่วนใหญ่สอดคล้องกับสภาพที่สำรวจพบคือ ระบบสาธารณูปโภคที่เกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตสามารถให้บริการได้ค่อนข้างดี ปัญหาที่พบได้แก่การขาดแคลนพื้นที่ว่างในชุมชนสำหรับทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ออกกำลังกาย ซึ่งมีส่วนช่วยส่งเสริมให้คุณภาพการอยู่อาศัยดีขึ้น

ดังนั้นจึงพอสรุปได้ว่าสาเหตุที่ทำให้ระบบสาธารณูปโภคมีสภาพเป็นเช่นนี้เกิดจากการที่ชุมชนมีความหนาแน่นสูง ต้องจัดเตรียมเฉพาะระบบสาธารณูปโภคที่สำคัญในการดำรงชีวิตประจำวันของคนส่วนใหญ่ก่อน เช่น ทางสัญจร ระบบไฟฟ้า ระบบประปา ระบบระบายน้ำ ซึ่งในสภาพปัจจุบันชุมชนก็ยังไม่สามารถจัดให้บริการเหล่านั้นได้อย่างทั่วถึงนัก สาเหตุน่าจะเกิดจากความหนาแน่น และความยากลำบากในการก่อสร้างระบบสาธารณูปโภค เนื่องจากอาคารส่วนใหญ่ก่อสร้างและต่อเติมจนทำให้มีพื้นที่ว่างในชุมชนเหลือน้อย

สำหรับพื้นที่สันทนาการซึ่งมีความขาดแคลนมากนั้น คนในชุมชนไม่คิดว่าเป็นปัญหามากนักเพราะหากต้องการออกกำลังกายหรือพักผ่อนหย่อนใจจะออกไป “หนองสมบุรณ์” สวนสาธารณะขนาดใหญ่ข้างชุมชน แต่สำหรับเด็กเล็กและผู้สูงอายุอาจไม่สะดวกที่ต้องออกไปนอกชุมชน จึงควรมีพื้นที่รองรับสมาชิกกลุ่มนี้ด้วย

4.1.5 ความสัมพันธ์ทางสังคม

เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในชุมชนนานกว่า 10 ปี ซึ่งหลายคนเกิดและเติบโตในชุมชนมีการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันมาอย่างต่อเนื่อง ผู้คนส่วนใหญ่ในชุมชนจึงรู้จักกัน จากตาราง 4.16 คนในชุมชนเกือบทั้งหมดรู้จักเพื่อนบ้านไม่น้อยกว่า 10 ครอบครัว มีเพียงร้อยละ 19.7 ที่รู้จักเพื่อนบ้านไม่เกิน 10 ครอบครัว สอดคล้องกับตารางที่ 4.17 แสดงให้เห็นว่าสมาชิกเกือบทั้งหมดมีการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน แสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์ในชุมชนค่อนข้างดี

นอกจากความสัมพันธ์ในลักษณะของการมีโอกาสได้พบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือทำกิจกรรมทางประเพณีร่วมกันของคนที่เป็นจำนวนมากแล้ว ความสัมพันธ์ประเภทการพึ่งพาช่วยเหลือกันในกลุ่มเล็ก ๆ ก็อยู่ในเกณฑ์ที่ดี จากการเก็บข้อมูลโดยให้สมาชิกในชุมชนสามารถบอกลักษณะความช่วยเหลือได้มากกว่า 1 ลักษณะดังตารางที่ 4.18 พบว่ามีการช่วยเหลือประเภทฝากให้ดูแลบ้านและการช่วยเหลือเล็กๆ น้อยๆ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 59.3 และร้อยละ 53.1 มีสัดส่วนมากกว่าการแบ่งอาหาร ฝากดูแลเด็ก คนแก่ และยืมเงิน ที่คิดเป็นร้อยละ 35.8 ร้อยละ 35.8 และร้อยละ 18.5 ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่าคนในชุมชนส่วนใหญ่ยินดีที่จะให้ความช่วยเหลือที่ไม่ต้องมีค่าใช้จ่าย

เนื่องจากการแบ่งอาหารและการยืมเงินนั้นต้องมีค่าใช้จ่ายเข้ามาเกี่ยวข้อง ส่งผลให้คนกลุ่มนี้ไม่สามารถเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ช่วยเหลือได้มากเพราะส่วนใหญ่ก็มีรายได้มาสูงมากนักและมีภาระค่าใช้จ่ายประจำที่ต้องใช้ในในครัวเรือนของตน

ตารางที่ 4.16 แสดง “ความสัมพันธ์ของสมาชิก” ในชุมชน

เพื่อนบ้านที่รู้จัก (ครอบครัว)	ร้อยละ (n=81)
ไม่เกิน 10 ครอบครัว	19.7
11-20 ครอบครัว	24.7
21-30 ครอบครัว	13.6
มากกว่า 30 ครอบครัว	42
รวม	100

ที่มา : แบบสอบถาม

ตารางที่ 4.17 แสดงการร่วมกิจกรรมในชุมชน

ความสม่ำเสมอในการร่วมกิจกรรม	กิจกรรมทางประเพณี	การประชุมชุมชน
	ร้อยละ (n=81)	ร้อยละ (n=81)
ไม่เคยเข้าร่วม	8.6	8.6
เข้าร่วมบางครั้ง	59.3	59.3
เข้าร่วมเกือบทุกครั้ง	17.3	17.3
เข้าร่วมทุกครั้ง	14.8	14.8
รวม	100.0	100.0

ที่มา : แบบสอบถาม

ตารางที่ 4.18 แสดงการช่วยเหลือ ฟื้นฟู ของคนในชุมชน

ความสม่ำเสมอในการร่วมกิจกรรม	n	ร้อยละ
ช่วยเหลือเล็กน้อยๆ	81	53.1
แบ่งอาหาร	81	35.8
ฝากดูแลบ้าน	81	59.3
ฝากดูแลเด็ก คนแก่	81	35.8
ยืมเงิน	81	18.5

ที่มา : แบบสอบถาม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.1.6 สุขอนามัยของผู้อยู่อาศัย

จากปัจจัยทางที่ตั้งซึ่งเป็นบริเวณที่ต่ำปัญหาน้ำท่วมขัง สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการเก็บแบบสอบถามปัญหาเรื่องมลภาวะที่พบในชุมชน โดยให้บอกประเภทมลภาวะที่พบได้มากกว่า 1 ประเภทพบว่า คนในชุมชนส่วนใหญ่คิดว่าปัญหาสำคัญคือ ปัญหาน้ำท่วมขัง น้ำเน่าเสีย ซึ่งเมื่อดูจากตารางที่ 4.19 แสดงให้เห็นว่าปัญหาน้ำท่วมขัง เน่าเสีย คิดเป็นร้อยละ 64.2 ซึ่งมากกว่าปัญหาอื่นๆ แสดงให้เห็นว่าเป็นปัญหาที่ค่อนข้างสำคัญ ส่วนปัญหารองลงมาคนในชุมชนจะให้ความสำคัญไม่แตกต่างกันมากนักได้แก่ ปัญหาขยะ คิดเป็นร้อยละ 27.2 ปัญหากลิ่นเหม็น คิดเป็นร้อยละ 25.9 ปัญหาฝุ่นละอองคิดเป็นร้อยละ 29.6 ปัญหาเสียงดัง คิดเป็นร้อยละ 30.9 ซึ่งเมื่อพิจารณาจากสถิติที่ปรากฏแสดงให้เห็นว่าปัญหาเหล่านี้มีความกระทบกระเทือนผู้อยู่อาศัยน้อยกว่าปัญหาน้ำท่วมขัง เน่าเสียมาก

ตารางที่ 4.19 มลภาวะที่พบในชุมชน

มลภาวะ	n	ร้อยละ
ขยะ	81	27.2
น้ำท่วมขัง เน่าเสีย	81	64.2
กลิ่นเหม็น	81	25.9
ฝุ่นละออง	81	29.6
เสียงดัง	81	30.9
มลภาวะอื่น ๆ	81	2.5

ที่มา : แบบสอบถาม

จากการพิจารณาองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับน้ำเสียเริ่มตั้งแต่ที่ห้องน้ำพบว่า มีห้องน้ำทุกบ้านส่วนใหญ่ใช้ระบบบ่อเกรอะ บ่อซึม ระบบระบายน้ำเสียจากครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นการปล่อยโดยตรงสู่สาธารณะคิดเป็นร้อยละ 70.9 ประกอบกับชุมชนเป็นที่ต่ำทำให้หลายพื้นที่มีน้ำเน่าเสียขังแต่ในปัจจุบันเริ่มมีการหามาตรการต่าง ๆ ในการแก้ปัญหา เช่น ใช้จุลินทรีย์เพื่อทำให้น้ำท่วมขังมีคุณภาพดีขึ้น ลดกลิ่นรบกวน

ระบบการกำจัดขยะก็เป็นระบบการจัดการที่สำคัญอีกระบบหนึ่งที่ต้องมีการจัดการที่ดี เนื่องจากส่งผลต่อสุขอนามัยและทัศนียภาพในชุมชน เนื่องจากเป็นชุมชนที่อยู่บริเวณกลางเมืองมีพื้นที่น้อยจึงกำจัดขยะด้วยตนเองน้อยมาก โดยในชุมชนนี้ส่วนใหญ่เกือบทั้งหมดกำจัดขยะโดยที่เทศบาลมาเก็บที่บ้าน และมีบางส่วนนำมารวมไว้ที่จุดรวมขยะก่อนที่จะทำการเก็บโดยเทศบาล

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.2 ระบบกิจกรรมของสมาชิกในชุมชน พื้นที่รองรับและความสามารถขององค์ประกอบเหล่านั้นในการรองรับกิจกรรมของสมาชิกในชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมของผู้อาศัยทำให้ทราบถึงความต้องการใช้พื้นที่ เพื่อนำมาพิจารณาประกอบกับสภาพแวดล้อมภายในชุมชนว่ามีความสามารถตอบสนองกิจกรรมเหล่านั้นเพียงไรเป็นแนวทางหนึ่งในการประเมินคุณภาพการอยู่อาศัยของชุมชน ซึ่งในขั้นตอนนี้ต้องศึกษาถึงระบบกิจกรรม พื้นที่รองรับและความสามารถในการรองรับกิจกรรม ตามลำดับดังนี้

4.2.1 ระบบกิจกรรม

จากการทบทวนวรรณกรรม Chapin (1961) ได้แบ่งกิจกรรมของผู้อยู่อาศัยไว้ 5 ประเภท และแต่ละประเภทได้แบ่งสถานที่รองรับกิจกรรมไว้ 2 ที่ คือ ในบ้านและนอกบ้านดังนี้

1. กิจกรรมที่เป็นกิจวัตรประจำวันของแต่ละบุคคล เช่น นอนหลับ อาบน้ำ เลี้ยงลูก ดูแลรักษาบ้าน ทำสวน ทำงาน ซักรีดของ หาหมอ ทำธุรกรรมต่าง ๆ
2. กิจกรรมที่เป็นกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม เช่น การพูดคุยในครอบครัว กิจกรรมกับลูก สอนการบ้าน การเรียนในสถานศึกษา กิจกรรมทางศาสนา
3. กิจกรรมที่เกี่ยวกับการบันเทิง และหย่อนใจ เช่น งานอดิเรก ดูทีวี อ่านหนังสือ ดูมหรสพ ชมกีฬา ทำกิจกรรมกลางแจ้ง ออกไปปิกนิก
4. กิจกรรมที่เกี่ยวกับการพักผ่อน เช่น นั่งเล่น นอนกลางวัน เดินทอดน่อง ออกกำลังกาย
5. กิจกรรมที่เป็นการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เช่น สังสรรค์กับเพื่อนบ้าน จัดงานรื่นเริงในบ้าน ออกไปสังสรรค์นอกบ้าน

ระบบกิจกรรมภายในชุมชนผู้มีรายได้น้อย มีความแตกต่างจากระบบกิจกรรมที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมบางส่วน เนื่องจากมีคุณลักษณะส่วนบุคคลและสภาพกายภาพที่อยู่อาศัยหลายประการต่างกัน เช่น ความสัมพันธ์ในชุมชนสูง มีอาชีพไม่แน่นอน รายได้น้อย ใช้เวลาในการทำงานแต่ละวันมาก บริเวณที่อยู่อาศัยมีความหนาแน่นสูง ดังนั้นเพื่อให้ทราบถึงรายละเอียดเกี่ยวกับกิจกรรมของผู้อาศัยในชุมชนหัวเมืองพัฒนาชัดเจนขึ้นจึงได้ทำการสัมภาษณ์ประธานชุมชนพบว่า มีกิจกรรมที่ทำร่วมกันในชุมชนดังนี้

กิจกรรมประจำปี ได้แก่ ทำบุญกลางบ้านช่วงปีใหม่ วันเด็กสัปดาห์ที่ 2 ของเดือนมกราคม และอาบน้ำผู้สูงอายุวันสงกรานต์

กิจกรรมประจำเดือน ได้แก่ ทำความสะอาดชุมชน พัฒนาชุมชน ประชุมชุมชน บางครั้งกิจกรรมเหล่านี้ก็ไม่ได้มีการกำหนดที่ชัดเจน บางครั้งก็มากกว่า 1 ครั้งต่อเดือน บางครั้งน้อยกว่า จากความเหมาะสมของเวลาและเป้าหมายในการทำกิจกรรม

กิจกรรมที่ไม่กำหนดเวลาแน่นอน แบ่งเป็นกิจกรรมทางประเพณี เช่น งานบวช แต่งงาน งานศพ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานภายนอก เช่น วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี กองอนามัย สิ่งแวดล้อม การเคหะแห่งชาติ กองช่างเทศบาล

จากข้อมูลดังกล่าวเมื่อนำมาจัดกลุ่มให้เข้ากับระบบกิจกรรมของ Chapin สำหรับวิเคราะห์หาพื้นที่รองรับกิจกรรมในขั้นต่อไปจะได้ดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมที่เป็นกิจวัตรประจำวันของแต่ละบุคคล ได้แก่ กิจวัตรส่วนบุคคล งานบ้าน อาชีพ

2. กิจกรรมที่เป็นกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม ได้แก่ อบรมเลี้ยงเด็ก

3. กิจกรรมที่เกี่ยวกับการบันเทิง และหย่อนใจ ได้แก่ การพักผ่อน งานอดิเรก

4. กิจกรรมที่เกี่ยวกับการพักผ่อน ได้แก่ เล่นกีฬา ออกกำลังกาย ออกกำลังกาย น้อยๆ

5. กิจกรรมที่เป็นการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ได้แก่ งานตามประเพณี พัฒนาชุมชน

กิจกรรมกับเด็ก ชุมชนสัมพันธ์ ประชุมชุมชน

4.2.2 พื้นที่รองรับกิจกรรม

หลังจากได้ข้อมูลเกี่ยวกับระบบกิจกรรมในชุมชนแล้วขั้นต่อไปต้องศึกษาพื้นที่รองรับกิจกรรมเหล่านั้น จากการสำรวจการใช้งานพื้นที่ต่าง ๆ ของสมาชิกสามารถแบ่งพื้นที่รองรับกิจกรรมออกเป็น 7 พื้นที่ ดังนี้

- พื้นที่ในบ้านตนเอง
- พื้นที่บริเวณรอบบ้านตนเอง
- บ้านคนรู้จัก
- ทางสัญจรในชุมชน
- พื้นที่ส่วนกลาง
- ที่ว่าง ที่รกร้าง ในชุมชน
- นอกชุมชน

การทำกิจกรรมของสมาชิกในชุมชนมีความแตกต่างกันไปตามคุณลักษณะส่วนบุคคล และสภาพแวดล้อมกายภาพผลที่ได้เป็นดังตารางที่ 4.20

ตารางที่ 4.20 แสดงพื้นที่ทำกิจกรรมระดับครัวเรือนและระดับชุมชน

กิจกรรม	n	พื้นที่ทำกิจกรรม (ร้อยละ) (เลือกได้มากกว่า 1 พื้นที่)						
		บ้าน ตนเอง	รอบ บ้าน	บ้าน เพื่อน	ถนน ทางเท้า	พื้นที่ ส่วนกลาง	ที่ว่างใน ชุมชน	นอก ชุมชน
กิจกรรมประจำวัน								
กิจกรรมส่วนบุคคล	75	90.7	5.3	4.0	0	0	0	1.3
งานบ้าน	75	89.3	9.3	5.3	1.3	0	2.7	1.3
อาชีพ	74	45.9	9.5	0	6.8	6.8	2.7	31.1
กระบวนการเรียนรู้								
อบรม เลี้ยงเด็ก	75	36	26.7	10.7	6.7	9.3	5.3	13.3
บันเทิงและหย่อนใจ								
การพักผ่อน	75	84	10.7	1.3	1.3	1.3	1.3	4.0
งานอดิเรก	75	48	36	4	1.3	1.3	1.3	9.3
พักผ่อน								
เล่นกีฬา	75	14.7	17.3	2.7	5.3	26.7	9.3	36
ออกกำลังกาย	75	16	17.3	2.7	2.7	26.7	10.7	32
ออกกำลังกายเล็กๆ น้อยๆ	75	30.7	17.3	2.7	5.3	17.3	14.7	22.7
ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม								
งานตามประเพณี	73	32.9	17.8	21.9	11.0	19.2	17.8	26.0
พัฒนาชุมชน	73	32.9	27.4	8.2	11.1	23.3	23.3	8.2
กิจกรรมกับเด็ก	73	34.2	17.8	8.2	5.5	15.1	17.8	24.7
ชุมชนสัมพันธ์	73	6.8	11.0	11.0	8.2	24.7	23.3	46.6
ประชุมชุมชน	73	8.2	9.6	8.2	35.6	43.8	35.6	15.1

ที่มา : แบบสอบถาม

จากตารางที่ 4.20 แสดงให้เห็นว่ากิจกรรมต่าง ๆ ใช้พื้นที่รองรับแตกต่างกันดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมที่เป็นกิจกรรมประจำวันของแต่ละบุคคล

กิจกรรมกลุ่มนี้ใช้พื้นที่บ้านเป็นหลัก มีเพียงการประกอบอาชีพต้องออกไปนอกชุมชน

2. กิจกรรมที่เป็นกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม

กิจกรรมกลุ่มนี้ส่วนใหญ่ใช้พื้นที่ในบ้านและบริเวณรอบบ้าน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3. กิจกรรมที่เกี่ยวกับการบันเทิง และหย่อนใจ

กิจกรรมกลุ่มนี้ส่วนใหญ่ใช้พื้นที่ในบ้าน มีบางส่วนที่เกี่ยวกับงานอดิเรกที่ต้องใช้พื้นที่รอบบ้าน

4. กิจกรรมที่เกี่ยวกับการพักผ่อน

กิจกรรมกลุ่มนี้ใช้พื้นที่ส่วนกลางของชุมชนและนอกชุมชน มีเพียงการออกกำลังกายเล็กๆ น้อยๆ ที่ใช้พื้นที่ในบ้านตนเอง

5. กิจกรรมที่เป็นการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

กิจกรรมกลุ่มนี้ค่อนข้างกระจาย มีการใช้พื้นที่ทั้งในบ้าน รอบบ้าน ทางสัญจร พื้นที่ส่วนกลางที่ว่างในชุมชนและนอกชุมชน

4.2.3 ความสามารถขององค์ประกอบในการรองรับกิจกรรม

ความสามารถขององค์ประกอบในการรองรับกิจกรรมดูได้จากการประเมินความสะดวกของการทำกิจกรรมนั้น ๆ โดยมีการแบ่งเป็น 4 ระดับดังนี้

ระดับที่ 1	ไม่สามารถทำได้	ให้ค่าคะแนน	1
ระดับที่ 2	ไม่ค่อยสะดวก	ให้ค่าคะแนน	2
ระดับที่ 3	ค่อนข้างสะดวก	ให้ค่าคะแนน	3
ระดับที่ 4	สะดวก	ให้ค่าคะแนน	4

การประเมินทำโดยการหาค่าเฉลี่ยของความสะดวกในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนแล้วตีความค่าเฉลี่ยโดยอาศัยความหมายของค่าคะแนนเดิมที่ได้กำหนดไว้ทั้ง 4 ระดับ ผลที่ได้แสดงในตารางที่ 4.21

ตารางที่ 4.21 แสดงความสะดวกในการทำกิจกรรมระดับครัวเรือนและกิจกรรมระดับชุมชน

กิจกรรม	n	ระดับความสะดวกในการทำกิจกรรม (ร้อยละ)				ค่าเฉลี่ย	SD.
		ไม่สามารถทำได้	ไม่ค่อยสะดวก	ค่อนข้างสะดวก	สะดวก		
		(1)	(2)	(3)	(4)		
กิจกรรมประจำวัน							
กิจกรรมส่วนบุคคล	77	0	7.8	24.7	67.5	3.60	.634
งานบ้าน	77	0	18.2	29.9	48.1	3.34	.771
อาชีพ	77	5.2	15.6	22.1	57.1	3.31	.921
กระบวนการเรียนรู้							
อบรม เลี้ยงเด็ก	77	6.5	31.2	31.2	31.2	2.87	.937

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.21 (ต่อ)

กิจกรรม	n	ระดับความสะดวกในการทำกิจกรรม (ร้อยละ)				ค่าเฉลี่ย	SD.
		ไม่สามารถทำได้ (1)	ไม่ค่อยสะดวก (2)	ค่อนข้างสะดวก (3)	สะดวก (4)		
บันเทิงและหย่อนใจ							
การพักผ่อน	77	3.9	22.1	26.0	48.1	3.18	.914
งานอดิเรก	77	14.3	42.9	19.5	23.4	2.52	1.008
พักผ่อน							
เล่นกีฬา	77	20.8	31.2	24.7	23.4	2.51	1.071
ออกกำลัง	77	22.1	33.8	16.9	27.3	2.49	1.119
ออกกำลังเล็กๆ น้อยๆ	77	15.6	24.7	22.1	37.7	2.82	1.109
ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม							
งานตามประเพณี	76	11.8	36.8	22.4	28.9	2.68	1.023
พัฒนาชุมชน	76	10.5	30.3	27.6	31.6	2.80	1.007
กิจกรรมกับเด็ก	76	14.5	35.5	27.6	22.4	2.58	.997
ชุมชนสัมพันธ์	76	18.4	25.0	30.3	26.3	2.64	1.067
ประชุมชุมชน	76	13.2	25.0	34.2	27.6	2.76	1.005

ที่มา : แบบสอบถามและการวิเคราะห์

จากตารางที่ 4.21 อธิบายความสามารถขององค์ประกอบชุมชนในการรองรับกิจกรรมเหล่านั้นได้ดังนี้

1. กิจกรรมที่เป็นกิจวัตรประจำวันของแต่ละบุคคล

กิจกรรมกลุ่มนี้มีค่าเฉลี่ยค่อนข้างสูงแสดงให้เห็นว่ามีความสามารถในการรองรับกิจกรรมเหล่านี้ค่อนข้างดี เมื่อพิจารณาประกอบกับพื้นที่รองรับแสดงให้เห็นว่าพื้นที่บ้านสามารถตอบสนองการทำกิจกรรมเหล่านี้ได้ค่อนข้างดี

2. กิจกรรมที่เป็นกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม

กิจกรรมกลุ่มนี้มีค่าเฉลี่ยปานกลาง เมื่อพิจารณาประกอบกับพื้นที่รองรับพบว่าใช้พื้นที่ส่วนใหญ่ในบ้านและบริเวณรอบบ้านแสดงให้เห็นว่าพื้นที่ดังกล่าวยังไม่ค่อยเหมาะสมในการรองรับกิจกรรมเหล่านี้

3. กิจกรรมที่เกี่ยวกับการบันเทิง และหย่อนใจ

กลุ่มนี้มีค่าเฉลี่ยแตกต่างกัน คือค่าเฉลี่ยของการพักผ่อนค่อนข้างสะดวก ส่วนค่าเฉลี่ยของงาน

อดิเรกอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง เมื่อพิจารณาประกอบกับการใช้พื้นที่พบว่าที่พักผ่อนส่วนใหญ่ทำ
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับกรใ้หน่วยงานเพื่อการศึกษานี้เท่านั้น ไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์อื่นใด
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ในบ้านเท่านั้นแต่งานอดิเรกนั้นใช้ทั้งในบ้านและพื้นที่รอบบ้าน แสดงให้เห็นว่าพื้นที่เหล่านั้นยังไม่ค่อยเหมาะสมในการรองรับการทำงานอดิเรกของสมาชิก

4. กิจกรรมที่เกี่ยวกับการพักผ่อน

กลุ่มนี้มีค่าเฉลี่ยปานกลาง แต่มีความแตกต่างคือการออกกำลังกายเล็กน้อยๆ มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าประเภทอื่นในกลุ่มเดียวกันเนื่องจากเป็นกิจกรรมเดียวที่ใช้พื้นที่ในบ้าน ส่วนกิจกรรมอื่นๆ นั้นใช้พื้นที่รอบบ้าน พื้นที่ส่วนกลางและนอกชุมชน

5. กิจกรรมที่เป็นการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

กลุ่มนี้มีค่าเฉลี่ยปานกลาง ไม่แตกต่างกันมากนักภายในกลุ่ม มีการใช้พื้นที่หลายประเภทเพื่อรองรับกิจกรรมเหล่านี้ ได้แก่ ในบ้าน รอบบ้าน บนทางสัญจร พื้นที่ส่วนกลาง ที่ว่างในชุมชน และนอกชุมชน แสดงให้เห็นว่าพื้นที่เหล่านี้ไม่สามารถรองรับกิจกรรมที่มีคนเป็นจำนวนมากได้

4.3 คุณภาพการอยู่อาศัย

การประเมินคุณภาพการอยู่อาศัยใช้ “ความพึงพอใจ” เป็นตัวประเมินซึ่งได้ให้เหตุผลไปแล้วในการทบทวนวรรณกรรม ในการศึกษานี้จะทำการประเมินคุณภาพการอยู่อาศัยตามกรอบแนวคิดการวิจัย คือ ด้านกายภาพ ด้านคุณลักษณะส่วนบุคคลซึ่งเป็นผลมาจากสภาพเศรษฐกิจและสังคม ในแต่ละด้านมีองค์ประกอบย่อย ๆ ซึ่งจะนำมาให้ผู้ตอบประเมิน คือ

ก. ความพึงพอใจในสภาพทางกายภาพของชุมชน อันประกอบด้วย

- ความพึงพอใจขนาดที่ดิน
- ความพึงพอใจขนาดบ้าน
- ความพึงพอใจวัสดุก่อสร้างบ้าน
- ความพึงพอใจขนาดพื้นที่รอบบ้าน
- ความพึงพอใจความสะอาดรอบบ้าน
- ความพึงพอใจระยะห่างจากถนนหลัก
- ความพึงพอใจขนาดพื้นที่ส่วนกลาง
- ความพึงพอใจขนาดพื้นที่สีเขียว สวนหย่อม

ข. ความพึงพอใจสภาพสังคมในชุมชน อันประกอบด้วย

- ความพึงพอใจความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน
- ความพึงพอใจความสัมพันธ์ในชุมชน
- ความพึงพอใจการมีส่วนร่วม
- ความพึงพอใจบริการด้านสุขภาพ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ค. ความพึงพอใจเศรษฐกิจของครัวเรือน อันประกอบด้วย

- ความพึงพอใจรายรับ
- ความพึงพอใจจำนวนเงินออม
- ความพึงพอใจอาชีพ

ในการศึกษาได้ให้ผู้ตอบประเมินคุณภาพการอยู่อาศัยของตนด้วยการระบุระดับความพึงพอใจตามระดับที่แบ่งออกเป็น 5 ระดับดังนี้

ระดับที่ 1	ไม่พอใจมาก	ให้ค่าคะแนน 1
ระดับที่ 2	ไม่พอใจ	ให้ค่าคะแนน 2
ระดับที่ 3	เฉยๆ	ให้ค่าคะแนน 3
ระดับที่ 4	พอใจ	ให้ค่าคะแนน 4
ระดับที่ 5	พอใจมาก	ให้ค่าคะแนน 5

ตัวแปรย่อยเหล่านี้เป็นการวัดระดับอันดับ (Ordinal) แต่เมื่อทำการศึกษารวมคะแนนสร้างเป็นมาตรวัดรวม (Composite Scale) ได้อนุมูลว่าตัวแปรเหล่านี้มีการวัดที่เสมือนระดับช่วง (Interval) ผลที่ได้เป็นดังตารางที่ 4.22

ตารางที่ 4.22 แสดงการประเมินตัวแปรที่ใช้วัดคุณภาพการอยู่อาศัย

ความพึงพอใจ	ร้อยละของการประเมิน						เฉลี่ย	S.D
	ไม่พอใจมาก	ไม่พอใจ	เฉยๆ	พอใจ	พอใจมาก	รวม		
ความพึงพอใจในสภาพทางกายภาพของชุมชน	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)			
ขนาดที่ดิน	2.5	5.1	35.4	48.1	8.9	100	3.56	.828
ขนาดบ้าน	5.1	5.1	19.0	62.0	8.9	100	3.65	.906
วัสดุก่อสร้างบ้าน	3.8	20.3	25.3	41.8	8.9	100	3.32	1.020
ขนาดพื้นที่รอบบ้าน	8.9	24.1	29.1	34.2	3.8	100	3.00	1.050
ความสะอาดรอบบ้าน	12.7	13.9	16.5	49.4	7.6	100	3.25	1.182
ระยะห่างจากถนนหลัก	1.3	11.4	17.7	50.6	19.0	100	3.75	.940
ขนาดพื้นที่ส่วนกลาง	6.3	13.9	31.6	44.3	3.8	100	3.25	.967
ขนาดพื้นที่สีเขียว สวนหย่อม	17.7	20.3	24.1	32.9	5.1	100	2.87	1.202
ความพึงพอใจในสภาพสังคมในชุมชน								
ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน	1.3	3.8	19.0	57.0	19.0	100	3.89	.800
ความสัมพันธ์ในชุมชน	1.3	1.3	30.4	54.4	12.7	100	3.76	.738
การมีส่วนร่วม	1.3	5.1	26.9	59.0	7.7	100	3.67	.750
บริการด้านสุขภาพ	5.1	10.3	28.2	43.6	12.8	100	3.49	1.016

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.22 (ต่อ)

ความพึงพอใจ	ร้อยละของการประเมิน						เฉลี่ย	S.D
	ไม่พอใจ มาก	ไม่พอใจ	เฉยๆ	พอใจ	พอใจ มาก	รวม		
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)			
ความพึงพอใจในสภาพทาง กายภาพของชุมชน								
ความพึงพอใจในเศรษฐกิจของ ครัวเรือน								
รายรับ	16.7	12.8	24.4	43.6	2.6	100	3.03	1.162
จำนวนเงินออม	14.1	19.2	30.8	32.1	3.8	100	2.92	1.114
อาชีพ	6.4	15.4	21.8	46.2	10.3	100	3.38	1.072

ที่มา : แบบสอบถามและการวิเคราะห์

ผลจากตารางที่ 4.22 พบว่าตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจต่ำที่สุด คือ ขนาดพื้นที่สีเขียวสวนหย่อม มีค่าเฉลี่ย 2.87 อยู่ในช่วงระหว่าง “ไม่พอใจ” กับ “เฉยๆ” ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจสูงที่สุดคือ ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน มีค่าเฉลี่ย 3.89 คืออยู่ในช่วงระหว่าง “เฉยๆ” ถึง “พอใจ” เป็นการแสดงในขั้นต้นว่าผู้อยู่อาศัยส่วนใหญ่คิดว่าสภาพแวดล้อมทางกายภาพมีความเหมาะสมสำหรับอยู่อาศัยมากกว่าสภาพแวดล้อมทางสังคม

เมื่อพิจารณาในรายละเอียดของแต่ละกลุ่มสามารถอธิบายได้ดังนี้ ความพึงพอใจสภาพทางกายภาพของชุมชนมีค่าเฉลี่ยเกือบทั้งหมดอยู่ในระดับที่มากกว่า 3 อยู่ในเกณฑ์ระหว่าง “เฉยๆ” ถึง “พอใจ” มีเพียงความพึงพอใจในขนาดพื้นที่รอบบ้าน และ ความพึงพอใจในขนาดพื้นที่สีเขียวสวนหย่อม เท่านั้นที่มีค่าเฉลี่ยไม่เกิน 3 อยู่ในเกณฑ์ระหว่าง “ไม่พอใจ” กับ “เฉยๆ” แสดงให้เห็นว่าผู้อาศัยในชุมชนส่วนมากคิดว่า ขนาดพื้นที่รอบบ้านและขนาดพื้นที่สีเขียว สวนหย่อม นั้นมีขนาดไม่เหมาะสมมากนักสำหรับการอยู่อาศัย

ความพึงพอใจในสภาพสังคมในชุมชนมีค่าเฉลี่ยโดยรวมสูงกว่า กลุ่มอื่นๆ เพราะทั้งหมดมีค่าเฉลี่ยมากกว่า 3 โดยเฉพาะความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงสุดแสดงให้เห็นว่า ผู้อาศัยคิดว่าสภาพสังคมในชุมชนค่อนข้างดีเหมาะสมสำหรับการอยู่อาศัย ส่วนในกลุ่มสุดท้ายคือความพึงพอใจในเศรษฐกิจของครัวเรือนมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ระดับปานกลางมีเพียง ความพึงพอใจในจำนวนเงินออมเท่านั้นที่ค่าเฉลี่ยต่ำกว่าองค์ประกอบอื่น

เพื่อหาค่าสรุประดับความพึงพอใจในแต่ละมิติ (กายภาพ เศรษฐกิจ สังคม) จำเป็นต้องสร้างมาตรวัดที่รวมองค์ประกอบในแต่ละมิติ จึงได้อาศัยการวิเคราะห์ปัจจัย (Factor Analysis) ในการตรวจสอบความเป็นมิติเดียวกันของมาตรวัดและเพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการคำนวณค่าคะแนนความพึงพอใจของมิติ จากคะแนนของตัวแปรย่อยๆ ภายในมิตินั้นๆ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ผลการวิเคราะห์ปัจจัย ด้วยข้อมูลทั้ง 3 กลุ่ม ยืนยันว่าตัวแปรภายในกลุ่มความพึงพอใจในสภาพสังคมในชุมชน และ ความพึงพอใจในสภาพเศรษฐกิจของครัวเรือน มีความเป็นมิติเดียวกัน โดยพบว่าปัจจัยรวมที่ได้สามารถอธิบายความผันแปรของตัวแปรร่วมได้ร้อยละ 61.81 และ 78.41 ตามลำดับดังแสดงในตารางที่ 4.23 ส่วนตัวแปรย่อยความพึงพอใจในสภาพกายภาพนั้น พบว่าแยกออกเป็น 2 ปัจจัย (มิติ) โดยมิติแรกเป็นมิติที่เกี่ยวกับความพึงพอใจในตัวบ้านและบริเวณ โดยรอบ ส่วนมิติที่สอง เกี่ยวกับพื้นที่สาธารณะในชุมชนและที่ตั้ง

ตารางที่ 4.23 แสดงการวิเคราะห์หาความเป็นมิติเดียวของมาตรวัด ด้วยวิธี Factor Analysis

ปัจจัย	ตัวแปร	Loading Factor	
		Factor 1	Factor 2
ความพึงพอใจในตัวบ้านและบริเวณโดยรอบ (3.479, 43.48%) ^a F1	ขนาดที่ดิน	.822	
	ขนาดบ้าน	.771	
	วัสดุก่อสร้างบ้าน	.735	
	ขนาดพื้นที่รอบบ้าน	.749	
	ความสะอาดรอบบ้าน	.682	
ความพึงพอใจในพื้นที่สาธารณะและที่ตั้ง (1.278, 15.97%) ^a F2	ขนาดพื้นที่ส่วนกลาง		.862
	ขนาดพื้นที่สีเขียว ส่วนหย่อม		.811
	ระยะห่างจากถนนหลัก		.449
ความพึงพอใจสภาพสังคมของชุมชน (2.473, 61.81%) ^a F1	ตัวแปร	Factor 1	
	ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน	.835	
	ความสัมพันธ์ในชุมชน	.788	
	การมีส่วนร่วม	.769	
	บริการด้านสุขภาพ	.750	
ความพึงพอใจสภาพเศรษฐกิจของชุมชน (2.353, 78.41%) ^a F1	ตัวแปร	Factor 1	
	รายรับ	.925	
	เงินออม	.894	
	อาชีพ	.835	

^aEigenvalue and explained variance of the factor

ที่มา : การวิเคราะห์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หลังจากได้มิติทั้งหมดออกมาแล้วได้ทดสอบความน่าเชื่อถือของมาตรวัดโดยการหาความสอดคล้องภายใน ด้วยการคำนวณสัมประสิทธิ์ความน่าเชื่อถือ Cronbach's Alpha แต่พบว่าในมิติที่ 2 การรวมตัวแปรระยะห่างจากถนนหลัก จะทำให้มาตรวัดของมิตินี้มีความสอดคล้องลดลง จึงแยกตัวแปรนี้ออกมาอีก 1 มิติทำให้มีมิติทั้งหมด 5 มิติ และทำการตั้งชื่อมิติต่าง ๆ ดังนี้

มิติที่ 1 ความพึงพอใจสภาพที่อยู่อาศัย

- ขนาดที่ดิน
- ขนาดบ้าน
- วัสดุก่อสร้างบ้าน
- ขนาดพื้นที่รอบบ้าน
- ความสะอาดรอบบ้าน

มิติที่ 2 ความพึงพอใจทำเลที่ตั้ง

- ระยะห่างจากถนนหลัก

มิติที่ 3 ความพึงพอใจที่ว่างในชุมชน

- ขนาดพื้นที่ส่วนกลาง
- ขนาดพื้นที่สีเขียว สวนหย่อม

มิติที่ 4 ความพึงพอใจสภาพสังคมของชุมชน

- ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน
- ความสัมพันธ์ในชุมชน
- การมีส่วนร่วม
- บริการด้านสุขภาพ

มิติที่ 5 ความพึงพอใจสภาพเศรษฐกิจของครัวเรือน

- รายรับ
- จำนวนเงินออม
- อาชีพ

ในขั้นตอนการคำนวณคะแนนปัจจัย (มิติ) ได้นำตัวแปรย่อยในแต่ละกลุ่มมาทำการวิเคราะห์ปัจจัยเพื่อให้ได้ สัมประสิทธิ์คะแนนปัจจัย (Factor Score Coefficient) ไปเป็นพื้นฐานในการคำนวณคะแนนปัจจัย ในการคำนวณค่าคะแนนปัจจัย ได้ใช้สูตร ดังนี้

$$\text{คะแนนปัจจัย(คะแนนความพึงพอใจในมิติที่...)} = \sum X_i w_i$$

กำหนดให้ X_i = ค่าคะแนนตัวแปรย่อยที่ i

w_i = ค่าน้ำหนักของตัวแปรที่ i

โดยที่ w_i = สัมประสิทธิ์คะแนนปัจจัยของตัวแปรที่ i

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้ \sum สัมประสิทธิ์ ของตัวแปรย่อย k ให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

โดยที่ K คือ จำนวนตัวแปรย่อยทั้งหมดในปัจจัย

เมื่อทำการทดสอบความน่าเชื่อถือของมาตรวัดทั้ง 5 ได้ค่าสัมประสิทธิ์ Cronbach's Alpha ดังตารางที่ 4.24 แสดงให้เห็นว่าในแต่ละมิติมีความสอดคล้องภายในค่อนข้างสูง โดยมีค่าตั้งแต่ .70 ขึ้นไป

ตารางที่ 4.24 แสดงการทดสอบความน่าเชื่อถือของมาตรวัดโดยการหาความสอดคล้องภายใน

ตัวชี้วัดคุณภาพการ อยู่อาศัย	ตัวแปรย่อยความพึงพอใจ	Cronbach's Alpha	Number of item	Number of case
ความพึงพอใจสภาพ ที่อยู่อาศัย	ขนาดที่ดิน	.83	5	79
	ขนาดบ้าน			
	วัสดุก่อสร้างบ้าน			
	ขนาดพื้นที่รอบบ้าน			
	ความสะอาดรอบบ้าน			
ความพึงพอใจทำเล ที่ตั้ง	ระยะห่างจากถนนหลัก	-	1	79
ความพึงพอใจที่ว่าง ในชุมชน	ขนาดพื้นที่ส่วนกลาง	.70	2	79
	ขนาดพื้นที่สีเขียว สวนหย่อม			
ความพึงพอใจสภาพ สังคมในชุมชน	ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน	.78	4	78
	ความสัมพันธ์ในชุมชน			
	การมีส่วนร่วม			
	บริการด้านสุขภาพ			
ความพึงพอใจสภาพ เศรษฐกิจของ ครัวเรือน	รายรับ	.86	3	78
	เงินออม			
	อาชีพ			

4.4 การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพการอยู่อาศัย

หลังจากที่ได้มีการสร้างมาตรวัดความพึงพอใจในมิติต่าง ๆ เพื่อใช้สำหรับประเมินคุณภาพการอยู่อาศัยขึ้นมาแล้ว ในขั้นตอนมาจะได้ทำการวิเคราะห์หว่ามืองค์ประกอบใดในชุมชนที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการอยู่อาศัย

จากกรอบแนวคิดในเรื่องความพึงพอใจที่ว่า ความพึงพอใจในสภาพการอยู่อาศัย นอกจากจะเป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมทางกายภาพแล้ว ยังเป็นผลมาจากคุณลักษณะส่วนบุคคล ซึ่งส่งผลไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ต่อการประเมินสิ่งต่าง ๆ รอบตัวด้วย ในการศึกษาเรื่องนี้แม้จะเน้นผลของสภาพกายภาพเป็นหลัก แต่ก็จำเป็นต้องนำตัวแปรคุณลักษณะส่วนบุคคลเข้ารวมในการวิเคราะห์ด้วย

การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพการอยู่อาศัยนี้ทำการวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) 5 ครั้งเพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระต่าง ๆ กับความพึงพอใจของการอยู่อาศัยในมิติทั้ง 5

การคัดเลือกตัวแปรอิสระเข้าสู่สมการวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณทำตามกรอบแนวคิดในบทที่ 2 คือเลือกจากตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับ “คุณลักษณะส่วนบุคคล” และตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับ “สภาพแวดล้อมกายภาพ”

4.4.1 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อ “ความพึงพอใจสภาพที่อยู่อาศัย”

ตัวแปรอิสระที่คาดว่าจะมีผลต่อความพึงพอใจสภาพที่อยู่อาศัย ประกอบด้วยตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะส่วนบุคคล 3 ตัว ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพในที่นี้เลือกตัวแปรที่เกี่ยวข้องที่พิกทั้งหมด 13 ตัว ดังแสดงในตารางที่ 4.25

ตารางที่ 4.25 ตัวแปรอิสระที่ใช้ในการวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณกับ “ความพึงพอใจสภาพที่อยู่อาศัย”

ตัวแปรตาม	การวัด
ความพึงพอใจสภาพกายภาพที่อยู่อาศัย	
ตัวแปรอิสระ	
คุณลักษณะส่วนบุคคล	- ระบุตามผู้ตอบ
อายุ	
ระยะเวลาอาศัย	
จำนวนสมาชิกในครอบครัว	
สภาพแวดล้อมกายภาพ	
ขนาดแปลงที่ดิน	
ขนาดอาคารที่พักอาศัย	
สภาพอาคาร	- ทรุดโทรม
สภาพบริเวณรอบอาคาร	- ต้องปรับปรุงมาก
	- ปรับปรุงบางส่วน
ทางเท้า ทางจักรยาน	- ดี
	- ไม่มีในชุมชน
	- มีแต่ไม่พอ
	- เพียงพอ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.25 (ต่อ)

ตัวแปรตาม	การวัด
ความพึงพอใจสภาพกายภาพที่อยู่อาศัย	
ตัวแปรอิสระ	
คุณลักษณะส่วนบุคคล	
มลภาวะเรื่องขยะ	-ไม่มี -มี
ความสามารถของสมาชิก	-ไม่สามารถทำได้
- การทำงานบ้าน	-ไม่ค่อยสะดวก
- การทำกิจวัตรส่วนบุคคล	-ค่อนข้างสะดวก
- การพักผ่อน	-สะดวก
- การประกอบอาชีพ	
- การทำงานอดิเรก	
- การเลี้ยงเด็ก	
- การออกกำลังกายเล็กๆ น้อยๆ	

ที่มา : การวิเคราะห์

จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่า มีตัวแปรอิสระที่มีความสัมพันธ์กันเองสูงหลายตัว จึงได้ทำการตัดตัวแปรเหล่านั้นออก ได้แก่ ขนาดแปลงที่ดิน สภาพบริเวณรอบอาคาร การทำงานบ้านและการออกกำลังกายเล็กๆ น้อยๆ จากนั้นได้ทำการวิเคราะห์ผลที่ได้เป็นดังตารางที่ 4.26

ตารางที่ 4.26 ผลการวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณระหว่างตัวแปรอิสระกับ “ความพึงพอใจสภาพ
กายภาพที่อยู่อาศัย”

ตัวแปรอิสระ	B	SE.	Beta	t	Sig.	ค่าสถิติ
ค่าคงที่	.887	1.112		.798	.433	R = .902
อายุ	-.266	.151	-.237	-1.756	.092	R ² = .814
ระยะเวลาอาศัย	.012	.006	.215	1.937	.065	Adjusted(R ²) = .717
จำนวนสมาชิกในครอบครัว	-.030	.041	-.086	-.734	.470	F = 8.388
ขนาดอาคารที่พักอาศัย	-.002	.003	-.076	-.719	.479	Sig. F = .000
สภาพอาคาร	.241	.162	.184	1.483	.152	
ทางเท้า ทางจักรยาน	.612	.176	.442	3.482	.002	
มลภาวะเรื่องขยะ	-.961	.226	-.481	-4.244	.000	
การทำกิจวัตรส่วนบุคคล	-.042	.202	-.028	-.209	.837	
การพักผ่อน	.396	.141	.391	2.816	.010	
การประกอบอาชีพ	-.045	.151	-.044	-.299	.767	
การทำงานอดิเรก	.019	.117	.020	.158	.876	
การเลี้ยงเด็ก	.090	.148	.097	.609	.548	

ที่มา : การวิเคราะห์

ผลจากตารางที่ 4.26 แสดงให้เห็นว่าตัวแปรอิสระในสมการสามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรตามได้ร้อยละ 71.7 (Adjusted R² = .717) และมีตัวแปรอิสระที่มีผลต่อตัวแปรตามที่ระดับนัยยะสำคัญน้อยกว่า .10 ทั้งหมด 5 ตัว เมื่อนำมาจัดลำดับตามความสำคัญที่ตัวแปรอิสระมีต่อตัวแปรตามด้วยค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐาน (Standardized Coefficients Beta) จะได้ลำดับจากมากไปน้อยดังนี้

1. มลภาวะเรื่องขยะ (-.481)
2. ทางเท้า ทางจักรยาน (.442)
3. การพักผ่อน (.391)
4. อายุ (-.237)
5. ระยะเวลาอาศัย (.215)

อธิบายผลได้ตามลำดับดังนี้

มลภาวะเรื่องขยะ มีผลต่อความพึงพอใจสภาพที่อยู่อาศัยมากที่สุดโดยหากมีขยะมากขึ้นจะ

ส่งผลให้ความพึงพอใจลดลง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ทางทาง ทางจักรยานและการพักผ่อน โดยหากมีทางเท้า ทางจักรยานเพิ่มขึ้น และหากมีความสะดวกในการพักผ่อนของคนมากขึ้น จะทำให้ความพึงพอใจในสภาพที่อยู่อาศัยมีมากขึ้น

ตัวแปรอายุ แสดงให้เห็นว่าผู้มีอายุน้อยมีแนวโน้มที่จะมีความพึงพอใจในสภาพที่อยู่อาศัยมากกว่าผู้ที่มีอายุมากกว่า

ระยะเวลาอาศัย ผลที่ได้จากการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่าหากครอบครัวได้เข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนเป็นเวลานานจะส่งผลให้มีความพึงพอใจกับสภาพกายภาพของชุมชนมากกว่าครอบครัวที่เพิ่งเข้ามาอาศัยอยู่ไม่นาน

ผลจากการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบทางกายภาพที่สามารถพัฒนาเพื่อให้คุณภาพการอยู่อาศัยดีขึ้น ได้แก่ มลภาวะเรื่องขยะ ทางเท้า ทางจักรยานและการพักผ่อน ดังนั้นหากต้องการปรับปรุงให้คุณภาพการอยู่อาศัยดีขึ้น ต้องมีระบบการกำจัดขยะที่มีประสิทธิภาพ เพิ่มทางเท้า ทางจักรยาน และปรับปรุงองค์ประกอบกายภาพซึ่งช่วยให้ทำกิจกรรมพักผ่อนได้สะดวกมากยิ่งขึ้น

4.4.2 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อ “ความพึงพอใจทำเลที่ตั้ง”

ตัวแปรอิสระที่คาดว่าจะมีผลต่อ ความพึงพอใจทำเลที่ตั้ง ประกอบด้วยตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะส่วนบุคคล 3 ตัว ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพในที่นี้เลือกตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการได้รับบริการสาธารณะและโอกาสในการประกอบอาชีพทั้งหมด 11 ตัว ดังแสดงในตารางที่ 4.27

ตารางที่ 4.27 ตัวแปรอิสระที่ใช้ในการวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณกับ “ความพึงพอใจทำเลที่ตั้ง”

ตัวแปรตาม	การวัด
ความพึงพอใจทำเลที่ตั้ง	
ตัวแปรอิสระ	
คุณลักษณะส่วนบุคคล	
อายุ	-ระบุตามผู้ตอบ
จำนวนสมาชิกในครอบครัว	
รายรับ	
สภาพแวดล้อมกายภาพ	
ถนน	-ไม่มีในชุมชน
ทางเท้า ทางจักรยาน	-มีแต่ไม่พอ
ท่าระบายสาธารณะ	-เพียงพอ
สนามเด็กเล่น	
สนามกีฬา	
ศูนย์ชุมชน	

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.27 (ต่อ)

ตัวแปรตาม	การวัด
บริเวณที่ได้รับข่าวสารในชุมชนจากป้ายประกาศ	-ไม่มี -มี
ความสามารถของสมาชิก	-ไม่สามารถทำได้
- การประกอบอาชีพ	-ไม่ค่อยสะดวก
- การเลี้ยงเด็ก	-ค่อนข้างสะดวก
- การเล่นกีฬา	-สะดวก
- การออกกำลังกาย	

ที่มา : การวิเคราะห์

จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่าตัวแปรอิสระที่มีความสัมพันธ์กันเองสูงบางตัวจึงได้ทำการคัดตัวแปรเหล่านั้นออก ได้แก่ สนามกีฬา ความสามารถของสมาชิกในการออกกำลังกาย จากนั้นได้ทำการวิเคราะห์ผลที่ได้เป็นดังตารางที่ 4.28

ตารางที่ 4.28 ผลการวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณระหว่างตัวแปรอิสระกับ “ความพึงพอใจทำเลที่ตั้ง”

ตัวแปรอิสระ	B	SE.	Beta	t	Sig.	ค่าสถิติ
ค่าคงที่	-.070	.844		-.083	.934	R = .648
อายุ	.330	.149	.312	2.209	.032	R ² = .420
จำนวนสมาชิกในครอบครัว	.058	.049	.150	1.188	.241	Adjusted(R ²) = .275
รายรับ	6.937E-06	.000	.091	.723	.473	F = 2.893
ถนน	.176	.191	.112	.923	.361	Sig. F = .004
ทางเท้า ทางจักรยาน	-.061	.184	-.049	-.333	.741	
ท่าระบายสาธารณะ	.190	.183	.137	1.038	.304	
สนามเด็กเล่น	.209	.154	.182	1.354	.182	
ศูนย์ชุมชน	.206	.145	.173	1.418	.163	
บริเวณที่ได้รับข่าวสารจากป้ายประกาศ	.658	.269	.300	2.444	.018	
การประกอบอาชีพ	.046	.140	.043	.327	.745	
การเลี้ยงเด็ก	.324	.136	.338	2.388	.021	
การเล่นกีฬา	-.098	.109	-.120	-.903	.371	

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ที่มา : การวิเคราะห์
 ไม่ว่าการณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ผลจากตารางที่ 4.28 แสดงให้เห็นว่าตัวแปรอิสระในสมการสามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรตามได้ร้อยละ 27.5 ($\text{Adjusted } R^2 = .275$) มีตัวแปรอิสระที่มีผลต่อตัวแปรตาม (ที่ระดับนัยยะสำคัญน้อยกว่า .10) ทั้งหมด 3 ตัว

สามารถจัดลำดับความสำคัญจะ ได้ดังนี้

1. การเลี้ยงเด็ก (338)
2. อายุ (312)
3. บริเวณที่ได้รับข่าวสารจากป้ายประกาศ (300)

สามารถอธิบายตามกลุ่มตัวแปรอิสระได้ว่า

ในเดือนไขที่เกี่ยวกับคุณลักษณะส่วนบุคคล สมาชิกที่มีอายุมากมีแนวโน้มที่จะพึงพอใจในทำเลที่ตั้งของบ้านตนเองมากกว่าสมาชิกที่มีอายุน้อยกว่า

สภาพแวดล้อมกายภาพอธิบายได้ว่า หากที่ตั้งบ้านตนเองอยู่ในบริเวณที่ทำกิจกรรมกับเด็กเลี้ยงเด็กได้สะดวก และเข้าถึงบริเวณที่แจ้งข่าวสารด้วยป้ายประกาศได้ง่ายจะส่งผลให้มีความพึงพอใจในที่ตั้งบ้านตนเองมากกว่าบริเวณที่ไม่สามารถทำได้

ผลจากการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่าหากจะพัฒนาสภาพกายภาพในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องทำเลที่ตั้ง ควรปรับปรุงพื้นที่ให้เหมาะสมสำหรับทำกิจกรรมเกี่ยวกับการเลี้ยง อบรมเด็ก และสร้างสภาพแวดล้อมที่ช่วยให้สมาชิกสามารถเข้าถึงการแจ้งข่าวสารต่าง ๆ ได้ง่ายขึ้น

4.4.3 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อ “ความพึงพอใจที่ว่างในชุมชน”

ตัวแปรอิสระที่คาดว่าจะมีผลต่อ ความพึงพอใจที่ว่างในชุมชน ประกอบด้วยตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะส่วนบุคคล 1 ตัว ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ในที่นี้เลือกตัวแปรอิสระที่เกี่ยวข้องกับการใช้ที่ว่าง จำนวน 11 ตัว ดังแสดงในตาราง 4.29

ตารางที่ 4.29 ตัวแปรอิสระที่ใช้ในการวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณกับ “ความพึงพอใจที่ว่างในชุมชน”

ตัวแปรตาม	การวัด
ความพึงพอใจที่ว่างในชุมชน	
ตัวแปรอิสระ	
คุณลักษณะส่วนบุคคล	
อายุ	- ระบุตามผู้ตอบ
สภาพแวดล้อมกายภาพ	
สนามเด็กเล่น	- ไม่มีในชุมชน
สนามกีฬา	- มีแต่ไม่พอ
ศูนย์ชุมชน	- เพียงพอ
ความสามารถของสมาชิก	- ไม่สามารถทำได้
- การเล่นเกมกีฬา	- ไม่ค่อยสะดวก
- การออกกำลังกาย	- ค่อนข้างสะดวก
- การออกกำลังกายเล็กๆ น้อยๆ	- สะดวก
- การจัดงานตามประเพณี	
- การทำกิจกรรมพัฒนาชุมชน	
- การจัดกิจกรรมเกี่ยวกับเด็ก	
- การทำกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์	
- การประชุมชุมชน	

ที่มา : การวิเคราะห์

จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่าตัวแปรอิสระที่มีความสัมพันธ์กันเองสูงบางตัวจึงได้ทำการตัดตัวแปรเหล่านั้นออก ได้แก่ สนามกีฬา ความสามารถของสมาชิกในการออกกำลังกาย จากนั้นได้ทำการวิเคราะห์ผลที่ได้เป็นดังตารางที่ 4.30

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.30 ผลการวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณระหว่างตัวแปรอิสระกับ “ความพึงพอใจที่ว่าง
ในชุมชน”

ตัวแปรอิสระ	B	SE.	Beta	t	Sig.	ค่าสถิติ
ค่าคงที่	1.212	.581		2.086	.041	R = .556
อายุ	.247	.125	.224	1.983	.052	R ² = .309
สนามเด็กเล่น	.405	.164	.315	2.467	.016	Adjusted(R ²) = .196
ศูนย์ชุมชน	-.088	.150	-.068	-.585	.561	F = 2.733
การเล่นกีฬา	.013	.147	.014	.087	.931	Sig. F = .008
การออกกำลังกาย เล็กน้อยๆ	.144	.143	.161	1.004	.319	
การจัดงานตามประเพณี	.019	.145	.019	.128	.899	
การทำกิจกรรมพัฒนา ชุมชน	-.187	.142	-.193	-1.321	.191	
การจัดกิจกรรมเกี่ยวกับ เด็ก	.206	.163	.207	1.268	.209	
การทำกิจกรรมสร้าง ความสัมพันธ์	.192	.157	.208	1.225	.225	
การประชุมชุมชน	-.077	.159	-.080	-.487	.628	

ที่มา : การวิเคราะห์

ผลจากตารางที่ 4.30 แสดงให้เห็นว่าตัวแปรอิสระในสมการสามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรตาม ได้ร้อยละ 19.6 (Adjusted R² = .196) มีตัวแปรอิสระที่มีผลต่อตัวแปรตาม (ที่ระดับนัยยะสำคัญน้อยกว่า .10) ทั้งหมด 2 ตัว

จัดลำดับความสำคัญของตัวแปรอิสระที่มีต่อตัวแปรตามได้ดังนี้

1. สนามเด็กเล่น (0.315)
2. อายุ (0.224)

อธิบายได้ว่าสมาชิกที่มีอายุมากมีแนวโน้มที่จะพอใจกับที่ว่างที่มีในชุมชนมากกว่าสมาชิกที่มีอายุน้อย และหากมีการเพิ่มพื้นที่สนามเด็กเล่นให้มากขึ้นจะช่วยให้สมาชิกมีความพึงพอใจมากขึ้นตามไปด้วย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.4.4 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อ “ความพึงพอใจสภาพสังคมในชุมชน”

ตัวแปรอิสระที่คาดว่าจะมีผลต่อ ความพึงพอใจสภาพสังคมในชุมชน ประกอบด้วยตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะส่วนบุคคล ซึ่งเป็นลักษณะของความสัมพันธ์ 4 ตัว ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพในที่นี่เลือกตัวแปรการใช้พื้นที่ ซึ่งส่งเสริมให้เกิดปฏิสัมพันธ์ในชุมชน 15 ตัว ดังแสดงในตารางที่ 4.31

ตารางที่ 4.31 ตัวแปรอิสระที่ใช้ในการวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณกับ “ความพึงพอใจสภาพสังคมในชุมชน”

ตัวแปรตาม	ระดับการวัด
ความพึงพอใจสภาพสังคมในชุมชน	
ตัวแปรอิสระ	
คุณลักษณะส่วนบุคคล	
อายุ	- ระบุตามผู้ตอบ
ความสัมพันธ์	- ไม่รู้จักใคร - รู้จักน้อยกว่า 10 ครอบครัว - รู้จัก 11-20 ครอบครัว - รู้จัก 21-30 ครอบครัว - รู้จักมากกว่า 30 ครอบครัว
ความถี่ในการเข้าร่วม - กิจกรรมประเพณี - กิจกรรมชุมชน	- ไม่เคยเข้าร่วม - เข้าร่วมบางครั้ง - เข้าร่วมเกือบทุกครั้ง - เข้าร่วมทุกครั้ง
สภาพแวดล้อมกายภาพ	
สนามเด็กเล่น	- ไม่มีในชุมชน
สนามกีฬา	- มีแต่ไม่พอ
ศูนย์ชุมชน	- เพียงพอ
การใช้พื้นที่ถนน	- ไม่มี - มี
- ออกกำลังกาย	
- ที่เด็กเล่น	
- สนามกีฬา	
- ที่พบปะพูดคุย	
- จัดกิจกรรม	
- จัดงานประเพณี	
- จัดประชุมชุมชน	

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.31 (ต่อ)

ตัวแปรตาม	ระดับการวัด
ความพึงพอใจสภาพสังคมในชุมชน	
ตัวแปรอิสระ	
ความสามารถของสมาชิก <ul style="list-style-type: none"> - การจัดงานตามประเพณี - การทำกิจกรรมพัฒนาชุมชน - การจัดกิจกรรมเกี่ยวกับเด็ก - การทำกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ - การประชุมชุมชน 	- ไม่สามารถทำได้ - ไม่ค่อยสะดวก - ค่อนข้างสะดวก - สะดวก

ที่มา : การวิเคราะห์

จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่ามีความสัมพันธ์กันเองสูงบางตัวจึงได้ทำการตัดตัวแปรเหล่านั้นออก ได้แก่ ความถี่ในการเข้าร่วมกิจกรรมประเพณี สนามเด็กเล่น จากนั้นได้ทำการวิเคราะห์ผลที่ได้เป็นดังตารางที่ 4.32

ตารางที่ 4.32 ผลการวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณระหว่างตัวแปรอิสระกับ “ความพึงพอใจสภาพสังคมในชุมชน”

ตัวแปรอิสระ	B	SE.	Beta	t	Sig.	ค่าสถิติ
ค่าคงที่	2.295	.491		4.676	.000	R = .622
อายุ	.070	.096	.095	.726	.471	R ² = .386
ความสัมพันธ์	.039	.071	.073	.551	.584	Adjusted(R ²) = .189
เข้าร่วมกิจกรรมชุมชน	.121	.122	.153	.990	.327	F = 1.963
สนามกีฬา	.072	.090	.103	.809	.422	Sig. F = .032
ศูนย์ชุมชน	-.017	.117	-.020	-.142	.888	
ใช้ถนนเป็นที่ออกกำลังกาย	-.011	.171	-.009	-.066	.948	
ใช้ถนนเป็นที่เด็กเล่น	.332	.223	.223	1.483	.144	
ใช้ถนนเล่นกีฬา	.362	.401	.129	.903	.371	
ใช้ถนนเป็นที่พบปะพูดคุย	.218	.193	.164	1.128	.265	
ใช้ถนนจัดกิจกรรม	-.064	.219	-.041	-.292	.771	
ใช้ถนนจัดงานประเพณี	-.198	.179	-.147	-1.102	.275	
การใช้ถนนจัดประชุมชุมชน	-.508	.303	-.219	-1.679	.099	
การจัดงานตามประเพณี	-.044	.109	-.069	-.405	.687	
การทำกิจกรรมพัฒนาชุมชน	.196	.099	.301	1.981	.053	
การจัดกิจกรรมเกี่ยวกับเด็ก	-.115	.122	-.173	-.939	.352	
การทำกิจกรรมสร้าง ความสัมพันธ์	.033	.107	.053	.309	.759	
การประชุมชุมชน	.158	.107	.243	1.479	.145	

ที่มา : การวิเคราะห์

ผลจากตารางที่ 4.32 แสดงให้เห็นว่าตัวแปรอิสระในสมการสามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรตามได้ร้อยละ 18.9 (Adjusted R² = .189) มีตัวแปรอิสระที่มีผลต่อตัวแปรตาม (ที่ระดับนัยยะสำคัญน้อยกว่า .10) ทั้งหมด 2 ตัว

1. การจัดกิจกรรมพัฒนาชุมชน (.301)
2. การใช้ถนนจัดประชุม (-.219)

ผลที่ออกมามีเฉพาะตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับสภาพกายภาพ สามารถอธิบายได้ว่าถ้าสามารถจัดเตรียมพื้นที่ในชุมชนให้สามารถทำกิจกรรมร่วมกันได้จะช่วยให้ความพึงพอใจในสภาพสังคมดีขึ้น

เอกสารนี้ถูกจัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การใช้ถนนจัดประชุมมีค่าเป็นลบแสดงให้เห็นว่าสมาชิกไม่ต้องการให้ใช้พื้นที่ถนนจัดประชุม ซึ่งสาเหตุที่ต้องจัดประชุมที่ถนนแสดงว่าขาดพื้นที่รองรับกิจกรรมส่วนนี้ ดังนั้นจึงพอสรุปได้ว่า ควรจะต้องมีการจัดเตรียมพื้นที่รองรับให้เหมาะสมมากกว่าใช้พื้นที่ถนน

4.4.5 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อ “ความพึงพอใจสภาพเศรษฐกิจของครัวเรือน”

ตัวแปรอิสระที่คาดว่าจะมีผลต่อ ความพึงพอใจสภาพเศรษฐกิจของครัวเรือน ประกอบด้วย ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะส่วนบุคคล 4 ตัว ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ 1 ตัว ดังแสดงในตาราง 4.33

ตารางที่ 4.33 ตัวแปรอิสระที่ใช้ในการวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณกับ “ความพึงพอใจสภาพเศรษฐกิจของครัวเรือน”

ตัวแปรตาม	ระดับการวัด	
ความพึงพอใจสภาพเศรษฐกิจของครัวเรือน		
ตัวแปรอิสระ	ระดับการศึกษา - ไม่เรียนหนังสือ - ประถมศึกษา - มัธยมต้น - มัธยมปลาย, อาชีววะ - ปริญญาตรี - สูงกว่าปริญญาตรี - ระบุตามผู้ตอบ	
คุณลักษณะส่วนบุคคล		
ระดับการศึกษา		
รายได้		
จำนวนสมาชิกในบ้าน		
การออมทรัพย์		
สภาพแวดล้อมกายภาพ		
การประกอบอาชีพที่บ้าน		
		- ไม่มี - มี
		- ไม่มี - มี

ที่มา : การวิเคราะห์

ผลที่ได้จากการวิเคราะห์เป็นดังตารางที่ 4.34

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.34 ผลการวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณระหว่างตัวแปรอิสระกับ “ความพึงพอใจสภาพเศรษฐกิจของครัวเรือน”

ตัวแปรอิสระ	B	SE.	Beta	t	Sig.	ค่าสถิติ
ค่าคงที่	1.925	.310		6.212	.000	R = .564
ระดับการศึกษา	.231	.076	.354	3.051	.003	R ² = .319
รายได้	-.009	.043	-.023	-.212	.833	Adjusted(R ²) = .262
จำนวนสมาชิกในบ้าน	7.750E-06	.000	.092	.808	.422	F = 5.612
การออมทรัพย์	.575	.247	.267	2.327	.023	Sig. F = .000
การประกอบอาชีพที่บ้าน	.195	.217	.099	.901	.371	

ที่มา : การวิเคราะห์

ผลจากตารางที่ 4.34 แสดงให้เห็นว่าตัวแปรอิสระในสมการสามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรตามได้ร้อยละ 26.2 (Adjusted R² = .262) มีตัวแปรอิสระที่มีผลต่อตัวแปรตาม (ที่ระดับนัยยะสำคัญน้อยกว่า .10) ทั้งหมด 2 ตัว

1. ระดับการศึกษา (.354)
2. การออมทรัพย์ (.267)

เนื่องจากเป็นมิติที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ ผลที่ออกมาจึงเฉพาะตัวแปรที่เป็นคุณลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ ระดับการศึกษาและการออมทรัพย์ อธิบายได้ว่า ถ้ามีระดับการศึกษาสูงเท่าใดก็ยังมีโอกาสในการทำงานที่มีรายได้มากขึ้นเท่านั้นส่งผลดีต่อเศรษฐกิจของครัวเรือน ส่วนการออมทรัพย์ถ้ามีการออมแสดงว่ามีสภาพเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ค่อนข้างดี ทำให้มีความพึงพอใจในสภาพเศรษฐกิจของครัวเรือน

4.4.6 สรุปปัจจัยทางกายภาพที่มีผลต่อคุณภาพการอยู่อาศัย

จากการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพการอยู่อาศัยพบตัวแปรอิสระที่มีผลต่อตัวแปรตาม 5 มิติ ทั้งหมด 12 ตัว ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มตามกรอบแนวคิดได้ดังนี้

ตัวแปรที่เป็นคุณลักษณะส่วนบุคคล 4 ตัว ได้แก่

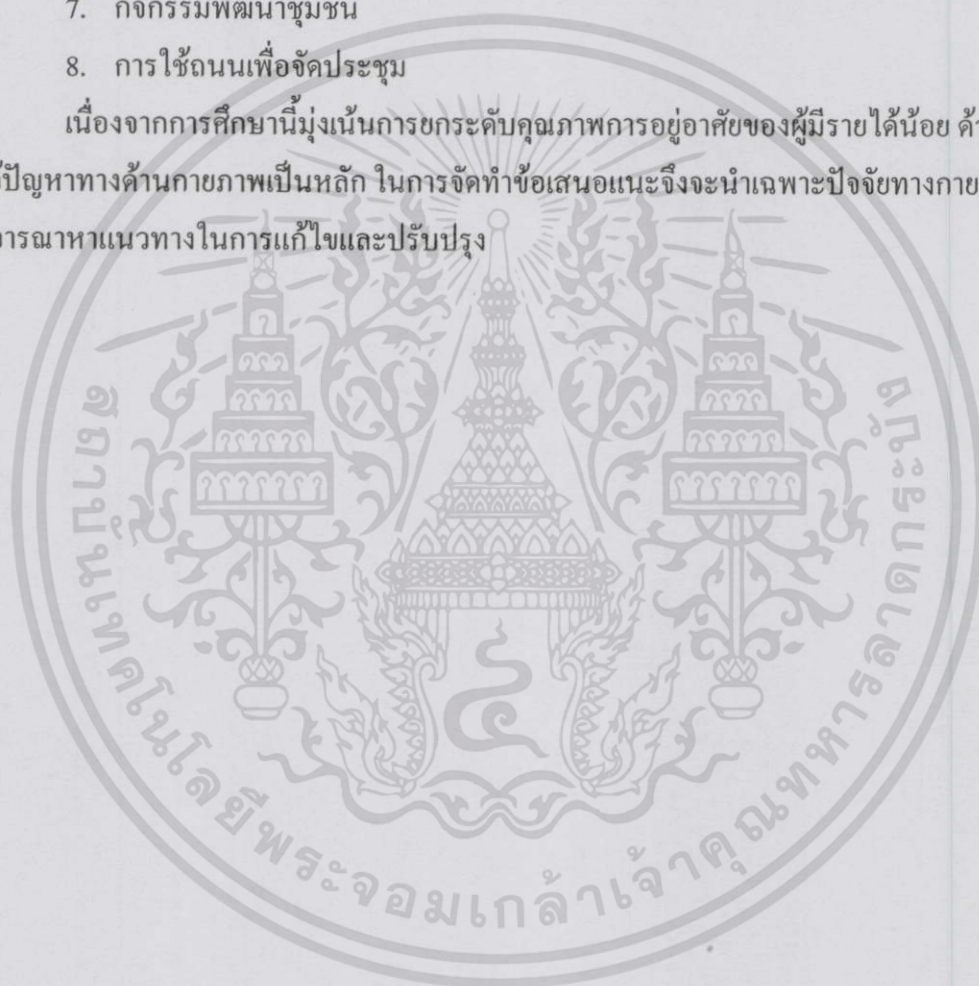
1. อายุ
2. ระยะเวลาอาศัย
3. ระดับการศึกษา
4. การออมทรัพย์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตัวแปรที่มีความเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ 8 ตัว ได้แก่

1. มลภาวะเรื่องขยะ
2. ทางเท้า ทางจักรยาน
3. การพักผ่อน
4. การเลี้ยงเด็ก
5. บริเวณที่ได้รับข่าวสารจากป้ายประกาศ
6. สนามเด็กเล่น
7. กิจกรรมพัฒนาชุมชน
8. การใช้ถนนเพื่อจัดประชุม

เนื่องจากการศึกษานี้มุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพการอยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย ด้วยการแก้ปัญหาทางด้านกายภาพเป็นหลัก ในการจัดทำข้อเสนอแนะจึงจะนำเฉพาะปัจจัยทางกายภาพไปพิจารณาหาแนวทางในการแก้ไขและปรับปรุง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สรุปผลการวิเคราะห์และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปลักษณะสำคัญของพื้นที่ศึกษา

5.1.1 สรุปที่มาของปัญหาและแนวคิดในการแก้ปัญหา

ชุมชนแออัด” หรือ “ชุมชนผู้มีรายได้น้อย” เกิดจากพัฒนาการของเมืองที่มีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจดึงดูดประชากรจากพื้นที่ ซึ่งมีโอกาสทางเศรษฐกิจน้อยกว่าเข้าไปเป็นแรงงานทำให้เกิดการพัฒนา ในประเทศกำลังพัฒนาความแตกต่างทางเศรษฐกิจระหว่าง “เมือง” กับ “ชนบท” มีมาก จึงยังเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการอพยพโยกย้ายประชากรเข้าเมืองมากขึ้น ปรากฏการณ์เหล่านี้พบได้มากในเมืองที่มีความเติบโตทางเศรษฐกิจ

จากเหตุผลดังกล่าวทำให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ต่าง ๆ ในเมือง หรืออาศัยอยู่รวมกันอย่างไม่หนาแน่นในบริเวณที่มีค่าใช้จ่ายน้อยก่อให้เกิดสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม เมื่ออาศัยอยู่เป็นเวลานาน กลุ่มคนก็มีการพัฒนากลายเป็นชุมชน ในอดีตมีการแก้ปัญหาเหล่านี้ด้วยการไล่รื้อ ก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมเป็นอันมาก ต่อมาเริ่มมียอมรับว่ากลุ่มคนเหล่านี้มีความสำคัญเพราะเป็นแรงงานที่สำคัญของเมือง ควร ได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตจึงเปลี่ยนแนวทางการแก้ปัญหาจากการรื้อย้ายมาเป็นการปรับปรุงหรือพัฒนาพื้นที่เหล่านี้เฉพาะในบริเวณที่สามารถให้ตั้งเป็นชุมชนได้ เพื่อสร้างให้เกิดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม มีคุณภาพการอยู่อาศัยดีขึ้น เพราะหากยังมีการแก้ปัญหาโดยวิธีรื้อย้ายเช่นเดิมชุมชนก็จะ ไปสร้างปัญหาแบบเดียวกันนี้ในพื้นที่อื่น ๆ อีก

ทิศทางการแก้ปัญหาที่เปลี่ยน ไปเช่นนี้ส่งผลชุมชนจำนวนมากได้รับการรับรองสถานภาพจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น มีกรรมสิทธิ์ในการอยู่อาศัยที่ชัดเจน แต่ส่วนมากยังมีสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมสำหรับการอยู่อาศัย จึงควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพการอยู่อาศัยของชุมชนเหล่านี้ เพื่อนำมาเสนอเป็นแนวทางในการปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมสำหรับการอยู่อาศัยของกลุ่มคนเหล่านี้ต่อไป

5.1.2 สรุปสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

สภาพแวดล้อมทางกายภาพ

“ชุมชนหัวเมืองพัฒนา” เป็นชุมชนในเขตเทศบาลนครนครสวรรค์ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งมีลักษณะการเจริญเติบโตของเมืองและพัฒนาการของชุมชนเช่นดังที่กล่าวไปในบทที่ 4 สามารถใช้เป็นตัวแทนของชุมชนเหล่านี้ในการศึกษาได้

ชุมชนตั้งอยู่ในบริเวณกลางเมืองซึ่งถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่เพื่อการอยู่อาศัยหนาแน่นสูง

และพาณิชย์กรรม มีองค์ประกอบทางกายภาพของชุมชนก่อให้เกิดสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ไม่เหมาะสมสำหรับการอยู่อาศัยหลายประการ ได้แก่ ที่ตั้งชุมชนบางส่วนเป็นพื้นที่ต่ำทำให้น้ำท่วมขังไม่อาจกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตลอดเวลา ความหนาแน่นสูง ขาดพื้นที่สาธารณะในชุมชน ทางสัญจรในชุมชนไม่เพียงพอ มีปัญหาขยะ ฝุ่นละออง

ประชากร เศรษฐกิจและสังคม

สมาชิกส่วนใหญ่เป็นคนจากพื้นที่อื่นย้ายเข้ามาเพื่อประกอบอาชีพในจังหวัดนครสวรรค์ อาศัยอยู่ในชุมชนร่วมกันเป็นเวลานานทำให้สมาชิกส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กันค่อนข้างดี มีกิจกรรมให้ทำร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ มีการให้ความช่วยเหลือกันค่อนข้างมาก ส่วนใหญ่เป็นการช่วยเหลือในลักษณะที่ไม่มีค่าใช้จ่าย เช่น ช่วยดูแลบ้าน เลี้ยงเด็ก

ข้อมูลทั้งหมดเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจและสังคม พบว่าในชุมชนมีระดับการศึกษาส่วนใหญ่ไม่สูงมาก อาชีพไม่มั่นคง ส่วนมากเป็นลักษณะเศรษฐกิจนอกระบบ รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนค่อนข้างน้อย มีการออมทรัพย์น้อย ภาระค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง มีความมั่นคงในที่อยู่อาศัยน้อย ปัจจัยเหล่านี้ล้วนส่งผลให้ยากต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

จากการสำรวจข้อมูลในขั้นต้นสามารถแยกแยะ ข้อดี ข้อด้อย ข้อดี ของชุมชนได้ดังนี้

ข้อดีของชุมชน

- คุณลักษณะของประชากร เช่น การศึกษา อาชีพ ไม่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต
- ความหนาแน่นของอาคารที่พักอาศัยสูงเฉพาะบางพื้นที่
- ระบบสาธารณูปโภค เช่น ถนน ทางเท้า ท่อระบายน้ำ ไม่ทั่วถึง
- ขาดแคลนพื้นที่สาธารณะในชุมชน
- พื้นที่ต้ำน้ำท่วมขัง
- ปัญหามลภาวะจากขยะ
- สภาพอาคารเสื่อมโทรม

ข้อดีของชุมชน

- ที่ตั้งชุมชนอยู่บริเวณกลางเมืองเข้าถึงได้สะดวก
- ได้รับการรับรองสถานภาพจากเทศบาล
- มีระบบการเช่าที่ดินจากภาครัฐอย่างถูกต้อง
- ได้รับบริการด้านอื่น จากภาครัฐ เช่น สุขภาพอนามัย การศึกษา สวัสดิการ
- มีความสัมพันธ์ทางสังคมของสมาชิกในชุมชนดี

ผลที่ได้แสดงให้เห็นว่าข้อดีของชุมชนส่วนใหญ่มีความเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ส่วนข้อดีของชุมชนส่วนใหญ่เป็นเรื่องทางสังคม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5.2 ผลการประเมินคุณภาพการอยู่อาศัย

การประเมินคุณภาพการอยู่อาศัยทำการประเมินโดยใช้ความเห็นของผู้อาศัยในชุมชนเกี่ยวกับความสามารถของสภาพแวดล้อมทางกายภาพในการตอบสนองการทำกิจกรรมของสมาชิก ซึ่งแบ่งกิจกรรมเหล่านี้ออกเป็นกลุ่มกิจกรรมย่อย 5 กลุ่ม เมื่อนำกิจกรรมที่พบในชุมชนมาแบ่งตามกลุ่มจะเป็นดังนี้

1. กิจกรรมที่เป็นกิจวัตรประจำวันของแต่ละบุคคล ได้แก่ กิจวัตรส่วนบุคคล งานบ้าน อาชีพ

2. กิจกรรมที่เป็นกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม ได้แก่ การอบรม เลี้ยงเด็ก

3. กิจกรรมที่เกี่ยวกับการบันเทิง และหย่อนใจ ได้แก่ การพักผ่อน งานอดิเรก

4. กิจกรรมที่เกี่ยวกับการพักผ่อน ได้แก่ เล่นกีฬา ออกกำลังกาย ออกกำลังกาย น้อยๆ

5. กิจกรรมที่เป็นการปฏิบัติสัมพันธ์ทางสังคม ได้แก่ งานตามประเพณี พัฒนาชุมชน

กิจกรรมกับเด็ก ชุมชนสัมพันธ์ ประชุมชุมชน

ก่อนประเมินผลได้ทำการศึกษาพื้นที่สำหรับทำกิจกรรมของผู้อาศัย พบว่ามีการใช้พื้นที่หลายประเภท สามารถแบ่งออกเป็น 7 พื้นที่ ได้แก่

- พื้นที่ในบ้านตนเอง
- พื้นที่บริเวณรอบบ้านตนเอง
- บ้านคนรู้จัก
- ทางสัญจรในชุมชน
- พื้นที่ส่วนกลาง
- ที่ว่าง ที่รกร้าง ในชุมชน
- นอกชุมชน

ผลที่ได้จากการประเมินเป็นดังนี้

1. กิจกรรมที่เป็นกิจวัตรประจำวันของแต่ละบุคคล

กิจกรรมกลุ่มนี้มีค่าเฉลี่ยค่อนข้างสูงแสดงให้เห็นว่ามีความสามารถในการรองรับกิจกรรมเหล่านี้ค่อนข้างดี เมื่อพิจารณาประกอบกับพื้นที่รองรับแสดงให้เห็นว่าพื้นที่บ้านสามารถตอบสนองการทำกิจกรรมเหล่านี้ได้ค่อนข้างดี

2. กิจกรรมที่เป็นกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม

กิจกรรมกลุ่มนี้มีค่าเฉลี่ยปานกลาง เมื่อพิจารณาประกอบกับพื้นที่รองรับพบว่าใช้พื้นที่ส่วนใหญ่ในบ้านและบริเวณรอบบ้านแสดงให้เห็นว่าพื้นที่ดังกล่าวยังไม่ค่อยเหมาะสมในการรองรับกิจกรรมเหล่านี้

3. กิจกรรมที่เกี่ยวกับการบันเทิง และหย่อนใจ

กลุ่มนี้มีค่าเฉลี่ยแตกต่างกัน คือค่าเฉลี่ยของการพักผ่อนก่อนข้างสะดวก ส่วนค่าเฉลี่ยของงานอดิเรกอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง เมื่อพิจารณาประกอบกับการใช้พื้นที่พบว่า การพักผ่อนส่วนใหญ่ทำในบ้านเท่านั้น แต่งานอดิเรกนั้นใช้ทั้งในบ้านและพื้นที่รอบบ้าน แสดงให้เห็นว่าพื้นที่เหล่านั้นยังไม่ค่อยเหมาะสมในการรองรับการทำงานอดิเรกของสมาชิก

4. กิจกรรมที่เกี่ยวกับการพักผ่อน

กลุ่มนี้มีค่าเฉลี่ยปานกลาง แต่มีความแตกต่างคือการออกกำลังกายน้อยๆ มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าประเภทอื่นในกลุ่มเดียวกันเนื่องจากเป็นกิจกรรมเดียวที่ใช้พื้นที่ในบ้าน ส่วนกิจกรรมอื่นๆ นั้นใช้พื้นที่รอบบ้าน พื้นที่ส่วนกลางและนอกชุมชน

5. กิจกรรมที่เป็นการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

กลุ่มนี้มีค่าเฉลี่ยปานกลางไม่แตกต่างกันมากนักภายในกลุ่ม มีการใช้พื้นที่หลายประเภทเพื่อรองรับกิจกรรมเหล่านี้ ได้แก่ ในบ้าน รอบบ้าน บนทางสัญจร พื้นที่ส่วนกลาง ที่ว่างในชุมชน และนอกชุมชน แสดงให้เห็นว่าพื้นที่เหล่านี้ไม่สามารถรองรับกิจกรรมที่มีคนเป็นจำนวนมากได้

5.3 สรุปปัจจัยทางกายภาพที่มีผลต่อคุณภาพการอยู่อาศัย

การสรุปปัจจัยทำให้ทราบว่าปัจจัยใดที่ส่งผลต่อคุณภาพการอยู่อาศัยเป็นบวกหรือลบ ซึ่งช่วยให้สามารถทราบถึงทิศทางการปรับปรุงหรือพัฒนาชุมชนต่อไปได้ จากการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพการอยู่อาศัยพบตัวแปรอิสระที่มีผลต่อตัวแปรตามเป็นดังตารางที่ 5.1

ตารางที่ 5.1 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม : ความพึงพอใจในสภาพแวดล้อม กายภาพ			ตัวแปรตาม : ความพึงพอใจ ในคุณลักษณะส่วนบุคคล	
	สภาพที่พัก อาศัย	ทำเลที่ตั้ง	พื้นที่ว่าง	สภาพสังคม	สภาพ เศรษฐกิจ
คุณลักษณะส่วนบุคคล					
อายุ	S -	S +	S +	NS	
ระยะเวลาอาศัย	S +				
ความสัมพันธ์				NS	
เข้าร่วมกิจกรรมชุมชน				NS	
ระดับการศึกษา					S +
รายได้		NS			NS
จำนวนสมาชิกในบ้าน	NS	NS			NS
การยอมรับ					S +

เอกสารนี้เป็นเอกสารสงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่อผู้ยูหิตเห็นเบ้เจบะเชยนี้ด้ำนการค้

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม : ความพึงพอใจในสภาพแวดล้อม กายภาพ			ตัวแปรตาม : ความพึงพอใจ ในคุณลักษณะส่วนบุคคล	
	สภาพที่พัก อาศัย	ทำเลที่ตั้ง	พื้นที่ว่าง	สภาพสังคม	สภาพ เศรษฐกิจ
สภาพกายภาพ					
ขนาดอาคารที่พักอาศัย	NS				
สภาพอาคาร	NS				
ศูนย์ชุมชน		NS	NS	NS	
สนามเด็กเล่น		NS	S +		
สนามกีฬา				NS	
ทางเท้า ทางจักรยาน	S +	NS			
ถนน		NS			
ท่อระบายสาธารณะ		NS			
มลภาวะเรื่องขยะ	S -				
บริเวณที่ได้รับข่าวสารจาก ป้ายประกาศ		S +			
ทำอาชีพที่บ้าน					NS
การพักผ่อน	S +				
การทำงานอดิเรก	NS				
การทำกิจกรรมส่วนบุคคล	NS				
การประกอบอาชีพ	NS	NS			
การเลี้ยงเด็ก	NS	S +			
การเล่นกีฬา		NS	NS		
การออกกำลังกาย เล็กน้อยๆ			NS		
การจัดงานตามประเพณี			NS		
การทำกิจกรรมพัฒนาชุมชน			NS	S +	
การจัดกิจกรรมเกี่ยวกับเด็ก			NS		
การทำกิจกรรมสร้าง ความสัมพันธ์			NS	NS	
การประชุมชุมชน			NS	NS	
การจัดกิจกรรมเกี่ยวกับเด็ก				NS	
ใช้ถนนเป็นที่ออกกำลังกาย				NS	
ใช้ถนนเป็นที่เด็กเล่น				NS	

เอกสารนี้ใช้ถนนเล่นกีฬา สวมไว้สำหรับ... หน้าไป NS ประโยชน์...

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม : ความพึงพอใจในสภาพแวดล้อม กายภาพ			ตัวแปรตาม : ความพึงพอใจ ในคุณลักษณะส่วนบุคคล	
	สภาพที่พัก อาศัย	ทำเลที่ตั้ง	พื้นที่ว่าง	สภาพสังคม	สภาพ เศรษฐกิจ
ใช้ถนนเป็นที่พบปะ พูดคุย				NS	
ใช้ถนนจัดกิจกรรม				NS	
ใช้ถนนจัดงานประเพณี				NS	
ใช้ถนนจัดประชุมชุมชน				S-	

หมายเหตุ : NS = ไม่มีผลต่อตัวแปรตาม, S+ = มีผลต่อตัวแปรตามทางบวก, S- = มีผลต่อตัวแปรตามทางลบ

ที่มา : การวิเคราะห์

จากตารางที่ 5.1 พบตัวแปรอิสระที่มีความเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ 8 ตัว
ได้แก่

1. มลภาวะเรื่องขยะ
2. ทางเท้า ทางจักรยาน
3. การพักผ่อน
4. การเลี้ยงเด็ก
5. บริเวณที่ได้รับข่าวสารจากป้ายประกาศ
6. สนามเด็กเล่น
7. กิจกรรมพัฒนาชุมชน
8. การใช้ถนนเพื่อจัดประชุม

ในที่นี้จะทำการสรุปโดยพิจารณาจากทิศทางบวก หรือลบ ที่ได้จากการวิเคราะห์ ซึ่งเป็นการ
แสดงให้เห็นว่ามีสิ่งใดที่ต้องเพิ่ม หรือสิ่งใดที่ต้องลด ดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ต้องเพิ่ม ได้แก่ ทางเท้า ทางจักรยาน สนามเด็กเล่น บริเวณที่ได้รับข่าวสารจากป้าย
ประกาศ การพักผ่อน การเลี้ยงเด็ก กิจกรรมพัฒนาชุมชน

กลุ่มที่ต้องลด ได้แก่ มลภาวะเรื่องขยะ การใช้ถนนเพื่อจัดประชุม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5.4 ข้อเสนอแนะ

ผลของการสรุปปัจจัยทำให้ทราบว่าควรต้องลดหรือเพิ่มปัจจัยใดอันจะเป็นผลให้มีคุณภาพการอยู่อาศัยดีขึ้น แต่ในความเป็นจริงชุมชนมีข้อจำกัดหลายประการทำให้ไม่สามารถปฏิบัติได้ตามนั้น จึงควรนำผลที่ได้จากการสำรวจความต้องการเกี่ยวกับสภาพกายภาพของชุมชน มาพิจารณาประกอบไปด้วยเพื่อใช้เสนอแนะแนวทางการปรับปรุงให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงเพื่อให้มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติมากที่สุด ผลการสำรวจเป็นดังตารางที่ 5.2 และ 5.3 ดังนี้

ตารางที่ 5.2 แสดงความคิดเห็น“ความต้องการเรื่องบ้าน”

ความต้องการเรื่องบ้าน	ร้อยละ (n=81)
ไม่ทำอะไร	54.3
ปรับปรุงบ้านเดิม	23.5
ขยายบ้าน	8.6
สร้างบ้านใหม่ในที่เดิม	8.6
ย้ายไปที่อื่น	4.9
รวม	100

ที่มา : แบบสอบถาม

ตารางที่ 5.3 แสดงความคิดเห็นในการปรับปรุงชุมชน

ความต้องการ (ระดับครัวเรือน)	ร้อยละ (n=81)		
	ต้องการ	ไม่ต้องการ	รวม
ปรับพื้นที่ ถมดิน	28.4	71.6	100
ปลูกต้นไม้ จัดสวน	23.5	76.5	100
ทำความสะอาด	40.7	59.3	100
ทำรั้ว	11.1	88.9	100
อื่นๆ	6.2	93.8	100

ความต้องการ (ระดับชุมชน)	ร้อยละ (n=81)		
	ต้องการ	ไม่ต้องการ	รวม
ปรับปรุงทางสัญจร	35.8	64.2	100
ปลูกต้นไม้	21	79	100
กำจัดขยะ	38.3	61.7	100
กำจัดพื้นที่น้ำท่วมขัง	43.2	56.8	100
บำบัดน้ำเสีย	35.8	64.2	100
พื้นที่ออกกำลังกาย	19.8	80.2	100

เอกสารนี้เป็นเอกสารสงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 5.3 (ต่อ)

ความต้องการ (ระดับครัวเรือน)	ร้อยละ (n=81)		
	ต้องการ	ไม่ต้องการ	รวม
พื้นที่ประกอบอาชีพ	13.6	86.4	100
พื้นที่กิจกรรมประเพณี	49.4	50.6	100
อื่นๆ	2.5	97.5	100

ที่มา : แบบสอบถาม

ผลที่ได้จากตาราง 5.2 แสดงให้เห็นว่าสมาชิกเกือบทั้งหมดยังต้องการอาศัยอยู่ในชุมชนต่อไปและเมื่อดูในรายละเอียดพบว่าสมาชิกประมาณครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 54.3) ไม่ต้องการทำอะไรเพิ่มเติมเกี่ยวกับบ้านตนเอง มีความต้องการที่ปรับปรุงบ้านตนเองประมาณ 1 ใน 4 (ร้อยละ 23.5) และมีสมาชิกเป็นส่วนน้อยที่ต้องการต่อเติม ขยายบ้าน สร้างบ้านใหม่ในที่เดิม

ตารางที่ 5.3 แสดงความคิดเห็นในการปรับปรุงในชุมชน ข้อมูลที่ได้แสดงให้เห็นว่าในระดับครัวเรือนนั้น สิ่งที่สมาชิกต้องการมากที่สุดคือ ต้องการทำความสะอาดพื้นที่รอบ ๆ บ้าน รองมาคือปรับพื้นที่ ถมดิน และปลูกต้นไม้ จัดสวน ส่วนการทำรั้วเพื่อกันอาณาเขตตนเองมีน้อยมาก ซึ่งแสดงให้เห็นได้ว่า ชุมชนมีปัญหาหลายเรื่องขยะและสภาพแวดล้อมเป็นปัญหาหลัก

เมื่อพิจารณาในบริเวณที่เป็นสาธารณะพบว่ามีความต้องการเกี่ยวกับการปรับปรุงกำจัดพื้นที่น้ำท่วมขังมากที่สุด รองลงมาคือต้องการกำจัดขยะ บำบัดน้ำเสียและปรับปรุงทางสัญจร แต่มีความต้องการปลูกต้นไม้ปรับภูมิทัศน์น้อยที่สุด ข้อมูลเหล่านี้เป็นการยืนยันให้เห็นชัดเจนว่าพื้นที่ชุมชนมีปัญหาเรื่องมลภาวะ ด้านความต้องการเชิงพื้นที่ในชุมชน สมาชิกต้องการพื้นที่สำหรับทำกิจกรรมตามประเพณีมากที่สุด ส่วนความต้องการพื้นที่ออกกำลังกาย พักผ่อนและพื้นที่ประกอบอาชีพในชุมชนเป็นส่วนน้อยเนื่องจากสมาชิกในชุมชนสามารถออกไปใช้ บริการสวนสาธารณะภายนอกซึ่งอยู่ใกล้ชุมชนได้ง่าย

ข้อมูลเหล่านี้แม้จะเป็นการแสดงความคิดเห็นซึ่งมาจากข้อจำกัดของผู้อาศัยในชุมชน แต่ก็มีส่วนช่วยให้เห็นแนวทางการแก้ปัญหาที่เหมาะสมกับชุมชนได้ชัดเจนขึ้น ผลการวิเคราะห์ทำให้รู้ถึงสิ่งที่ต้องเพิ่มและสิ่งที่ต้องลด ดังนี้

สิ่งที่ต้องเพิ่ม ได้แก่ทางเท้า ทางจักรยาน สนามเด็กเล่น บริเวณที่ได้รับข่าวสารจากป้ายประกาศ การพักผ่อน การเลี้ยงเด็ก กิจกรรมพัฒนาชุมชน หากต้องการเพิ่มสิ่งเหล่านี้ในพื้นที่ชุมชนสามารถทำได้โดย

ทางเท้า ทางจักรยาน ทำโดยลดสิ่งกีดขวางบริเวณข้างทาง เช่น รั้ว กำแพง เพื่อให้ทางสัญจรมีขนาดใหญ่ขึ้น มีความยืดหยุ่นในการใช้งานมากขึ้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สนามเด็กเล่น เนื่องจากในชุมชนมักขาดแคลนที่ว่าง ดังนั้นจึงควรปรับพื้นที่รอบบ้าน ที่รกร้างมาใช้ โดยอาจมีขนาดเล็กกระจายไปตามกลุ่มบ้าน เพื่อให้อยู่ในสายตาของผู้ปกครอง มีความปลอดภัยสำหรับการใช้งานของเด็ก และอาจพัฒนากลายเป็นพื้นที่ทางสังคมของบ้านใกล้เคียงได้

บริเวณที่ได้รับข่าวสารจากป้ายประกาศ เพิ่มจำนวนบริเวณแจ้งข่าวสารและพัฒนาพื้นที่ในบริเวณต่าง ๆ ให้สามารถเข้าถึงจุดที่แจ้งข่าวสารได้ง่าย ควรเลือกพื้นที่บริเวณจุดตัดของถนนที่มีคนสัญจรผ่านไปมา

ความสามารถในการทำกิจกรรมการพักผ่อน การเลี้ยงเด็ก กิจกรรมเหล่านี้ใช้พื้นที่บ้านเป็นส่วนใหญ่หากต้องการให้สามารถทำกิจกรรมเหล่านี้ได้สะดวกควรปรับปรุงพื้นที่บริเวณบ้านดังนี้

1. ปรับสภาพพื้นที่โดยรอบให้พร้อมใช้งานได้อย่างปลอดภัยไม่เป็นหลุม มีน้ำท่วมขัง เพราะจากตารางที่ 5.3 แสดงให้เห็นว่ายังมีพื้นที่บางส่วนของสมาชิกเห็นว่าควรได้รับการปรับปรุง ถมดิน
2. บ้านที่พื้นที่ติดกันควรลดสิ่งกีดขวางประเภทรั้ว กำแพงที่ไม่จำเป็นออกเพื่อให้พื้นที่มีความต่อเนื่อง ใช้ประโยชน์จากพื้นที่ได้มากขึ้น เพราะจากตารางที่ 5.3 แสดงว่าสมาชิกส่วนใหญ่ไม่ต้องการทำรั้ว

3. หากมีความจำเป็นต้องทำรั้วควรทำเป็นกลุ่มบ้าน ไม่ควรทำแยกเป็นหลังเพราะทำให้เสียพื้นที่

4. บ้านที่มี 2 ชั้นควรลดการก่อผนังที่บริเวณชั้นล่างเพื่อให้มีการใช้พื้นที่ระหว่างในบ้าน และรอบบ้าน ได้อย่างต่อเนื่อง

5. ในกรณีที่ต้องสร้างบ้านใหม่ให้ใช้รูปแบบบ้านที่ใช้พื้นที่ดินน้อย เช่น บ้านแฝด บ้านแถว และควรเป็นบ้าน 2 ชั้น เพื่อให้สามารถเปิดใช้พื้นที่ชั้นล่างให้ต่อเนื่องกับพื้นที่รอบบ้านได้

จากวิธีการดังกล่าวถึงแม้ว่าจะไม่ได้มีการเพิ่มขนาดแปลงที่ดินของแต่ละบ้าน แต่เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้งานของพื้นที่เหล่านั้นให้มากที่สุด และสอดคล้องกับความคิดเห็นในตารางที่ 5.2 และตารางที่ 5.3

ความสามารถในการทำกิจกรรมพัฒนาชุมชน สิ่งนี้มีผลเชิงบวกต่อความพึงพอใจในสภาพสังคมของชุมชน ซึ่งความสามารถในการทำกิจกรรมนี้อาจมาจากปัจจัยทางกายภาพ เช่น ขนาดพื้นที่รองรับการทำกิจกรรมร่วมกัน หรือพื้นที่ที่ต้องทำกิจกรรมพัฒนาร่วมกันบางแห่งในชุมชนยังเข้าถึงได้ลำบากจึงควรจัดสิ่งที่จะช่วยให้สามารถทำกิจกรรมเหล่านี้ได้โดยสะดวก

สิ่งที่ต้องลด ได้แก่ มลภาวะเรื่องขยะ การใช้ถนนเพื่อจัดประชุม สามารถทำได้โดย มลภาวะเรื่องขยะ เนื่องจากตัวแปรที่มีผลต่อความพึงพอใจสภาพที่พักอาศัย ต้องจัดหาพื้นที่รองรับขยะ โดยเฉพาะในบริเวณที่พัก และสร้างสภาพแวดล้อมที่ช่วยให้สามารถกำจัดขยะได้ง่ายขึ้น เช่น ลดสิ่งกีดขวาง ปรับพื้นที่ถมดินลดการทับถมของขยะ

การใช้ถนนเพื่อจัดประชุม เป็นตัวแปรที่มีผลต่อความพึงพอใจสภาพสังคม แสดงว่าถ้ามีการประชุมที่ถนนทำให้คนมีความพึงพอใจลดลง ดังนั้นจึงควรพัฒนาให้มีพื้นที่รองรับการประชุม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่เผยแพร่ให้ประชาชนที่สนใจศึกษาเท่านั้น ไม่สามารถหาพื้นที่ได้ อาจจำเป็นต้องแก้ปัญหาทางกายภาพไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ออกไปใช้พื้นที่ภายนอกที่ใกล้กับชุมชน เช่น วัดนครสวรรค์ ทำกิจกรรมเหล่านี้แทน หรือใช้วิธีการลดจำนวนผู้เข้าร่วมประชุมให้เป็นกลุ่มเล็ก ๆ เพื่อที่จะได้ใช้ศูนย์ชุมชนที่มีขนาดเล็กได้

5.5 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากข้อมูลที่ได้ทำการนำเสนอแสดงให้เห็นว่าพื้นที่สาธารณะของชุมชนมีความสำคัญมาก เพราะเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพการอยู่อาศัย เป็นพื้นที่ทำกิจกรรมทางสังคม จึงควรมีมาตรการบางประการเพื่อให้ชุมชนมีพื้นที่เหล่านี้ ซึ่งโดยปกติตามกฎหมายควบคุมอาคาร หรือกฎหมายจัดสรรที่ดิน ได้มีการกำหนดสัดส่วนพื้นที่เหล่านี้ไว้แล้ว แต่ในทางปฏิบัติเป็นการยากที่จะบังคับใช้กับกลุ่มผู้มีรายได้น้อยเหล่านี้ เพราะเนื่องจากคนกลุ่มนี้มีข้อจำกัดทางเศรษฐกิจมาก ที่ดิน ที่พักอาศัยมักมีขนาดต่ำกว่ามาตรฐานทั่วไปอยู่แล้ว จึงมีข้อเสนอในเชิงนโยบายแก่ผู้เกี่ยวข้อง ดังนี้

เจ้าของที่ดิน

ในกรณีที่เป็นที่ดินแปลงขนาดใหญ่มีการแบ่งให้เช่าเป็นจำนวนมาก หากมีการแบ่งให้เช่า โดยไม่มีการวางแผนจะก่อให้เกิดปัญหาความแออัดในภายหลัง ดังนั้นหากต้องจัดพื้นที่เพื่อให้ผู้มีรายได้น้อยเช่า ควรมีข้อกำหนดการแบ่งเช่าดังนี้

1. กำหนดขนาดพื้นที่แบ่งเช่าต่อครัวเรือนไม่ให้มีขนาดเล็กมากจนไม่สามารถสร้างที่อาศัยที่เหมาะสมได้
2. กำหนดให้เจ้าของที่ดินเว้นพื้นที่บางส่วนไม่ให้เช่า เพื่อให้เกิดที่ว่าง แต่ยินยอมให้ใช้เพื่อกิจกรรมสาธารณะของชุมชนได้

หากทำได้ตามข้อเสนอจะส่งผลให้ในพื้นที่ที่มีที่ว่างเพื่อลดความแออัดของชุมชนโดยรวม เพื่อใช้เป็นพื้นที่สาธารณะของชุมชนได้โดยขนาดพื้นที่ว่างเหล่านี้ ควรมีการศึกษาขยายผลเพื่อหาขนาดที่เหมาะสมสำหรับพื้นที่โดยรวมต่อไป ซึ่งในขั้นต้นอาจใช้สัดส่วนที่ว่างตาม พรบ.จัดสรรไปก่อน

องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

จากข้อมูลที่ได้จากการสำรวจและวิเคราะห์ทำให้ทราบว่าปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อคุณภาพการอยู่อาศัยซึ่งองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเกี่ยวข้องโดยตรงได้แก่ ที่พักอาศัย ระบบสาธารณูปโภค พื้นที่สาธารณะ ดังนั้นจึงควรพัฒนาองค์ประกอบเหล่านี้ดังต่อไปนี้

1. เสนอรูปแบบที่พักอาศัยที่เหมาะสมในพื้นที่จำกัด
2. พัฒนาระบบสาธารณูปโภคให้มีความหลากหลายทั้งในเรื่อง วัสดุ ขนาด ความแข็งแรง เพื่อสามารถปรับใช้ได้กับทุกพื้นที่ ทุกชุมชน
3. เพิ่มพื้นที่สาธารณะให้กระจายไปบริเวณที่พักอาศัยตามส่วนต่าง ๆ ของเมื่อ โดยเฉพาะ

พื้นที่ที่กำหนดให้เป็นที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการแข่งขันเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5.6 ข้อเสนอแนะเพื่อขยายผลการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาเพื่อหาปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพการอยู่อาศัย ควรมีการนำปัจจัยที่พบไปขยายผลการศึกษาเพื่อหาวิธีการแก้ปัญหาที่เหมาะสมเพื่อใช้เป็นแนวทางการปรับปรุงชุมชนผู้มีรายได้น้อยต่อไป

อนึ่งการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพเป็นหลัก หากจะให้ความครอบคลุมจำเป็นศึกษาในมิติอื่น เช่น เศรษฐกิจ สังคม ประกอบไปด้วย ซึ่งผลการศึกษาอาจทำให้เห็นแนวทางในการแก้ไขหรือป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับชุมชนในอนาคตได้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บรรณานุกรม

กรมการส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย . มาตรฐานการจัดการที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อย.

กัลยา วานิชย์บัญชา. 2548. การใช้ SPSS for Windows ในการวิเคราะห์ข้อมูล. กรุงเทพฯ :

บริษัทธรรมสาร

การเคหะแห่งชาติ. 2533. การปรับปรุงชุมชนแออัด. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ประมวลศิลป์.

การเคหะแห่งชาติ. 2535. การสัมมนาทางวิชาการ การปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนเมือง. กรุงเทพฯ :

ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์

กำธร กุลชล. 2545. การออกแบบชุมชนเมืองคืออะไร-การติดตามหาคำตอบในรอบ 40 ปี.กรุงเทพฯ:

มหาวิทยาลัยศิลปากร.

คณะผู้วิจัย ภาควิชาเคหะการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ไม่ปรากฏ

ปีที่พิมพ์. งานสำรวจและศึกษาแนวทางการจัดการที่อยู่อาศัยแก่ผู้ประสบปัญหาที่อยู่อาศัย

ตามโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย : ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์.

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. 2549. โครงการจัดทำแผนพัฒนาที่อยู่อาศัยและ

เสริมสร้างสมรรถนะในการพัฒนาที่อยู่อาศัยในเขตเมืองพิษณุโลก

ไชยยันตร์ กัมปนาทแสนยากร. 2538. เมื่อน้ำอยู่. กรุงเทพฯ : หจก.รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์.

ดารณี ถวิลพิพัฒน์กุล. 2539 . กระบวนการเป็นเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลัง

พัฒนา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธนสาร ศิริวัฒน์โชค. 2546. แนวทางการปรับปรุงที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยใน

กรุงเทพมหานคร กรณีศึกษา ชุมชนเจ้าพระยา เขตยานนาวา ถนนพระราม 3.

วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง บัณฑิตวิทยาลัย,

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.

ธิดารัตน์ สุรินทร์ศักดิ์. 2537. การศึกษาความพึงพอใจในการอยู่อาศัย ในอาคารชุดขนาดเล็ก ใน

กรุงเทพฯ และปริมณฑล. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง

บัณฑิตวิทยาลัย, สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.

นริภรณ์ จงพิรเดชาพันธ์. 2541. การศึกษาแบบแผนการปรับตัวทางเศรษฐกิจของผู้ย้ายถิ่นที่เข้ามา

ทำงานในกรุงเทพมหานครที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัด. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาการ

วางแผนภาคและเมือง บัณฑิตวิทยาลัย, สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.

บรรณ โศภิชฐ์ เมฆวิชัย และคณะ. 2549. มาตรฐานที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยในเมือง.

กรุงเทพฯ : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- ปริญญา ชูแก้ว. 2544. การศึกษานิคมน้ำบ้านพักผู้ปฏิบัติงานรถไฟในกรุงเทพมหานครเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา กรณีศึกษา นิคมรถไฟจิตรลดา มักกะสัน และ กม. 11. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง บัณฑิตวิทยาลัย, สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง. 2542. การศึกษาโครงการวางผังเฉพาะแห่งในพื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ บริเวณท่าเตียน ปากคลองตลาด. กรุงเทพฯ : รุ่งนภาการพิมพ์.
- ฤดีพร สุธรรมวุฒินันท์. 2545. การศึกษาแนวทางในการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนเคหะสงเคราะห์แบบแฟลตของรัฐ กรณีศึกษา เคหะชุมชนนิคมอุตสาหกรรมบางชัน. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง บัณฑิตวิทยาลัย, สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- ลือชา วรรัตน์. 2545. แนวคิดเรื่องเมืองน้ำอยู่. กรุงเทพฯ : บริษัทไซเบอร์เพลส จำกัด.
- วันเพ็ญ เจริญตระกูลปิติ. 2540. การหาศักยภาพของพื้นที่ที่ควรทำการปรับปรุงฟื้นฟูในเขตชั้นในกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาเขตราษฎร์เทพวิ. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง บัณฑิตวิทยาลัย, สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- วิจิตร ระวิวงศ์. การพัฒนาภาวะความยากจนของสตรี : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- วิวรรณ สีหนาท. 2546. การศึกษาแนวทางการพัฒนาอาคารเพื่อการอนุรักษ์ชุมชนในพื้นที่ลุ่มคลองกรณีศึกษา คลองอ้อมนนท์และคลองบางกอกน้อย จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง บัณฑิตวิทยาลัย, สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- ศิริวรรณ กิจรักษา. 2539. ความพึงพอใจในที่อยู่อาศัยประเภทแฟลต ศึกษากรณีโครงการเมืองใหม่บางพลี. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2548. โครงการจัดทำแผนพัฒนาที่อยู่อาศัยระดับเมืองจังหวัดภูเก็ต
- ศักดิ์รินทร์ แซ่กู่. 2547. การพัฒนาชุมชนผู้มีรายได้น้อยในประเทศญี่ปุ่น. กรุงเทพฯ : หน่วยประชาสัมพันธ์ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2546. “รายงานพิเศษ กรอบแนวคิดเศรษฐกิจนอกระบบ.” เศรษฐกิจนอกระบบ. 2 (1) : 1
- สำนักงานพัฒนาเมือง กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. คู่มือแนะนำการวางแผนสาขาการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อม.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สุวัฒน์ คงแป้น. 2546. **กัมปง การพัฒนาชุมชนโดยสุรabaya-สิงคโปร์.กรุงเทพฯ : หน่วยประชาสัมพันธ์
สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)**

โสภา (ซูพิกุลชัย) ซปีลมันน์ และคณะ. 2534. **การศึกษารูปแบบของชุมชนที่พึ่งปรารถนาของผู้
อาศัยในชุมชนแออัด ในเขตกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ**

อนันท์ กาญจนพันธุ์. 2543. **พลวัตรของชุมชนในการจัดการทรัพยากร สถานการณ์ในประเทศไทย.
กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย**

เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง **มิติใหม่ในการพัฒนาที่อยู่อาศัยในทศวรรษหน้า โครงการนำร่อง
จังหวัดนครสวรรค์. 2542.**

Chapin, Francis Stuart, Jr .1961. **Urban Land use Planning.** United States , University of
Illinois press.

Myeongso Eo. 2002. **Towards Sustainable Development of Urban Renewal in Seoul :
Evaluation and Effects of Government Housing Renewal Program.** Thesis of Asian
Institute of Technology.

Savant,Radhika. 1994.**Urban Conservation as a Olution to Environmental Degradation in
Inner City Areas: A Case Study of Fort ,Bombay.** Thesis of Asian Institute of
Technology.

Sukanya Tangnimmanoradee. 1999. **Development Scenarios for Urban Conservation and
Revitalization : A study of the Nakornnork-Nakornnai,Songkhla,Thailand .** Thesis of
Asian Institute of Technology.

Witiya Pittungnapoo. 2003. **Revitalization of A Water-Based Community : Koh Kred Island,
Nonthaburi,Thailand.** Thesis of Asian Institute of Technology.

Yap Kioe Sheng. 1992. **Low-Income Housing in Bangkok, A review of some housing sub-
markets.** Bangkok, AIT.

<http://www.dpt.go.th>

<http://www.emich.edu>

<http://www.osaka-saisei.jp>

<http://www.nhanet.or.th>

<http://www.nesdb.go.th>

<http://www.nsm.go.th>

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาคผนวก ก : แบบสอบถามครัวเรือนภายใน ชุมชนหัวเมืองพัฒนา

คำชี้แจง : แบบสอบถามนี้เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง แนวทางการปรับปรุงที่อยู่อาศัยของชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเมืองกรณีศึกษา: ชุมชนหัวเมืองพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาปริญญาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมมหัพัตติต สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

หมวดที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้ตอบ (ทำเครื่องหมาย X หน้าตัวเลือกที่ท่านเลือก)

1. เพศ

() ชาย () หญิง

2. อายุ

ไปรกระบุ _____ ปี

3. ระดับการศึกษา

() ไม่ได้เรียนหนังสือ () ประถมศึกษา () มัธยมศึกษาตอนต้น
 () มัธยมศึกษาตอนปลาย () อาชีวศึกษา () ปริญญาตรี
 () สูงกว่าปริญญาตรี () อื่น ๆ ไปรกระบุ _____

4. สถานภาพการสมรส

() โสด () แต่งงาน () หย่าร้าง () หม้าย

5. สถานภาพผู้ตอบในครอบครัว

() หัวหน้าครอบครัว () สมาชิกในครอบครัว () ผู้อาศัย

6. อาชีพหลักของผู้ตอบ

() ไม่ได้ประกอบอาชีพ () กำล้งหางาน () นักเรียน
 () ค้าขาย ทำธุรกิจส่วนตัว () ลูกจ้างร้านค้า, ลูกจ้างโรงงาน, ข้าราชการ, พนักงานบริษัท
 () รับจ้าง () อื่น ๆ ไปรกระบุ _____

หมวดที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัวผู้ตอบ (ทำเครื่องหมาย X หน้าตัวเลือกที่ท่านเลือก)

7. จำนวนสมาชิกในครอบครัวที่อาศัยอยู่ด้วยกัน ไปรกระบุ _____ คน

8. ภูมิลำเนาเดิมของหัวหน้าครอบครัว

() อยู่ในชุมชนตั้งแต่เกิด
 () มาจากที่อื่น ๆ ภายในจังหวัด ไปรกระบุสถานที่ _____
 () มาจากต่างจังหวัด ไปรกระบุสถานที่ _____
 () มาจากต่างประเทศ ไปรกระบุสถานที่ _____

9. ระยะเวลาการอยู่อาศัยของครอบครัวผู้ตอบในชุมชน (ตอบเฉพาะกรณีที่ย้ายมาจากที่อื่น) ไปรกระบุ _____ ปี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

10. ลักษณะการประกอบอาชีพของสมาชิกในครอบครัว โปรดระบุจำนวนสมาชิกด้านหลัง
- () เด็กก่อนวัยเรียน จำนวน ___ คน
 - () ผู้สูงอายุ จำนวน ___ คน
 - () คนพิการไม่สามารถประกอบอาชีพได้ จำนวน ___ คน
 - () กำลังหางานหรือตกงาน จำนวน ___ คน
 - () นักเรียน จำนวน ___ คน
 - () ลูกจ้าง,ข้าราชการ,พนักงานบริษัท จำนวน ___ คน
 - () ค้าขาย ทำธุรกิจส่วนตัว จำนวน ___ คน
 - () อื่น ๆ โปรดระบุอาชีพ _____ จำนวน ___ คน
11. รายได้รวมของทั้งครอบครัว ระบุจำนวน โดยประมาณต่อเดือน _____ บาท
12. ลักษณะการออมทรัพย์ ของครัวเรือนในปัจจุบัน
- () ไม่มีการออม () มีการออม
13. ออมทรัพย์ของครัวเรือนเพื่ออะไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- () เพื่อการศึกษา () เพื่อการประกอบอาชีพ () เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล
 - () เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย เช่น ปรับปรุง,ต่อเติม,สร้างบ้าน,ซื้อบ้าน
 - () เพื่อการอื่น โปรดระบุ _____
- หมวดที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับบ้านและการอยู่อาศัย (ทำเครื่องหมาย X หน้าตัวเลือกที่ท่านเลือก)
14. บ้านของผู้ตอบอยู่ติดทางสัญจรประเภทใด (ระบุตำแหน่งในแผนที่ประกอบ)
- () ทางเท้า
 - () ถนนซอย ระบุชื่อซอย _____
 - () ถนนหลัก ระบุชื่อถนน _____
15. สภาพการอยู่อาศัย
- () ทรวดโทรมไม่สามารถใช้งานได้ () ต้องปรับปรุงส่วนใหญ่ เช่น โครงสร้าง
 - () ต้องปรับปรุงบางส่วน () ดี
16. ท่านมีกรรมสิทธิ์ในการอยู่อาศัยอย่างไร
- () บุกรุก () เป็นเจ้าของบ้านและที่ดิน () เป็นเจ้าของบ้านแต่เช่าที่ดิน
 - () เช่าบ้านและเช่าที่ดิน () เช่าห้องพัก
17. ท่านใช้บ้านท่านทำอะไรบ้าง
- () เพื่ออยู่อาศัยอย่างเดียว () เพื่ออยู่อาศัยและประกอบอาชีพ เช่น ค้าขาย รับงานมาทำที่บ้าน
 - () เพื่ออยู่อาศัยและแบ่งให้เช่า () ไม่ได้อยู่อาศัยที่นี่แบ่งให้เช่าอย่างเดียว
 - () อื่นๆ โปรดระบุ _____
18. อายุของอาคารที่พักอาศัยสร้างมาแล้วนาน _____ ปี
19. บ้านท่านมีเลขที่บ้านหรือไม่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับใช้ในการแข่งขันเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

20. บ้านท่านมีการขออนุญาตปลูกสร้างอาคารหรือไม่
 ขอ ไม่ขอ
21. ระบบไฟฟ้าในบ้านของท่านเป็นอย่างไร
 มีมิเตอร์ไฟฟ้าของบ้านตนเอง ต่อพ่วงจากบ้านอื่น ไม่มีไฟฟ้าใช้
22. ระบบประปาในบ้านของท่านเป็นอย่างไร
 มีมิเตอร์ประปาของบ้านตนเอง ต่อพ่วงจากบ้านอื่น ชื่อน้ำจากที่อื่น เช่น รดน้ำ
23. มีห้องน้ำของบ้านตนเองหรือไม่
 มี ไม่มี
24. ลักษณะการระบายน้ำเสียจากบ้านของท่าน (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)
 ถังบำบัดสำเร็จรูป บ่อดักไขมัน
 บ่อเกรอะ บ่อซึม ปล่อยสู่สาธารณะโดยตรง
25. ท่านกำจัดขยะจากบ้านท่านโดยวิธีการใด
 รดขยะเทศบาล มาเก็บที่บ้าน นำไปทิ้งข้างนอกบริเวณที่เป็นจุดทิ้งขยะรวม
 กำจัดด้วยตนเองด้วยการ ฝังกลบ เผา ไม่มีการกำจัด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หมวดที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน

ความเพียงพอและสภาพการใช้งานของระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการในชุมชน

ระบบสาธารณูปโภค ระบบสาธารณูปการ	1.ความเพียงพอต่อการใช้งาน (กรุณาใส่เครื่องหมาย X)			2.สภาพการใช้งานในปัจจุบัน (กรุณาใส่เครื่องหมาย X)			
	ไม่มีใน ชุมชน	มีแต่ไม่ เพียงพอ	เพียงพอ ใช้งาน	ใช้ งาน ไม่ได้	ต้อง ปรับปรุง มาก	ต้อง ปรับปรุง บางส่วน	ใช้ งาน ได้ดี
26. ทางรถยนต์							
27. ทางเดินเท้า ทางจักรยาน							
28. ระบบไฟฟ้าส่องสว่าง							
29. ระบบประปาสาธารณะ							
30. ท่อระบายสาธารณะ							
31. สนามเด็กเล่น							
32. สนามกีฬา สถานที่ออกกำลังกาย							
33. ศูนย์ชุมชน ศาลา ประชุม							

34. ปัญหาเกี่ยวกับมลภาวะที่พบในชุมชน

- () ขยะตกค้างในชุมชน () น้ำท่วมขัง น้ำเน่าเสีย () กลิ่นเหม็นรบกวน
() ฝุ่นละออง () เสียงดัง () อื่น ๆ โปรดระบุ _____

35. จำนวนครอบครัวอื่นภายในชุมชนที่ผู้ตอบรู้จัก

- () ไม่รู้จักใครเลย () น้อยกว่า 10 ครอบครัว () 11-20 ครอบครัว
() 21-30 ครอบครัว () มากกว่า 30 ครอบครัว

36. ท่านสามารถพึ่งพาเพื่อนบ้านในเรื่องใดได้บ้าง (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

- () ยืมของเล็ก ๆ น้อย ๆ () แบ่งอาหาร แลกกับข้าว () ฝากดูแลบ้าน
() ฝากดูแลเด็ก คนแก่ () ยืมเงินเวลาขาดสน

37. การสื่อสารข้อมูลภายในชุมชน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- () ป้ายประกาศ () เสียงตามสาย () ส่งเอกสาร จดหมาย
() บอกปากต่อปาก () อื่นๆ _____

38. การร่วมกิจกรรมทางประเพณีในชุมชนของผู้ตอบและสมาชิกในครอบครัว

- () ไม่เคยร่วมกิจกรรม () เข้าร่วมบางครั้ง () เข้าร่วมเกือบทุกครั้ง () เข้าร่วมทุกครั้ง

39. การร่วมกิจกรรมเมื่อมีการจัดประชุมรวมทั้งชุมชนของผู้ตอบและสมาชิกในครอบครัว

- () ไม่เคยร่วมกิจกรรม () เข้าร่วมบางครั้ง () เข้าร่วมเกือบทุกครั้ง () เข้าร่วมทุกครั้ง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอญญาติให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หมวดที่ 5 ข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่ทำกิจกรรม

กรุณาใส่เครื่องหมาย X ลงในช่องที่ตรงกับสภาพในปัจจุบัน

กิจกรรมระดับครัวเรือน	สามารถทำกิจกรรมเหล่านี้ได้ตามต้องการเพียงใด			
	ไม่สามารถทำ ได้	ทำได้น้อย	ทำได้ พอสมควร	ทำได้ตาม ต้องการ
งานบ้าน เช่น ประกอบอาหาร ทำความสะอาดบ้าน เลี้ยงลูก				
กิจกรรมส่วนบุคคล เช่น กินข้าว อาบน้ำ				
การประกอบอาชีพของตนเอง				
การพักผ่อน เช่น นั่งเล่น นอน กลางวัน จับหลับ				
งานอดิเรก เช่น ปลูกต้นไม้ เลี้ยงสัตว์				
เล่นกีฬา ออกกำลังกาย				

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กิจกรรมระดับครัวเรือน	ท่านทำกิจกรรมเหล่านี้ในบริเวณใด (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)						
	ในบ้าน ตนเอง	พื้นที่ รอบ บ้าน	บ้าน เพื่อน บ้าน ญาติ	ถนน ทางเท้า	พื้นที่ ส่วนกลาง ในชุมชน	พื้นที่รกร้าง ว่าง เปล่าใน ชุมชน	นอก ชุมชน
งานบ้าน เช่น ประกอบอาหาร ทำความสะอาดบ้าน เลี้ยงลูก							
กิจกรรมส่วนบุคคล เช่น กินข้าว อาบน้ำ							
การประกอบอาชีพของตนเอง							
การพักผ่อน เช่น นั่งเล่น นอนกลางวัน จิบเหล้า							
งานอดิเรก เช่น ปลูกต้นไม้ เลี้ยงสัตว์							
เล่นกีฬา ออกกำลังกาย							

กิจกรรมระดับครัวเรือนของท่านกิจกรรมใดบ้างที่ต้องการทำ แต่ยังไม่สามารถทำได้
โปรด
ระบุ

กิจกรรมระดับชุมชน	สามารถทำกิจกรรมเหล่านี้ได้ตามต้องการเพียงใด			
	ไม่สามารถทำได้	ทำได้น้อย	ทำได้พอสมควร	ทำได้ตามต้องการ
งานตามประเพณี งานบวช งานแต่ง งานศพ ของสมาชิกในชุมชน				
กิจกรรมพัฒนาชุมชน เช่น ทำความสะอาด ลอกท่อ กวาดขยะ				
กิจกรรมเกี่ยวกับเด็ก การเรียนรู้ของเด็ก				
กิจกรรมที่สร้างความสัมพันธ์ในชุมชน เช่น กีฬาสามัคคี				
การประชุมชุมชน การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการแสดง				

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กิจกรรมระดับชุมชน	ท่านทำกิจกรรมเหล่านี้ในบริเวณใด (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)						
	ในบ้าน ตนเอง	พื้นที่ รอบบ้าน	บ้าน เพื่อน บ้านญาติ	ถนน ทางเท้า	พื้นที่ ส่วนกลาง ในชุมชน	พื้นที่รกร้าง ว่างเปล่าใน ชุมชน	นอก ชุมชน
งานตามประเพณี งานบวช งาน แต่ง งานศพ ของสมาชิกในชุมชน							
กิจกรรมพัฒนาชุมชน เช่น ทำความสะอาด ลอกท่อ กวาดขยะ							
กิจกรรมเกี่ยวกับเด็ก การเรียนรู้ของ เด็ก							
กิจกรรมที่สร้างความสัมพันธ์ใน ชุมชน เช่น กีฬาสีสมัคร							
การประชุมชุมชน การมีส่วนร่วม ของสมาชิกในการแสดงความคิดเห็น							

กิจกรรมระดับชุมชนใดบ้างที่ท่านต้องการทำ แต่ยังไม่สามารถทำได้

โปรดระบุ _____

40. มีกิจกรรมใดบ้างที่ท่านทำบน ทางเท้า ถนน ในชุมชน (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

- () ใช้เดินเล่น ชีจกรยาน ออกกำลังกาย () ใช้เป็นสนามเด็กเล่น () ใช้เป็นที่เล่นกีฬา
 () ใช้เป็นที่พบปะพูดคุย
 () ขายของ ประกอบอาชีพอื่น ๆ () จัดกิจกรรมประจำปี () จัดกิจกรรมประเพณี เช่น
 งานบวช งานแต่ง
 () อื่นๆ _____

หมวดที่ 5 ทศนคติเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ในชุมชน

ทัศนคติของผู้ตอบที่มีต่อเรื่องต่อไปนี้ (โปรดทำเครื่องหมาย X ในช่องที่ท่านเลือก)	ไม่พอใจ มาก	ไม่พอใจ	เฉยๆ	พอใจ	พอใจ มาก
41. ขนาดแปลงที่ดินของบ้านท่านในปัจจุบัน					
42. ขนาดบ้านปัจจุบัน					
43. สภาพวัสดุก่อสร้างบ้านปัจจุบัน					
44. ขนาดพื้นที่ว่างรอบบ้าน					
45. ความสะอาดพื้นที่บริเวณรอบ ๆ บ้าน					
46. ระยะทางระหว่างบ้านไปถึงถนนหลัก					

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

47. ขนาดพื้นที่ส่วนกลางสำหรับพบปะ พุดคุย ทำกิจกรรมในชุมชน					
48. ขนาดพื้นที่สีเขียว สวนหย่อม สนามเด็กเล่นในชุมชน					
49. ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้เคียงกัน					
50. ความสัมพันธ์กับสมาชิกคนอื่นในชุมชน					
51. การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนในการแสดง ความคิดเห็น					
52. การบริการด้านสุขภาพ คู่มือยามเจ็บป่วยในชุมชน					
53. จำนวนรายได้ของครอบครัวในปัจจุบัน					
54. จำนวนเงินออมของครอบครัวในปัจจุบัน					
55. การประกอบอาชีพในปัจจุบันของผู้ตอบ					

56. ความต้องการเรื่องบ้านของผู้ตอบ
 ไม่ต้องการทำอะไร ซ่อมแซมบ้านเดิม ต่อเติมบ้านเดิม
 สร้างบ้านใหม่ในที่ดินเดิม ย้ายไปสร้างที่ที่ดินใหม่
57. ความต้องการเกี่ยวกับการปรับปรุงพื้นที่รอบบ้าน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 ปรับพื้นที่ ถมดิน ปลูกต้นไม้ จัดสวน ทำความสะอาด
 ทำรั้ว อื่น ๆ โปรดระบุ _____
58. ความต้องการเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมชุมชน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 ปรับปรุงทางภายในชุมชน ปลูกต้นไม้เพิ่ม กำจัดขยะตกค้าง ทำความ
สะอาด
 กำจัดพื้นที่น้ำท่วมขัง เพิ่มสนามกีฬา สนามเด็กเล่น สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ
 กำจัดน้ำเสีย อื่น ๆ โปรดระบุ _____
59. ความต้องการพื้นที่ทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น พื้นที่สำหรับงานประเพณี ในชุมชนเพิ่มขึ้น
 ต้องการ ไม่ต้องการ
60. ความต้องการด้านอาชีพ
 ต้องการทำอาชีพเดิม
 ต้องการเปลี่ยนอาชีพ เป็น _____
 ต้องการเพิ่มอาชีพเสริม อาชีพ _____
61. ความต้องการสถานที่ประกอบอาชีพในชุมชน
 ต้องการ ไม่ต้องการ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาคผนวก ข : แบบสำรวจชุมชน _____

แนวทางการปรับปรุงที่อยู่อาศัยของชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเมือง

กรณีศึกษา : ชุมชนหัวเมืองพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์

1. สำรวจพื้นที่ในชุมชน

สภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมประจำวันในชุมชน (ให้ระบุสัญลักษณ์ A,B,C ... ในแผนที่)	ภาพประกอบ (ระบุหมายเลขภาพถ่าย)
A = พื้นที่พุดคุย ตั้งสรรค์ จัดเลี้ยง ระหว่างบ้านใกล้เคียง	
B = พื้นที่สำหรับเด็กเล็กเล่น	
C = สนามกีฬาหรือพื้นที่ที่ใช้เล่นกีฬา	
D = พื้นที่สำหรับพักผ่อนหย่อนใจ เดินเล่น	
E = พื้นที่สำหรับจัดกิจกรรมทางประเพณี เช่น งานบวช งานแต่ง	
F = พื้นที่สำหรับจัดประชุม หรือเรื่องทั่วไปในชุมชน	
G = อาคารเก่า สถานที่ควรอนุรักษ์	
H = ร้านค้าขายของชำในชุมชน	
I = วัด สถานที่ทางศาสนา ในชุมชน	
J = สถานศึกษา	

วิธีการบันทึก

- ให้ระบุสัญลักษณ์การใช้พื้นที่ เช่น พื้นที่พุดคุยใช้สัญลักษณ์ A ให้ระบุตำแหน่ง A ลงในแผนที่ โดยระบุหมายเลขตามหลังด้วย เช่น A1, A2 เนื่องจากอาจมีหลายตำแหน่ง
- ให้ระบุหมายเลขภาพถ่ายประกอบด้วยว่าสัญลักษณ์ใดใช้ภาพถ่ายหมายเลขใด
- บางพื้นที่อาจเป็นพื้นที่ที่ใช้หลายกิจกรรม ให้ระบุลักษณะการใช้พื้นที่ทั้งหมด เช่น บางพื้นที่อาจเป็นทั้ง A, B หรือ C

2. สำรวจเส้นทางจราจรในชุมชน

ประเภท ทาง จราจร	ความกว้าง ทางทั้งหมด (เมตร)	ความกว้าง พื้นผิว(เมตร)	วัสดุ ก่อสร้าง	ระดับ	สภาพการใช้งานทางจราจร				ภาพประกอบ (ระบุหมายเลข ภาพถ่าย)
					หมด สภาพ	ต้อง ซ่อมแซม	พอใช้งาน ได้	ดี	
ถนน									
ตรอก									
ทางเท้า									

อธิบายรายละเอียด		
ประเภท	ความหมาย	สัญลักษณ์
ถนน	เส้นทางที่มีขนาดใหญ่พอให้รถยนต์สัญจรได้	-----
ตรอก	เส้นทางที่ให้รถจักรยาน รถจักรยานยนต์ สัญจรได้ แต่ไม่สามารถให้รถยนต์ใช้ได้	-----
ทางเท้า	เส้นทางที่ใช้สำหรับคนเดินเท่านั้น

วิธีการบันทึก

- ให้ระบุสัญลักษณ์ทางสัญจรลงในแผนที่ โดยให้ระบุหมายเลขทางสัญจรประกอบ

3. สำรวจอาคาร

ให้ระบุสัญลักษณ์เหล่านี้ลงในแผนที่สำรวจอาคาร โดยระบุลงในตำแหน่งอาคาร

ประเภทอาคาร

- 1 = กระท้อบ เพิงพักอาศัย ลักษณะ ไม่ถาวร
- 2 = อาคารชุด ห้องเช่า
- 3 = บ้านเดี่ยว 1 ชั้น
- 4 = บ้านเดี่ยว 2 ชั้น
- 5 = บ้านแฝด 1 ชั้น
- 6 = บ้านแฝด 2 ชั้น
- 7 = บ้านแถว 1 ชั้น
- 8 = บ้านแถว 2 ชั้น

การใช้งาน

- ก = ใช้เพื่ออยู่อาศัยเท่านั้น
- ข = ใช้อยู่อาศัยและประกอบอาชีพ
- ค = ใช้ประกอบอาชีพเท่านั้น
- ง = ว่าง ไม่มีการใช้งาน
- จ = ใช้เป็นที่เก็บของ โกดังเก็บของเท่านั้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

วัสดุก่อสร้าง

- A = วัสดุส่วนใหญ่เป็นวัสดุไม้ถาวร เช่น ปาน โขงนา ฝ้ายใบ
- B = ไม้ทั้งหลัง
- C = ปูนทั้งหลัง
- D = ครึ่งไม้ ครึ่งปูน
- E = อื่นๆ โปรกระบุในแผนที่

สภาพอาคาร

- สีแดง = ไม่สามารถใช้งานได้ ต้องรื้อถอน
- สีส้ม = ต้องปรับปรุง ซ่อมแซมมาก
- สีเหลือง = ต้องปรับปรุง ซ่อมแซมเล็กน้อย
- สีเขียว = ดี

ปัญหาน้ำท่วม

- ไม่มีปัญหาน้ำท่วมขัง
- น้ำท่วมขังตลอดเวลา
- น้ำท่วมขังตามฤดูกาล

4. ดำรงระบบสาธารณูปโภค

ให้ระบุตำแหน่งลงในแผนที่ระบบสาธารณูปโภค พร้อมภาพถ่ายประกอบ

- ฟ = ไฟส่องสว่างสาธารณะ
- ป = ประปาสาธารณะ
- ท = โทรศัพท์สาธารณะ
- ถ = ถังขยะสาธารณะ
- บ = ระบบบำบัดน้ำเสียสาธารณะ

ภาพที่ ข.1 แผนที่สำรวจชุมชน แสดงการแบ่งพื้นที่ทำการสำรวจ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประวัติผู้เขียน

นายชัยวัฒน์ รัக்கு เกิดเมื่อวันที่ 15 เมษายน พ.ศ.2522 สำเร็จการศึกษาปริญญาตรี สาขาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ปี 2544 เข้าทำงานตำแหน่งสถาปนิก ฝ่ายวางแผนและพัฒนา สำนักคณบดี คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบังในปีเดียวกัน และเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาโทสาขาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมใน ปี 2546

ระหว่างศึกษาได้เข้าทำงานเป็นสถาปนิก บริษัท Design I Ketec จำกัด ปี 2546 – 2548 และในปี 2549 เข้าทำงานตำแหน่ง สถาปนิก “โครงการบ้านมั่นคง” สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ซึ่งทำงานเกี่ยวกับการแก้ปัญหาชุมชนแออัด ระหว่างทำงาน ได้มีโอกาสเข้าร่วมศึกษา แลกเปลี่ยน ดูงานเกี่ยวกับการแก้ปัญหาชุมชนทั้งในและในประเทศต่าง ๆ ที่สำคัญดังนี้

ปี 2549 งานการพัฒนาชุมชนแออัด ณ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

ปี 2550 เข้าร่วม Workshop กับ Global Studio ในหัวข้อ

“People Building Better Cities” ซึ่งเป็นการหาแนวทางแก้ปัญหาชุมชนและเมือง ณ กรุงโจฮันเนสเบิร์ก ประเทศแอฟริกาใต้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้